

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZE YÖNETİMİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ARKEOLOJİK ALAN MÜZELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME:
"İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ VE ÜRDÜN ARKEOLOJİ
MÜZESİ ÖRNEĞİ "**

Kamal ALSHISHANI

2501151250

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. Fethiye ERBAY

İSTANBUL-2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : KAMAL ADEL ALSHISHANI Numarası : 2501151250

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : MÜZE YÖNETİMİ Danışmanı : PROF. DR. FETHİYE ERBAY

Tez Savunma Tarihi : 30.07.2018 Saati : 11:30

Tez Başlığı : 'ARKEOLOJİK ALAN MÜZELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME : İSTANBUL ARKEOLOJİ
MÜZESİ VE ÜRDÜN ARKEOLOJİ MÜZESİ ÖRNEĞİ'

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. FETHİYE ERBAY		"KABUL"
2-PROF. DR. ŞEBNEM ARIKBOĞA		"KABUL"
3-PROF. DR. ESİN CAN		"KABUL"

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. AYSEL AZİZ		
2- PROF. SEHBAN KARTAL		

ÖZ
ARKEOLOJİK ALAN MÜZELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME:
"İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ VE ÜRDÜN ARKEOLOJİ
MÜZESİ ÖRNEĞİ "

KAMAL ALSHISHANI

Son yıllarda, hem Türkiye hem de Ürdün'deki arkeolojik kazıların sayısında muazzam bir artış görülmüştür. Söz konusu kazılar sonucunda çok sayıda arkeolojik materyal ve kalıntı bulunmuştur. Yeri doldurulamaz ve önemli bu materyaller ve kültürel kalıntıların her iki ülkenin çeşitli müzelerinde sergilenenleri bile bakım ve kaydı yapılmazsa hasar görme ve yok olma tehlikesi altındadır. Ne var ki, örneğin hem Türkiye hem de Ürdün, hala, kazılardan çıkan nesnelerin ele alınmasına ilişkin prosedürleri geliştirme aşamasındadır. Hem Türkiye hem de Ürdün'deki arkeolojik sit alanlarının ne kadar önemli ve değerli olduğunu fark etmek gereklidir ; çünkü bunlar, antik medeniyetler ve kültürler hakkında zengin kanıtlar ve kesin bilgiler sağlamaktadır. Her iki ülkedeki her bir arkeolojik sit alanı, sonuç olarak müzelerde depolanacak veya sergilenecek olan arkeolojik nesneler ve eserlerle doludur. Bu nedenle, bu iki ülkenin de, söz konusu zengin arkeolojik hazinelerin hak ettikleri biçimde ele alınması, muhafazası, korunması ve sergilenmesi için gerekli bilgi ve uzmanlığa sahip olması gerekmektedir.

Bu tezde; hem Türkiye'deki hem de Ürdün'deki iki örnek arkeolojik müzenin, gelecek nesiller için eserlerinin ve tarihi kanıtlarının güvenli bir ortamda saklanması amacıyla, ayrıntılı tanımlaması yapılarak ve şimdi oynadıkları ve gelecekte oynayacakları önemli rol ele alınarak tartışması ve değerlendirmesi gerçekleştirilecektir. Ayrıca bu iki müzenin birbirlerinden öğrenebilecekleri dersler, değerler ve avantajlar ele alınacak ve son olarak bina iç mekan kontrolleri, önleyici koruma, müze yönetimi ve ziyaretçiler açısından gelecekte faydalanabilecekleri temel öneriler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arkeoloji, Kazılar, Eserler, Çevre kontrolü, Muhafaza, Müze yönetimi, Türkiye, Ürdün, Karşılaştırma, Arkeoloji Müzesi.

ABSTRACT

A STUDY OF ARCHAEOLOGICAL MUSEUMS "COMPARISON BETWEEN THE ISTANBUL ARCHAEOLOGICAL MUSEUM AND THE JORDAN ARCHAEOLOGICAL MUSEUM "

KAMAL ALSHISHANI

Recent years have witnessed a huge increase in the number of archaeological excavations in both Turkey and Jordan . A large number of archaeological materials and remains have resulted from these excavations. These irreplaceable and important materials and cultural remains are under threat of damage and destruction, even those that are placed in the various museums of both countries .However, both Turkey and Jordan for example are still in the phase of developing their procedures for dealing with objects from excavations. The time has come to recognize the extreme importance and value of the archaeological sites in both Turkey and Jordan because they provide a wealth of evidence and precise information regarding ancient civilizations and cultures. Each archaeological site in both countries yields archaeological objects and artifacts', which are ultimately destined for storage or display in museums. It is therefore necessary for these two countries to have the knowledge and expertise to handle, conserve, preserve and exhibit this rich harvest of archaeological treasures in the manner that they deserve.

This thesis will discuss and evaluate two archeological museums , one in Turkey and the other is in Jordan , by giving an insight look on each one of them , the important role that they have to play and will play in the future, hopefully to keep their artifact and historical evidence in safe environment, for the future generation, plus what are the lessons , values, and the advantages that one could learn from the other ,and finally what are the main recommendations the both of them should acquaint for the future in terms of indoor environment controls , preventive conversation , museum management , and visitors .

Key words: Archaeology , Excavations, Artifacts, Environment control , Conversation , Museum management , Turkey , Jordan , Comparison , Archaeological Museum .

ÖNSÖZ

Bu yüksek lisans tezi " Arkeolojik Alan Müzeleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi Örneği ", Türkiye ve Ürdün'deki Arkeoloji müzelerinin incelenmesi için hazırlanmış akademik bir çalışmadır. Tezin temel amacı; hem Türkiye'deki hem de Ürdün'deki iki önemli arkeolojik müzenin, İstanbul Arkeoloji Müzesinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin, gelecek nesiller için eserlerinin ve tarihi kanıtlarının güvenli bir ortamda saklanması amacıyla, ayrıntılı tanımlaması yapılarak ve şimdi oynadıkları ve gelecekte oynayacakları önemli rol ele alınarak derinlemesine anlaşılmasıdır.

Tezin diğer bir amacı da genel olarak Arkeoloji Müzelerinin yaşadığı problemleri incelemek ve eserleri, gelecek nesiller için olabildiğince korumak amacıyla müze yönetim sisteminde dünya standartlarının uygulanıp uygulanmadığını görmektir.

İlk bölümdeki çalışmanın ilk kısmında, arkeoloji müzeleri ve onların özellikleri hakkında genel bir bilginin yanı sıra Ürdün ve Türkiye'deki müze nesnelerinin keşfi ve ödünç verilmesine ilişkin yönetmeliklerin bir özetine yer verilecektir.

İkinci bölümde; dış mekân iklim ortamı açısından ortak bağlantılara sahip olan Türkiye ve Ürdün'deki arkeoloji müzelerinin iç mekân ortamının anlaşılmasına yardımcı olması için Türkiye ve Ürdün'ün coğrafi özellikleri, jeomorfolojisi ve iklimi kısa bir biçimde ele alınmıştır. Genel olarak müze ortamını ve özellikle arkeoloji müzelerinin ortamını anlamak için ikinci bölümde arkeoloji müzesi ortamına ilişkin literatür araştırmalarına ve son gelişmelere değinilmiştir. Ayrıca, arkeoloji müzelerinin içinde bulunan eserlerin bulunan eserlerin uzun vadeli bozulmaya ilişkin çeşitli çevresel faktörler anlatılmış ve belirli binalar ve onların muhafaza ettiği koleksiyonlar için, farklı açılardan doğru iç mekan iklimi sağlamak için , arkeoloji müzelerinin içindeki bozulma hakkındaki çalışmalar sunulmuştur. Son olarak; Türkiye ve Ürdün arkeoloji müzelerinin içinde depolanan veya sergilenen arkeolojik koleksiyonları korumak için stratejiler geliştirilmiş ve tavsiyeler verilmiştir.

Bu akademik araştırmanın üçüncü bölümünde; özellikle çalışmayla bağlantılı İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün arkeoloji müzesi olmak üzere, Türkiye ve Ürdün'deki tüm arkeoloji müzelerinin müdürleri ve personeli için bir çerçeve ve yönetim haritası çıkarılmasına yardımcı olmak amacıyla, dünya çapındaki tüm müzelerin yönetimine ilişkin modern temel öğeleri, süreçleri ve birincil işlemleri tespit ederek, müzelerin –özellikle arkeoloji müzelerinin– yönetimi için dünya standartları sunulmuştur.

Araştırmanın, dördüncü bölümünde; İstanbul Arkeoloji Müzesinin mevcut durumuyla karşılaştırmalı olarak Ürdün Arkeoloji Müzesinin mevcut durumu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede; konum ve tarih, bina ve iç mekan, yönetim, sergi, koleksiyon ve iç mekan ortamı ve son olarak ziyaretçiler, öneriler, çözümler ve öneriler olmak üzere farklı yönler ele alınmıştır, insanların neden müzeleri ziyaret ettiği ve deneyimlerinin (kısa vadeli ve uzun vadeli) etkisinin bütüncül bir yaklaşımla anlaşılması amacıyla müze ziyaretçilerinin anlaşılmasına odaklanılmıştır çünkü ziyaretçiler genel olarak arkeoloji müzeleri için ve özellikle İstanbul arkeoloji müzesi ve Ürdün arkeoloji müzesi için, yönetim ve geliştirme açısından önemlidir. O nedenle bu bölümde, her iki müzenin ziyaretçileri de analiz edilecektir ve sonuç olarak, İstanbul arkeoloji müzesi ve Ürdün arkeoloji müzesinin ziyaretçilerinin arttırılması için tavsiyeler ve çözümler sunulacaktır.

Sonuç olarak öncelikle bana Yurtdışı Vatandaşlar Tez Araştırma Bursunu veren Türkiye Cumhuriyeti'ne, bana bu çalışmayı İstanbul Üniversitesi gibi en üstün üniversitelerden birinde gerçekleştirme şansı verdiği için teşekkür ediyorum. İkinci olarak danışmanım Prof. Dr. Fethiye Erbay'a ve tabii ki Doç. Dr. Mutlu Erbay'a, Dr. Öğr. Ü. Nuri Özer Erbay'a ve Dr. Öğr. Ü. Güner Sağır'a ve Müze Yönetimi bölümündeki eğitim personeline, çalışanlara ve çalışma arkadaşlarıma bana sundukları rehberlik ve destek için en içten teşekkürlerimi sunuyorum . Son olarak bu akademik çalışmamı babam ve annem Adel'e ve Ekram'a ve nişanlım Marwa'ya adıyorum .

Kamal Alshishani
Haziran , 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
RESİMLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: ARKEOLOJİK MÜZELERİNİN ÖZELLİKLERİ HAKKINDA GENEL BİR GİRİŞ

1.1 Koleksiyonlar	6
1.2 Tarihsel Arka Plan	8
1.3 Müzenin Tanımı	12
1.4 Müzelerin Sınıflandırılması	13
1.5 Türkiye ve Ürdün’de Müzeler Durumu	14
1.5.1 Türkiye ve Ürdün’de Müze Türleri	15
1.5.2 Türkiye ve Ürdün’de Arkeolojik Koleksiyon Türleri	17
1.5.3 Türkiye ve Ürdün’de Arkeoloji Müzelerinin Müze Deposu	18
1.6 Edinme: Bir toprak Bağlamında Objeler	18
1.6.1 Ürdün’de Arkeolojik Materyallerin Elde Edilmesi	20
1.6.2 Ürdün’de Arkeolojik Keşifler Yönetmeliği Analizi	23
1.6.3 Türkiye’de Arkeolojik Materyallerin Elde Edilmesi	28
1.6.4 Türkiye’de Arkeolojik Keşifler Yönetmeliği Analizi.....	30

İKİNCİ BÖLÜM:
ARKEOLOJİ MÜZELERİNİN İÇİNDEKİ BİNA İÇİ ORTAM VE
ÖNLEYİCİ MUHAFAZA

2.1 Bu İncelemenin Gerçekleştirilmesinin Nedenleri	36
2.2 Ürdün'ün Coğrafi Özellikleri, Jeomorfolojisi ve İklimi	39
2.3 Türkiye'nin Coğrafi Özellikleri, Jeomorfolojisi ve İklimi	42
2.4 Türkiye ve Ürdün'deki Arkeoloji Müzelerinin Bina İçi Ortamı	46
2.5 Türkiye ve Ürdün'ün Arkeoloji Müzelerinin İçindeki Uzun Süreli Bozulma Faktörleri	47
2.5.1 Nemlilik	47
2.5.2 Işık Durumu.....	48
2.5.3 Hava Kirliliği	51
2.5.4 Haşere	52
2.5.5 Sıcaklık	53
2.5.6 Mikroorganizmalar	54
2.6 Türkiye ve Ürdün'deki Arkeoloji Müzelerinin İçindeki İncelenen Bozulmalar.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
ARKEOLOJİ MÜZELERİNİN YÖNETİMİ

3.1 Arkeoloji Müzesinin Yönetimine İlişkin Birincil Faaliyet Süreçleri	68
3.2 Koleksiyon Yönetimi	69
3.3 Kayıt Yönetimi	71
3.3.1 Koleksiyon Yönetim Sistemleri	71
3.3.2 Kataloglama Sistemi	73
3.3.3 Yöneticilik Sistemi	74
3.4 Yönetim Politikası	76

3.4.1 Yasal ve Etik Açıdan Dikkate Alınması Gereken Hususlar	77
3.4.2 Koleksiyon Kapsamı	79
3.5 Koleksiyonların Bakımı ve Himayesi	83
3.6 Sergileme ve Saklama Koşullarının Yönetimi	84
3.7 Paketleme ve Taşıma	86
3.8 Acil Durum Planlama ve Eylemleri	87
3.9 Arşiv Yönetimi	88
3.10 Arkeoloji Müzesi İçindeki Yönetim Bölümü Faaliyetleri	90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZELERİNİN VE ÜRDÜN ARKEOLOJİ MÜZESİNİN İNCELENMESİ

4.1 İstanbul Arkeoloji Müzleri	94
4.1.1 Arkeoloji Müzesi	99
4.1.2 Eski Şark Eserleri Müzesi	102
4.1.3 Çinili Köşk Müzesi	104
4.1.4 İstanbul Arkeoloji Müzelerin Yönetimi.....	106
4.1.5 İstanbul Arkeoloji Müzelerin Koleksiyonu	111
4.2 Ürdün Arkeoloji Müzesi	118
4.2.1 Ürdün Arkeoloji Müzesinin Bina ve İçİ	124
4.2.2 Ürdün Arkeoloji Müzesinin Yönetimi	128
4.2.3 Ürdün Arkeoloji Müzesinin Koleksiyonu	130
4.3 İstanbul Arkeoloji Müzesinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin Karşılaştırılması.....	138
4.3.1 İstanbul Arkeoloji Müzesine Dayanarak Yapılan Ürdün Arkeoloji Müzesinin Çevre görsel değerlendirilmes.....	138
4.3.2 İstanbul Arkeoloji Müzesine Dayanarak Yapılan Ürdün Arkeoloji Müzesinin YönetimiDeğerlendirilmesi.....	139
4.4 İstanbul Arkeoloji Müzelerinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin Ziyaretçileri Görüşlerinin İncelenmesi	140

4.4.1 Dünya Çapında Müze Ziyaretçilerinin Çalışması	141
4.4.2 İstanbul Arkeoloji Müzelerinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin Ziyaretçileri Görüşlerinin İncelenmesindeki Temel Amaçlar.....	145
4.4.3 İstanbul Arkeoloji Müzelerinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin Ziyaretçilerinin Analizi.....	147
SONUÇ VE ÖNERİLER	150
KAYNAKÇA	164
EKLER	184

TABLÖLÄR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Müzelerin Sınıflandırılması	13
Tablo 2. Müzelerde Sergilenen Nesnelerin Işığın Etkisi	52
Tablo 3. Ürdün Arkeoloji Müzedeki Nesnelerin Tablo	146
Tablo 4. Ziyaretçi Anket Sorularının tablo (Türkçe)	194
Tablo 5. Ziyaretçi Anket Sorularının tablo (İngilizce)	196

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Amman'da Ortalama Minimum ve Maksimum Sıcaklığı	41
Şekil 2. İstanbul 'da Ortalama Minimum ve Maksimum Sıcaklığı	45
Şekil 3. Müzelerinin Bina İçi ortamı	46
Şekil 4. Boş Bir Aanda Bağlı Nemin Simülasyonu	48
Şekil 5. Kalite Güvence Sistemi	69
Şekil 6. SWOT Analizi	90
Şekil 7. Hizmet Pazarlaması Karması	93
Şekil 8. İstanbul Arkeoloji Müzesinin Organizasyon Şeması	106
Şekil 9. Ürdün Arkeoloji Müzesinin Organizasyon Şeması	128

RESİMLER LİSTESİ

	<i>Sayfa</i>
Resim 1. İskenderiye Büyük Kütüphanesi	9
Resim 2. Heykeltraş JeanPetit Tarafından Boisot	10
Resim 3. Louvre Müzesi	11
Resim 4. Ürdün Mirası Müzesi	15
Resim 5. ODTÜ Bilim ve Teknoloji Müzesi	16
Resim 6. Ürdün'de Kazı	21
Resim 7. Ürdün'de Bir Arkeolog Ekibi.....	27
Resim 8. Türkiye'de Kazı.....	29
Resim 9. Ürdün Fiziki Haritası	40
Resim 10. Türkiye Fiziki Haritası	43
Resim 11. Asit Yağmuru Döngüsü.....	51
Resim 12. Böceklerin Sebep Olduğu Zararlar.....	52
Resim 13. Sıcaklık İle Harap Olduğu Bir Resim Örneği	53
Resim 14. Görülebilir Mikrobiyal Kontaminasyon.....	57
Resim 15. Antik Eserler Departmanının (DoA) , Ana Deposu.....	70
Resim 16. Koleksiyon Kataloğuna veya Veritabanına Girilmesini İfade Etmektedir.....	76
Resim 17. Koleksiyonların Bakımı ve Himayesi.....	83
Resim 18. Antik Eserler Departmanının (DoA) Arşivi.....	89
Resim 19. Yönetci-lider Farkı.....	91
Resim 20. Rahmi M. Koç Müzesi - Müzede Eğitim.....	92
Resim 21. İstanbul Arkeoloji Müzelerinin Yeri.....	97
Resim 22. Alexander Vallaury ve Akademi Çalışanları.....	98
Resim 23. İstanbul Arkeoloji Müzesi (Ana binada).....	99
Resim 24. İstanbul Arkeoloji Müzesinin Genel Plan.....	100
Resim 25. İstanbul Arkeoloji Müzesinin (Ana binada) Taslak Plan.....	101
Resim 26. Eski Şark Eserleri Müzesi.....	102
Resim 27. Eski Şark Eserleri Müzesinin Taslak Plan.....	103
Resim 28. Çinili Köşk Müzesi.....	104

Resim 29. Çinili Köşk Müzesinin Tastak Plan	105
Resim 30. İskender Lahidi	112
Resim 31. Kadınlar Lahitleri	113
Resim 32. Tabnit Lahdi ve Satrap	113
Resim 33. Babil İştar Kapısı Çini Resimleri	114
Resim 34. Bir Ephebos Heykeli	114
Resim 35. Zeus Tapınağı'ndan Heykel Parçaları	115
Resim 36. Mausolus Türbesi'nden Bir Mermer Aslan	115
Resim 37. SütundanYılanın başı	116
Resim 38. Büyük İskender'in Büstleri	116
Resim 39. Asur kralı Adad-nirari III'ün Saba'a Stel'i ve Balawat Kapıları.....	117
Resim 40. Ürdün Arkeoloji Müzesi (Ana binada).....	120
Resim 41 Amman Kalesi.....	121
Resim 42. Ürdün Arkeoloji Müzesinin Taslak Plan.....	123
Resim 43. Ürdün Arkeoloji Müzesinin Giriş Salonu.....	124
Resim 44. Ürdün Arkeoloji Müzesinin Sergi Salonları.....	125
Resim 45. Ürdün Arkeoloji Müzesinin İdari Ofisler.....	126
Resim 46. Tavanın Yanında Pencereleler.....	127
Resim 47. Ahşap Kutuları veAlüminyum Kutuları.....	130
Resim 48. Açık hava sergisi.....	131
Resim 49. Bizans Dönemi	132
Resim 50 İřlami Döneme.....	133
Resim 51. Arapça ve İngilizce Açık Yazıtlarla Karton Kartları.....	134
Resim 52. Ürdün Arkeoloji Müzesinin Bodrumu	135
Resim 53 . Ain Ghazal Heykelleri.....	135
Resim 54. Ölü Deniz Parşömenleri.....	136
Resim 55. Bakır Kavanozu.....	136
Resim 56. Roma Heykelleri.....	137
Resim 57. Atargatis Heykel.....	137

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD :	Amerika Birleşik Devletleri (United State of America)
CMS :	Koleksiyon yönetim sistemleri (Collections management systems)
CCI :	Kanada Koruma Enstitüsü (Canadian Conservation Institute)
DoA :	Antik Eserler Departmanı (Department of Antiquities , Jordan)
ICOM :	Uluslararası Müzeler Konseyi (International Council of Museums)
ICCROM:	Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Onarım Çalışmaları Merkezi
ICOMOS:	Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi
IIC :	Uluslararası Konservasyon Enstitüsü
ICON:	İngiltere Konservasyon Enstitüsü (The Institute of Conservation)
KVMGM :	Kültürel Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
M S :	Milattan sonra
M Ö :	Milattan Önce
ODTÜ:	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
RH :	Bağıl nem (Realive Humidity)
TNA :	Birleşik Krallık resmi arşivi (the United Kingdom s official archive)
TÜRSAB :	Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
TMS :	Müze Sistemi (The Museum System)
UV:	Morötesi (Ultraviole)
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation)

GİRİŞ

Arkeoloji müzesi tanrım araştırılması ve yazılması konular da , tarihi veya arkeolojik araştırma veya çalışma için en çok ihtiyaç duyulan şeylerden biri olarak sınıflandırılabilir. Bu tür müzeler yüzyıllar boyunca depolanmış olan eserlerle bağlantılı bilgi ve fikirlerin bir koleksiyonudur, Ziyaretçilerin, müzenin bulunduğu yerin kültürel tarihini ve yaşam tarzını anlamasında önemli bir role sahiptir; arkeolojik çalışmanın ana amacına hizmet edecek şekillerde bağlantılıdır. Kazıldıktan veya bulunduktan sonra; gerekli muhafaza işlemlerini gerçekleştirerek, bozulmasını engelleyerek ve sonuç olarak tutulacağı son yer olduğu için, arkeolojik eserlerin ve nesnelerin olabildiğince kaybolmadan korunmasında ve muhafazasında temel rol oynar.

Arkeoloji müzeleri, bilimsel , çalışma ve araştırmada büyük rol oynar veya en önemli rolü oynar bile diyebiliriz. Söz konusu eserleri bulmak için yapılan kazıların ve araştırmaların ana amaçlarıdır çünkü hepimizin bildiği gibi, tarihi nesneleri bulmanın ana nedeni; geçmişimizi anlamak ve geçmiş ve insanlık veya dünya tarihi hakkındaki merakımızı gidermektir. Bu nedenle gerçek araştırmalar çoğunlukla müze laboratuvarları içinde yapılmaktadır. Ayrıca, insanların eğitilmesinde ve insanlarla iletişimde de büyük rol oynar. Öğrencilerin, geçmişin önemini anlayabilmeleri ve geleceğe dair örüntüler oluşturabilmeleri ve ayrıca bilginin peşinden gitmeleri ve kültürel miraslar konusunda aydınlanmaları için, okuldaki derslerde ve okul gezilerinde de önemli rol oynayabilir. Bunlara ek olarak, genel anlamda turistleri ve ziyaretçileri çekmesi açısından öneminden dolayı bir tür ekonomik değere de sahiptir.Bu nedenle ICOM, müze için aşağıdaki tanımı yapmaktadır: ¹

"Müze; topluma ve toplumun gelişimine hizmet eden; kamuya açık; eğitim, araştırma ve keyif amacıyla insanlığın ve onun çevresinin maddi ve manevi mirasını elde eden, muhafaza eden, araştıran, ileten ve sergileyen, kar amacı gütmeyen, kalıcı kurumdur."

¹ ICOM , **Uluslararası Müzeler Konseyi** (International Council of Museums) , 2017

Bunlara ek olarak arkeoloji müzeleri; yüzyıllar boyunca saklanmış olan nesneler ve eserlerle bağlantılı bilgi, düşünce, miras ve fikirlerin bir koleksiyonunu teşkil etmektedir. Böylece arkeoloji müzeleri; yerli ve yabancı ziyaretçilerin, miraslarının, tarihlerinin ve kültürlerinin farkına varmasını sağlayabilir.

Son birkaç yıldır, arkeoloji müzelerinin imajı ve işlevi, yalnızca geçmişe dayalı bir depolama alanı olmaktan, sosyal etkileşim ve değişim aracı olan, yüzü geleceğe dönük bir yere dönüşmüştür. Tüm dünyada arkeoloji müzesi ziyaretçilerinin sayısının sürekli olarak artmasının ve müzelerin sayılarının gün be gün çoğalmasının nedeni budur.

Ayrıca Arkeoloji müzeleri; bir yere veya topluma kimlik anlayışı ve aidiyet duygusu vermede temel rol oynar. Birçok ülkede yaşanan büyük ve genellikle sancılı kültürel değişim karşısında müzeler, geçmiş ve gelecek ile değerli bir bağlantı duygusu sağlayabilir ve gelecek için sıçrama tahtası işlevi görebilir.

Arkeoloji müzeleri yalnızca bu açıdan değil, kültürel açıdan da büyük öneme sahiptir. Siyasi ve kültürel değerler geliştikçe müzelerin değeri de zaman içinde değişmiştir. Günümüzde müzeler, bir ülkenin kültürel ve ekonomik yaşamında ve esenliğinde temel rol oynayabilirler. Bir bütün olarak ele alındıklarında koleksiyonları, bir ülkenin başarılarını, ilerlemesini ve tarihi gelişimini yansıtan benzersiz bir kaynağı temsil etmektedir.

Arkeoloji müzeleri , kolektif belleğin bir parçası olarak, sağladıkları birçok fayda açısından, desteklenmeyi hak etmektedirler. Ayrıca müze çalışanları, söz konusu belleğin korunmasında özel bir sorumluluğa sahiptir.

Hem Türkiye hem de Ürdün, dünyanın ana kıtaları arasındaki önemli konumlarından ötürü, tarih bilimciler ve arkeologlar tarafından, eserlerin bulunması açısından en önemli iki ülke olarak bilinmektedir. Büyük toplumlar ve medeniyetler, göç veya yerleşim yoluyla bu bölgelerde yaşamış ve izlerini bırakmıştır. Aslında kanıtlar, milattan önce 90.000’de bu bölgede insan faaliyetlerinin başladığını göstermektedir.

Buralardaki arkeolojik sit alanlarında hem Yontma Taş (Paleolitik) hem de Cilalı Taş (Neolitik) Devrine ilişkin keşiflerin yapıldığı bilinmektedir. Kanıtlar; Kalkolitik, Bronz ve Demir çağlarından Klasik dönemlere kadar bu topraklarda yaşamın var olduğunu göstermektedir. Yani temelde, insanlık tarihi boyunca Türkiye’den Ürdün’e kadar olan topraklarda çok sayıda medeniyet yaşamıştır.

Bu tarihi toprakların üzerinde çok sayıda kazılan ve kazılmayan sit alanlarının olmasına şaşırmamalıyız. Aynı nedenle, müzelerin de önemini anlayabiliriz. Özellikle arkeoloji müzesi olarak sınıflandırılan müzeler. Çünkü, arkeoloji müzeleri zaman içinde çürümekte ve bozulmaktadır; Arkeoloji müzeleri, nesneleri etkileyen faktörlerin etkisini azaltarak, çürüme oranını yavaşlatma planları yapmalıdır. Örneğin bir müzenin içindeki ortam koşulları, söz konusu hasar verme potansiyeli olan faktörlerin en önemlileri arasındadır.

Bu da bizi, hem Türkiye ve Ürdün’deki hem de dünya çapındaki Arkeoloji müzelerinin temel ilgi alanının, geçmişte insanlık tarafından üretilmiş veya kullanılmış tüm nesneler olduğu gerçeğine götürmektedir. Söz konusu nesneler; genellikle belirli bir döneme, coğrafi yere veya bölgeye aittir. İyi bir arkeoloji müzesindeki temel gereklilik, nesnelerin, kamu eğitimi amacına hizmet edecek şekilde bir araya getirilmiş olması ve ortak bir yerde tipik olmasıdır.

Barcaw’un, Arkeoloji müzeleri tanımında belirtildiği gibi: “Arkeoloji müzeleri, tarih müzelerinin arasında özel bir gruptur; temel olarak, tüm koleksiyonlarını kazılara borçlu olmaları gerçeğiyle diğerlerinden ayrılmaktadırlar”.²

Bu nedenle arkeoloji müzeleri, muhafazayı sağlamak ve bozulmayı en aza indirmek amacıyla, kontrollü bina içi ortam gerektiren önemli koleksiyonlar içermektedir. Müze ortamı kontrolünün olmadığı durumlarda bu nesneler büyük tehlike altındadır. Bu nedenle arkeoloji müzesi, nesneleri mevcut şekillerinde ve koşullarında tutmak için gerekli en azından asgari şartları sağlamalıdır.

² Burcaw, George , Ellis. **Müze çalışmasına giriş** (Introduction to museum work). Nashville: AASLH. 1983

Hem Türkiye'deki hem de Ürdün'deki yetkili mercilerin, söz konusu müzeleri emniyetli tutmak için gerekli tüm olanakları sağlamaları vesöz konusu zengin arkeolojik hazinelerin hak ettikleri biçimde ele alınması, muhafazası, korunması ve sergilenmesi için gerekli bilgi ve uzmanlığa sahip olması gerekmektedir.

Bu tezde; hem Türkiye'deki hem de Ürdün'deki iki arkeolojik müzenin, gelecek nesiller için eserlerinin ve tarihi kanıtlarının güvenli bir ortamda saklanması amacıyla, ayrıntılı tanımlaması yapılarak ve şimdi oynadıkları ve gelecekte oynayacakları önemli rol ele alınarak tartışması ve değerlendirmesi gerçekleştirilecektir. Ayrıca bu iki müzenin birbirlerinden öğrenebilecekleri dersler, değerler ve avantajlar ele alınacak ve son olarak bina içi ortam kontrolleri, önleyici muhafaza, müze yönetimi ve ziyaretçiler açısından gelecekte faydalanabilecekleri temel tavsiyeler verilecektir.

Bu tez ayrıca; Türkiye ve Ürdün'deki Arkeolojik müzelerin farklı yönetim kategorilerini tespit ederek hem Türkiye'deki hem de Ürdün'deki iki arkeolojik müze, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi hakkındaki bilgimizi arttırmayı ve İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesindeki koleksiyon tipleri hakkındaki farklı varsayımları ortaya koymayı, ziyaretçilerin bu Müzeler ve koleksiyonları hakkındaki düşüncelerini ve duygularını gün ışığına çıkarmayı, bu müzelerin sunduğu hizmetlerin ve olanakların kalitesini değerlendirmeyi ve Türkiye ve Ürdün'deki arkeoloji müzelerinde çalışan personelin ve çalışanların, müzelere, ziyaretçiler tarafından daha iyi nasıl erişilebileceğini ve onları müze programlarına nasıl katabileceklerini, hem yerel hem de uluslararası çeşitli ziyaretçileri nasıl çekebileceklerini ve hedefleyebileceklerini anlamalarına yardımcı olmayı ve her iki müzenin de karar verme yetkisine sahip mercilerine, müzelerini ve hizmetlerini iyileştirmelerinde destek olmayı hedeflemektedir.

Ayrıca, bu tezden bazı sonuçlar elde edilmesi beklenmektedir. Müze yönetimi çalışmalarının, müze programları değerlendirmesindeki artışla yakında bağlantılı olduğu gerçeği ışığında bu tezin, program veya sergi aşamasındaki deneyimlerinde bireylerin ve personelin neler yapabileceğine dair belirli beyanlarla birlikte Türkiye ve Ürdün'deki Arkeoloji Müzelerinin yönetimi hakkında daha fazla bilgi sağlaması beklenmektedir.

Değerlendirme stratejileri, söz konusu Arkeoloji müzelerinin Müdürlerinin veya Yöneticilerinin, sürekli iyileşme sağlamak ve daha iyi ve geniş binalar ve yeni tesisler kurmak adına sergileri ve programlarına ilişkin olarak belirledikleri hedeflere ulaşp ulaşmadıklarını kontrol etmelerine yardımcı olacaktır. Ayrıca bu bulgular, Ürün arkeoloji müzelerinin ve Türk arkeoloji müzelerinin daha geniş çaplı çalışılmasına katkıda bulunabilir. Bu tez, müzeler hakkında bilgi ve Ürdün arkeoloji müzesi ve İstanbul arkeoloji müzesinin geçmişi ve tarihinin yanı sıra arkeoloji müzeleri hakkında kısa bir tarih bilgisi sunacaktır.

Bu tezin yukarıda belirtilen sonuçlarına varmak için gerekli faaliyetler ilk olarak saha çalışması olarak gerçekleştirilmiştir. İki tip araştırma yapılması önerilmiştir. Bu teze bağlantılı yayınların literatür incelemesi ve çalışmada yer alacak yayınların literatür incelemesi için araştırma. Bunlara ek olarak; personelin ve ziyaretçilerin reaksiyonlarını, ihtiyaçlarını ve memnuniyet seviyelerini ölçmek amacıyla yazılı ve sözlü anketler gerçekleştirilmiştir. Bunların yanı sıra, programlara dâhil olan kişilerin davranışlarını belirlemek amacıyla ziyaretçilerin ve personel üyelerinin takip ve gözlemi gerçekleştirilmiştir. Belirli müzelerde röportajlar yapılmış ve fotoğraflar çekilmiştir.

İkinci olarak laboratuvar çalışması gerçekleştirilmiş, bu alanda kullanılan anketler belgelenmiş ve sınıflandırılmış ve anket sonuçları belgelenmiştir.

Üçüncü olarak teorik çalışma gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmasının ve sonuçların belgelenmesinin ardından, analitik çalışma gerçekleştirilmiştir ve bu; veri analizine ve kalitatif ve kantitatif analize bölünmüştür. Daha sonra sahada kullanılan iki tip anketten – yazılı ve sözlü – alınan sonuçlar karşılaştırılmıştır. Bunun sonrasında her bir müzedeki ziyaretçi sayısı ve tipleri karşılaştırılmıştır ve seçili müzelerin müdürleri, personeli ve ziyaretçilerinin davranışları incelenmiştir. Son olarak İstanbul arkeoloji müzesi ile Ürdün arkeoloji müzesi arasındaki değerlendirme ve karşılaştırmaya dayalı olarak bu tezden belirli sonuçlar çıkarılmıştır. Bu sonuçlar İstanbul arkeoloji müzesine ve Ürdün arkeoloji müzesine yönelik bu öneriler, çözümler ve tavsiyeler yerine getirilmiş.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARKEOLOJİK MÜZELERİNİN ÖZELLİKLERİ HAKKINDA GENEL BİR GİRİŞ

Bu bölümde, arkeoloji müzeleri ve onların özellikleri hakkında genel bir bilginin yanı sıra Ürdün ve Türkiye’deki müze nesnelerinin keşfi ve ödünç verilmesine ilişkin yönetmeliklerin bir özetine yer verilecektir.

1.1 Koleksiyonlar

Çoğunlukla herkes bir şeylerin koleksiyonunu yapar ya da en azından başkalarının hayran olmasından gurur duyduğu birkaç eşyaya sahiptir. Birçok toplulukta evinde sergilediği, kişiliğini yansıtan koleksiyonuyla tanınan bir kişi vardır. Bu koleksiyonlar, örneğin ev bitkileri, pul ve hatta antika eşyalardan meydana gelebilir.

Objeleri biriktirmeye yönelik bu doğal eğilim, bunu başkalarına gösterme ve onların hayranlığını ve saygısını kazanma isteğini de beraberinde getirir. Boş zamanlarını obje biriktirerek geçiren birçok kişi emekli olduğu zaman bir müze açmaya karar verir. Böylece yerel müzeler kurulur . ³

Müzelerin tarihini ve nasıl kurulduklarını inceleyecek olursak, özellikle eski eserler endüstrisini canlandırmış ve bu alandaki amatörleri obje toplamaya teşvik etmiş iki faktöre rastlanır: ekonomik ve dini faktör.

³ Burcaw, George , Ellis. **Müze çalışmasına giriş** (Introduction to museum work). Nashville: AASLH. 1983
Alghazawi, Raed . **Müze ortamının değerlendirilmesi** (Assessment of museum environment: A case study from Jordan.) Irbid: Yarmouk University, 2003. S. 40-42.

1.1.1 Ekonomik Faktör

Eski koleksiyonların çoğu, değerli malzemelerden yapılmış, düşük sanatsal ve ekonomik değeri olan insan yapımı eşya ve objeleri içeriyordu. Bu koleksiyonlar malları zenginlikleriyle gösteriş yapmak için kullanan krallara, prenslere ve varlıklı kişilere aitti. Kendi reklâmını yamak için obje toplayan insanların yanı sıra, ticari amaçla değerli eski eser koleksiyonu yapmakla ilgilenen amatörler de vardı.

İkinci tür koleksiyoncunun kayda değer bir örneği, sanat eseri ve antika toplamada Avrupa krallığı ile rekabet eden Bavyera Dükü Albrecht'in koleksiyonudur. Koleksiyonunda 800 kadar resim vardı.⁴

Dolayısıyla, koleksiyonu yapılan malların ekonomik değeri, varlıklı ve nüfuzlu kişileri söz konusu değerli eserleri almaya iten temel faktörlerden birisiydi.

1.1.2 Dini Faktör

Hristiyanlığın ortaya çıkışı sırasında, dini kurumlar, dini savunmak ve insanlara temel dibi ilkeler hakkında eğitim vermek için sanata bel bağlamıştı. Bu nedenle, kilise dini temalı sanat eserlerine tam destek veriyordu.

Burada dini değerın sanatsal koleksiyonların tek gerekçesi olmadığı da öne sürülebilir ancak değerli sanat üretimi koleksiyonlara ekonomik bir önem de kazandırıyordu, zira sanat eserleri, dini duygularını ifade etmek isteyen sıradan insanlar tarafından dini kuruluşlara hediye olarak veriliyordu.⁵

⁴ Burcaw, George , Ellis.. **Müze çalışmasına giriş** (Introduction to museum work). Nashville: AASLH. 1983,S 55-57.

⁵ Dabbagh, Taqi ; Rasheed, F. Museology. Baghdad: Ministry of high educationand scientific research. 1979 ,S 76-78.

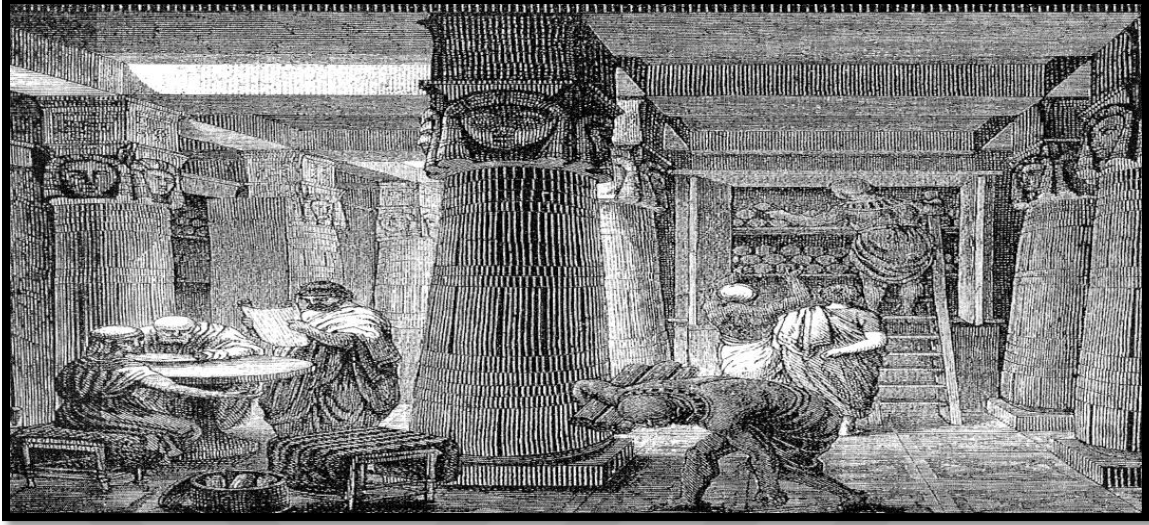
1.2 Tarihsel Arka Plan

Müzelerin tarihsel gelişimi Mısır İskenderiye'ye dayanmaktadır. Sıklıkla günümüzdeki müzelerin habercisi olarak adı geçen müze, MÖ 290 dolaylarında Ptolemaeus Soter (Ptolemy I) tarafından kurulan, İskenderiye'deki müzeydi. Müzelere ithaf edilen bir öğrenme merkeziydi ve bir ders salonu, bir yemekhane, bir mahkeme, bir manastır, bir astronomik gözlem evi, yaşama alanları ve bir kütüphaneden meydana geliyordu ve içinde bir biyolojik ve kültürel objeler koleksiyonu vardı. Müze yöneticisi, teknik olarak bir rahipti. Dört öğretim görevlisi grubu vardı: astronomlar, yazarlar, matematikçiler ve fizikçiler. Hepsi Yunandı ve maaşları kraliyet hazinesinden ödeniyordu. Asıl iş, araştırmanın yapılmasıydı. Bu, bir devlet tarafından edebiyat ve bilimi teşvik amacıyla kurulan ilk kuruluştur ve hem müze hem de araştırma merkezi işlevi görüyordu.⁶

Üçüncü yüzyılda kurulduğu zamandan yedi yüzyıl sonra yıkıldığı zamana kadar, antik dünyanın beyni ve kalbiydi. İskenderiye Kütüphanesi, üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda sürekli yıkıma maruz kaldı. Halk ayaklanmalarında kütüphane birçok kere hasar gördü ve müzede bulunan koleksiyonlar ve kütüphane Aurelian'ın hükümdarlığında (MS 270-275) gerçekleşen bir kalkışma veya isyan sırasında büyük ölçüde yıkıldı. Kütüphanenin Zeus tapınağında yer alan bölümü, bütün putperest tapınaklar yıkılırken Hristiyanlık adına Büyük Odosius önderliğinde yıkıldı (MS 380-390 civarı).⁷

⁶ Woodhead, Peter. and Stansfield, Geofferey. **Müze çalışmalarında bilgi kaynaklarına rehberlik.** (yguide to information sources in museum studies). London: Mansell. 1989 .

⁷ Burcaw, George , Ellis.. **Müze çalışmasına giriş** (Introduction to museum work). Nashville: AASLH. 1983.

Resim 1 . İskenderiye Büyük Kütüphanesi (Kaynak : Von Corven , 19. yüzyıl , Oak Knoll Press, 2001)

Kütüphanede çalışan son bilim insanı bir matematikçi, astronom, fizikçi ve Neoplatonik felsefe okulu başkanıydı; adı Hypatia idi. İşe giderken Cyril'in kilise cemaatinden fanatik bir grubun saldırısına uğradığı 415 yılına kadar çalışmaya devam etti, bu İskenderiye Kütüphanesi'nin nihai yıkımıydı. İskenderiye Kütüphanesi'nin son kalıntıları da Hypatia'nın ölümünden kısa bir süre sonra yıkıldı.⁸

Yunanlılardan sonra, bu tür koleksiyon biriktiren kurumlar yüzyıllar boyunca gözden kayboldu. Ortaçağ boyunca, büyük kilise ve manastırlar doğal eşyaları ve dini kalıntıları topladı. Avrupa'da 17 ve 18. yüzyıllarda kabin adı verilen özel koleksiyonlar görüldü; bunlar varlıklı insanların hobisiydi. Tuhaf veya nadir olmalarının bir sonucu olarak objelerin eğlence değerlerine vurgu yapılıyordu. Bu özel kabinler kamuya sergilenen koleksiyonun her zaman önemli bir kavram olarak görülmediğini ortaya koymaktadır. Besancon, Fransa'da bulunan Aziz Vincent Manastırı, halkın müzeye kabul edilmesine dair bilinen ilk örneklerden birisidir. Abbot Boisot 1694 yılında öldüğünde, halkın düzenli olarak kabul edilmesi kaydıyla kişisel koleksiyonunu manastıra bıraktı.⁹

⁸ Richeson, A .W. **İskenderiye Hypatia. Ulusal Matematik Dergisi** (Hypatia of Alexandria. National Mathematics Magazine, Vol. 15, No. 2. s . 74-82. 1940

⁹ Burcaw, George , Ellis. **Müze çalışmasına giriş** (Introduction to museum work). Nashville: AASLH. 1983
Alghazawi, Raed . **Müze ortamının değerlendirilmesi** (Assessment of museum environment: A case study from Jordan.) Irbid: Yarmouk University, 2003. S.40-42.

Resim 2 . Heykeltıraş Jean Petit Tarafından Boisot Büstü (Kaynak : Remi Mathis , 2012)

16. yüzyıldan itibaren, halka açık obje koleksiyonları yapma niyeti olan kurumlar görülmeye başladı. Günümüzün halk müzelerine doğru atılan önemli bir adım, İngiltere'nin ilk halk müzesiydi. İngiltere, Oxford Üniversitesi'nin bir parçası olan Ashmolean Müzesi 1683 yılında açıldı. Bunu, 1759 yılında İngiliz Müzesi izledi. ¹⁰

1790 yılında devrimci Fransa'da Versailles'da bulunan Kraliyet Sarayını alan Cumhuriyetçiler, kralın sanat eserleri koleksiyonuna sahip olduklarında çok şaşkındılar; bu hazineleri yok etmek yerine halk adına bunlara sahip çıkmaya ve demokratik aydınlanma ve ilham için Paris'te bulunan eski Kraliyet Sarayında halkın hizmetine sunmaya karar verdiler. Dolayısıyla, dünyanın en önemli müzelerinden birisinin, koleksiyonu Napoleon tarafından Fransız imparatorluğunu genişletirken fethettiği yabancı ülkelerden aldıklarıyla zenginleştirilen Louvre olduğunu söylemek mümkündür.¹¹

¹⁰ Woodhead, Peter. and Stansfield, Geofferey. **Müze çalışmalarında bilgi kaynaklarına rehberlik.** (Ke yguide to information sources in museum studies). London: *Mansell*. 1989 .

¹¹ George, Gerald and Sherrell-Leo, Cindy. **Başlangıç Hakkı: Müze Planlaması için Temel Bir Rehber** (Starting Right: A Basic Guide to Museum Planning) Nashville: AASLH. 1986.

Resim 3 . Louvre Müzesi. 1855 (Kaynak : Édouard Baldus , 1851)

Arap bölgesinde ilk müze 1858 yılında Mısır’da kuruldu. Bollaq Müzesi olarak bilinen bu müzede sergilenen bütün malzemeler arkeolojik eserlerdi. 1925 yılında Irak’ta küçük bir odadan meydana gelen bir müze kuruldu .¹²

Türkiye’de ise Cumhuriyetin ilanının ardından, Türk müzeleri asıl olarak Atatürk’ün Anadolu eserlerinin araştırılmasına ve sergilenmesine verdiği önemden ötürü önemli ölçüde gelişti. Türkiye Cumhuriyeti ilan edildiği zaman, yalnızca "Asar-ı Atika Müzesi" adı verilen İstanbul Arkeoloji Müzesi, Aziz Irene Kilisesi’nde bulunan İstanbul Askeri Müzesi, İstanbul’da Süleymaniye Külliyesi’nde bulunan Evkaf-ı İslamiye Müzesi ve Anadolu’nun birkaç büyük şehrinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun daha küçük müzeleri Müze-i Hümayun vardı.

¹² Dabbagh, Taqi ; Rasheed, F. *Museology*. Baghdad: Ministry of high education and scientific research. 1979 .

1.3 Müzenin Tanımı

Mouseion sözcüğü ilk olarak MÖ. 290 civarında Yunanlar tarafından “derin düşüncelere dalma ve kutsal emanetleri saklama yeri” anlamında kullanılmıştır .¹³

Aynı sözcük, Romalılar tarafından da “felsefi tartışma yeri” anlamında kullanılmıştır . 17. yüzyıl itibarıyla müze tuhaf eşyalar koleksiyonlarını ifade etmek için kullanılmıştır ve 18. yüzyıl itibarıyla terim “halka ait ve halka açık bir koleksiyonu saklamak ve sergilemek amacıyla kurulan bir kuruluş” anlamında kullanılmaya başlamıştır .¹⁴ Günümüzde, uygulamada, müze sözcüğünün birçok tanımı vardır. Ancak en yaygın kabul gören tanımlar aşağıda verilmiştir:

"Yalnızca geçici sergiler yapmak amacıyla var olmayan, federal ve eyalet gelir vergilerinden muaf, kâr amacı gütmeyen daimi bir kurum. Halka açık olan, sanatsal, bilimsel, tarihsel ve teknolojik materyaller dâhil, halka eğitsel ve kültürel obje ve türlerinin eğlence ve öğretim amacıyla korunması, muhafaza edilmesi, incelenmesi, yorumlanması, toplanması ve sergilenmesi amacıyla halka açılan ve kamu yararına yönetilen kurum olarak müzeleri " Amerika Müzeler Kuruluşu'nun tanımlamıştır .¹⁵

"Toplumun ve kalkınmasının hizmetinde, halka açık, inceleme, eğitim ve eğlence amacıyla insan ve çevresinin maddi tanıklıklarını alan, koruyan, araştıran ve sergileyen kâr amacı gütmeyen daimi kurum olarak ". Uluslararası Müzeler Konseyi'nin tanımı kabul görmektedir .¹⁶

Müzenin bu tanımlarda ifade edilen birçok rolünden ikisi bu çalışmanın konusunu ilgilendirmektedir, korumak ve muhafaza etmek. Bu görevler bir müzenin temel görevleri olarak görülmektedir.

¹³ Dabbagh, Taqi ; Rasheed, F. *Museology*. Baghdad: Ministry of high education and scientific research. 1979 ,S 88.

¹⁴ Woodhead, Peter. and Stansfield, Geofferey. **Müze çalışmalarında bilgi kaynaklarına rehberlik.** (Keyguide to information sources in museum studies). London: Mansell. 1989 .

¹⁵ Ambrose, Timothy and Paine, Crispin. **Müze temelleri.** (Museum basics) . London: Routledge. 1993

¹⁶ ICOM **Müzeler için kurallar ve standartlar.** (Guidelines and standards for museums). <http://icom.museum/guide.html>. 1974

1.4 Müzelerin Sınıflandırılması

Müzeler büyüklük bakımından, büyük uluslararası müzelerden en küçük, tek odalı, köy müzesine kadar farklılık gösterir. Amaçları bakımından da farklılık gösterir. Koleksiyonları bakımından da farklılık gösterir. İşletenleri bakımından da farklılık gösterir. Hizmet ettikleri ziyaretçi kesimine göre de farklılık gösterir .¹⁷ Aşağıdaki tablo müzelerin nasıl sınıflandırıldığını göstermektedir:

Tablo 1. Müzelerin Sınıflandırılması

Koleksiyonlara göre sınıflandırma	
- Genel müzeler - Arkeoloji müzeleri - Sanat müzeleri - Tarih müzeleri - Etnografya müzeleri - Doğal tarih müzeleri	- Jeoloji müzeleri - Bilim müzeleri - Askeri müzeler - Sanayi müzeleri - vb.
İşletene göre sınıflandırma	
- Ulusal müzeler - Bölgesel müzeler - Yerel müzeler	
Hizmet ettikleri ziyaretçi kesimine göre sınıflandırma	
- Eğitim müzeleri - Uzmanlık müzeleri - Genel halk müzeleri	
Koleksiyonlarını sergileme biçimlerine göre sınıflandırma	
- Geleneksel müzeler - Açık hava müzeleri - Tarihsel müzeler	

(Kaynak : Ambrose ve Paine 1993 ; ERBAY 2009)

¹⁷ Ambrose, Timothy and Paine, Crispin. **Müze temelleri.** (Museum basics) . London: Routledge. 1993, tarafından yapılan çeviri ERBAY, Fethiye . Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984 -2009) Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009.

1.5 Türkiye ve Ürdün’de Müzelerin Durumu

Türkiye ve Ürdün’deki binalar çoğunlukla beton tuğlalardan yapılmış dış cepheleri taş tuğla olan benzer binalardır. Genellikle bu tür binalar içeride tutulan veya sergilenen objeler için yeterli yalıtım ortamı sağlamaz. Hatta bu binalara, ulaşılması zor müze iç mekân uluslararası standartlarına göre uygun sıcaklıkları muhafaza etmek için bir klima sistemi kurulur. Ayrıca, korunması da yüksek maliyetlidir .¹⁸

Her iki ülkedeki müzeler aynı şekilde inşa edilmiştir. Birçoğu müze olarak inşa edilmeyip, restore edilmiş tarihi binalardır ve bu nedenle bu binaların müzeye dönüştürülmesi zor olacaktır ve bu binalara objeleri bozulmaya karşı korumak için uygun bir ortam sağlama kapasitesi kazandırmak çok büyük çaba ve uzmanlık gerektirir. Örneğin Yarmouk Üniversitesi’nde bulunan Ürdün Mirasları Müzesi, müze olarak kurulmuştur .¹⁹

Osmanlı Döneminden kalma İslami bina konseptlerini kopyalayan özel bir mimari üslubu vardır. Bu üslup Türkiye’deki inşaat üslubunun aynısıdır ve bu bakımdan diğer yerel müzelerden farklıdır.

Burada kaydedilmelidir ki bu çalışma ve araştırma İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi, müze binalarına uygulanabilir olmakla kalmayıp, aynı zamanda kütüphane, arşiv kısımları mevcuttur. Kilise ve tarihi binalar gibi, koleksiyonlara sahip başka kurumlara zaman içinde müzeye dönüşmüştür.

¹⁸ Abdellatif, Mohammad . **Ürdün’deki arkeoloji müzeleri - Analiz çalışması. Enstitüsü Arkeoloji ve Antropoloji.** (Archaeological museums in Jordan - Analyzing study. Institute of Archaeology and Anthropology) . Irbid: Yarmouk University. 1993

¹⁹ Abdellatif, Mohammad . 1993

Resim 4. Ürdün Mirası Müzesi (Kaynak : Yarmouk Üniversitesi , 2018)

1.5.1 Türkiye ve Ürdün’de Müze Türleri

Müzeler, işlevleri bakımından farklılık gösterir. Tablo1’e baktığımızda, müzelerin birçok farklı açıdan sınıflandırılabilceğini görebiliriz. Buna göre, eğer müzeler koleksiyonları bakımından sınıflandırılırsa hem Türkiye’de hem de Ürdün’de arkeoloji, sanat tarihi, doğa bilimleri, jeoloji ve etnografya alanlarında uzmanlaşmış müzeler bulunur. Ancak müzeleri sınıflandırmanın, örneğin hizmet ettikleri ziyaretçi kitlesine ve Ürdün’de bulunan Ürdün Mirasları Müzesi ve Türkiye’de bulunan ODTÜ Bilim ve Teknoloji Müzesi gibi (Üniversite müzeleri) hizmet ettikleri alanlara göre farklı müze çalışmaları sergilemektedirler.

Resim 5 . ODTÜ Bilim ve Teknoloji Müzesi (Kaynak : ODTÜ, 2018)

Bu yüksek lisans tezi, arkeoloji müzeleri hakkındaki bilgimizi arttırmak için, her ikisi de koleksiyonları bakımından arkeoloji müzesi, işleteni bakımından ulusal müze ve koleksiyonlarını sergileme biçimi bakımından tarihi müze olan Türkiye ve Ürdün’de bulunan İstanbul Arkeoloji müzesi ve Ürdün Arkeoloji müzesi başta olmak üzere, Türkiye ve Ürdün’de bulunan arkeoloji müzeleri incelemeyi amaçlamaktadır ve bu amaçla yapılmış bir girişimdir.

Bu tez öncelikle arkeolojik koleksiyon türleri, arkeoloji müzelerinin içindeki müze depoları ve hem Türkiye’de hem de Ürdün’de arkeolojik materyallerin elde edilmesi açısından önemlidir .

1.5.2 Türkiye ve Ürdün’de Arkeolojik Koleksiyon Türleri

Türkiye ve Ürdün’de bulunan müzelerin çoğu arkeoloji müzesidir. Bunun nedeni, bu iki ülkedeki arkeolojik alanların çokluğu ve arkeolojik kazıların miktarı ve kapsamıdır. Bu kazılardan büyük miktarda arkeolojik materyal elde edilmiştir. Her bir alan, nihai olarak ya müzede sergilenmesi ya da saklanması amaçlanan arkeolojik obje ve eserler verir .²⁰

Her iki ülkenin yürürlükteki kanunları çerçevesinde bütün arkeolojik objelerin her iki ülkede, Türkiye’de Kültürel Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü olarak da bilinen Antik Eserler Departmanı tarafından temsil edilen devlete ait olduğu kaydedilmelidir. Genellikle Türk arkeoloji müzeleri ve Ürdün arkeoloji müzelerinde sergilenen objeler ve Taş Devrinden farklı İslami dönemlere kadar sıralanan temsil ettikleri tarihi dönemler bakımından farklılık gösterir.

Türkiye’de Kültürel Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ürdün’de ise Antik Eserler Departmanı tarafından yerli ve yabancı kurumlarla işbirliği içinde yürütülen arkeolojik kazılar, mevcut koleksiyonların temel kaynağıdır. Diğer objeler hediye ya da bağış veya başka müzelerle takas yoluyla elde edilmiştir. Arkeoloji müzelerinde bulunan objelerden bazıları şunlardır: iki ülke genelinde bulunan ve farklı dönemlere ait el yapımı çömlekle; taş ocakları, kaya mezarları, madencilik ürünleri, el yazmaları ve mühürler; farklı tarihsel dönemlere ait insan ve hayvan kemikleri; eski paralar, aksesuarlar, tarım aletleri, ulaşım ve ticaretle ilgili eyer ve yük vagonu gibi eşyalar, zanaat ve sanayi aletleri, farklı türde cam eşyalar, kâğıt ve ahşap eşyalar, sanat eserleri, portreler, ulusal moda, kozmetik, tıp ürünleri, yaygın etnografik malzemeler, nazarlıklar ve kaya döküntüleri.

²⁰ Abdellatif, Mohammad. **Ürdün’deki arkeoloji müzeleri - Analiz çalışması. Enstitüsü Arkeoloji ve Antropoloji.** (Archaeological museums in Jordan - Analyzing study. Institute of Archaeology and Anthropology) . Irbid: Yarmouk University. 1993

1.5.3 Türkiye ve Ürdün’de Arkeoloji Müzelerinin Müze Deposu

Müzelerin çoğunda koleksiyonların ana gövdesinin sergilenmeyip saklanmasına karşın, araştırmacılar bu konuya çok az ilgili göstermişlerdir. İster sergilensin, ister saklansın materyallere aynı standartta özenin gösterilmesi gerekmektedir zira koleksiyonlar sürekli olarak müzeden depoya, depodan müzeye taşınabilir.

Depoların özel gereksinimleri vardır. Öncelikle güvenli bir bina olmasıdır. Bu binaya büyük ve erişilebilir giriş-çıkış ile eserlerin giriri sağlanır .Ayrıca uygun çevre koşulları (mikroklima düzeyinde) bütün binada olmalıdır . Eserlerin giriş, çıkış ve yerleştirilmesini belgelemek, denetlemek ve envanter almak için gerekli sistem ve prosedürleri uyulmalıdır . Ayrıca, elleçleme prosedürleri ve ekipmanı için yeterli alan da bulunmalıdır .

1.6 Edinme: Bir Toprak Bağlamında Objeler

Arkeoloji müzeleri objelerini büyük oranda kazılardan elde eder. Her türden malzemedan yapılmış objelerin korunması, toprak bağlamının bu objelerin fiziksel ve kimyasal kalitesi üzerindeki etkisinin bilinmesidir. Yaygın olarak, arkeolojik sürecin bir parçası olarak kazılan kültürel materyallerin yeraltında uzun süre gömülü kaldıkları için görece stabil şartlarda muhafaza edildiği varsayılır. Ancak, son yüzyılda çevre kirliliği, toprakta ve göllerde asitleşme oluşturarak kültürel mirasta büyük hasara yol açmıştır. Gömülü arkeolojik kalıntılar gibi dış mekân anıtları da hava ve çevredeki bu kirlenmeye maruz kalır .²¹ Modern sanayi ve tarım yöntemlerindeki değişiklikler toprak altında gömülü arkeolojik kalıntıların durumunda önemli değişikliklere yol açtığı ortaya konmuştur .²²

²¹ Anders, Nord. , Tronner, Kate . , Mattsson, Einar ., Borg, Gunnar and Ullen, Inga. 2005. Environmental threats to buried archaeological remains. *Journal of the Human Environment* (<http://ambio.allenpress.com/perlserv>): S. 256-262. Kars, Henk and Van Heeringen, R.M. 2008. Presetving archaeological remains in situ. Proceeding of the 3rd conference 7-9 December 2006, Amsterdam. Amsterdam: *Geoarchaeological and Bioarchaeological studies*.10.

²² Kars, Henk. 1998. Preserving our in situ archaeological heritage: a challenge to the geochemical engineer. *Journal of Geochemical exploration* 62,S. 139-147.

Toprak, Uluslararası Standardizasyon Kuruluşu'na göre arazinin doğal süreçler ve insan faaliyetlerinden dolayı artık gerektiği gibi ekonomik işlev görmemesi ve/veya başlangıçtaki doğa ekolojik işlevini görmemesi olarak tanımlanan bozunma tehdidi ile karşı karşıyadır .²³ Bu Uluslararası Standart Toprak altı numunelerindeki organik kimyasalların seçimi ve bunların biyo-bozunmasının tespiti için uygun yöntemlere ilişkin temel ilkeleri verir. Ancak, yakın tarihte yapılan arkeolojik kazılarda, eserlerin bozunmaya rağmen orijinal biçimlerini muhafaza ettiği görülmüştür. Bu, birçok müzenin ulaşmaya çalıştığı temel hedeflerden birisidir .²⁴

Bu toprak bağlamı ve yeraltı ortamının zaman içinde değişmesi ve gömüğü arkeolojik eserler için uygun bir ortam sağlaması toprak bağlamının bir gereksinim değildir. Ancak ve belki biraz da şaşırtıcı bir şekilde, arkeolojik kazılarda farklı kültürel materyaller tam şekli ile çıkmıştır. Bunun nedeni objelerin uygun bir ortama gömülmüş ve böyle saklanmış olması ya da bu gömülü materyallerin iklim şartlarına uyarak çevreleri ile dengelenmiş olması olabilir. Dolayısıyla, kazılardan önce, gömülü materyallerle ilgili olarak çevrenin ve toprakla materyaller arasındaki bağlantının incelenmesi hayati önem taşır .²⁵

Son dönemlerde kazılardan çıkarılan demir eserlerde hızlanan paslanmadan kaynaklı bozulmalar gözlemlenmiştir .²⁶ Diğer yandan kazı materyalleri genellikle yeni bir ortama maruz kalır. Gömme ortamının mineral ve rutubet özellikleri objelerin neme doymasına yol açmış olabilir. Artık daha fazla nem emmeleri mümkün değildir; ancak yerden çıkarıldığında bu nem kolayca buharlaşabilir.

²³ Standardization, International Organization for. 2002. Soil quality- Guidance on laboratory testing for biodegradation of organic chemicals in soil under anaerobic. ISO (<http://www.iso.org/iso>).

²⁴ Standardization, International Organization for. 2002. (<http://www.iso.org/iso>).

²⁵ Kars, Henk ; Van Heeringen, R.M. 2008. Preserving archaeological remains in situ. Proceeding of the 3rd conference 7-9 December 2006, Amsterdam. Amsterdam: *Geoarchaeological and Bioarchaeological studies*.10.

²⁶ Gerwin, Werner and Baumhauer, Roland . **Toprak parametrelerinin korozyona etkisi arkeolojik metal buluntular** (Effect of soil parameters on the corrosion of archaeological metal finds) . *Science Direct* 96: S . 63-80. 2000.

Bu nedenle materyallerin bir müzenin yeni bağlamında yeni bir dengeye ulaşmasına yardımcı olmak için önleyici koruma gerekir. Kazılan materyal kültürünün, mümkün olduğu kadar çıkarıldığı ortama benzer bir mikro ortamda bulundurulması gerekir. Bu mikro ortam bir vitrin veya resimler için bir çerçeve, kumaş ve kâğıt olabilir.²⁷

Türkiye ve Ürdün’de bulunan müzelerin çoğu arkeoloji müzesidir . Bu nedenle varlıklarını arttırmak için Türkiye ve Ürdün’de yapılan arkeolojik kazılardan çıkarılan arkeolojik obje ve eserlere bağlıdır. Bu kazılar, çoğunlukla her iki ülkede, Türkiye’de Kültürel Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü olarak da bilinen Antik Eserler Departmanı, yerel üniversiteler ve yabancı kuruluşlar tarafından yürütülür.

Son yıllarda kazıların sayısı ve kapsamı önemli ölçüde artmıştır. Bunun sonucunda kazılan arkeolojik materyal sayısı da artmıştır. Nihai olarak bunların, her iki ülkede, yerel müzelerde sergilenmesi veya Antik Eserler Departmanının ve Türkiye Kültürel Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün ana deposunda saklanması amaçlanmaktadır. Her gün arkeolojik çalışmalarla ortaya çıkar eser sayısının korunmasında sorun yaratmaktadır. Bu eserleri koyacak uygun mekan ve müzeleri bulunmamaktadır.

1.6.1 Ürdün’de Arkeolojik Materyallerin Elde Edilmesi

Daha önce belirtildiği gibi, son yıllarda kazıların sayısı ve kapsamı önemli ölçüde artmıştır . Bunun sonucunda kazılan arkeolojik materyal sayısı da artmıştır ve nihai olarak bunların Ürdün yere müzelerinde sergilenmesi veya Antik Eserler Departmanlarının (DoA) ana deposunda saklanması amaçlanmaktadır. Bu kazılarda ne zaman arkeolojik objeler bulunsa, bunlar kazı sahasından ya bir müzeye ya da (DoA) ana depoya gönderilmektedir.

²⁷ Kars, Henk. 1998. Preserving our in situ archaeological heritage: a challenge to the geochemical engineer. Journal of Geochemical exploration 62,S. 139-147. 1998.

Dolayısıyla bu süreci hızlandıran ve düzenleyen kanun ve yönetmelikler de yeni düzenlemeleri ihtiyaç vardır. (DoA) ve Turizm Bakanlığında kazılardan elde edilen objelerin nakliyesinin organizasyonu hakkında yaptığım incelemeler; Ürdün'de 1920'lerden beri arkeolojik kazı yapılmasına rağmen bu konunun herhangi bir Ürdün Yasasına tabi olmadığını saptanmıştır.

Resim 6 . Ürdün'de Kazı (Çevrimiçi : <https://lasierra.edu> , 14/05/2018 . Kayanak : Channer ve Jessica Logan, ve Stephanie Brown , North Carolina Üniversitesi , Amman'da 04/07/2009)

Ürdün'de yapılan kazıların sayısı sürekli artmaktadır. Hâlihazırda, Ürdün'de yılda yaklaşık 70 arkeolojik proje hayata geçirilmektedir . Bunların çoğu yabancı kuruluşlar tarafından yürütülmektedir.²⁸

Antik Eserler Departmanı yıllık (Munjazat) Ürdün'de yapılan yıllık toplam kazı sayısı ile ilgili veriler. İlgili dönemde Ürdün'de yapılan kazıların yıllık bazda sayısını bulmak ve her bir kazının sponsorunu tanımlamak için 2002-2016 yıllarına ait yıllık (Munjazat) incelediğimizde ; bazı kazılar Ürdün üniversiteleri ve Antik Eserler Departmanı tarafından yapılmış olsa da, etüt, kazıların çoğunluğunun yabancı kuruluşlar tarafından yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Ürdün'de (DoA) yöneticisi, kazı izni vermeye yetkili tek kişidir . Kazıdan çıkarılan objelerin gideceği yere dair kararı, kazı sahasında bulunan bir (DoA) temsilcisi verir. Ürdün'ün UNESCO dünya mirası sözleşmesini imzalamıştır . Bu nedenle arkeolojik keşifler ve eserler kredisi ile ilgili yönetmelik yapmaya zorunlu olmasına karşın, bu yönetmelikler halen başlangıç düzeyindedir. 2008 yılında (DoA), kazı süreçlerini düzenlemek için Başbakanlığa bir kanun teklifi sunmuş, ancak teklif edilen kanun şimdi yalnızca kazılar için öneri niteliğinde kurallar olarak kullanılmaktadır ve zorunlu değildir. Ayrıca, (DoA) yöneticisi tarafından bu kuralların istisnası hazırlanabilmektedir. İlave, kazıların çoğunun yabancı kurumlarca yapılmasına karşın, bu öneri niteliğinde kuralların yalnızca Arapçası mevcuttur. Bu durum yabancı kazı kurumlarının bu kuralları kullanmalarını zorlaştırmaktadır. Hatta olanaksızlaştırmaktadır. Bu nedenle ve DoA yöneticisinin izniyle, kurallar, (Resmi olmayan) Türkçe tercüme eklerde yer almaktadır. Kurallar iki bölüme ayrılır: ilki arkeolojik keşiflerle ilgili yönetmeliklerin ana hatlarını tanımlarken ikincisi arkeolojik eserlerle ilgili kredi yönetmeliklerini ele alır.

²⁸ Alkhaysheh, Fawaz. Munjazat 2007. Department of Antiquities.2007

1.6.2 Ürdün’de Arkeolojik Keşifler Yönetmeliği Analizi ²⁹

1- Arkeolojik keşifler terimi kazı veya etütlerde bulunan her türlü arkeolojik obje, tür ve arkeolojik materyal atığını ifade eder . örneğin çömlek, cam, metal, kemik, parşömen, kumaş, kâğıt, ahşap, değerli taş; bunlar:

- Tam bir eser veya tekil partiküller.
- Bir partikül koleksiyonu.
- Partiküller veya diğer numuneler biçiminde olabilir.

2- Bu yönetmelik hem ulusal hem de uluslararası kurumlara uygulanmalıdır.

3- Antik Eserler Departmanı tarafından yetkilendirilen kazı yöneticisi ; kazıdan çıkarılan objeleri organize etmeli ve usulüne uygun bir şekilde kayıt altına almalıdır.

4- Antik Eserler Departmanı tarafından tayin edilen temsilci kazıdan çıkarılan eserlerin kaydedilmesini ve ambalajlanmasını denetlemelidir. Delege hem ulusal hem de uluslararası kurumlara rehberlik etmelidir.

5- Kazıdan çıkarılan bütün materyaller temizlenmeli ve nakil ve uzun süreli saklama sırasında korunaklı olacak şekilde tutulmalıdır.

6-Çömlek partikülleri, cam, kemik gibi arkeolojik buluntu türleri ayrı ayrı listelerle düzenlenmelidir.

²⁹ Bu yönetmeliklerin, Arapçası mevcuttur ve DoA yöneticisinin izniyle, bunların (resmi olmayan) Türkçe tercümesi tarafımdan yapılarak başka dillerde de yayınlanmasına örnek oluşturulmuştur. Bu maddeler ve yönetmelik, 1 Ocak 2016 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmek üzere Antik Eserler Departmanı Genel Müdürü Dr. Monther Jamhawi tarafından Arapça yayınlanmıştır . Turizm ve Antik Eserler Bakanı Nayef Hmaidı Al-Fayez tarafından onaylanmıştır.

7- Kazıdan çıkarılan bütün materyaller, Antik Eserler Departmanı tarafından tayin edilen delegenin huzurunda ve aynı şehrin/semtin arkeoloji denetçisinin gözetiminde, kurallara uygun bir şekilde Antik Eserler Departmanı ana deposu veya yetkili müze müdürüne teslim edilmelidir. Objelerin ulaşmasıyla birlikte, Antik Eserler Departmanı arkeoloji denetçi, objeleri inceledikten sonra depoya alındığına dair ekteki belgeleri imzalamalıdır.

8- Aynı şehrin/semtin arkeoloji denetçisi ve Antik Eserler Departmanı depo müdürü imzalanan beyanların bir nüshasını saklar. Bir başka matbu nüsha ve bir elektronik nüsha, dokümantasyon bölümünde saklanmak üzere Antik Eserler Departmanına iletilir.

9- Antik Eserler Departmanı depo müdürü, alınan eserler için bir giriş formu doldurur . Giriş formunun bir nüshası dokümantasyon bölümünde saklanmak üzere Antik Eserler Departmanına gönderilmelidir. Kazı yöneticisinin ödünç almak istediği eserler, bu prosedürün dışındadır. Bu durumda, depo müdürü veya müze bu objelerle ilgili beyanları saklamalıdır.

10- Eğer kazı yöneticisi kazıdan çıkarılan eserlerin herhangi birisini ödünç almak isterse, Arkeolojik Keşifler Kredi Yönetmeliklerine göre bir kredi başvuru formu doldurmalıdır (daimi ve geçici kredi).

Ürdün’de Arkeolojik Keşifler Yönetmeliği Arkeolojik Keşifler Kredi Yönetmelikleri (daimi ve geçici kredi)

1- Bu yönetmelikler Arkeolojik Keşifler Kredi Yönetmelikleri olarak bilinir. Bu yönetmeliklerde geçen terimler aşağıdaki anlamlara gelecektir:

- Arkeolojik keşifler: kazı veya etütlerde bulunan her türlü arkeolojik obje, tür ve arkeolojik materyal atığını ifade eder; örneğin çömlek, cam, metal, kemik, parşömen, kumaş, kâğıt, ahşap, değerli taş; bunlar:

I. Tam bir eser veya tekil partiküller.

II. Bir partikül koleksiyonu.

III. Partiküller veya diğer numuneler biçiminde olabilir.

- Krediler: bütün olarak veya parça parça arkeolojik eserler kredileri iki farklı tür olarak sınıflandırılır:

- Geçici kredi: bütün eserler veya sergilenmeye uygun hale getirmek için yeniden birleştirilmesi gereken eserler. Bu durumda geçici kredi süresi bir yıldır. Bu süre uzatılabilir.

- Daimi kredi: bu, müze sergilenmeye uygun olmayan ancak araştırma amaçları açısından faydalı olan eserlere yönelik bir kredidir. Örneğin: çömlek partikülleri, kemik, toprak örnekleri vb.

- Arkeoloji deposu veya müze müdürü: arkeolojik eserleri emanetinde tutan depo veya müze müdürü.

- Temsilci: Antik Eserler Departmanının ulusal ve uluslararası kazı kuruluşlarında bir temsilcisi vardır.

2- Kazı yöneticisi kazı görevinin sona ermesinden bir hafta önce, yöneticinin ödünç alma amacını ve ödünç almayı düşündüğü obje veya türü, sayısı, tanımı, ölçüleri, mevcut durumu ve belirgin bir fotoğrafıyla birlikte belirterek bir resmi başvuru formu doldurmalıdır. Bu, aynı şehrin/semtin arkeoloji denetçisi, depo müdürü ve Antik Eserler Departmanı temsilcisi ile koordinasyon içinde yapılmalıdır. Matbu ve elektronik formda iki belge eklenmelidir.

3- Eğer bir öğrenci veya bir araştırmacı kazıdan çıkarılan eserlerden herhangi birisini incelemek isterse, bu nesneleri ödünç alma izni için Antik Eserler Departmanına başvurmalıdır. Bu uygulama, araştırma planlarını içermelidir. Başvuru formuna kazı yöneticisinin beyanı, öğrencinin/araştırmacının temsil ettiği üniversiteden/organizasyondan bir mektup, miktar ve yer listesi, ödünç almak istediği eserlerin tanımları ve fotoğraflarıyla birlikte çalışmanın tanımı eklenmelidir.

4- Tam obje veya numune olarak ödünç alınacak her türlü arkeolojik kazı bulgusu Antik Eserler Departmanından bir komite tarafından incelenecektir. Bu nedenle, bu incelemelerle birlikte bir rapor Antik Eserler Departmanı genel müdürüne ibraz etmelidir.

5- Eğer bir kredi başvurusu kabul edilirse, kazı yöneticisi veya kurum temsilcisi, Antik Eserler Departmanı yöneticisi ile bir anlaşma imzalamalıdır. Bu anlaşma, kredi türünü, kredinin amacını, kredinin süresini ve ödünç alan kurumun ödünç alınan objelerin güvenliğine dair verdiği teminatı beyan etmelidir. Bu anlaşmanın bir nüshası müze veya depo müdürüne gönderilmelidir ve bir başka nüsha da kazı deposu müdürüne gönderilmelidir.

6- Kazı deposu veya müze müdürü, masrafları ödünç alan kuruluşa ait olmak üzere, ödünç alınan objeleri, atanmış bir komite tarafından incelenmek üzere Amman'da bulunan Antik Eserler Departmanı ana deposuna nakledecektir. Ardından objeler aynı şehrin/semtin arkeoloji sorumlusunun gözetiminde ödünç verme ve nakil sürecini yürütecek olan ana kazı depo müdürüne teslim edilecektir.

7- Anlaşmanın bir nüshası ve ödünç alınan objelerin listesinin bir başka nüshası, takip amacıyla araştırma müdürlüğüne, dokümantasyon bölümüne, ulusal ilişkiler departmanına, kazı deposuna, arkeolojik denetçiye ve müze veya depo müdürüne gönderilmelidir.

8- Ödünç alan kuruluş, masrafları kendisine ait olmak üzere, ödünç alınan objelerle ilgili bir koruma işlemi yapmayı taahhüt eder.

9- Ödünç alan kuruluş, araştırma yayınlansın ya da yayınlanmasın, ödünç alınan objelerle ilgili araştırmanın bir nüshasını dokümantasyon bölümünde saklanmak üzere Antik Eserler Departmanına ibraz etmelidir.

10- Sevkiyatı yapan şirket, kazı deposunda ödünç alınan arkeolojik objeler için ambalajlama sürecini üstlenecektir . Gerekirse Ulusal İlişkiler Departmanı temsilcisi ve gerekirse gümrük temsilcisi ile irtibata geçecektir.

11- Antik Eserler Departmanı, denizden sevkiate olanak sağlamak için, arkeolojik objelerle ilgili gümrüğe bilgi verecektir.

12- Ödünç alan kuruluş, ödünç alınan objeler için sevkiyat harcamalarının gidiş-geliş nakliye masraflarını ve borçlu olunan her türlü ücreti üslenir.

13- Ödünç alma uygulaması, Antik Eserler Departmanı tarafından reddedildiği takdirde, arkeolojik objeler müze veya depo müdürüne iade edilmelidir . Bu durum müze veya depo kayıtlarına girilmelidir.

Resim 7. Ürdün'de Bir Arkeolog Ekibi . (Kaynak : Hashemite Üniversitesi ve Victoria Üniversitesi'nden diğer bir arkeolog ekipte , Azraq'da kazı gerçekleştirmişti , Victoria Üniversitesi , 2015)

1.6. 3 Türkiye’de Arkeolojik Materyallerin Elde Edilmesi

Ürdün konusunda belirtildiği gibi, Türkiye’de de son yıllarda kazıların sayısı ve kapsamı önemli ölçüde artmıştır . Bunun sonucunda kazılan arkeolojik materyal sayısı da artmıştır . Nihai olarak bunların, Türkiye’de yerel müzelerde sergilenmesi veya Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığının denetiminde, Türkiye Kültürel Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün ana deposunda saklanması amaçlanmaktadır. Modern Türk devleti eski uygarlıkların katıntıları üzerinde doğmuştur. Bu uygarlıkların katıntıları Anadolu tarihini temsil etmekte ve antik önemlerdeki hayata dair birçok şeyi açığa çıkarmaktadır. Ürdün’de olduğu gibi, kazılan birçok alanında, Türkiye adeta bir açık hava müzesidir.

Ancak, hâlâ incelenmesi gereken arkeolojik sahalar mevcuttur. Bu zengin kültürel mirasın korunması ve muhafaza edilmesi muazzam bir görevdir .³⁰ Bu bakımdan, Türkiye kendi kültürel mirasının Türkiye’de korunması ve muhafaza edilmesi gerektiğine inanmaktadır. Ne yazık ki Ürdün’de olduğu gibi, Türkiye’nin kültürel mirası modern zamanlarda şiddetli yağma ve talana maruz kalmıştır. Bu bakımdan, diğer kültürel bakımdan zengin ama ekonomik bakımdan yoksul ülkelere benzer. Birçok Türk anıtı parçalanmış ve yok edilmiştir . Değerli kültürel objeler bulundukları yerlerden alınarak Batı müzelerinde ve özel koleksiyonlarda yerlerini almıştır.

Kültürel zenginliğin menşe ülke tarafından geri alınması durumunda, önemli bir problem davacının objeyle ilgili mülkiyet haklarını ispatlayıp , ispatlayamamasıdır. Davacının iddiası tipik olarak, objenin bulunmasıyla birlikte objeyle ilgili mülkiyet veren mevzuata dayanır. Bu, fiili mülkiyeti almaya gerek olmadan gerçekleşir. Bir başka deyişle, Türk devleti, keşiften sonra (hatta keşiften önce) her zaman başka bir tahsis işlemi yapmadan mutlak mülkiyet hakkına sahiptir..³¹

³⁰ Özel, Sibel "Türk Battaniyesi Mevzuatı Altında "Under the Turkish Blanket Legislation: The Recovery of Cultural Property Removed from Turkey," International Journal of Legal Information: Vol. 38: Iss. 2, Article 10. 2010

³¹ Özel, Sibel , Vol. 38: Iss. 2, Article 10. 2010.

Daha önce belirtildiği gibi, Türkiye ve Ürdün gibi çok sayıda arkeolojik alanı olan ÷lkeler bu tür sınırsız mevzuat çıkarmayı tercih eder. Türk sınırsız mevzuatı çerçevesinde, bir obje kanunen keşfedilir edilmez, devletin malı olur. Eğer obje ÷lkeden yasadışı yollarla çıkarılırsa, çalıntı mal kabul edilir.

Resim 8. Bergama kazı alanı Türkiye'de
(Çevrimiçi : <http://arkeolojihaber.net> , 14/05/ 2018 . Kaynak : İzmir/Bergama , 2015)

1.6.4 Türkiye’de Arkeolojik Keşifler Yönetmeliği Analizi

Arkeolojik keşif ve kazılarla hakkındaki modern yönetmeliklere geçmeden önce bu tezde, Türkiye’nin tarihi ele alınacak ve kanun ve yönetmelikler buna göre sınıflandırılacaktır:

1.6.4.1 1923 Yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurulmasından Önce

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından önce, Türkiye’nin kültürel objelerinin yeniden ülkeye getirilmesi konusunda çeşitli deneyimleri vardı. Örneğin, Türkiye’nin kültürel varlıklarla ilgili mevzuatı ABD Mahkemelerinde tanınmış; ancak, İsviçre Mahkemelerinde reddedilmiştir , araştırmacılar 1869’dan önce antik eserlerin statüleri yalnızca İslam hukuku tarafından düzenlendiği açığa çıkmıştır. Bu şekilde özel olarak antik eserleri düzenleyen ilk kanun hükmünde kararname 13 Şubat 1869’da kabul edilmiştir .³²

Bu Kanun Hükmünde Kararname, talep edildiğinde antik eserlerin incelenmesi için izin almayı gerektiriyordu. Osmanlı topraklarında antik eserlerin ticaretinin yapılmasına izin veriyor ancak sınır dışına çıkarılmasını yasaklıyordu. Ülkede antik eserleri bulan kişi, eserlerin sahibi kabul ediliyordu. Dolayısıyla 1869 tarihli kanun hükmünde kararname Osmanlı topraklarında bulunan antik eserlerle ilgili özel mülkiyete izin veriyordu. Daha sonra 1869 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin devlet mülkiyeti konusunda yetersiz olduğu fark edildikten sonra, Osmanlı Devleti 1874 tarihinde yeni bir kanun hükmünde kararname çıkardı. Bu kanun hükmünde kararname ilk olarak, Osmanlı topraklarında keşfedilmemiş antik eserlerin devletin mülkiyetinde olması ilkesini benimsedi.

³² Bkz. Özel, Sibel: Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması, İstanbul1998, s. 69 vd; Özel, Sibel ve Ayhan Karadayı, "Laws regarding the Protection of the Cultural Heritage of Turkey": THE LAW OF CULTURAL PROPERTY AND NATURAL HERITAGE : PROTECTION, TRANSFER AND ACCESS, Evanston, IL : KalosKapp Press, 1998. Bölüm: 20.

1874 tarihli Kanun Hükmünde Kararname; Eğitim Bakanlığından izin almadan ve arsa sahibinin rızası olmadan antik eserlerin kazılmasını yasakladı. Ancak diğer yandan, Kanun Hükmünde Kararname yasal kazılarda bulunan antik eserlerin üçte birinin Devlet tarafından alıkonmasını, üçte birinin arsa sahibine verilmesine ve kalan üçte birinin de bulan kişiye verilmesini öngördü. Bulan kişi ile arsa sahibinin aynı kişi olması durumunda, bulunan antik eserlerin üçte ikisi ona veriliyordu.

Devlet aynı zamanda paylaşırma işleminin miktara göre ya da değere göre yapılmasına karar verme hakkına da sahiptir. Kısacası, 1874 tarihli kanun hükmünde kararname keşfedilmemiş antik eserler için devlet mülkiyeti öngörmüş ancak yasal yollarla çıkarılan antik eşyaların bir bölümü için özel mülkiyete izin vermiştir. Diğer yandan, el altından yapılan kazılarda bulunan objeleri devletin müsadde etmesi öngörülüyordu.

1884'te antik eserlerle ilgili bir başka Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmıştır. Bu Kanun Hükmünde Kararnamede, Osmanlı Devleti kendisini bütün antik eserlerin sahibi ilan eder. Bu nedenle, Osmanlı ülkesinin herhangi bir yerinde bulunan antik eserlerin satılmasına veya transferine yasak getirilmiştir. Yasal kazılarda bulunan antik eserler İmparatorluk Müzesini malıdır. Bu kazılara katılanlar, yalnızca fotoğraf ve kalıp alabilmesine izin verilmiştir .

Kanun Hükmünde Kararnamede ; devlet mülkiyeti hususunda yalnızca rastlantı sonucu özel mülklerde bulunan maddelerle için istisna yapılmıştır. Sulama kanallarının, binaların vb. İnşası sırasında rastlantı sonucu özel mülklerde bulunan antik eserlerin yarısı arazi sahibine verilecektir. Devlet istediği parçaları seçebilirdi . Hatta arazi sahibinden bulunan eserleri para karşılığı satın alabilirdir. Dolayısıyla, 1884 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ; Osmanlı topraklarında bulunan antik eserler için devlet mülkiyetini benimsemiştir . Eski davalar yalnızca rastlantı sonucu özel mülklerde bulunanlarla ilgili istisna yapıldığını gösterir .³³

³³ Özel, Sibel: Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması, İstanbul1998, s. 69 vd; Özel, Sibel ve Ayhan Karadayı, "Laws regarding the Protection ofthe Cultural Heritage of Turkey": The Law of Cultural Property and Natural Heritage : protection, transfer and access, evanston, il : kaloskapp press, 1998. bölüm: 20.

Tarihsel araştırmalar, 1906 yılında antik eserlerle ilgili yeni bir Kanun Hükümünde Kararnamenin kabul edilmesiyle önemli bir değişiklik olduğunu gösterir. 1906 tarihli Kanun Hükümünde Kararname, ilk kez kamu veya özel mülklerde bulunan antik eserlerin devletin mülkü olduğunu ve ülke dışına çıkarılamayacağını beyan etmiştir .

Sonuç olarak, yeni bulunan bütün antik eserler, başka bir iktisaba gerek kalmadan, yasanın işletilmesi yoluyla (*ipso jure*) keşif anında devletin mülkü olur. Kanun Hükümünde Kararname geriye dönük uygulanmadığı için 1906 tarihili bir önceki kanun hükümünde kararname uyarınca özel mülkiyette olan antik eserler yine özel mülk olarak kalmıştır.

1.6.4.2 Türkiye 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurulmasından Sonra (Modern Devlet)

Türkiye'de zaman içinde çıkarılan kanun ve yönetmelikleri inceleyecek olursak görürüz ki, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, 1926'da Türk Medeni Kanununun kabul edildiğı belgelenir. Böylede olsa, 1906 tarihli kanun hükümünde kararname 1973'e kadar yürürlükte kalmıştır .³⁴ 1973 tarihli kanun, aynı devlet mülkiyeti ilkesini muhafaza etti. Yine Türkiye'de veya özel mülklerde bulunan antik eserlerin devletin mülkü olduğunu beyan etti.³⁵

1.6.4. 3 Türkiye Cumhuriyeti'nin Antik Eserlerle İlgili Güncel Kanunları

Antik eserlerle ilgili güncel Türk Kanunu 1983'te çıkarıldır. Bu kanuna, Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Kanunu adı verilir. Bu kanunda ilke kez “antik eserler” yerine “korunması gereken kültürel ve doğal varlıklar” ifadesi kullanılır. Gerçekte her iki ifade ile kastedilen objeler aynı objelerdir.

³⁴ Uluslararası Hukuk Bilgileri Günlüğü Vol. 38.2 S. 180-181

³⁵ Özel, Sibel: Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması, İstanbul1998, s. 69 vd; Özel, Sibel ve Ayhan Karadayı, "Laws regarding the Protection ofthe Cultural Heritage of Turkey": The Law of Cultural Property and Natural Heritage : protection, transfer and access, evanston, il : kaloskapp Press, 1998. Bölüm: 20.

1983 tarihli kanun, 1906 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamede ve 1973 tarihli Kanunda yer alan yeni bulunan antik eserlerin devlet mülkü olması ilkesini muhafaza eder. Bu kanun, 2863 sayılı Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Kanunu olarak bilinir . 23/07/1983 tarihli, 18113 sayılı Resmi Gazetede ³⁶ İngilizce ve Türkçe yayınlamıştır. Bu kanunu analiz ettiğimizde, yedi bölüme ayrıldığını görürüz:

Bölüm (1) : Genel Hükümler

Birinci bölüm beş maddeye ayrılır ve kanunun asıl amacını, kapsamını, temel tanım ve kısaltmaları, bildirim yükümlülüklerini ve son olarak devlet mülkiyetinin niteliğinin açıklaması konularını içerir.

Bölüm (2) : Korunması Gereken Taşınmaz Kültürel ve Doğal Varlıklar

İkinci bölüm, 6-22 maddeleri kapsar ve korunması gereken taşınmaz kültürel ve doğal varlıklar; tanımlama ve tescil; sit alanı ile ilgili karar mercileri; yetkisiz müdahale ve kullanım yasağı; yetki ve yöntemler; hak ve yükümlülükler; taşınmaz kültürel varlık onarımı ile ilgili yardım ve katkı payı; transfer yasağı; kullanım; istimlak; ruhsatsız inşaat yasağı; sit alanlarıyla ilgili geçiş dönemi boyunca koruma ilkeleri ve kullanım koşulları; inşaat ilkeleri; mülk sahiplerinin izin verme yükümlülüğü; taşınmaz kültürel varlıkların taşınması ve son olarak istisna ve muafiyetler konularını içerir.

Bölüm (3) : Korunması Gereken Taşınabilir Kültürel ve Doğal Varlıklar

Üçüncü bölümde 23-34. maddelerde korunması gereken taşınabilir kültürel ve doğal varlıklarla ilgili hususları yer alır ; aynı zamanda yönetim ve denetim; 25. madde gibi müzelere transferden bahseden maddeler; 26. maddede Müze, özel müze ve koleksiyon yapma kavramlarının açıklaması bulunur ; alanı ofis ilan etme yasağı; ofis ve depoların denetlenmesi; bilgi verme yükümlülüğü; yurtdışına çıkarma yasağı ve üçüncü bölümün sonunda mülkü ülkeye getirme ve telif hakları ile ilgili düzenlemeleri görebiliriz.

³⁶ Kanun Numarası: 2863 ; 21/7/1983

Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 23/7/1983 Sayı : 18113 Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 22 Sayfa : 444

Bölüm (4) : Etüt, Sondaj, Kazı ve Hazine Avcılığı

Bu bölümde 35-50 arasında on beş madde vardır. Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Kanununun bu bölümünde etüt, sondaj ve kazı izniyle ilgili düzenlemeleri görebiliriz; yanı sıra özel mülkte kazı; kazı izin prosedürü; devredilemez kazı izni; etüt, sondaj ve kazı izninin geçersizliği; etüt, sondaj ve kazı izninin süresi; kazılardan çıkan antik eserlerin müzelere taşınması yer alır (bu konu 41. maddede yer alır ve bu tez açısından önemlidir ; hasarı tazmin yükümlülüğü; kamu hakkı; giderler; koruma ve çevre düzenleme; etüt, sondaj ve kazının geçici veya daimi olarak askıya alınması; tesislerin transferi; etüt, sondaj ve kazıdaki işlerin devri; etüt, sondaj ve kazı yasağı ile ilgili düzenlemeleri görebiliriz . Dördüncü bölümün son maddesi olan 50. maddede hazine avcılığı ile ilgili düzenlemeleri görebiliriz.

Bölüm (5): Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Üst Kurulu ve Bölgesel Koruma Kurulları

Beşinci bölüm Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Üst Kurulunun kuruluşu, görevleri, yetkisi ve işi; görev ve yetkilerini; Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Üst Kurulu Üyeliğini; Temsilci üye kalifikasyonlarını; Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Üst Kurulu ve Bölgesel Koruma Kurulu üyeliğinin sona ermesi ve süresini ve huzur hakkını açıklayan maddeleri içerir; bu bölümde ayrıca Bölgesel Koruma Kurullarının görevleri, yetkisi ve işi; Bölgesel Koruma Kurullarının kuruluşu, Bölgesel Koruma Kurulları üyeleri hakkında bilgilendirme; kararlara uyma yükümlülüğü; Kurul üyelerinin yol harcamaları ve yevmiye konuları da yer alır ve elbette bu bölümün sonunda 51-63. Maddelerde Kurul yönetmeliğinden de bahsedilir.

Bölüm (6) : Ödül ve Cezalar

64-75. maddeler arasında kalan maddelere ayrılan bu bölümde; kültürel varlıkları bulan kişilere verilen ödüller; cezalar; belge, beyan ve bildirimlerdeki usulsüzlükler; rapor etme yükümlülüğünün ihlali ve kültürel varlık ticareti yasağı yer almaktadır ; ayrıca yurtdışına çıkarma yasağına muhalefet; inceleme ve kontrole muhalefet; özel mülkiyet; etüt, kazı ve sondajla ilgili hükümlerin ihlali; memurla ilgili kararlar gibi hususlarla ilgili düzenlemeleri; özel müzeler ve koleksiyoncularla ilgili hükümlerin ihlalini açıklayan madde (madde (73) Tadil: 23/01/2008 - 5728 /415 md.) görebiliriz ve bu bölümün son iki maddesi olan madde (74) ve (75)'te ruhsatsız etüt, kazı ve sondaj ve müsadere ve müzeye teslim (madde (75) Tadil: 23/01/2008 - 5728 /417 md.) ile ilgili düzenlemeleri görebiliriz .

Bölüm (7) : Diğer hükümler

Son olarak, 2863 sayılı Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Kanununun son bölümünde ve (76) ila (78) arasında üç maddeye ayrılan yedinci maddesinde, yürürlükten kaldırılan kanunlar, yürürlüğe koyma ve yürütme konuları hakkında okuduk.

Bu kanun yayınlandığı tarih itibarıyla yürürlüğe konacaktır ve bu Kanunun hükümleri, Türkiye Bakanlar Kurulu tarafından yürürlüğe konacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARKEOLOJİ MÜZELERİNİN İÇİNDEKİ BİNA İÇİ ORTAM VE ÖNLEYİCİ MUHAFAZA

İkinci bölümde; dış mekân iklim ortamı açısından ortak bağlantılara sahip olan Türkiye ve Ürdün'deki arkeoloji müzelerinin iç mekân ortamının anlaşılmasına yardımcı olması için Türkiye ve Ürdün'ün coğrafi özellikleri, jeomorfolojisi ve iklimi kısa bir biçimde ele alınmıştır. Genel olarak müze ortamını ve özellikle arkeoloji müzelerinin ortamını anlamak için ikinci bölümde arkeoloji müzesi ortamına ilişkin literatür araştırmalarına ve son gelişmelere değinilmiştir. Ayrıca, arkeoloji müzelerinin içindeki uzun vadeli bozulmaya ilişkin çeşitli çevresel faktörler anlatılmıştır . belirli binalar ve onların muhafaza ettiği koleksiyonlar için, farklı açılardan doğru iç mekan iklimi sağlamak adına, arkeoloji müzelerinin içindeki bozulma hakkındaki çalışmalar sunulmuştur.

2.1 Bu İncelemenin Gerçekleştirilmesinin Nedenleri

Tarihi eserlerin ve binaların korunması, köklü bir geçmişe sahiptir ve arkeoloji müzelerinin ortamını incelemek, etkilerini desteklemek ve mevcut olanaklardan faydalanmak adına, mevcut literatürün incelenmesi gerekmektedir.

Arkeoloji müzesi incelemelerinin önemine rağmen, hem Türkiye'de hem de Ürdün'de bu alanda uzmanlaşmış yerel araştırmacılar mevcut değildir. Arkeoloji müzeleri, genel olarak müzeler veya çevresel koşullara ve iklime karşı koleksiyonların korunması hakkında bugüne kadar yapılmış çalışmalar hem Türkiye'de hem de Ürdün'de çok azdır. Öte yandan, uluslararası arenada, koleksiyonların bozulmasının önlenmesi ve koleksiyonların bulunduğu ortamın yönetimine ilişkin ideal yöntemler hakkında tüm dünyada yapılmış yeterli sayıda araştırma mevcuttur.

Genel olarak müzelerin ve özellikle arkeoloji müzelerinin sayısındaki artış, literatürdeki müze incelemelerinin sayısındaki artışla bağlantılıdır . Bu da, müzelerdeki arkeolojik tarihi eserlerin ve nesnelerin ideal koşullarda muhafaza edilmesinin önemini göstermektedir. Buna ek olarak, müze ortamı incelemeleri hakkındaki literatürdeki artış da, müze nesnelerinin ideal koşullarda muhafaza edilmesinin önemine işaret etmektedir.

Müzecilik hakkında yayınlanmış mevcut makalelere ilişkin olarak toplanmış veri, müze çalışmalarıyla bağlantılı uluslararası yönergeler ve kurallar, dünya çapında süregelen araştırmalar ve Türkiye’deki ve Ürdün’deki hem genel hem de özel ihtiyaçların dikkate alındığı bu çalışma; İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi için kapsamlı, yeterli ve güncel veri tabanı sağlayacaktır.

Genel olarak müze ortamı konusuyla bağlantılı derlenmiş makaleler incelenmiş, eleştirel açıdan analiz edilmiş ve hem İstanbul Arkeoloji Müzesi hem de Ürdün Arkeoloji Müzesindeki bağlantılı durumlarla karşılaştırılmıştır. Bunun amacı, genel olarak arkeoloji müzesi alanında bir temel oluşması adına fırsat yaratmaktır.

Bu çalışma, müze ortamının, bir disiplin olarak nasıl incelendiğine ilişkin farklı anlayış yaklaşımlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Uzmanların araştırdığı müze ortamı alanındaki konuları ve hangi alanların ihmal edildiğini ortaya çıkarmak amacıyla bu bölümde ele alınan literatür de incelenecektir. Buna ek olarak, bu literatürün incelenmesi, kendi bilgimi arttırmak ve incelenen literatürün, Türkiye ve Ürdün’deki arkeoloji müzelerine uygulanabilecek yönlerinden faydalanılmasını sağlayacaktır.

İncelenecek olan mevcut literatür, uzmanlık kitaplarını ve kısa süre önce yayınlanmış makaleleri içermektedir. Daha önce yayınlanmış çalışmalara genellikle, kısa süre önce yayınlanmış bu makalelerde ve kitaplarda atıfta bulunmaktadır.

Müzelerin dünya çapındaki yaygınlığı, bunların öğrenim amacıyla kullanımı için başlı başına bir nedendir. Bu literatür incelemesinde, genel olarak müze ortamının ve özellikle arkeoloji müzelerinin ortamının anlaşılmasına yönelik farklı yaklaşımlar, bir disiplin olarak ortaya konmaktadır. Bu çalışma için temel oluşturmanın yanı sıra, ek olarak hangi alanların incelenmesi gerektiğinin de altını çizilmektedir. Müzelerin dünya çapında bir fenomene dönüşmesi gerçeği, çalışmayı yaygın olarak anlamlı kılmaktadır.

Öte yandan, bu alandaki bilgimi arttırmam, çeşitlendirmem ve son yıllarda nelerin yazıldığını ve ayrıca hangi alanların incelenmesi gerektiğinin farkında olmam gerekiyordu. Müzeler, müze ortamının bağlamı ve müze ortamının durumu arasındaki yakın ilişki ve müze ortamı ihtiyacının doğduğu koşullar, yaygın olarak ele alınmıştır .

Müze ortamına ilişkin en güncel incelemeler, kullanım örneklerini, müzecilikteki müfredat alanına göre sınıflandırmaktadır. Müze ortamının, müze koleksiyonlarının muhafazasındaki rolünün, teorik çalışmaların da ötesinde, çoğu müze için günlük pratik uygulamaları da kapsamı gerekir .

Bu nedenle; yeni ve ortaya çıkan muhafaza, koruma ve yönetim uygulamalarının ve bunların, mevcut literatürdeki teorik ve uygulamalı çalışmalarla arasındaki bağlantının, bunların nasıl öğretilebileceğinin ve daha sonra, gerektiğinde, hem İstanbul Arkeoloji Müzesinde hem de Ürdün Arkeoloji Müzesinde nasıl uygulanabileceğinin daha geniş çaplı biçimde incelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla bu tezde öncelikle hem Türkiye hem de Ürdün'ün coğrafi özellikleri, jeomorfolojisi ve iklimi özetlenecektir.

2.2 Ürdün'ün Coğrafi Özellikleri, Jeomorfolojisi ve İklimi

Ürdün, Arap yarım adasının kuzey batı ucunda yer almaktadır. Ürdün, Akdeniz bölgesindeki konumunun yanı sıra iklim ve tarihi özellikleri nedeniyle gezi ve turizm açısından yüksek potansiyele sahiptir .³⁷ Ürdün'ün yüzölçümü yaklaşık 96.000 metre karedir. Ufak yüz ölçümüne rağmen, topolojisi ve arazileri ve dolayısıyla iklimi çeşitlilik göstermektedir .³⁸ Ürdün; temel olarak doğu batıdan gelen vadiler ve geçitler ile sırtlara ayrılmış ve Sina yarım adası boyunca Türkiye'den gelen Rift Vadisine uzanan 600 ila 1500 metre yüksekliğinde bir platodan meydana gelmektedir.³⁹ Ürdün'ün doğu kenarı, bu gediğin bir parçasıdır; deniz seviyesinin 400 metre altına inen Ürdün Vadisi, Ölüdeniz ve Akabe Körfezine uzanan Wadi Rum. Ürdün deprem bölgesi olmasına rağmen, on yıllardır ciddi bir şok kaydedilmemiştir .⁴⁰ Ürdün'ün platoları ve dağları, geniş ve derin vadileriyle birlikte, bu bölgede güçlü iklim kuşakları çeşitliliğine yol açmaktadır.

Ürdün, Akdeniz'in yaklaşık 80 kilometre doğusunda, 29 10 'K - 33 45 'K ve 34 55 'D - 39 20 'D koordinatlarında yer almaktadır. Yüz ölçümü 89.329 metre kare, nüfusu 9,5 milyondur. Ülkenin batı bölümü, iki sıra dağ arasında kuzey ve güney yönünde uzanan ve 400 kilometre uzunluğa sahip, dünyanın en alçak vadisinden oluşmaktadır. Vadinin genişliği kuzeyde 10 kilometre ile güneyde 30 kilometre arasında değişmektedir ve deniz seviyesinin altında 170 metre ila 405 metre arasında uzanmaktadır .⁴¹

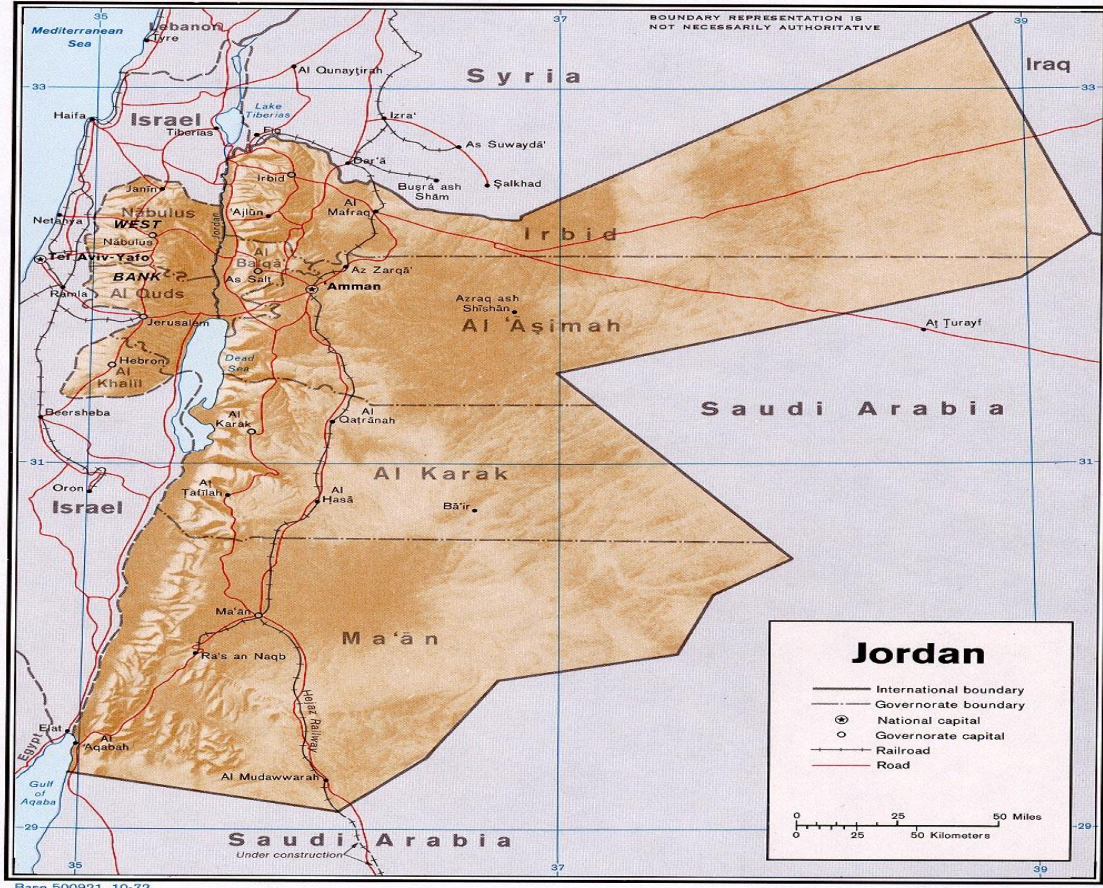
³⁷ Ufimtsev, Gennady. The geomorphological features of Jordan. Institute of the earth crust SB RAS, Irkutsk: Elsevier, 2007. S. 88-92.

³⁸ Casto, Ray and Dotson, Oscar. Economic Geography of Trans-Jordan. Economic Geography 14, Clarck University, 1938 . S. 121-130.

³⁹ Ufimtsev, G., 2007. S. 88-92.

⁴⁰ Sharon, David. Correlation Analysis of the Jordan Valley Rainfall Field. American Meteorological Society, 1979. S.107, 1042-1047.

⁴¹ Ufimtsev, G.F. The geomorphological features of Jordan. Institute of the earth crust SB RAS, Irkutsk: Elsevier, 2007. S. 88-92.

Resim 9 . Ürdün Fiziki Haritası (Çevrimiçi : MapCruzin.com , 06/12/ 2017)

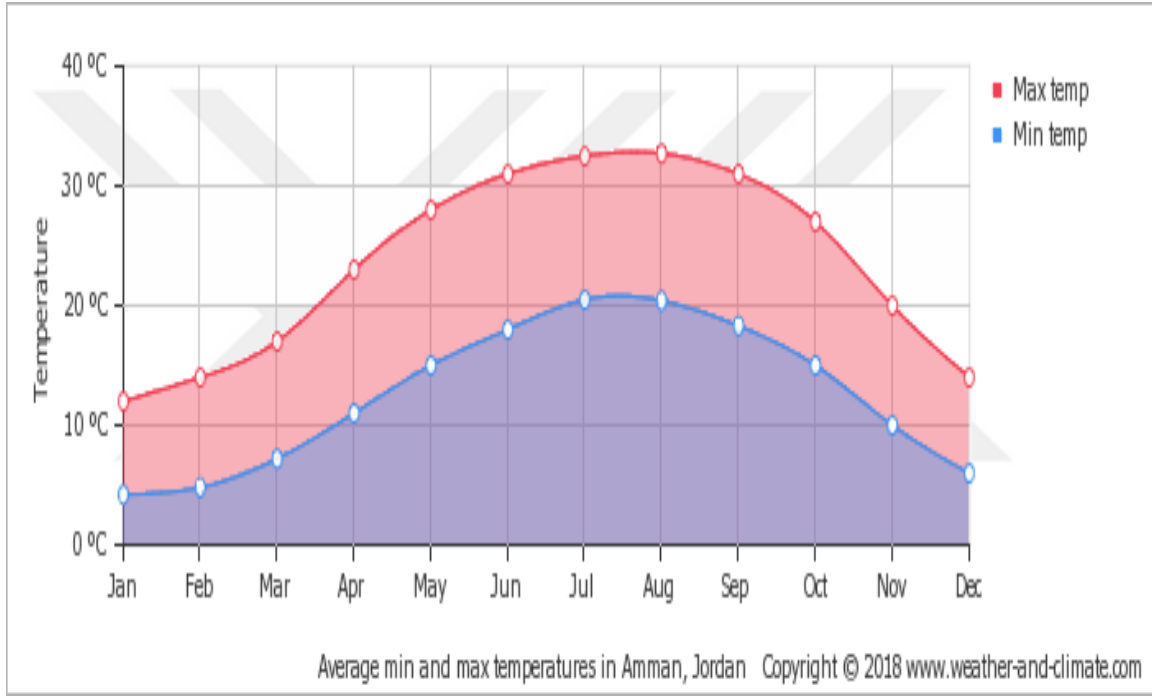
Ürdün Nehri, kuzeyden güneye bu vadiden geçerek Ölüdeniz'e akmaktadır. Ürdün, Filistin ve İsrail arasındaki sınırın yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Ürdün Nehri, Ürdün Vadisi'nin ana sulama kaynağıdır.⁴²

Ürdün Vadisi'nin hemen doğusunda, kuzeyde deniz seviyesinden yaklaşık 1150 metre ve güneyde deniz seviyesinden yaklaşık 1500 metre yukarıda yükselen ve en güneyde 1854 metre ile zirvesine ulaşan, kuzey güney sıra dağlar bulunmaktadır. Bu sıradağların doğusunda, ülkenin yaklaşık %80'ini kaplayan yarı çöl bulunmaktadır.⁴³

⁴² Sharon, David. Correlation analysis of the Jordan Valley rainfall field. American meteorological society, 1979. S.107, 1042-1047.

⁴³ Salameh, Hassan. Geomorphology of the Eastern Coast of the Dead Sea, Jordan. *Geojournal* 41. Kluwer academic publisher, 1996. S. 255-266.

Yaklaşık 14 yağış gözlem istasyonundan, 30 ila 80 yıl süresince toplamış ve 14 sıcaklık istasyonundan, 30 ila 80 yıl süresince toplamış Ürdün hava takibi bilgisi Ürdün Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden alınmıştır .⁴⁴ Başkent Amman'daki ortalama sıcaklık, Ocakta 8°C ila Temmuz'da 25 °C arasında seyretmektedir. Akabe şehrindeki sıcaklık, Ocakta 16 °C, Temmuzda 33°C olmak üzere, yıl boyunca anlamlı değişkenlik göstermektedir .⁴⁵

Şekil 1. Amman'da Ortalama Minimum ve Maksimum Sıcaklığı .

(Çevrimiçi : <https://weather-and-climate.com> , 15/05/2018)

⁴⁴ Allison, Robert. 2000. Geomorphology of the eastern Badia basalt plateau, Jordan: The *Geographical journal* 166 (4): S. 352-370.

⁴⁵ Altayyar, A. Jordan Geographical Information and Rain Precipitation. ed. J M D. Amman. 2009.

2.3 Türkiye'nin Coğrafi Özellikleri, Jeomorfolojisi ve İklimi

Türkiye, % 95'i Anadolu'da, % 5'i Balkanlar'da bulunan, Bulgaristan ve Gürcistan arasında Karadeniz'e, Ege Denizine ve Yunanistan ve Suriye arasında Akdeniz'e sınırı bulunan bir ülkedir . coğrafi koordinatları: 39°00'K 35°00'D'dur .⁴⁶ Türkiye'nin yüz ölçümü 783.562 metre karedir. Yüz ölçümünün 770.760 metre karesi karadan, 9.820 metre karesi sudan oluşmaktadır . Nüfusu 79,5 milyondur. Türkiye'nin batıdan doğuya uzunluğu 1600 kilometreden fazladır ancak kuzeyden güneye uzunluğu 800 kilometreden azdır. Toplam alanı yaklaşık 783.562 metre karedir . Batı Asya'da (Anadolu) yaklaşık 756.816 metre kareden meydana gelirken, Güneydoğu Avrupa'da yaklaşık 23.764 metre kareden meydana gelmektedir “Trakya”.⁴⁷

Anadolu, Asya'da bulunan geniş ve dikdörtgeni andıran bir yarım adadır. Türkiye'nin Anadolu bölümü, ülke yüzölçümünün % 95'ine karşılık gelmektedir. Küçük Asya, veya Anadolu Platosu olarak da bilinmektedir. Anadolu terimi en sıklıkla; birçok yerde verimli ve yerleşimin yoğun olduğu kıyı bölgelerine erişimi sınırlandıran tepeler ve dağlarla çevrelenmiş büyük ve yarı kurak merkezi platolara atıfta bulunmak için kullanılmaktadır.⁴⁸

Türkiye'nin, Trakya olarak bilinen Avrupa bölümü, toplam yüzölçümünün yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır ancak toplam nüfusun %10'dan fazlasına ev sahipliği yapmaktadır .⁴⁹ Trakya'nın ve Türkiye'nin en büyük kenti olan İstanbul'un nüfusu yaklaşık 15 milyondur. Trakya; Boğaziçi, Marmara Denizi ve ayrıca Çanakkale Boğazı ile Anadolu'dan (Türkiye'nin Asya bölümü) ayrılmaktadır.

⁴⁶ Bozkurt, Erdin ; Satir, Muharrem. The southern Menderes Massif (western Turkey); geochronology and exhumation history. Geological Journal,2000 . S. 35: 285–296.

⁴⁷ Bergougnan, H. (Anatolian northeastern ophiolite device, origin of ophiolitic and south-Pontic nappes, play of the North-Anatolian fault. 1976

⁴⁸ Bozkurt, Erdin . and Satir, Muharrem. ,2000 . S. 35: 285–296.

⁴⁹ Bozkurt, Erdin . and Satir, Muharrem. ,2000 . S. 35: 285–296

Boğaziçi, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı; Ege Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan stratejik Türk boğazlarını meydana getirmektedir. Yaklaşık 5317 metre ile Türkiye'nin en uzun dağı olan Ağrı Dağıdır. Nuh'un Gemisinin karaya çıktığı efsanevi yerdir ve ülkenin en doğusunda bulunmaktadır .⁵⁰

Resim 10 . Türkiye Fiziki Haritası (Çevrimiçi : map-library.com , 06/12/2017)

Türkiye'nin çeşitlilik gösteren arazi yapısı, milyonlarca yıl boyunca Anadolu'yu şekillendirmiş ve günümüzde de sıklıkla yaşanan depremler ve ara ara yaşanan volkanik patlamalarla kendini gösteren çok çeşitli tektonik süreçlerin bir sonucudur. Arap platformunun devamı olan Suriye sınırı boyunca uzanan nispeten ufak arazisi dışında Türkiye jeolojik olarak, Atlantik Okyanusu'ndan Himalaya Dağlarına uzanan Alplerin bir parçasıdır .⁵¹

⁵⁰Hillary ,Mayell . Shipwrecks (Manmade Disasters) , 2004

⁵¹ Bergougnan, H. (Anatolian Northeastern Ophiolite Device, Origin of Ophiolitic and South-Pontic nappes, play of the North-Anatolian fault. 1976

Alpler; Arap, Afrika ve Hindistan kıtasal plakalarının, Avrasya plakasıyla çarpıştığı Paleojen Dönemi boyunca oluşmuştur. Bu süreç; Afrika Plakası Avrasya Plakasıyla yakınlaştığından ve Anadolu Plakası, doğrultu atımlı faylar boyunca batıya ve güney batıya doğru kaçtığından hala işlemektedir. Bunlar; Karadeniz kıyısı yakınlarında günümüzdeki Avrasya plaka sınırını oluşturan Kuzey Anadolu Fay Hattı ve güney doğuda Kuzey Arap Plakası sınırının bir parçasını oluşturan Doğu Anadolu Fay Hattıdır.

Sonuç olarak Türkiye dünyanın, sismik olarak en aktif bölgelerinde yer almaktadır . Bu nedenle Türkiye'nin plato ve dağları, geniş ve derin vadileriyle birlikte, bu ülkede çok çeşitli iklim kuşaklarının oluşmasına neden olmaktadır .⁵²

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde farklı iklimler görülmektedir. Kıyılardaki hava durumu sistemiyle, iç bölgelerdeki hava durumu sistemi arasında zıtlık vardır. Ege ve Akdeniz kıyılarında kışlar serin ve yağışlı, yazlar sıcak ve kısmen kurak geçer. Bu bölgelerdeki yıllık yağış, yerleşime bağlı olarak 580 ila 1300 milimetre arasında değişmektedir. Genel olarak yağış doğuya gittikçe azalır. Karadeniz kıyısı, en yüksek yağışı oranına sahiptir. Türkiye'nin yıl boyunca yüksek yağış alan tek bölgesidir. Kıyının doğu bölümü, ortalama 2500 milimetre yağış alır; bu yıllık olarak ülkedeki en yüksek yağış oranıdır⁵³.

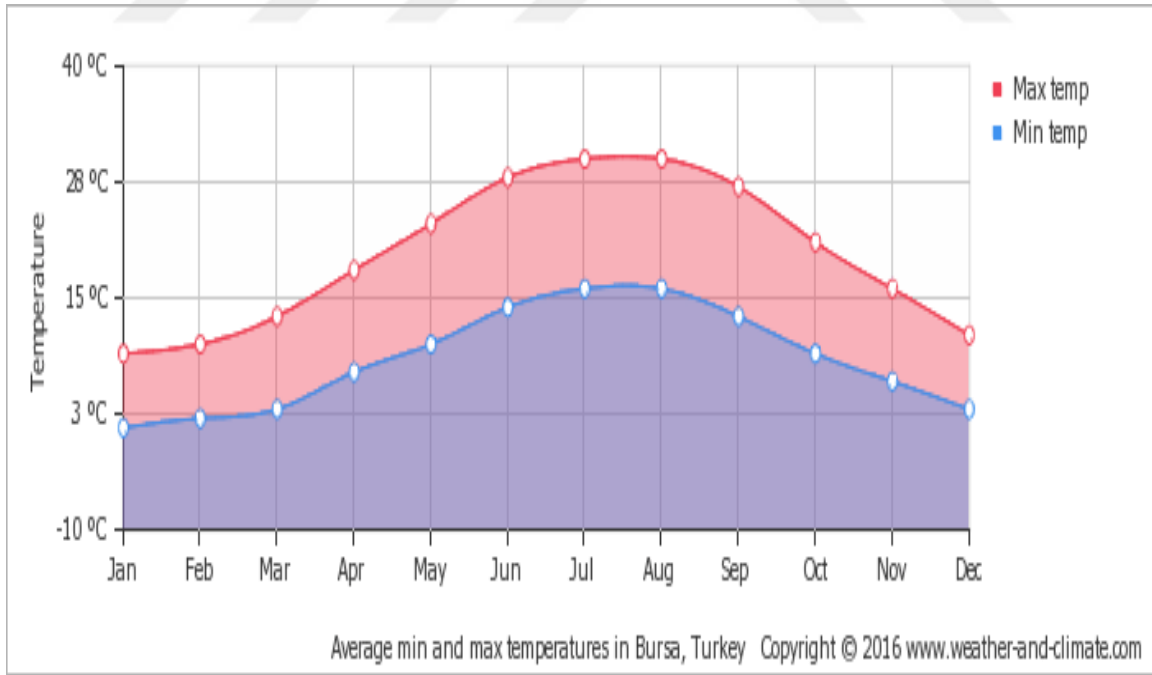
Türkiye'nin, Ege Denizi ile Karadeniz'i birbirine bağlayan Marmara Denizi kıyı bölgelerinde (İstanbul da dâhil olmak üzere) hava, ılıman Akdeniz iklimiyle, ılıman Okyanus iklimi arasında değişmektedir. Yazlar ılıman ila sıcak, kısmen kuru geçerken kışlar serin ila soğuk ve yağışlı geçmektedir. Neredeyse her yaz Karadeniz'de ve Marmara denizinin kıyı kesimlerinde kar görülür. Ancak genellikle en azla birkaç gün kalır. Ege Denizinin kıyı kesimlerinde kar nadir olarak yapar . Akdeniz'in kıyı kesimlerinde çok nadir olarak görülür⁵⁴.

⁵² Rice, Samuel . P. , Robertson, Alastair .H.F. and Ustaömer, Timur. (2006) Late Cretaceous-Early Cenozoic tectonic evolution of the Eurasian active margin in the Central and Eastern Pontides ,2006.

⁵³Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Karadeniz , Türkiye , 2013.

⁵⁴ Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü , Karadeniz , Türkiye , 2008.

Kıyıya yakın dağlar, Akdeniz'in etkilerinin, iç kesimlere gitmesini engeller ve Türkiye'nin iç kesimlerinde kara ikliminin hâkim olmasına neden olur. Anadolu platosunda iklim koşulları, kıyı kesimlerine oranla çok daha serttir. Platodaki kışlar özellikle sert geçer. Doğudaki dağlık bölgelerde -30 ila -40 °C sıcaklıklar görülürken, yılın 120 günü kar yerde kalabilir. Batıda kış sıcaklıkları ortalama 1 °C'nin altındadır. Yazlar sıcak ve kurak geçerken sıcaklıklar 30 °C'nin üstüne çıkar. Yıllık yağış ortalaması, yaklaşık 400 milimetredir ve gerçek miktarları rakım belirler. En kurak bölgeler, 300 milimetrenin altında yıllık yağış ortalamasıyla Konya Ovası ve Malatya Ovası'dır. Mayıs genellikle en yağışlı geçen aydır ve Temmuz ve Ağustos en kurak aylardır⁵⁵. Türkiye'nin doğusunun Aladağlar bölgesindeki iklim yaşamaya elverişli olmayabilir. Yazlar genellikle sıcak ve aşırı kurak geçerken, kışlar aşırı soğuk geçer ve sıklıkla yoğun kar yağışı görülür. Köylere ulaşım kış fırtınaları boyunca günlerce kapalı olabilir. Bahar ve sonbahar genellikle ılıman geçerken, her iki mevsimde de sıklıkla ani sıcaklık yükselmeleri ve soğuk hava dalgaları görülür.⁵⁶

Şekil 2. İstanbul 'da Ortalama Minimum ve Maksimum Sıcaklığı .

(Çevrimiçi : <https://weather-and-climate.com> , 15/05/2018)

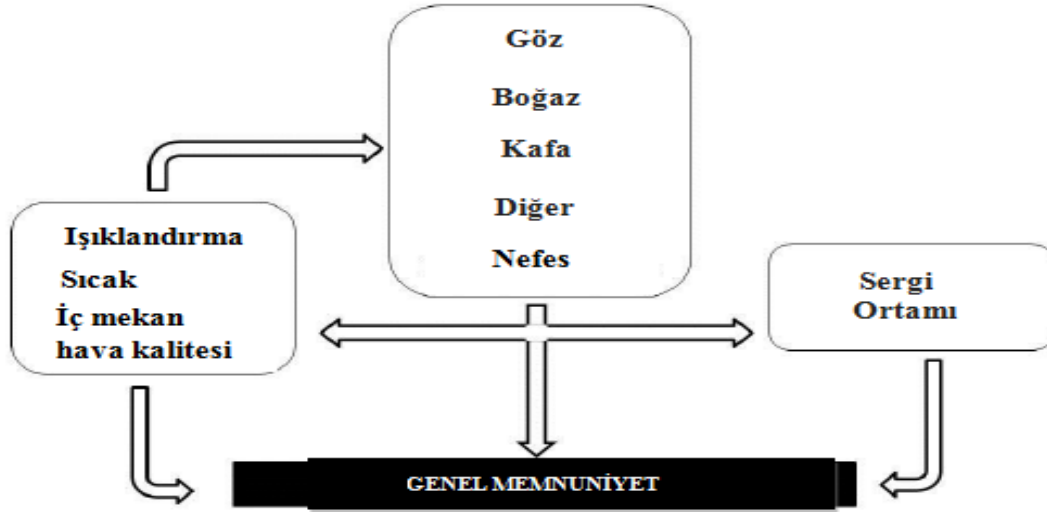
⁵⁵Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü , Konya Ovası ve Malatya Ovası , Türkiye 2002-2017.

⁵⁶Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü , Aladağlar , Türkiye 2006.

2.4 Türkiye ve Ürdün'deki Arkeoloji Müzelerinin Bina İçi Ortamı

Ürdün ve Türkiye'deki arkeoloji müzelerinde, muhafazalarının sağlanması ve bozulmalarının en aza indirgenmesi için belirli ortamlarda bulunması gereken çok önemli koleksiyonlar sergilenmektedir. Uygun ve verimli bir bina içi ortam kontrolünün olmadığı durumlarda bu nesneler büyük tehlike altındadır. Ne var ki, tüm bu bina içi ortamlar, açık hava iklim ortamıyla ortak bir bağlantı içindedir. Belirtildiği gibi bunlar her iki ülkede de çok çeşitlilik göstermektedir. O nedenle öncelikle bu özellik ele alınmalıdır.

Hem Türkiye'deki hem de Ürdün'deki müze koleksiyonları genellikle özellikli olmayan binalarda tutulmaktadır. İki ülkede de sahip olunur bu koleksiyonlar çok çeşitli olduğu için çeşitli tiplerde müzeler mevcuttur. Ancak büyük çoğunluğu arkeoloji müzesidir. Bu nedenle bu arkeoloji koleksiyonlarına ve bunların edinimine özel özen gösterilmelidir . Aşağıdaki şekil müzelerin iç mekan ve sergi ortamını arasındaki ilişkiyi gösterir .

Şekil 3. Müzelerinin Bina İçi ortamı (Çevrimiçi : <https://www.researchgate.net> , 16/05/2018)

2.5 Türkiye ve Ürdün'ün Arkeoloji Müzelerinin İçindeki Uzun Süreli Bozulma Faktörleri

Çeşitli çevresel faktörler, kültürel materyallerin bozulmasına ve tahribatına neden olabilir . Kontrol edilmedikleri takdirde, nesnelerin muhafaza işlemlerinin zorlaşmasına veya hatta imkânsızlaşmasına neden olabilir. Bazı durumlarda, bazı muhafaza işlemleri, daha fazla tahribata bile neden olabilir.⁵⁷

Uzun süreli bozulmanın ana faktörleri aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

2.5.1 Nemlilik

Nemlilik, “havadaki nem miktarı” olarak tanımlanmaktadır .⁵⁸ Hava değişim hızının, vitrinlerin higrometrik performansı açısından temel öneme sahip olduğu son otuz yıldan uzun süredir bilinmektedir.⁵⁹ Bağıl nem (RH), birçok biyolojik ve kimyasal süreçte önemli bir faktördür . Bu nedenle kontrol edilmesi çok önemlidir. Doğada yoğunlaşma noktasına ulaşıldığında, yağmur, çiy vb. biçimde yağış görülür.

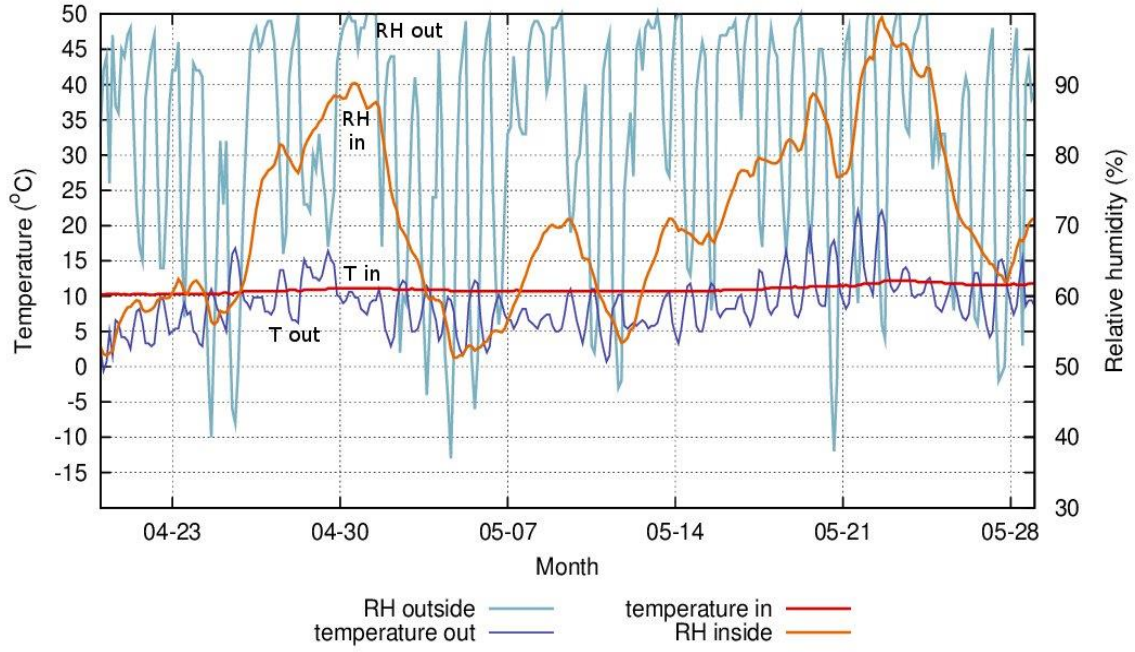
Kapalı bir alanda, ılık nemli hava, pencereler gibi soğuk yüzeylerde yoğunlaşır. Bu nedenle müze ziyaretçilerinin nefesle verdikleri hava bile tehlike teşkil etmektedir. Aşırı yüksek veya düşük nemlilik, müzeler için tehlikelidir ve tahribata neden olma potansiyeline sahiptir .⁶⁰ Çevredeki havadaki nemin emilimi, nesnelerin şişmesine neden olur . Tam tersi ve eğer bir nesnenin boyutu değişirse, şekli de değişir .Eserlerin yamulmasına neden olur. Müze nesneleri, farklı materyallerden yapıldıysa bu bozulma daha belirgin olur. Farklı büzüşme veya genleşme oranlarından dolayı eserlerde çatlamalara neden olabilir.

⁵⁷ Alghazawi, Raed. Challenges of the jordanian museums , Netherland , 2011 . S 18

⁵⁸ Thomson, Garry. *The museum environment*. London: Butterworths. 1986.

⁵⁹ Thickett, David., Fletcher, Phillip., Calver, Andrew and Lambarth Sarah,. 2007b. The effect of air tightness on RH buffering and control. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference; Copenhagen: The National museum of Denmark*,2007 S 245-251.

⁶⁰ Thomson, Garry. *The museum environment*. London: Butterworths. 1986.

Şekil 4. Boş Bir Aanda Bağlı Nemin Simülasyonu
(Çevrimiçi : <http://www.conservationphysics.org> , 15/05/2018)

2.5.2 Işık Durumu

Müzedede iki tip kullanılır ; doğal ve yapay ışık :

- Doğal Işık : Sergileme amaçlı ışık kaynağı olarak gün ışığının kullanımının müzede birçok avantajı vardır . Ücretsizdir, doğaldır ve sergilenen nesnelerin doğal renklerinin ortaya çıkmasını sağlar. Ayrıca, genel olarak müzelerin çalışma saatlerinin çoğunda mevcuttur. Ancak dezavantajları da vardır . Isı ve ışık enerji türleridir. Enerji “muhafaza edilir, yani, kapalı bir sistemdeki toplam enerji miktarı daima sabittir”.⁶¹ "Işık, dalga boyuyla üç bölgeye bölünebilir . Mor ötesi ışınım (300-400 nm), ışık veya gözle görülür ışınım (400-760 nm) ve kızıl ötesi ışınım (760 nm'nin ötesinde)".⁶²

⁶¹ Thomson, Garry. *The museum environment*. London: Butterworths. 1986.

⁶² Kuhn, Hermann. *Conservation and restoration of works of art and antiquities*. London: Butterworth. 1986

Hem gözle görülür hem de mor ötesi ışınlam (300-760 nm) bir enerji türüdür. Mor ötesi ışınlam bölgesi, organik materyallerin solması veya bozulması gibi hasarların ana nedeni olarak görülmektedir . Ancak ana hasar, tüm bina içi ortam için ısıyı ortaya çıkartarak ve tüm organik materyallerin su kaybetmesine ve büzüşerek hasar görmesine neden olan kızıl ötesi bölgelerden kaynaklanmaktadır .⁶³

Doğal ışığın, bina içi iklim üzerindeki zararlı etkileri, güneşe maruz kalan pencereler ile birlikte sergi ışığının, yaz aylarında bina içi sıcaklıkta artışa neden olacağı anlamına gelmektedir. ⁶⁴ Güneş, “geniş bir spektrumda elektromanyetik ışınlam” yaymaktadır . Bu ışınlamların önemli bir bölümü, müze binası bina içi ikliminde termal etkiler oluşturmaktadır.⁶⁵

- Yapay Işık (Lambalar) : birçok ülkedeki en yaygın ışıklendirme yöntemi, sıradan yuvarlak volfram ışık ampulüdür. Ayrıca, özellikle vitrinlerde kullanım için tasarlanmış farklı lamba çeşitleri de mevcuttur. Bu noktada şu unutulmamalıdır: yalnızca emilen enerji hasara neden olur. Bu nedenle müzeler, genel ışık seviyelerini azaltmak amacıyla iyi ışıklendirme tasarımı kullanarak eserlerin emdiği enerjiyi en aza indirebilebilirler. ⁶⁶ Işıklendirmenin, sergileme rolünü etkilememesi gerektiği dikkate alınmalıdır çünkü kötü ışıklendirmenin her zaman kötü sergilere neden olduğu yaygın olarak bilinen bir gerçektir .⁶⁷

⁶³ Huber, Alfons. 2007. Problem-zone "Window". Museum microclimates. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The national museum of Denmark, 2007. s. 199-205.

⁶⁴ Huber, Alfons. 2007. 2007. s. 199-205.

⁶⁵ Druzik, James and Eshoj, Bent. 2007. Museum lighting: Its past and future development. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, 2007 . s . 51-56.

⁶⁶ Miller, Jack and Miller, Ruth Ellen. 1994. Museum lighting pure and simple. Seaford, Delaware: Nouvir research. 1.1994 , S . 69-72.

⁶⁷ Miller, Jack and Miller, Ruth Ellen. Nouvir Research. 1.1994 , S. 72

Aşağıdaki tablo , müzelerde sergilenen eserlerin ışığın etkisi göstermektedir:

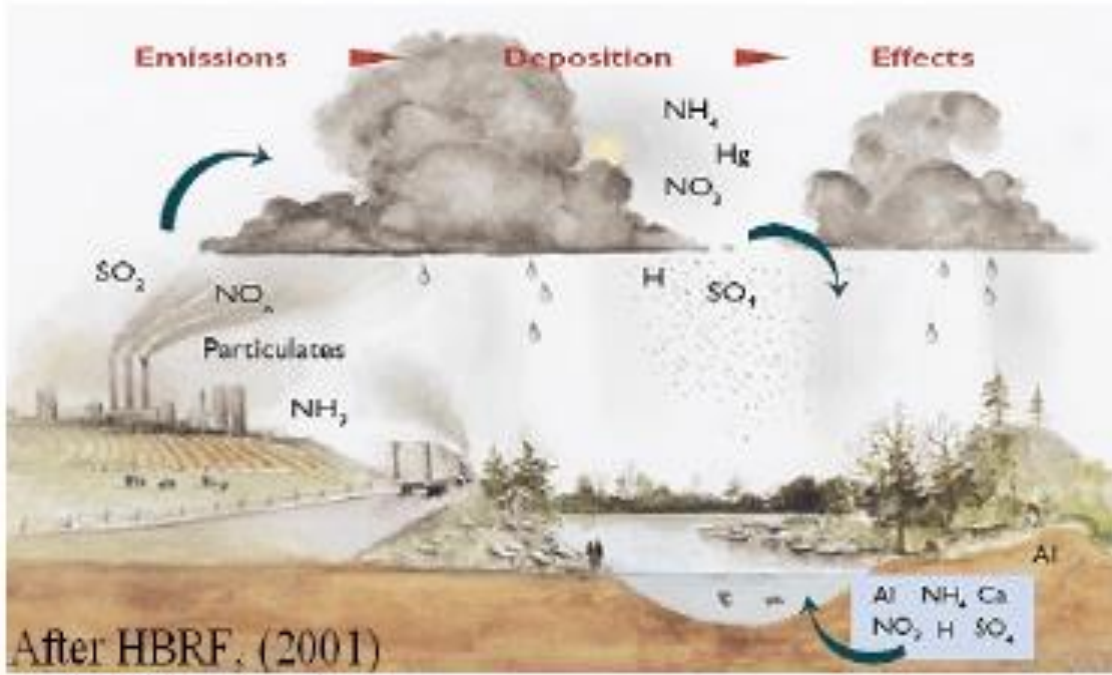
Tablo 2. Müzelerde Sergilenen Nesnelerin Işık Etkisi

Nesne türü	Görülebilir Işık	Kızılötesi (IR)	Morötesi (UV)
Taş	N	N	N
Seramikler	N	N	N
Metal	Z	Z	N
Cam, Sırça	N	N	N
Mozaik	N	N	N
Kemik	Z	Z	Z
Fildişi	Z	Z	Z
Aksesuarlar	N	N	N
Deri	Z	Z	Z
Ahşap	Z	Z	Z
Mobilya	Z	Z	Z
Boyama	Z	Z	Z
Resimler	Z	Z	Z
Haritalar	Z	Z	Z
Tekstil	Z	Z	Z
N: Normal, zararlı değil Z : Zararlı			

(Kaynak : Alghazawi , 2011)

2.5.3 Hava Kirliliği

Hava kirliliği, kasabalar ve endüstri ile ilişkilendirilmekte ve neredeyse tamamen, yanan yakıtlardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, oksidan olarak bilinen modern kirlilik biçiminden araba sorumludur. Şunu da unutmamak gerekir; yanan yakıtlar sonucunda havada sülfür oksit ortaya çıkar.⁶⁸ Ozon, doymamış organik bileşimlerin belirli ve tam etkisine sahiptir. Temasa geçtiği her bir karbon zinciri çift bağını kırar. Toz da, çoğu müze sergisinin düşmanıdır. İnce partiküllerden meydana gelen toz, suyla temasa geçtiğinde, çoğu müze nesnesi için aşındırıcı ve zararlı olan aktif kimyasal ajana dönüşür. Ne yazık ki, toz alma, sallama, silme veya yıkama gibi, nesneleri temizlemek için kullanılan geleneksel yöntemler, aşınma ve yıpranmayı hızlandırarak hasar riskini artırır.⁶⁹

Resim 11. Asit Yağmuru Döngüsü (Kaynak : J. Appl. Sci. Res., 4(6): 669-682, 2008)

⁶⁸ Thomson, Garry. *The museum environment*. London: Butterworths. 1986.

⁶⁹ Cronyn, J.M. 1990. *The elements of archaeological conservation*. London: Routledge.1990.

2.5.4. Haşere

Haşere, “koleksiyon parçalarına hasar vererek veya müzeyi, çalışmaya veya ziyarete elverişsiz kılarak, müzenin misyonuna zarar veren her tür hayvan veya böcek” olarak tanımlanmaktadır .⁷⁰ Böcekler ufaktır. Gözle kolay görülmez ve genellikle süpürgelik altı, aynalık arkası gibi ufak mikroiklimlerde görülür . Normal insan aktivitesi sırasında ulaşamayacak kadar materyallere gömülüdür. Haşere özellikle organik materyallere zarar verir. Başarılı böcek gelişimi; çok sayıda faktöre dayanmaktadır. Birincil faktör uygun gıdanın ulaşılabilirliği, niteliği ve niceliğidir . Bu nedenle bu faktörlerin kontrol altına alınması hayati önem taşımaktadır. Ne var ki, ışık ve diğer destinasyonlara erişim gibi diğer faktörler de mevcuttur. Sıcaklık ve bağıl nem gibi diğer faktörler, böcek gıda materyallerinin içeriği vasıtasıyla nesneleri etkileyebilir. Örümcek böceği ve bazı hamam böcekleri gibi bazı haşereler, hayatta kalmak için sıvı suya ihtiyaç duyarken, gümüşbalığı ve tahtakurdu gibi diğerlerinin gıdaları için yüksek nem gerekmektedir.⁷¹

Resim 12. Böceklerin Sebep Olduğu Zararlar (Çevrimiçi : <https://www.pinterest.com> , 15/05/2018)

⁷⁰ Lanier, Will . Integrated pest management. Montana: Montana State University, 5. 2005

⁷¹ Alghazawi, Raed. Challenges of the Jordanian museums , Netherland , 2011 .s 20

2.5.5 Sıcaklık

Müze nesnelerinden bazılarının farklı oranlarda genleşmesi ve büzüşmesi nedeniyle, eserlerin hasar görmesinin temel nedeni sıcaklık değişimidir. Sabit mutlak nemde, kapalı bir yerde sıcaklık arttıkça bağıl nem düşer ve tam tersi .⁷² Yüksek sıcaklıklar, kimyasal reaksiyonları hızlandırır. Yani sıcaklık arttıkça nesneler daha hızlı eskiyecek ve bozulacaktır. Sıcaklıktaki ani değişiklikler, materyallerde gerilime neden olur ve bu da hasarla sonuçlanır. Söz konusu sıcaklık değişimlerinin nedeni, nesnelerin kapalı vitrinler içerisinde, doğrudan güneş ışığına veya spot ışıklarına maruz kalması olabilir. Öte yandan, düşük sıcaklıklar genellikle, müze nesnelerine zarar vermez. Aslında, biyolojik bozunum problemlerini azaltarak faydalı bile olabilirler. Ancak düşük sıcaklıklar, parlaklık kaybına neden olarak nesneleri etkileyebilir .⁷³ Ayrıca düşük sıcaklık, bağıl nemi arttıracaktır. Sıcaklığı dikkate almadan bağıl nemi kontrol etmek mümkün değildir .⁷⁴

Resim 13. Sıcaklık ile harap olduğu bir resim örneği
(Çevrimiçi : <https://crafts.stackexchange.com> , 11/07/2016)

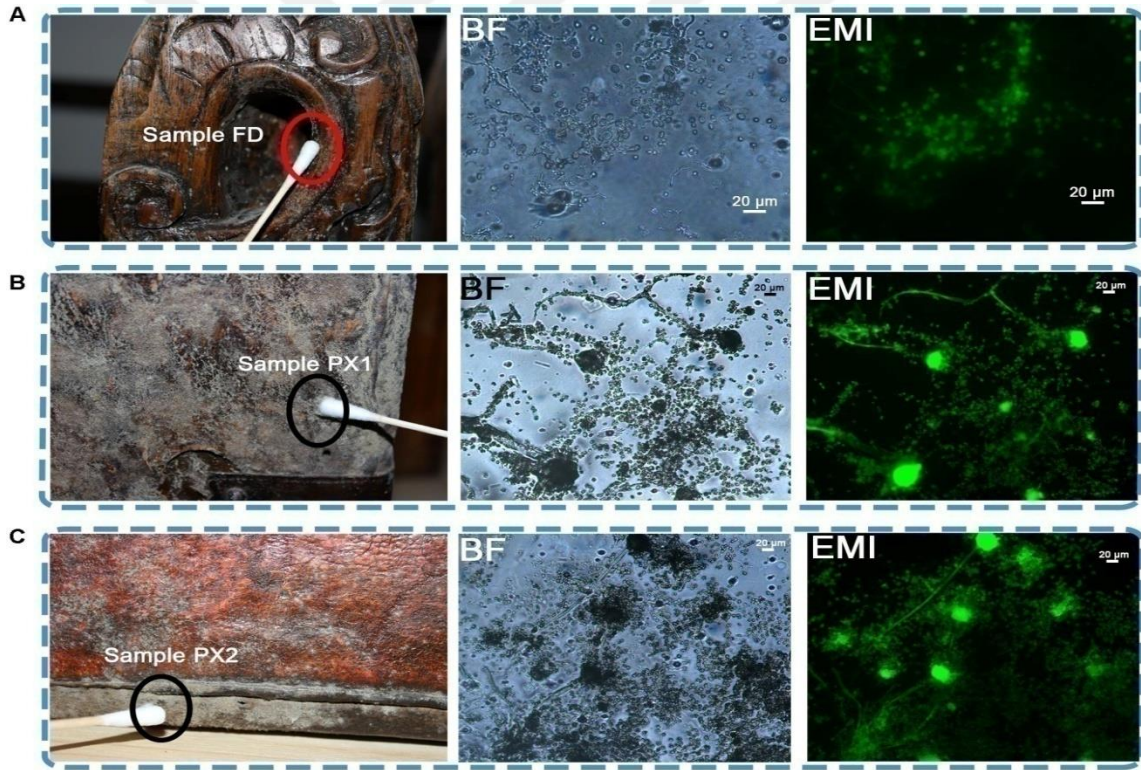
⁷² Grattan, David and Michalski, Stefan. n.d. Environmental Guidelines for Museums - Temperature and Relative Humidity (RH). www.cci-icc.gc.ca.

⁷³ Thomson, Garry. *The museum environment*. London: Butterworths. 1986.

⁷⁴ Al-rousan, Al - Saa'd , Ziad 1998. Suitability of Jordan museums for housing of archaeological artifacts. In Institute of Archaeology and Anthropology. Irbid: Yarmouk University. 1998.

2.5.6 Mikroorganizmalar

Mikroorganizmalar, ortamdaki değişikliklere duyarlıdır . Belirli türleri; aşırı bağıl nem, kuruma ve oksijen yokluğunu tolere edebilecek şekilde uyum sağlamıştır. Metabolizmaları etkili değildir . Enerji sağlamak için parçalanan organik asit salgırlar. Bu organizmaların büyümesi için gerekli üç faktör; besin maddeleri, sıcaklık ve nemliliktir. Bu nedenle nemlilik, sıcaklık, toz ve ışık gibi diğer faktörlerin kontrol altına alınması yoluyla aktivitelerinin azaltılması ve/veya önlenmesi mümkündür .⁷⁵ Mikroorganizmalara karşı biyositlerin uygulanması, özellikle iç mekânlarda kullanıldığında, sağlık ve eserler üzerinde zararlı olma riski taşımaktadır .⁷⁶

Resim 14. Görülebilir Mikrobiyal Kontaminasyon , Gösteren Arkeolojik Nesnelerin Yüzeyinde Mikrobiyolojik Analizler. (Çevrimiçi : <https://doi.org/10.3389/fmicb.2018.00802> , 16/05/2018)

⁷⁵ Cronyn, J.M. 1990. *The elements of archaeological conservation*. London: Routledge.1990.

⁷⁶ Krus, Martin., Kilian, Ralf and Klaus, Sedlbauer. 2007. Mould growth prediction by computational simulation on historic buildings. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark,2007 . S. 185-189.

2.6 Türkiye ve Ürdün'deki Arkeoloji Müzelerinin İçindeki İncelenen Bozulmalar

Arkeoloji müzelerinin önemine rağmen, hem Türkiye hem de Ürdün'de koleksiyonların muhafazası ve çevresel koşulların ve iklim kontrolünün etkisi hakkında yalnızca birkaç çalışma mevcuttur. Neyse ki dünya üzerindeki birçok yerde bu tür araştırmalar gerçekleştirilmiştir. koleksiyonların etkili ve sürdürülebilir yönetim yöntemleri hakkında bilgi ve strateji sağlamaktadır. Arkeoloji müzelerindeki nesnelerin ideal koşullarda muhafaza edilmesinin önemi, müze ortamı hakkındaki literatürün artışından anlaşılmaktadır .⁷⁷ Müzecilik alanındaki mevcut literatür, müzelerin, koruması altındaki değerli nesneleri ve eserleri korumak için uygun bir ortamı ne ölçüde sağladığını incelemek ve koleksiyonlarını korumak istiyorlarsa, müzelere ilişkin uluslararası standartlara uymak amacıyla kendi bina içi ortam çalışmasını her müzenin gerçekleştirmesi gerektiğini göstermektedir.

Hem Türkiye hem de Ürdün'deki arkeoloji müzelerindeki, özellikle İstanbul Arkeoloji Müzesindeki ve Ürdün Arkeoloji Müzesindeki, çevresel sorunların değerlendirilebilmesi için, bu konudaki literatürün kapsamlı bir biçimde incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu literatürün ve vaka çalışmalarının çoğunun belirli müzeler için olduğunu ve bu nedenle diğer binalar, koleksiyonlar ve bağlamlar için her zaman geçerli olmadığını unutmamalıyız. İncelenen tüm yayınların amacı, farklı bakış açılarından faydalanarak, belirtilen binalar ve bu binalarda muhafaza edilen koleksiyonlar için düzgün bir bina içi iklimi ortamı sağlamaktır . Yayınlanan makalelerin çoğunda; nemlilik, sıcaklık, ışık, toz, hava kirliliği ve mikroorganizmalar gibi faktörlerin ortam üzerindeki uzun vadeli etkileri iyi ölçülmüştür. Binaların içindeki nemlilik ve sıcaklık daima dış atmosferle karşılaştırılmıştır. Değişen ortam koşullarının belirli nesneler üzerindeki etkisi de ölçülmüştür. Sonuçlar genel olarak bu müzelerin, kiliselerin, kütüphanelerin ve arşivlerin; bina içi iklim kontrolüne ne ölçüde ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Çalışmaların çoğunda; pasif iklim kontrolünün altı çizilerek, etkili iklim kontrolünün nasıl uygulanacağına dair çözümler ve öneriler sunulmuştur.

⁷⁷ Alghazawi, Raed. Challenges of the Jordanian Museums , Netherland , 2011 .

Vakaların çoğunda; kolay uygulanabilirliği, düşük maliyetleri ve sürdürülebilirliği dolayısıyla pasif iklim kontrolü iyi bir çözüm olarak kabul edilmiştir ve bu nedenle Türkiye ve Ürdün'deki arkeoloji müzelerinde uygulanabilir. Aşağıda belirtilen çalışmalara dayanarak, genel bina içi ortam kontrolü :

Wilma Bouwmeester (1996) ; sıcaklık, nemlilik, ışık, kirlilik kaynağı maddeler ve haşere gibi temel faktörlerin kontrolü amacıyla düzenli olarak müzeler tarafından izlenmesinin değeri ortaya konulmuştur . Bu kontrol, eğer birçok soru yanıtlanırsa sağlanabilir. Kontrol edilmeyen faktörlerin etkisi nedir ? Kontrol edilmeyen faktörler neden izlenmelidir? Kontrol edilmeyen faktörler nasıl izlenebilir? Öte yandan, izlemek bir amaç değildir . Gerektiğinde etkili iyileştirme/ıslah çalışmalarıyla desteklenmelidir. ⁷⁸

Susan Bradley (2005) ; Britanya Müzesi koleksiyonlarındaki kontrol edilmeyen bina içi ortamın etkilerinin incelemiştir . Sıcaklık ve bağıl nem kontrolünün, müze nesnelerinin korunmasına hayati rol oynayıp, oynamadığının incelendiği Britanya Müzesi muhafaza bilim adamları araştırma programını ele almıştır. Bu araştırmanın temel nedenlerinden biri de, Londra'daki tarihi Britanya Müzesi binasının önemidir . Binanın yapısına zarar vermeden merkezi havalandırma sisteminin nasıl kurulacağının belirlenmesidir . ⁷⁹ Aynı binada bulunan farklı nesne türlerine uygun tek bir ortam kontrolü sağlamak zordur. Müzede koleksiyonların birçoğu sabittir . Bu nedenle havalandırma sistemi ihtiyacı sınırlıydı. Araştırma sonucunda, kontrol edilmeyen bağıl nemin ve sıcaklığın; etnografik nesneleri, taş heykeller üzerinde olumsuz etkileri olduğu saptanmıştır . Özellikle etnografik nesnelerin renklerinin solmasına ve heykellerin yüzeylerinde pullanmaya yol açtığı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, nemlendiriciler ve havalandırma sistemi yerine, vitrinlerin içine, gerekli orta noktada yavaşça hava vererek her tür bağıl nemi kontrol edebilen Peltier Hücrelerinin kullanımını önermiştir. Yazar, farklı yöntemler ve boyutlar kullanarak ve bina içi kirlletici gazları, özellikle sülfür gazları ve organik asitleri çalışarak fark edilir çaba sergilemiştir. Sonuç olarak araştırmacılar, ahşap saklama birimleri yerine metal, cam ve metal vitrin kullanımını tavsiye etmiştir.

⁷⁸ Bouwmeester, Wilma. 1996. Monitoring the museum environment. Scotland: Scottish museums council.1996

⁷⁹ Bradley, Susan. 2005. Preventive conservation research and practice at the british museum. Stanford: *Journal of the American Institute for Conservation*,2005

Chicora Vakfı (1994) ; koleksiyonlarının uzun vadeli güvenliği ve muhafazasını sağlamak için müze ortamının önemini açıklığa kavuşturmuştur. Nesneler için güvenli bir ortam; bina içi ortamın kontrolü için ısıtma, havalandırma ve iklimlendirme (HVAC) ile sağlanmaktadır. Sınırlı kaynaklara sahip ufak müzeler bile bunu başarabilir maktadır. Ancak çalışma göstermiştir ki, bazen müze yöneticileri, ortamın ne kadar önemli olduğuna ikna olmamaktadır .⁸⁰

Müzede , bağıl nemin, sıcaklıktan daha önemli olduğu birçok durum olduğunu iddia etmiş ve bunları birbirinden ayırmaya çalışmıştır. Ancak, sıcaklığı bağıl nemden ayırmak zordur. Çünkü bunlar bağlantılıdır . Herhangi birinde yapılan değişiklik, diğerini etkileyecektir. Bazı araştırmacılar; ziyaretçilerin varlığı, sıcaklığı ve bağıl nemi arttıracığı ifadesine katılmamaktadır. Aksine, ısı girdisi, bağıl nemi azaltırken; nem, bağıl nemi arttıracaktır fıkırmr savunmaktadır .⁸¹

Helen Coxon (2007) ; müze için gerekli bağıl nem seviyesinin değerlendirmesinden başlayarak, Kanada'daki Royal Ontario Müzesi'ndeki iklim kontrol sisteminin tasarımını ve uygulanmasını tarif etmiştir. 19.000'den fazla nesne, yeni galerilerde sergilenmek üzere gidecektir. Bu nedenle; kontrol edilen kasa ve boru planlarında; nesnelerin değişen ihtiyaçları, bazı vitrin çerçevelerinin geniş hacimleri ve kontrol sistemlerinin gücü; havanın gitmesi gereken mesafe ve kasaların sızıntı oranıyla bağlantılı olarak ele alınmalıdır .⁸²

Müzeler ilk planlama aşamasındaki ideallerden, nihai uygulamadaki gerçeklik arasındaki süreç bu makalede ele alınmaktadır. Bağıl nemdeki yıllık dalgalanma gibi, yeni Royal Ontario Müzesindeki bağıl nem sistemleri ayarlanırken aşılması gereken problemlerden bazıları sınırlı olarak ele alınmıştır.

⁸⁰ Foundation, Chicora. 1994. Managing the Museum Environment. Chicora Foundation. South Carolina.1994

⁸¹ Thomson, Garry. *The museum environment*. London: Butterworths. 1986.

⁸² Coxon, Helen. 2007. The good, the bad and the frustrating: Designing and implementing a climatecontrol system at the Royal Ontario Museum. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark. 2007. s. 277-283.

David Erhardt ve diğer araştırmacıları (2007) ; müzelerdeki iklim kontrolü gelişiminin tarihini ve gelişimini incelemişlerdir. Müze iklimine ilişkin en baştaki spesifikasyonların, az bir kanıta dayandığı açıkça belirtilmiştir . Sıcaklık ve bağıl nemdeki dalgalanma aralıklarına ilişkin bilimsel desteğin minimum seviyede olduğu ortaya konmuştur. Araştırmacılar, geçmişte, müzeler için sunulan birçok tavsiyenin, nesnelerin kalıcılığı ve özellikle sıcaklık ve bağıl nem değişim aralıkları dışındaki konulara dayandığını ileri sürmektedir.⁸³

Araştırmacılar; müzelerde ve kurumlarda uygulanan ve benimsenen, bağıl nem ve sıcaklık bilgisindeki her tür yeni değişikliğin varlığına odaklanmıştır. Hasar ve bozunum boyutlarını, iki ana bölüme ayırmışlardır. İlki; yangın, sel, kirlilik ve depremleri içerirken; ikincisi bağıl nem, sıcaklık ve ışığı içermektedir. Araştırmacılar, Smithsonian Kurumu tarafından yeni geliştirilen yönergelerin uygulanmasından kaynaklanan koleksiyon hasarının olduğuna dair herhangi bir raporun mevcut olmadığına değinmiştir. Ancak; söz konusu hasar yalnızca zaman içinde görünür hale gelebileceğinden, uzun vadede bu konu hakkında daha fazla çalışmanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Söz konusu yönergeler, tavsiye edilen bağıl nem dalgalanması aralığının, koleksiyonlar için güvenli olup olmadığını görmek amacıyla yalnızca 1994'ten sonra uygulanmıştır. Yazarlar; bu yeni yönergelerin yaygın olarak kabul edildiğine de değinmektedir. Ancak bunun nedeni uygulamasının kolay olması, daha az zaman alması ve önceki yönergelere göre daha uygun maliyetli olması ve bu nedenle çoğunlukla bütçesi sınırlı müzeler veya kurumlar için daha cazip olması olabilir.

⁸³ Erhardt, David., Tumosa, Charles and Mecklenburg, Marion. 2007. Applying Science to the Question of Museum Climate. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, S11-15.

Claire Fry ve diğer meslektaşları (2007) ; English Heritage (EH) kurumunun risk değerlendirme ve durum denetiminin gelişimindeki ilerlemeyi ele almıştır. Yazarlar, risk değerlendirmesini ve durum araştırmalarını birleştiren bir metodoloji ve veri tabanı tasarlamayı amaçlamıştır. EH bağlamında geçerli sonuçlar olmak için 100'ün üzerinde saha çalışmasının rekabeti sırasında yapılan düzenlemeler ve denetimlerin arkasındaki metodolojiye odaklanmışlardır .⁸⁴

Denetim sonuçları, muhafaza ekibinin, takip eden 10 yıl süresince koleksiyonlara ilişkin çalışmalarını yönlendirecektir. Yazarın odağı, veri toplamadan, EH'nin ve orijinal raporun yazılmasına, desteklenmesine ve uygulanmasına kaymıştır. Verinin yorumlanması, en yüksek risk altındaki koleksiyonların yerlerini ve alınması gereken uygun önlemleri tespit ederek , çok çeşitli yerlerde koleksiyon bakımı çözümlerinin önceliklendirmesine olanak tanımıştır.

Emily Kaplan ve diğer çalışanları (2005) ; nesnelerin New York, Bronx'taki Kızılderili Ulusal Müzesinden, New York'un başka bir yerindeki müze kültürel kaynakları merkezine taşınması sürecinde başarıyla tamamlanan önleyici muhafaza programı hakkında bir rapor hazırlamıştır .⁸⁵

Kadrolu ve geçici süreyle istihdam edilen çalışanlar için eğitim kursları, düzenli eğitim güncelleme oturumları ve personel üyeleri arasındaki iletişimin altını çizmiştir ve bunların tamamı; nesnelerin taşınması sırasında en etkili uygulamanın ve en güvenli ortamın oluşturulmasını sağlamıştır.

⁸⁴ Fry, Claire., Xavier-Rowe, Amber., Halahan, Frances and Jennifer Dinsmore. 2007. What's causing damage! The use of a combined solution-based risk assessment and condition audit. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, S. 107-113.

⁸⁵ Kaplan, Emily., Williamson, Leslie., Arenstein, Rachael., McGrew, Ay and Feitl, Mark. 2004. Integrating preventive conservation into a collections move and rehousing project at the National Museum of the American Indian. Stanford: *Journal of the American Institute for Conservation*.

Poul Klenz Larsen (2007) ; diğer yazarların raporladığı hususların bir özetini sunmuştur ve ardından bina içi ortam alanında araştırmacıların çatışan çıkarları arasında bir uyum yaratmak adına geleneksel olmayan çözümlerin test edildiği birkaç müze içi sıcaklık ve bağıl nem vaka çalışmasına yer vermiştir. Risk değerlendirmesi analizi, bina içi ikliminin, müze nesnelerinin muhafazasına yönelik en büyük tehdit olduğunu göstermektedir. Araştırmacılar ayrıca Danimarka kiliselerinin ilk kalıcı ısıtma kurulumlarına parmak basmaktadır. Söz konusu ısıtma sisteminde dökme demir ısıtıcılar kullanılmaktadır ve bunlar is kirliliğine neden olmaktadır. Diğer bir merkezi ısıtma sistemi, yirminci yüzyılın başında kurulmuştur .⁸⁶ Araştırmacı, Danimarka kiliselerinde, bağıl nemin (RH) moderasyonu için iki yöntem önermiştir. Bunlardan biri, havadaki su buharı içeriğinin kontrol altına alınması ve diğeri, hava sıcaklığının yıllık bir döngüye ayarlanmasıdır. Bağıl nem, higrostat (nem denetir) kullanılarak veya sıcaklığın ayarlanması yoluyla sıcaklık regülasyonu ile kontrol edilebilir. Yazar; tek camlı pencerelerin de kış aylarında yoğunlaşmaya neden olduğunu ve bunun, pencerelerin metal çerçevelerinde aşınmaya neden olabileceğini ifade etmiştir. Pasif nemlendirmenin kaynağının tespit edilmesi için, bu çalışmanın daha kapsamlı bir biçimde araştırılması gerekmektedir.

Katy Lithgow ve diğer araştırmacıları (2007) ; 1920lerde İngiltere’de inşa edilen ve 1934 yılında dekore edilen ufak bir taş binadaki dekoratif yüzeylerin çevre kaynaklı bozunumunun kontrol edilmesine ilişkin bir araştırma yürütmüştür. İç duvarların bakımı gerçekleştirilmiş, boyanmış ve karo ve terrakota duvar plakalarıyla süslenmiştir. İç yüzeyler, tamamlanmasından bu yana bozunmaya maruz kalmaktadır. Savaş sırasındaki ihmal sonrasında, binanın dekorasyonunu gerçekleştirmiş olan sanatçı, 1934’te yaptığı dekorasyonları 1949’da yenilemiş ve tasarımlar 1981’de yeniden boyanmıştır. 1997’ye kadar dekoratif yüzeyler; mantar gelişimi, su kaynaklı aşınma, çatlama, pullanma ve boya katmanı kaybı nedeniyle yeniden bozulmuştur .⁸⁷ Bariz bir şekilde bu makalede, farklı

⁸⁶ Larsen, Poul Klenz. 2007. Climate control in Danish churches. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, 2007, S. 167-174.

⁸⁷ Lithgow, Katy., Curteis, Tobit and Bullock, Linda. 2007. Managing external environments through preventive conservation: the investigation and control of environmentally-caused deterioration of decorative surfaces in the Marlborough Pavilion, Chartwell, Kent. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, 2007 , S. 175-184.

Yerlerdeki duvarlar üzerindeki etkiler arasındaki karşılaştırma eksiktir. Güneşe bakan duvardan gelecek su buharı yoğunlaşmasının daha az olacağı . Yağmur ve rüzgâr alan duvardaki iç nemliliğin daha fazla olacağı ve duvardan daha fazla su gireceği varsayımı unutulmamalıdır .

Shin Maekawa ve diğer meslektaşları (2007) ; Hollanda'daki Attic müzesi Our Lord'daki ortam üzerindeki yoğun ziyaretçi etkisini araştırmıştır. Ziyaretçiler; sıcaklığın artışı, bağıl nem ve karbondioksit yoğunluğu üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Beş katlı, on yedinci yüzyıl Hollanda Kanal Evi Müzesine gelen ziyaretçilerin sayısı 1990 yılında 36000'den 2005 yılında 75000'e yükselmiştir .⁸⁸ Hem müzenin , hem de kilisenin, yüksek filtreleme oranlarına sahip olması mekanın , ısı ve nem birikimini sınırladığı ve nemliliği sabit bir seviyede tutamadığı sonucuna varılmıştır. Araştırmacılar, binadaki bulunan bazı yoğunlaşmaları da incelemişlerdir. " Kritik bir problem olmadığını ve yalnızca pencere çerçevelerini ve pervazları etkilediğini", öne sürdüğü için bu araştırmada vurgulanmamıştır.

Garnet Muething ve diğer uzmanları (2005) ; Kanada Victoria Memorial Müze Binasının sergi koleksiyon materyalinin , risk değerlendirmesini gerçekleştirmiştir. Toplam 1498 eser için 21 koleksiyon birimi içindeki belirli riskler dikkate alınmıştır. Bu en yüksek dokuz risk şunlardır: ışığa maruziyet kaynaklı hasar, mor ötesi ışınlamanın yarattığı kaynaklı hasar, haşere istilası, duman kaynaklı hasar, iş kaynaklı hasar, fiziksel kuvvetler, toz birikmesi, hırsızlık, aralıklı su sızıntıları olarak sıralanmaktadır .⁸⁹ Riskleri tespit etmek amacıyla her risk için hesap edilen bazı değişkenlerden faydalanılmıştır. Bu değişkenler; kırılma hassasiyeti, değer kaybı, olasılık ve boyuttur. Bu Araştırmada, personel üyeleriyle de görüşmüştür ve tutarlılığı sağlamak amacıyla, bu görüşmelerde kullanılan bilgi, kayıtların ve sergi tasarım planları incelenmiştir . Victoria Memorial Binasının bu değerlendirmesinde. Yangının neden olduğu isin, nesneler üzerinde biriktiği kanıtlanmıştır. Ancak, nesneler üzerindeki bu estetik hasarın yanı sıra, gerçek hasarın,

⁸⁸ Maekawa, Shin., Ankersmit, Bart., Neuhaus, Edgar., Schellen, Henk., Beltran, Vincent and Boersma, Foekje. 2007. Investigation into impacts of large numbers of visitors on the collection environment at Our Lord in the Attic. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, S. 99-105.

⁸⁹ Muething, Garnet. , Waller, Robert and Graham, Fiona . 2005. Risk assessment of collections in exhibitions at the Canadian Museum of Nature. Stanford: *Journal of the American Institute for Conservation*. 2005

Nesnelerin temizlenmesinden kaynaklandığında eklemeliyiz .⁹⁰ Yanlış kullanım ve fiziksel kuvvetlerin ele alındığı bölümde buna değinilmeliydi. Araştırmacılar, çiğneme ve sondaj delikleriyle sonuçlanan haşerelerin riskini belirlemişlerdir. Ancak salgıladıkları organik asitler nedeniyle organik nesnelere daha çok hasar veren haşerelerin metabolizmasına değinmemişlerdir .Boyamalar gibi hassas materyaller için son derece zararlıdır. Fiziksel kuvvetler hakkındaki tartışmada, muhafaza önlemleri sırasında veya nesnelerin müze tesislerin içinde ve müze tesisleri dışına taşınması sırasında yanlış tutulması da ele alınmalıdır .çünkü müze nesneleri genel olarak göründüklerinden daha zayıftır ve çoğu hassastır . yanlış kaldırma esnasında kolayca kırılan bilmektedir. Ayrıca, ufak partiküllerden meydana gelen toz, tek başına bir risk teşkil etmez. Gerçek risk, suyla (nemlilik) temasa geçtiğinde ortaya çıkar . O zaman, aktif kimyasal ajana dönüşür. Ayrıca; nesnelerin toz alma, sallama, silme veya yıkama gibi yöntemlerle temizlenmesi eserlerin yıpranma ve aşınmasını hızlandırır . Sonuç olarak hasarı artırır.⁹¹

Kostas Ntanos ve Nancy Bell (2007) ; 900 yıllık tarihi kayıtların saklandığı ve 10 milyondan fazla parşömen ve kâğıtbazlı kayda ev sahipliği yapan, 1996 yılında açılan Londra'daki Ulusal Arşivlerin TNA , (Birleşik Krallık resmi arşivi) ortam standartlarını belirlemişlerdir. ⁹² Bu projenin amacı, iki farklı ortamda saklanan tarihi parşömen kayıtların bozunumu arasında fark olup olmadığının belirlenmesidir. TNA'nın ortam izleme programını geliştirmek için iklim haritalama uygulaması kullanmıştır. TNA'daki ortam koşulları, özellikle parşömen ve kâğıt materyallerin muhafazası için inşa edilmiş olan bina içinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme; sıcaklık ve bağıl nemin etkileri dikkate alınmıştır. Ancak ne yazık ki, kâğıtbazlı materyallerin eskimesinde temel faktör olan ışığın etkileri göz ardı edilmiştir. Işık, kâğıtbazlı materyallere iki şekilde zarar verebilir, ışığı ısıya dönüştürerek ve mor ötesi ışık yayarak ve her iki yöntem de, kâğıt bazlı materyallere hasar verir .⁹³

⁹⁰ Cronyn, J.M. *The elements of archaeological conservation*. London: Routledge. 1990.

⁹¹ Cronyn, J.M. 1990.

⁹² Ntanos, Kostas and Bell, Nancy. 2007. A holistic appraisal of environmental conditions in the National Archives, UK. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, 1990 , S. 91-97.

⁹³ Thomson, Garry. *The museum environment*. London: Butterworths. 1986.

Marianne Odlyha ve diğer çalışanları (2007) ; ortam kaynaklı bina içi kültürel mirasta oluşan kümülatif hasarı hesaplamak için dozimetre performansını değerlendirmiştir. Sulu boyanın içindeki lipit bileşenlerin oksijenlenme derecesi, doğrudan ışık maruziyetinin süresiyle bağlantılı olduğu için sanatçı materyalleri (reçine, mastik, vernik ve sulu boya) seçilmiştir. Tarihi borulu orglarında ana bileşeni olduğu için kurşun kaplama kullanılmıştır. Bu projenin diğer bir hedefi de, borulu orgları aşındıran organik asitlerin varlığını tespit etmek amacıyla piezoelektrik bazlı dozimetrelerin uyarlanmasıdır ⁹⁴ Araştırmacılar, reçine-mastik kristallerin, ışığa ve oksitleyici ajanlara duyarlı dozimetreleri ne ölçüde sağladığını incelemektedir. Sonuçlardan bazıları, yeni tahtadan salımların, kurşun kuponlardaki hasara katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Anonim bir raporda (OSSGDAH 1997); müzelerdeki çoğu nesne gibi, saklanan kâğıt bazlı kayıtların; soğuk, kuru, karanlık ve temiz koşullarda saklanana kıyasla ısı, nemlilik, ışık ve kirlilik varlığında daha çabuk bozulacağı ifade edilmektedir. Georgia Arşiv ve Tarih Bakanlığı, temel olarak kâğıdın muhafazasıyla ilgili ve kâğıdın 68 F. +/- 2 F sıcaklıkta ve %40 +/- 5 bağıl nemde saklanması gerektiği sonucuna vardığı bir rapor hazırlamıştır. Bu ortam, minimum dalgalanma ile sabit tutulmalıdır . Koşulları, istenen şekilde sabit seviyede tutabilecek, programlanabilir termostatlara sahip ısıtma ve soğutma sistemlerinin kurulumuyla gerçekleştirilir . ⁹⁵ Bu çalışma, bize, kâğıdı etkileyen kirlilik faktörlerinin, ortam havasından nasıl temizlenebileceği ile ilgili bazı tavsiyeler de vermiştir. Yüksek miktarlarda kâğıdın, yalnızca arşivlerde değil, müzelerde de bulunabileceği unutulmamalıdır.

⁹⁴ Odlyha, Marianne., Theodorakopoulos, C.,Thickett, David., Ryhl-Svendsen, Morten., Slater, M and Campana, R. 2007. Dosimeters for indoor microclimate monitoring for cultural heritage. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, 2007 , S 73-79.

⁹⁵ OSSGDAH, Office of secretary of state Georgia department of achieve and history. 1997. The storage environment.<http://palimpsest.stanford.edu/byorg/georgia/envir.html>. Stanford.

2004 yılında James Reilly ve diğer araştırmacıları (2007) ; Danimarka Ulusal Müzesindeki (NMD) mevcut koleksiyon saklama tesislerinin muhafaza kalitesini değerlendirmek için bir proje gerçekleştirmiştir. Mevcut tesislerdeki koşulların, saklanan koleksiyona uygun olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. ⁹⁶ Ortam değerlendirmesi, 2007 yılında neredeyse tamamlanmıştır ve internet temelli ortam değerlendirmesi raporlama sistemi prototipinin geliştirilmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu araştırma, bilgisayar temelli bir programın, nesnelere yönelik riskleri tespit eden ve en aza indirgeyen koleksiyon yönetim tekniklerine nasıl uygulanabildiğini göstermektedir. Ayrıca, program, koleksiyonları değerlerine göre farklı kategorilere ayırmaktadır. NMD projesi tamamlandığında, uzmanların müze koleksiyonlarıyla ilgili çalışmalarını verimli biçimde yerine getirmelerine çok yardımcı olacaktır.

Reid Roberts (2004) ; Amerika, Bowdoin Üniversitesi Sanat Müzesinin ortamını belgelemek için toplanmış nemlilik ve sıcaklık verisinin örnek bir analizini sunmuştur, Müze; Maine, Bowdoin Üniversitesi, Walker Sanat Binasında bulunmaktadır. ⁹⁷

Reid Roberts, müze binasının ortamın yeterli olduğu açıklamasını ile ana salonların ve galerilerin dağılımını araştırmıştır . Depolama odası dışında tüm müze tesisleri, dış atmosfere bağlı olarak kışın ısıtılmaktadır. Binanın bağıl ve özgül nem ile mutlak nem arasındaki farkı da açıklamıştır. Bu açıklama, konuya önemli bir katkı teşkil etmektedir. Çünkü ortam okuyucu için iki farklı nemlilik tipi arasındaki farkı açıkça ortaya koymaktadır.

Ryhl-Svendsen (2007); üç Danimarka müzesinde ve arşiv binasındaki kirlilik ölçümlerinden elde ettiği veriyi kullanarak, aktif filtrasyonlu mekanik havalandırmanın yanı sıra hava değişimi ve soğurma tepkimelerinin etkisini göstermiştir. Havadaki kirlilik kaynağı maddeler, pasif örnekleme/numune alma yoluyla tüm binalarda ölçülmüştür.

⁹⁶ Reilly, James., Johnsen, Jesper Stub . , and Jensen, Lars Aasbjerg . 2007. Documenting and optimizing storage conditions at the National Museum of Denmark. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark,2007, S. 123- 127.

⁹⁷ Roberts, Reid. The environment of the Bowdoin College Museum of Art. Brunswick: *Bowdoin College*, 2004. S. 49-50.

Analist difüzif numune alma yöntemi kullanılarak , ozon numunesi alınmıştır. Havadaki kirlilik kaynağı partiküller, Takip Tanecik Sayacı kullanılarak ölçülmüştür. Hava değişim oranları, izleme hazının konsantrasyon bozulma oranı ölçülerek belirlenmiştir. Hem bina içi hem de bina dışı hava koşulları ölçülmüştür .⁹⁸

Araştırmacı, vitrinlerin içinde üreyen ve kaçamayan ve çok yüksek konsantrasyon seviyelerine ulaşabilecek kirlilik kaynağı maddeleri bulmuştur. Ayrıca, havadaki kirlilik kaynağı maddelerin neden olduğu yüzey tepkimeleri, ana tahrip mekanizmasını teşkil etmektedir. Bu nedenle, reaktif duvar kağıdı kullanılarak, pasif yüzeyin ortadan kaldırmasının, mekanik filtre birimleri kullanılarak, saat başı birçok hava değişimi ile kirlilik seyreltimine eşit yüzey ortadan kaldırma oranı sağlayabileceği sonucunda havalandırma çok daha iyi olacaktır.

David Thickett ve diğer uzmanları (2007a); tarihi binalar içindeki yakın ortamlardaki kütüphane ve arşiv materyalinin önleyici muhafazasını değerlendirmiştir. Ana çevre parametreleri, beş tarihi kütüphaneden ve üç arşivden oluşan temsili bir grupta değerlendirilmiştir. Söz konusu kütüphaneler ve arşivler, çok farklı ortamlar ve elle kontrol edilen muhafaza ısıtması, konfor ısıtması, nemsizleştirme ve yüksek termal kütle sergilemiştir .⁹⁹

Ortam parametrelerinin kapsamlı izlenmesinde hesaplanan kimyasal yaşam süreleri, gerçekte bilinen standartlar kapsamında izin verilen maksimum sıcaklık ve bağıl nem temel alınarak hesaplanan yaşam sürelerinden daha düşüktür. Eserler için toz bırakımının kritik öneme sahip olduğu sonucuna varmıştır arşivlerde kitap raflarına nüfuz eden toz gözlemlenmiştir.

⁹⁸ Ryhl-Svendsen, Morten . 2007. The role of air exchange rate and surface reaction rates on the air quality in museum storage buildings. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, 2007. S. 221-226.

⁹⁹ Thickett, David ., Rhee, Soek-Joo ., and Lambarth, Sarah. 2007a. Libraries and archives in historic buildings. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, S. 145-155.

Araştırmacılar, gaz temelli kirlilik kaynağı maddelerin konsantrasyonunun, bina dışı konsantrasyonlara oranının, kimyasal olarak filtrelenen binalar için yayınlanan rakamlarla benzer olduğunu ortaya konulmuştur. Araştırmacılar tüm konuyu iyi bir biçimde ele almış ve olabildiğince netleştirmeye çalışmıştır. Ancak, % 60'ın üzerinde nemlilik varlığında hasar verebilme ihtimaline rağmen yüksek seviyelerde sülfür dioksit önem verilmemiştir.¹⁰⁰

Franciza Toledo ve diğer araştırmacıları (1998) ; bina içi müze ortam çalışmasına ilişkin vaka çalışmaları olarak kuzey doğu Brezilya'nın sıcak ve nemli bölgelerinden seçilmiş üç müze binasını incelemişlerdir. Bu üç müze, bir yıl süreyle izlenmiştir. Binaların performanslarının, bina dışı atmosfere göre değerlendirilmesi ve sonuç olarak koleksiyonları ne ölçüde koruduklarının değerlendirilmesi amacıyla belirli bir süre boyunca sıcaklık ve bağıl nem kaydedilmiştir.¹⁰¹

İncelenen iki müzedeki nemlilik seviyeleri yüksektir ve tozla tepkimeye girerek, çoğu müze nesnesi için tahrip edici bir düşmana dönüşmektedir.¹⁰² Ayrıca; eserlerin toz alma, sallama, silme veya yıkama gibi yöntemlerle temizlenmes de eserlerini yıpranma ve aşınmasını hızlandırır ve sonuç olarak hasarı artırır.¹⁰³ Bu makalede, değerlendirme ve izleme süreçlerinin sonuçlarına odaklanılmıştır. Ne var ki, söz konusu müzelerin geliştirilmesine yönelik mevcut ortam koşullarına ilişkin tavsiye edilen çözümler veya alternatifler içermemektedir.

¹⁰⁰ Cronyn, J.M. *The elements of archaeological conservation*. London: Routledge. 1990.

¹⁰¹ Toledo, Franciza., Sehn, Magali, Sousa Junior, Mário., Brazolin Sérgio., and Hackney, Stephen. 2007. The use of glass boxes to protect modern paintings in warm humid museums. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, S. 261-266.

¹⁰² Thomson, Garry. *The museum environment*. London: Butterworths. 1986.

¹⁰³ Cronyn, J.M. *The elements of archaeological conservation*. London: Routledge. 1990.

UNESCO (2006) ; Sudan, Sudan Ulusal Müzesi ve Jebel Barkal Müzesinde tehlike altında olan nesnelere ilişkin olarak UNESCO Projesi yürütülmüştür . ¹⁰⁴ yürütülen projenin raporunda , Sudan Ulusal Müzesini iyileştirmek/ıslah etmek ve her iki müze için de koleksiyonları geliştirmek amacıyla birçok değişiklik önerilmiştir. Raporda; Sudan Ulusal Müzesinde yapılan iyileştirme çalışmaları tanımlanmaktadır. Ancak binanın ne kadar eski olduğu veya yapımında hangi materyallerin kullanıldığına değinilmemektedir. Projede; nemlilik kontrolü, güvenlik kilitleri ve UV filtreli laminant cam donanımlı yeni vitrinler kullanılmıştır. Söz konusu camlar, UV salımlarını azaltan pahalı ışıkların alınması ihtiyacını sınırlamıştır. Elektrik kısa devreleri nedeniyle parlamalar/alevlenmeler olmasına rağmen, proje yürütücüleri tarafından bunlar dikkate alınmamış ve nedenlerine ve sıklığına değinilmemiştir. Etiketleme bariz bir şekilde nesneler sergilendikten sonra yapılmıştır . Ancak bunların eski açıklama etiketleri mi, yeni açıklama etiketleri mi olduğu net değildir. Son olarak, rapor, Jabal Barkal Müzesinin ne tür bir müze olduğu ve ne tür nesneleri muhafaza ettiği hususundaki merakı giderememiştir.

¹⁰⁴ UNESCO. 2006. Preservation of endangered objects project Sudan National Museum Khartoum and Jebel Berkel. www.portal.unesco.org/culture.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARKEOLOJİ MÜZELERİNİN YÖNETİMİ

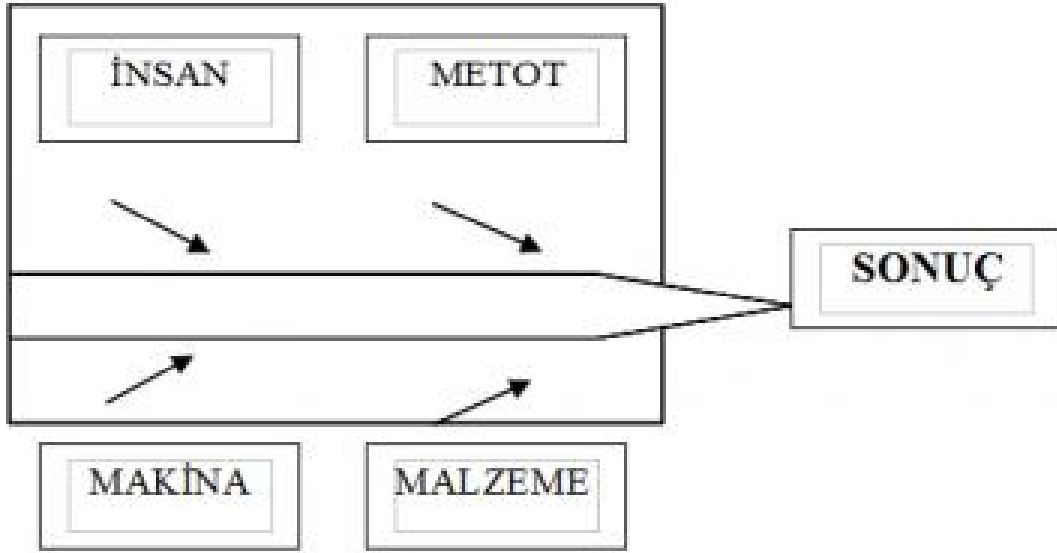
Üçüncü bölümünde; özellikle çalışmayla bağlantılı İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi olmak üzere, Türkiye ve Ürdün'deki tüm arkeoloji müzelerinin müdürleri ve personeli için bir çerçeve ve yönetim haritası çıkarılmasına yardımcı olmak amacıyla, dünya çapındaki tüm müzelerin yönetimine ilişkin modern temel öğeleri, süreçleri ve birincil işlemleri tespit edilmeye çalışılacaktır . Müzelerin – özellikle arkeoloji müzelerinin – yönetimi için dünya standartları sunulmuştur. Bu bölümdeki çalışmanın amacı; özellikle İstanbul Arkeoloji Müzesinin müdürü ve çalışanlarının ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin müdürü ve çalışanlarının bilmesi ve uygulaması gereken ve dünya çapındaki her tür arkeoloji müzesinin yönetimine ilişkin temel unsurların, süreçlerin ve birincil faaliyetlerin tespit edilmesidir.

3.1 Arkeoloji Müzesinin Yönetimine İlişkin Birincil Faaliyet Süreçleri

Müze yönetimi, her tür arkeoloji müzesindeki arkeolojik eserlerimiz için en gerekli ihtiyaçlardan biri olarak sınıflandırılabilir. Müze yönetimi; müzenin bulunduğu alandaki kültürel tarihin ve yaşam tarzının ziyaretçiler tarafından anlaşılmasında önemli bir role sahiptir ve bu nedenle, arkeolojik çalışmanın ana amacına hizmet edecek şekilde kullanımına yönelik yöntemler arkeoloji müzelerin için belirlenmelidir.

Yönetim; gerekli muhafaza çalışmasının gerçekleştirilmesi, çürümesinin engellenmesi ve arkeolojik eserlerin bulunduğu son yerin kontrolü ve yönetimi vasıtasıyla, kazıldıktan ve bulunduktan sonra arkeolojik eserlerin ve nesnelerin kaybolmasının olabildiğince engellenmesinde ve muhafazasında temel rol oynamaktadır.

Aşağıdaki şekil gösterir gibi , yönetim sisteminde ; nasıl insanlar , metotlar , makinalar ve malzemeler , sonuç ulaşmak için hep birlikte çalışmaktadır .

Şekil 5. Kalite Güvence Sistemi (Kayanak : ISO9000 , 1995)

3.2 Koleksiyon Yönetimi

Genel olarak her tür arkeoloji müzesinde koleksiyon yönetimi; koleksiyonların ve kültürel mirasın geliştirilmesini, saklanmasını ve muhafazasını kapsamaktadır. Koleksiyon yönetiminin birincil amacı; koleksiyoncunun bakımı altında olan kültürel nesnelerin uzun vadeli emniyetini ve sürdürülebilirliğini sağlamanın yanı sıra bireysel koleksiyonunun veya koleksiyonu yapan kurumun misyon bildirgesinin gerekliliklerini yerine getirmektir.

Öncelikle, koleksiyon geliştirilmesiyle bağlantılı idari sorumluluklardan meydana gelen koleksiyon yönetimi, kültürel mirasın fiziksel muhafazasını ifade eden koleksiyon bakımıyla yakından bağlantılıdır. Koleksiyon yönetiminden en çok etkilenen meslekler koleksiyon yöneticileri, sicil memurları ve arşiv memurlarıdır.

Kültürel miras koleksiyonları; harici kayıp veya hasara karşı emniyetlerini sağlamak adına büyük ölçüde bakım ve koruma gerektirir .Ancak aynı zamanda nesnenin, koruyan kurum içerisindeki yaşamının takibinde derinlemesine dokümantasyon gerektirir. Koleksiyon sahiplerinin, bu gereklilikleri yerine getirmek adına, koleksiyon yönetimine ve koleksiyon bakımına ilişkin standartları ve uygulamaları takip etmesi gerekmektedir. Söz konusu standartlar ve uygulamalar, net ve kesin dokümantasyon ile koleksiyon nesneleri için emniyetli bir ortam yaratmayı sağlar. Koleksiyon bakımının; kültürel mirasın hasarlarını önlemek veya geciktirmek için gerekli fiziksel eylemleri ele aldığı durumlarda, koleksiyon yönetimi “bilgi toplama, iletişim, koordinasyon, politika oluşturma, değerlendirme ve planlama süreci” olarak tanımlanabilir” .¹⁰⁵ Bu süreçler; koleksiyon kapsamı, koleksiyon bakımı ve acil durum planı ve eylemlerinin ana hatlarını çizen kayıt yönetim ve koleksiyon yönetim politikası hakkındaki kararları etkiler.

Resim 15. Antik Eserler Departmanının DoA , Ana Deposu (Kaynak : Raed Alghazawi , 2011)

¹⁰⁵ Johnson, Peggy . "1: Introduction to Collection Management and Development". *Fundamentals of Collection Development and Management* (2 ed.). Chicago, IL: The American Library Association, 2009. S. 2.

3. 3 Kayıt Yönetimi

Smithsonian Kurumuna göre kayıt, bir bireysel koleksiyoncu veya kurum tarafından “oluşturulan, alınan ve tutulan, ortamı veya özellikleri ne olursa olsun, her tür resmi, kayıtlı bilgiyi ifade etmektedir.”¹⁰⁶ Bir koleksiyondaki her bir nesneye ait dokümantasyon olması gerektiği için, kayıt yönetimi, koleksiyon yönetiminin birincil odağını teşkil etmektedir. Çok çeşitli belgeleri ve politika standartlarını kapsamaktadır. Kayıt yönetimi başlığı altındaki konular; koleksiyon bilgi yönetim sistemleri, koleksiyon erişim ve karar politikaları, koleksiyon yönetim politikaları, kataloglama ve yöneticiliktir. Arkeoloji müzelerinde uygun kayıt tutma sistemlerinin olmaması, müze koleksiyonlarının güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Bu müzelerin, bilgi merkezleri rollerini tehdit etmektedir. Müzede kayıtların planlı ve sistemli bir biçimde yönetimi, arkeoloji müzelerinin programlarının ve faaliyetlerinin iyileşmesine katkıda bulunarak, müzenin etkili yönetişimini ve işletimini sağlar.¹⁰⁷ Kayıt yönetim süreci aşağıdaki bölümlere ayrılmaktadır:

3.3.1 Koleksiyon Yönetim Sistemleri:

Koleksiyon yönetim sistemleri (CMS) bir koleksiyondaki nesnelerin arşivlenmesine ve kataloglanmasına yardımcı olması amacıyla tasarlanmış yazılım programlarıdır. Kütüphaneler, arşivler ve müzeler içerisinde, kullanıma hazır birçok CMS sistemi mevcuttur. Birkaç örnek vermek gerekirse; Axiell's Collections Management Software (Koleksiyon Yönetim Yazılımı)¹⁰⁸; Proficio by Re:discovery Software (Re:discovery Yazılım tarafından Proficio); (MuseumPlusRIA (zetcom) ; The Museum System (TMS) (Müze Sistemi); S-MUSEUM by SKINsoft (SKINsoft tarafından S-MUSEUM); EmbARK, Archivists Toolkit ve PastPerfect adlı dijital koleksiyon yönetimi programları mevcuttur.

¹⁰⁶Smithsonian Kurumu Arşivleri, Kayıt Yönetimi, 2014

¹⁰⁷ Chaterera (2014), Beyond regress: museum records management in Zimbabwe, 2014

¹⁰⁸alm.axiell.com/collections-management-software/

Bazı kurumlar, koleksiyonlarının belirli gereksinimlerini karşılamak üzere Filemaker Pro, ve Microsoft Office Access gibi ortak program geliştirme araçlarını kullanarak kendi “ev yapımı” koleksiyon yönetim sistemlerini bile oluşturmaktadır. Koleksiyon Yönetim Sisteminin seçilmesinde; koleksiyonun boyutu, zaman içinde beklenen büyüme oranı ve (BT) kaynaklarının ve personelin mevcudiyeti gibi dikkate alınması gereken birçok unsur vardır .¹⁰⁹ Her bir Koleksiyon Yönetim Sistemi programı benzersiz olmasına rağmen, standart kabul edilen, kataloglama , yeni alımlar, çıkarma , ödünçler , durum ve muhafaza raporları , güvenlik ,telif hakkı , ve çoklu ortam gibi , birçok özelliklerin tanımlanması gerekir .

- Kataloglama ; bu özellik, kalıcı kimlik numaraları, nesne adı, sanatçı veya tasarımcı adı, nesne tanımı, nesne açıklaması, boyutlar, nesne bileşenleri ve materyalleri, durum, kaynak, sergi ve muhafaza geçmişi, mevcut konumu ve nesnenin resmi gibi nesne tanıma amaçlarına yönelik alanları içermektedir.

- Yeni alımlar ; bu özellik, alım tarihi, bağışlayanın veya satanın adı ve iletişim bilgisi, atanan alım numarası, satın alma fiyatı, varış tarihindeki durum değerlendirmesi veya, varsa, satanın ya da bağışlayanın koyduğu sınırlar gibi nesnenin satın alma geçmişine ve bağışlayana ilişkin bilgileri içermektedir.

- Çıkarma; bu özellik, bir nesnenin koleksiyondan çıkarılması ile ilgilidir eserin koleksiyonda , çıkarılma tarihi, kullanılan elden çıkarma yöntemi ve çıkarılmasının nedenini içeren bilgileri yazılmalıdır.

- Ödünçler ; Bu özellik, ödünç verenin adı ve iletişim bilgisi, özel gereksinimler, sevkiyat talimatları, bağlantılı sigorta politikaları ve ödünç verme geçmişi gibi ödünç alınan ve verilen nesneler ile ilgili takip bilgisine ilişkin olarak kullanılmaktadır.

¹⁰⁹ Kozak, Zenobia. . "How Do We Select a Collections Management System?", History Associates,2013 ,S 18-19.

- Durum ve Muhafaza Raporları ; bu özellik , nesneler üzerinde gerçekleştirilen durum değerlendirmesini ve denetleyenin adını ve denetim tarihini içermektedir. Bu bölümde; nesne üzerinde gerçekleştirilen muhafaza-restorasyon işlemlerinin ayrıntılarını içeren muhafaza raporlarına da yer verilmektedir.
- Güvenlik; Bu özellik, yalnızca belirli kişilere, nesne kayıtlarını görüntüleme ve/veya düzenleme erişimi vererek, veri tabanı yöneticisinin, veri tabanına erişimi sınırlamasına olanak tanır.
- Telif hakkı özelliği; kurumun, nesnenin yasadışı dağıtımını veya kopyalanmasını engellemek adına nesneler için ilgili fikri mülkiyet kısıtlamalarını uygulamasına olanak tanır.
- Çoklu ortam özelliği; nesneyle bağlantılı görüntü, video ve sesli içerik gibi dijital materyallerin, nesne kaydına eklenmesine olanak tanıyan bir işlevdir. Bu özellik tipik olarak ilgili üstveri girdisine olanak tanır (Carpinone, Elana C. 2010).¹¹⁰

3.3.2 Kataloglama Sistemi

Kataloglama, bir nesne hakkındaki bilgi verisinin, koleksiyon kataloğuna veya veri tabanına girilmesini ifade etmektedir. Bu süreç; benzersiz tanıma numaralarının, koleksiyon içindeki her bir nesneye atanmasını ve yöneticilik çalışma belgeleri, fotoğraflar, durum değerlendirmeleri ve kabul ve/veya çıkarma bilgisi gibi, nesneyle bağlantılı belgelerin eklenmesini içermektedir ¹¹¹ Bir kataloğun; koleksiyon içindeki her bir nesnenin sistematik yazılı veya dijital kaydı işlevi görmesi beklenmektedir. En azından, nesnenin kolay tanınması için nesne açıklamasını içermelidir . ¹¹²

¹¹⁰ Carpinone, Elana C. (2010), Museum Collection Management Systems: One Size Does NOT Fit All, 2010 s. 25–27

¹¹¹ Amerika Doğal Tarih Müzesi, Kataloglama 2014

¹¹² Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "1A: History of Registration". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums. 2010 S. 2.

Kataloglama, koleksiyon içindeki her bir nesneyle bağlantılı tek tek kayıtları sağladığı için koleksiyon yönetiminin önemli bir boyutunu teşkil etmektedir. Bir nesnenin kaybolması veya yok edilmesi durumunda, ilgili nesnenin ve ona ait verinin kalıcı kaydı olarak katalog girdisinden faydalanılabilir. Doğal tarih koleksiyonları gibi bazı koleksiyonlarda, bir nesne veya numuneye ilişkin katalog girdisi, fiziksel nesneye özgü değerleri ve araştırma verisini içermektedir ve bu, gelecekteki araştırmalar ve eğitim için katalog girdisinin bakımını zorunlu hale getirmektedir. Çoğu modern koleksiyoncular ve kurumlar, katalog sürecini düzene sokmak için Koleksiyon Yönetim Sisteminden faydalanmaktadır. Bunun etkili olabilmesi için; “tanımlayıcı iyi kataloglama, tutarlı dokümantasyon, ortak kayıtlar ve artırılmış nihai kullanıcı erişimini sağlayabilen bir dizi aracın temelini teşkil eden” veri içeriği, veri yapısı ve veri değerleri için veri girdi standartlarından faydalanılmalıdır¹¹³.

3.3.3 Yöneticilik Sistemi

Yöneticilik; belirli bir nesne veya koleksiyon konusu hakkındaki bilginin toplanması, düzenlenmesi, muhafaza edilmesi ve sergilenmesi olarak tanımlanabilir. Yöneticilik rolü; konu hakkındaki uzmanlar olarak eğitilen müze yöneticileri olarak bilinen kişilerce gerçekleştirilir. Koleksiyon yöneticileri ve sicil memurları kayıt memurları veya bazı durumlarda elinden her iş gelen kişi olarak görülürken, müze yöneticileri; nesneler hakkında araştırma yapmalarına, koleksiyonun düzenlenmesi hususunda rehberlik sunmalarına ve sergilerde kullanılacak nesneleri seçmelerine olan tanıyan ilgili alanda uzmanlık eğitimini alan kişilerdir .¹¹⁴

¹¹³Görsel Kaynaklar Derneği (2006), Kültürel Nesnelerin Kataloglanması: Yönetim Özeti (2014)

¹¹⁴ Glaser, Jane R.; Zenetou, Artemis A. (1996). "6: Museum professional positions: qualifications, duties, and responsibilities". Museums: A Place to Work, Planning Museum Careers. New York, NY: Routledge. S. 80–81.

Bu nedenle müze yöneticiliği; bir koleksiyonun estetik ayrıntılarını kapsamaktadır ve koleksiyondaki nesnelere dayanarak sergilerin geliştirilmesi ve tasarlanmasının yanı sıra, koleksiyonla bağlantılı derinlemesine araştırmaların yapılmasını ve makalelerin yazılmasını da içermektedir.¹¹⁵ Dijital müze yöneticiliği, içerik müze yöneticiliğinin bir uzantısıdır. Dijitale dönüştürülmüş koleksiyonlarla bağlantılı dijital varlıkların toplanmasını, muhafaza edilmesini ve arşivlenmesini içermektedir.¹¹⁶

Dijital varlıklar hem dijital formda doğmuş ve orijinalinde dijital olan (örneğin internet siteleri, birden fazla yazarın katkısıyla oluşturulmuş site veya programlar ve dijital ortamda oluşturulmuş ses ve fotoğraflar) hem de sonradan dijitale dönüştürülmüş analog öğeleri (örneğin orijinal fiziksel/analog formunu koruyan ancak dijital formda kataloglanmış) içermektedir.¹¹⁷

İçerik müze yöneticiliğinde olduğu gibi dijital müze yöneticiliği de; koleksiyondaki nesnelere dayalı sergilerin geliştirilmesini ve tasarımı içermektedir ve bu durumda sıklıkla çevrim içi sergilerin internet sitesi bakımlarını içermektedir. Dijital forma doğmuş veya sonradan dijitale dönüştürülmüş olsun, modern koleksiyonların çoğu, fiziksel nesnelerle birçok yönden aynı biçimde saklanması gereken dijital koleksiyon içeriğinin bir formunu içermektedir.

Dijital varlıkların muhafazası; kötü yönetim kaynaklı teknik eskime ve veri kaybını önleyerek, verinin bozulmamasını sağlamak amacıyla teknik yazılımların ve dijital katalogların rutin denetimlerini gerçekleştirerek, verinin yetkisiz biçimde değiştirilmesini önlemek amacıyla yetkilendirme standartları uygulayarak ve araştırma ve sergileme amacıyla içeriği yöneterek erişilebilirliği ve nesne takibini arttırmak adına üst verinin oluşturulmasını içermektedir.¹¹⁸

¹¹⁵ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "1A: History of Registration". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums.2010 S. 2.

¹¹⁶ Yake, Elizabeth . "Digital curation". Emerald Group Publishing. 2007

¹¹⁷ Erway, Ricky . Defining "Born Digital" (PDF),2010 . s. 4

¹¹⁸ Higgins, Sarah (2011). "Digital Curation: The Emergence of a New Discipline". The International Journal of Digital Curation. University of Edinburgh. 6 (2): S. 78–88. 2011

Resim 16. Koleksiyon Kataloğuna veya Veritabanına Girilmesini ifade Etmektedir
(Çevrimiçi : <http://museumsoftware.com> , 16/05/2018)

3.4 Yönetim Politikası

Koleksiyon yönetiminin birincil odak noktası; bir koleksiyon sahibinin veya kurumun bakımı altında olan koleksiyon nesnelerinin geliştirilmesi, bakımı ve kullanıma açılması için gerekli standartların ve uygulamaların belgelenmesidir. Bunu başarmak için; tip, yaş, konum ve benzeri özelliklere dayalı belirli koleksiyon gereksinimlerini açıklamak amacıyla ayrıntılı bilginin sunulduğu bir koleksiyon yönetim politikasının oluşturulması gerekmektedir. Koleksiyon yönetim politikaları; koleksiyonu muhafaza eden kuruma özgüdür . Bu politikalar; koleksiyona ilişkin bireysel görevlerden hangi personelin sorumlu olduğu, bir nesnenin koleksiyona katılıp katılmaması veya koleksiyondan çıkarılıp çıkarılmaması gerektiği ya da koleksiyona ne zaman katılacağı veya koleksiyondan ne zaman çıkarılacağı, kurum içinde kimin koleksiyona erişimi olduğu ve koleksiyon içindeki her bir nesnenin önleyici bakım gereksinimleri gibi şartları içermektedir .¹¹⁹

¹¹⁹ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "1A: History of Registration". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums.2010 S. 4.

3.4.1 Yasal ve Etik Açıdan Dikkate Alınması Gereken Hususlar:

Müzenin genel bakım standartlarına ek olarak, belirli kültürel miras nesneleri ve bunlarla bağlantılı yönetim gereksinimleriyle ilgili yerel ve uluslararası yasal kısıtlamalar da koleksiyon yönetim politikasını etkilemektedir. Eski eserlerin, arkeolojik bulguların ve etnik parçaların fiziksel emniyetini sağlamak adına nasıl taşınmaları ve korunmaları gerektiği konusu önemlidir. Bu benzersiz koleksiyon nesnelerinin tabii olduğu etik hususlar hakkında sayısız kanun yürürlükte. Uluslararası mevzuat örnekleri aşağıdaki gibidir :

- Amerikan Eski Eserlerinin Korunması Kanunu, 8 Haziran 1906 (Eski Eserler Kanunu) : Amerika Birleşik Devletleri Başkanına, ulusal anıtları beyan etme yetkisi verir ve arkeolojik sit alanlarını ve kazı sonucu çıkarılan nesneleri koruyan yönetmelikleri yürütür.¹²⁰
- 1955 Müze Varlıkları Yönetim Kanunu : bağışlanan eserlerin ve paraların kabul edilmesi, müze nesnelerinin ve koleksiyonlarının satın alınması, müze nesnelerinin veya koleksiyonlarının değiş tokuşu ve müze nesnelerinin veya koleksiyonlarının kabul edilmesi ve ödünç verilmesi de dâhil olmak üzere, Amerika Birleşik Devletleri İç İşleri Bakanı ile bağlantılı sorumlulukları ve eylemleri açıklar.¹²¹
- 1990 Yerli Amerikan Mezarlar Koruma ve Yurda Geri Gönderme Kanunu (NAGPRA): Yerli Amerikan kültürel öğelerinin mülkiyet ve kontrol haklarını tespit eder.¹²²
- Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Varlıkların Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi, 14 Mayıs 1954 tarihinde benimsenmiştir . Mimari anıtlar, arkeolojik yerler, sanat eserleri ve sanatsal, tarihi veya bilimsel değeri olduğu kabul edilen her tür nesnenin korunmasına odaklı uluslararası sözleşme.¹²³

¹²⁰Ulusal Park Hizmeti (2000)Ek A: NPS Müze Koleksiyonlarına İlişkin Talimatlar ve Standartlar, 16 USC 431-433 2012, s. A:1

¹²¹Yasal Bilgi , 16 U.S. Code § 18f –Müze varlıklarının yönetimi. USA 2012 , S. (16 USC, Bölüm 18 [f]) ,

¹²²Legal Information Enstitüsü, 25 ABD Yasası Bölüm 32 - Yerli Amerikan Mezarlar Koruma ve Yurda Geri Gönderme. ABD (25 USC 3001-13):

¹²³Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Varlıkların Korunması Hakkında Sözleşme,Paris ,1954.

- Kültürel Varlıkların Yasa Dışı İthalatı, İhracatı ve Mülkiyet Devrinin Yasaklanması ve Önlenmesi Araçları Hakkında Sözleşme, Paris'te, 14 Kasım 1970 tarihinde kabul edilmiştir. Dünya üzerindeki ülkelerin kültürel varlıklarının daha iyi muhafaza edilmesi adına kültürel varlıkların yasa dışı ithalatı, ihracatı ve mülkiyet devrine karşı uluslararası sözleşmeler dikkate alınmalıdır .¹²⁴

- Taşınmaz Kültürel Mirasın Korunması Hakkında Sözleşme, (Paris, 17 Ekim 2003) : Taşınmaz kültürel miraslar hakkında farkındalık ve takdir duygusu yaratmanın yanı sıra bunların korunmasına yönelik uluslararası sözleşme. Taşınmaz kültürel miras “toplumların, grupların ve bazı durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak kabul ettiği uygulamalar, semboller, ifadeler, bilgi ve becerilerin yanı sıra bunlarla bağlantılı araçları, nesneleri, eserleri ve kültürel alanları” içermektedir.¹²⁵

- ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi) Müzeler Etik Kuralları¹²⁶

1986 yılında kabul edilmiş ve 2004 yılında kurallar revize edilmiştir. Uluslararası Müzeler Konseyi ve uluslararası müze topluluğu tarafından kabul edilen ortak değerleri ve ilkeleri ifade etmektedir. 38 dile çevrilmiş bir referans aracıdır ve müzeler ve müze personeline ilişkin mesleki uygulama ve performansın asgari standartlarını belirlemektedir. Uluslararası Müzeler Konseyi Müzeler Etik Kuralları, Uluslararası Müzeler Konseyi tarafından hazırlanmıştır. Uluslararası Müzeler Konseyi Kanunlarında atıfta bulunulan müzelere ilişkin etik kurallar bildirgesidir. Etik Kurallar, uluslararası müze topluluğu tarafından genel olarak kabul edilen ilkeleri yansıtmaktadır. Uluslararası Müzeler Konseyi üyeliği ve Uluslararası Müzeler Konseyi'ne yıllık üyelik ödemesinin gerçekleştirilmesi, Uluslararası Müzeler Konseyi Müzeler Etik Kurallarının tasdik edildiği anlamına gelmektedir.

¹²⁴Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, Kültürel Varlıkların Yasa Dışı İthalatı, İhracatı ve Mülkiyet Devrinin Yasaklanması ve Önlenmesi Araçları Hakkında Sözleşme. Paris , 1954

¹²⁵United Nations Educational, Scientific; Cultural Organization (2003), Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003.

¹²⁶ICOM code of ethics for museums, <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/code-of-ethics>, 2017 .

Uluslararası Müzeler Konseyi kuralları, müzelere ilişkin asgari standardı belirler. İstenilen mesleki uygulamaya ilişkin yönergelerle desteklenen bir dizi ilke olarak ifade edilmektedir. Bazı ülkelerde belirli asgari standartlar, kanun veya hükümet yönetmeliği ile tanımlanmaktadır. Asgari mesleki standartlara ilişkin rehberlik ve değerlendirme, ‘Akreditasyon’, ‘Kayıt’ veya benzer değerlendirme tasarıları biçiminde mevcuttur. Söz konusu standartların tanımlanmadığı durumlarda; Uluslararası Müzeler Konseyi Sekreterliği, ilgili Uluslararası Müzeler Konseyi Ulusal Komitesi veya uygun Uluslararası Müzeler Konseyi Uluslararası Komitesinden rehberlik alınabilir. Müzelerle bağlantılı uzman kurumların ve bireyler ulusların, ek standartlar geliştirmek adına bu Kurallardan faydalanmaları amaçlanmıştır. Uluslararası Müzeler Konseyi Müzeler Etik Kuralları, ilk olarak kurumun üç resmi dilinde (İngilizce, Fransızca ve İspanyolca) yayınlanmıştır.

3.4.2 Koleksiyon Kapsamı

Koleksiyon sahipleri ve kültürel kurum; koleksiyonun hangi amaca hizmet ettiğinin ve hangi nesne türlerinin koleksiyonla bağlantılı olduğunun ifade edildiği koleksiyon politikasından veya seçme kriterleri politikasından faydalanmaktadır. Koleksiyon politikası, “kurumun koleksiyonlarının kapsamlı açıklaması ve müzenin hangi nesneleri nasıl koleksiyonuna kattığı ve söz konusu koleksiyonların nasıl kullanıldığına dair açıklama” işlevi görerek koleksiyonun kapsamını ve onun, kurumun misyon bildirgesiyle bağlantısını ortaya koyar.¹²⁷ Bu politikada belirtildiği üzere, koleksiyonun kapsamı, bir kültürel kurumun, nesneleri koleksiyona katıp katmayacağını veya koleksiyonundan çıkarıp çıkarmayacağını, ne zaman koleksiyonuna katacağını veya koleksiyonundan çıkaracağını ve bu kararları nasıl verdiğini tanımlama işlevi görür. Buna ek olarak, farklı koleksiyon türleri, benzersiz bakım protokolleri gerektirirken; kütüphane veya arşiv, eğitim veya araştırma, kalıcı ve sergileme gibi koleksiyonla bağlantılı kategoriler koleksiyon politikasında detaylı biçimde yer almaktadır.

¹²⁷ American Alliance of Museums (2012), Developing a Collections Management Policy ,2012 s. 4.

Koleksiyon politikası, çalıştıkları kurumdakilere benzer kişisel koleksiyonlara sahip çalışanların çıkar çatışmalarını da ele alır.¹²⁸ Koleksiyon kapsamı aşağıdakileri içermektedir :

- Koleksiyona katma : Koleksiyona katma; kurumun herhangi bir zamanda bir kaynaktan aldığı ve söz konusu nesne, düzenek veya parça üzerinde benzersiz kontrole sahip olmasını sağlayan muhafaza, hak veya istihkakının olduğu nesne, düzenek veya parçanın kalıcı kaydını oluşturması süreci ” olarak tanımlanmaktadır¹²⁹. Koleksiyon kapsamı politikasının bir parçası olarak koleksiyon sahipleri ve kurumlar, yalnızca ilgili nesnelerin başarılı bir şekilde koleksiyona katılmasını sağlamak amacıyla alım şartlarını belirlemelidir. Politikanın bu kısmında şunlar ele alınmaktadır: bir nesnenin koleksiyona katılıp katılmayacağı kararını verme yetkisinin kurum içerisinde kime ait olduğu, nesnenin hangi yasal şartlar altında koleksiyona katıldığı (örneğin yasal satın almayı kanıtlayan dokümantasyon, ithalat ve ihracat kısıtlamaları ve fikri mülkiyet hakları) ve nesnenin, saha dışı bir tesiste saklanıp, saklanmayacağına ilişkin muhafaza sözleşmesi bilgisi.¹³⁰ Koleksiyon politikasının koleksiyona katma bölümünde, koleksiyonun geçmişi bir bütün olarak incelenerek koleksiyonun güçlü ve zayıf tarafları da ele alınabilir. Bu da, koleksiyon sahibinin veya kurumun, koleksiyonun en faydalı biçimde geliştirilmesi, büyütülmesi ve iyileştirilmesine ilişkin yönergeler oluşturmaya olanak tanır.¹³¹

- Koleksiyondan çıkarma : Koleksiyondan çıkarma, koleksiyona katmanın tam tersidir ve bir nesnenin ve bağlantılı tüm kayıtların, koleksiyon sahibinin veya kurumun koleksiyonundan kalıcı olarak çıkarılmasını içermektedir. Koleksiyon politikasının koleksiyona katma kısmında olduğu gibi koleksiyondan çıkarma bölümünde, bir nesnenin koleksiyondan çıkarılmasına neden olan şartlar, koşullar ve süreci onaylama yetkisi olan bireyler belirtilmektedir.

¹²⁸ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "1A: History of Registration". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums.2010 S. 8.

¹²⁹Alaska Üniversitesi Kuzey Müzesi (2009), Alımlar ve Koleksiyona Kabul Etme. 2009, S.6

¹³⁰ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "1A: History of Registration". Museum Registration Methods (5 ed.). The AAM Press, American Association of Museums.2010 S. 10.

¹³¹Amerika Müzeler Birliği (2012), Koleksiyonlar Yönetim Politikasının Geliştirilmesi. Washington, D.C.:

Buna ek olarak bu bölümde, nesnenin koleksiyondan çıkarılmasıyla bağlantılı yasal kısıtlamalar ve koleksiyondan çıkarmanın nedenine dayalı olarak uygun olan elden çıkarma tipleri ifade edilmektedir.¹³² Bir nesnenin koleksiyondan çıkarılması için, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere, birçok neden olabilir :

- Nesne, koleksiyon sahibinin misyonuyla veya kalıcı koleksiyon kapsamıyla artık bağlantılı olmayabilir.
- Nesnen bozulmuş olabilir veya koleksiyon sahibinin, restorasyon tamirlerini gerçekleştiremeyeceği ölçüde hasar görmüş olabilir veya nesne, kurum personelinin sağlığı için tehdit oluşturuyor olabilir.
- Kurum; mali veya bütçe kaynaklı nedenler, personel kaybı, ekipman eksikliği vb. gibi nedenlerle nesneyi yeterli ortamda tutmak için gerekli araçlara artık sahip olmuyor olabilir.
- Kurum, koleksiyon içerisinde gereksiz fazlalığa neden olacak şekilde benzer nesnelere sahip olabilir.
- Nesnenin sahte veya tahrifatlı olduğu veya özgün olmadığı ve artık koleksiyonun bütünüyle bağlantılı olmadığı düşünülüyor olabilir.
- Koleksiyon sahibi, bir nesnenin koleksiyondan çıkarılmasının, koleksiyonun geri kalanının bakım ve işlev niteliğini iyileştireceği konumdadır¹³³.

¹³² Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "1A: History of Registration". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums.2010 S. 12.

¹³³Loyola University Museum of Art , LUMA Acquisition and Deacquisition Policies 2014

- Koleksiyonun ödünç verilmesi ve geçici muhafazası : Koleksiyon sahipleri ve koleksiyon sahibi kurumlar bazen ödünç verme veya geçici muhafaza sözleşmeleri kapsamında geçici sürelerle koleksiyonlarına veya koleksiyonlarından nesne transfer ederler. Bu ödünç vermeler, farklı toplumlarla bilgi paylaşılmasına ve onlara bilgi yayılmasına yardımcı olur ve hem koleksiyon sahibi bireylerin hem de kurumların karşılıklı olarak fayda sağlamasının önünü açar. ¹³⁴ Ödünç vermeler, çok çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilir ve politikanın amaçlarına uygun olarak ödünç vermeler; sabit veya hareketli sergilere ödünç verme, değiş tokuş yoluyla ödünç verme, araştırma amaçlı ödünç verme, vaat edilen hediyeler, kısmi pay hediyeleri ('bağışlayanın kısmi hediye kalan payı') ve uzun vadeli ödünç verme olarak tanımlanabilir. Ödünç vermeye ilişkin politikalar, işlem sırasındaki alımlar, iade düzenlenene kadar talep edilmeden verilen nesneler ve sahibinin kim olduğu belli olmayan bulunmuş, terk edilmiş veya sahibi çıkmamış nesneler veya koleksiyon nesneleri için de geçerli olabilir. ¹³⁵

Koleksiyon yönetim politikasının koleksiyon kapsam bölümü içerisinde; ödünç onayı ve kabulü, bağlantılı alım ücretleri, gerekli dokümanlar, belirli sigorta şartları ve geçici elde tutmaya ilişkin talimatların incelenmesiyle bağlantılı prosedürlerin ele alınmasına adanmış bir bölüm mevcuttur. Bu bölüm, eski ödünç vermeler ve elinde tutan kurumdan çıkarılmasına izin verilip verilmeyeceği ve ne zaman izin verileceğine dair kısıtlamaları olan eserlere dair bilgi de içerebilir. ¹³⁶ Ödünç politikası, kapsamlı biçimde açıklanan yazılı prosedürlerle birlikte hem ödünç alınan hem de ödünç verilen nesneleri ele almalıdır. ¹³⁷

¹³⁴American Alliance of Museums (2012), Developing a Collections Management Policy s. 4.

¹³⁵ ¹³⁵ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "3L: Loans". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums. S. 120. 2010.

¹³⁶American Alliance of Museums (2012), Developing a Collections Management Policy , s. 5.

¹³⁷ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "3L: Loans". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums. S. 120. 2010.

3.5 Koleksiyonların Bakımı ve Himayesi

Koleksiyon bakımı ; kültürel miras koleksiyon nesnelerinin hasar görmesini önlemek veya doğal bozunumunu geciktirmek amacıyla alınan fiziksel önleyici bakım önlemleri olarak tanımlanabilir. Bu uygulamaların amacı; yanlış taşıma, yıkıcı davranışlar, iklim değişiklikleri, ışığa fazla maruz kalmak ve haşere gibi dış kaynakların yol açtığı hasarları en aza indirerek koleksiyonların daha emniyetli olmasını sağlamaktır.¹³⁸

Koleksiyonlar yönetim politikasında; ortaya çıkan sorunların ele alınmasına ilişkin doğru prosedürlerin yanı sıra tehditlerin azaltılmasına yönelik uygulamalar ve standartlar sunmak adına koleksiyon içindeki bireysel nesnelerin koleksiyon bakım ve koleksiyon himaye (müze) gereksinimleri dikkatli biçimde incelenmektedir. Bu bölüm içerisindeki alt konular; sergileme ve saklama koşullarını, paketleme ve taşıma ve entegre haşere yönetimini içerebilir.

Resim 17. Koleksiyonların Bakımı ve Himayesi (Kaynak : Saray Koleksiyonları Müzesi , 2017)

¹³⁸Canadian Conservation Institute (2013). "Ten Agents of Deterioration"

3.6 Sergileme ve Saklama Koşullarının Yönetimi

Müzedede nesneler, saklanarak veya sergilenerek, koleksiyon içinde tutulduklarında, düşünülmesi gereken birincil husus, koleksiyonun sürekli emniyeti olmalıdır. Bunu başarmak için, koleksiyon sahibinin veya koleksiyon sahibi kurumun, düzgün muhafaza kapılarının yanı sıra hasarları önlemek için gerekli çevre koşullarını da dikkate alması gerekmektedir. Koleksiyona ilişkin koleksiyon yönetim politikası, nesnelerin sergileme ve saklama koşulları gereksinimlerinin tam olarak ele alındığı bölümleri içermesi gerekmektedir. Bu konuların tam olarak ele alınabilmesi için müze müdürüne-restore edene danışılması gerekebilir. Muhafaza koşulları açısından, nesnelerin sabit oldukları sırada hasar görmemelerini sağlamak adına sağlam yapı tasarımı şarttır. Buna; çıkıntılar ve budaklardan kaynaklanan hasarın önlenmesi amacıyla nesnelerin tamponlanması ve desteklenmesi ve sağlan vitrin kasaları veya monteler de dahildir. Bunlar, genellikle, doğru yapı ve kurulumu sağlamak için sabitleyicilerin kullanılmasını gerektirir. Sabitleyiciler, yapıştırıcılar, kağıtlar ve köpüklere ek olarak stantlar, raflar, çekmeceler ve kılıfların tamamı, her bir nesnenin yapısal tasarımına ve materyallerine uygun olarak seçilmelidir.¹³⁹

Koleksiyon yönetim politikasında; asitsiz (pH nötr) ve boyasız materyaller; uygun olan yerlerde kapalı dolap tipleri; kumaşlar (örneğin beyazlatılmamış muslin), polietilen kaplama ve kapalı hücre köpük (örneğin Etaform/Eta köpük) gibi uygun kaplamalar; kağıt, plastik, ahşap veya metalden yapılan kaplar; klasörler veya altıklar gibi kapaklar ve çerçeve, destek ve monte gibi standartların kullanımı gibi muhafaza şartların ana hatlarıyla ifade edilmektedir.¹⁴⁰ Koleksiyonlar yönetim politikasında protokollerin ana hatlarıyla belirtilmesini gerektiren ana çevre koşullarına sıcaklık, bağıl nem (RH), ışık ve kirlenici unsurlar dahildir.¹⁴¹

¹³⁹ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "5H: Storage". *Museum Registration Methods* (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums. S. 295–296. 2010

¹⁴⁰ S.. 307–310, 2010

¹⁴¹ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman, 5G *Museum Registration Methods* (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums 2010 S.287–292.

Nesnelerin doğal olarak bozulmasını tamamen önlemek mümkün değildir. Ancak çevre koşullarına ilişkin politikalar dikkatli bir biçimde izlenerek ve uygulanarak bu koşulların etkileri büyük ölçüde azaltılabilir. Söz konusu çevre koşullarına ilişkin daha fazla açıklama bu tezde sunulmuştur, politika standartlarına ilişkin olarak aşağıda belirtilen şekilde özetlenmektedir:

- Sıcaklık : Dışarıdaki havayı kontrol etmek mümkün olmadığı için sıcaklığı ele alırken biraz esnekliğe izin verilir. Ancak politika standartları; muhafaza edilen nesne tipleri için optimize edilen sıcaklık aralıklarını, koleksiyon sahibinin veya kurumun enerjisini ve mali kısıtlamalarını ve hem sergi galerilerindeki hem de saklama tesislerindeki insani konfor seviyelerini belirlemeyi amaçlamalıdır .¹⁴²

- Bağlı Nem (RH) : Sıcaklık gibi bağıl nem standartları, bazı dalgalanmalara olanak tanımaktadır ancak politikalar, aşırı nemin veya bağıl nemdeki ani ve büyük değişikliklerin, neredeyse tüm kültürel miras materyallerine zarar verebileceğini ve aşınma, mantar oluşumu, çatlama veya eğilme gibi sorunlara neden olabileceğini dikkate almalıdır .¹⁴³

- Işık : Koleksiyonlar yönetimi ve bakımında ele alınması gereken ve insan gözü tarafından algılanan iki tip ışık vardır. Bunlar; Mor ötesi (UV) ve görsel ışıktır. Görsel ışığa maruz kalmanın etkileri kümülatiftir ancak bir koleksiyon içindeki nesnelerin görüntülenmesi ve emniyetli biçimde tutulması için görsel ışığa ihtiyaç vardır. Bu da, standartların, ziyaretçi veya personel emniyetini tehlikeye atmadan, görsel ışığa maruz kalınan sürenin ve maruz kalma yoğunluk seviyelerinin sınırlandırılması için standartların belirlenmesi gerektiği anlamına gelmektedir.¹⁴⁴ Öte yandan, koleksiyonların görüntülenmesi veya tutulması için mor ötesi ışık gerekli değildir ve bu nedenle, sararma veya bozulma gibi hasarı önlemek amacıyla filtrelerin kullanımı vasıtasıyla olabildiğince kaçınılmalıdır .¹⁴⁵

¹⁴² Erhardt, David; Charles S. Tumosa; Marion F. Mecklenburg (2007). "Applying Science to the Question of Museum Climate". *Museum Microclimates*. National Museum of Denmark:S. 11–18, 2007

¹⁴³ Mecklenburg, Marion F.; Charles S. Tumosa (April 1999). "Temperature and Relative Humidity Effects on the Mechanical and Chemical Stability of Collections". *ASHRAE Journal*: S 69–74.

¹⁴⁴ Michalski, Stefan . "The Lighting Decision". CCI Preprints. Canadian Conservation Institute.1997

¹⁴⁵ Michalski, Stefan .1997

- Kirletici Unsurlar : Kirletici unsurlar; gazlar, sıvılar veya katılar gibi çeşitli biçimlere bürünebilir ve yalnızca koleksiyon değil, kirletici unsurlarla temasa geçen bireyler için de tehdit oluşturabilir. Personelin ve nesnelerin emniyetini sağlamak amacıyla, koleksiyon yönetim politikasında, koleksiyona kirletici unsurları getirme riski olan nesnelerin belgelenmesi ve araştırılması için kullanılacak doğru yöntemlerin belirtilmelidir . İnsan hatası veya koleksiyon nesnelerinin kimyasal olarak bozulması sonucu kazaen kontaminasyonu önlemek amacıyla hangi önlemlerin alınması gerektiğinin açıklanması gerekmektedir. Kontamine olmuş nesneler; çözünme, renk bozulması veya aşınma belirtileri gösterebilir.¹⁴⁶

3.7 Paketleme ve Taşıma

Bir koleksiyondaki nesneler, ideal koşullarda, olabildiğince minimum seviyede taşınmalıdır . Taşındıkları her seferde, hasar görme riskleri artmaktadır. Doğru sergileme ve saklama koşulları, kazaen hasar risklerinin bazılarını azaltmaya yardımcı olacaktır. Koleksiyon nesnelerinin paketlenmesi ve ulaştırılmasının yanı sıra rutin bakım ve taşımaya ilişkin yüksek standartların oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir ¹⁴⁷.

Personelin; el yıkama protokolleri, pamuk veya lateks eldivenlerin doğru kullanımı, özel bakım gerektirebilecek yapısal zayıflıkların tespit edilmesine yönelik uygulamaların belirlenmesi ve elinde tutan kurum içindeki nesnelerin kabul edilen ulaştırma yöntemleri (örneğin açık kasalar, yük arabaları, dosyalıklar, yastıklar ve yumuşak kağıtlar) hakkındaki standart uygulamalar hususunda eğitilmiş olmalarını ve bunların farkında olmalarını sağlamak son derece önemlidir.¹⁴⁸ Bazen koleksiyon sahibi veya kurumun, nesneleri, sergilendikleri veya saklandıkları yerlerin dışına taşınması gerekecektir.

¹⁴⁶ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman ,5G Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums 2010 S.287–292.

¹⁴⁷Ulusal Park Hizmeti (1999), "Bölüm 6: Taşıma, Paketleme ve Sevkiyat", Müze El Kitabı, Kısım I: Müze Koleksiyonları.

¹⁴⁸Ontario Kültür Bakanlığı, Miras ve Kütüphaneler Bölümü (2005), Müze Notları #6: Müze Nesnelerinin Taşınması.

Bu nedenle, nesnelerin varış noktalarına emniyetli biçimde ulaştırılmasını sağlamak amacıyla, ödünç alma ve alımlara ilişkin doğru prosedürlerin ele alındığı koleksiyon yönetim politikasında, doğru paketlenme ve ulaştırma protokollerinin de ele alınması gerekmektedir. Emniyetli ulaştırmayı sağlamak adına, emniyetli taşıma teknikleri, sevk edilen nesnelere özgü bireysel paketlenme şartlarıyla birleştirilmelidir. İdeal koşullarda nesne; darbe, titreşim, ani iklim değişiklikleri ve yanlış taşımadan koruma sağlayan sevk konteynerlerinde paketlenmelidir. “Nesnenin kırılabilirliği, sevkiyat yöntemi, nesnelerin seyahat ettikleri iklim ve nesnenin varış noktasındaki iklim” gibi konuların en iyi nasıl ele alınacağı konusunda personele yönelik tavsiyeler koleksiyon yönetim politikalarında belirtilmelidir.¹⁴⁹ Paketlenme ve ulaştırma süresince, sevkiyat kurumundaki birçok departman katkı sağlayabilir ve nesne alındıktan sonra paketinin açılması ve iklimlendirmeye ilişkin politikaların sağlanması adına teslim alan kurumla işbirliği yapılmalıdır.¹⁵⁰

3.8 Acil Durum Planlama ve Eylemleri

Müze yönetimi yoğun olarak planlama ve eylem standartlarına odaklanmaktadır . Koleksiyonun bakımından sorumlu personelin, koleksiyonun çeşitli ihtiyaçlarını nasıl karşılaması gerektiğini ayrıntılı biçimde anlatan belgelerde bu uygulamalara yer vermektedir. Çoğu koleksiyon sahibi kurum, koleksiyon yönetim politikasıyla bağlantılı olarak oluşturulan ve koleksiyon hasarının veya kaybının en aza indirgenmesinin yanı sıra tüm personel ve bina ziyaretçilerinin yaralanmasını veya can kaybını önlemek için alınabilecek prosedürlerin ana hatlarının belirlendiği bir afet hazırlık ve acil durum eylem politikasına sahip olmalıdır.¹⁵¹ Bu planda genellikle; tamiratlar, bina hatası, doğru yapılmayan koleksiyon bakımı ve ihmalden kaynaklanan hasarlara ek olarak yangınlar, deprem, suç teşkil eden faaliyetler veya sel de dahil olmak üzere, koleksiyonun bulunduğu bölgeye dayalı koleksiyona ait potansiyel risklerin tespit edildiği bir bölüm

¹⁴⁹ National Park Service (1999), "Chapter 6: Handling, Packing, and Shipping", Museum Handbook, Part I: Museum Collections, 1999

¹⁵⁰ Kaplan, Emily; Leslie Williamson; Rachel Perkins Arenstein; Angela Yvarra McGrew; Mark Feitl(2005). "Integrating Preventive Conservation into a Collections Move and Relocation Project at the National Museum of the American Indian". *Journal of the American Institute for Conservation*. **44** (3):S. 217–232. 2005

¹⁵¹Ulusal Park Hizmeti (2000), "Bölüm 10: Acil Durum Planlaması", Müze El Kitabı, Kısım I: Müze Koleksiyonları.

içermektedir.¹⁵² Planda; her bir personel üyesinin bireysel sorumluluklarının yanı sıra acil durum eylem ekibi içerisindeki emir komuta zincirinden başlayarak, afet durumunda ne yapılacağına dair protokollere yer verilmelidir. Acil durum eylem ekibine, afet ekibinin diğer üyelerinin bilgilendirilmesinden ve acil durum eylem planlarının uygulanmasını denetlemekten sorumlu bir yönetim sorumlusunu içerecektir. Söz konusu personel üyeleri, genellikle, doğru koleksiyon taşıma protokolleri hususunda eğitilmiştirler.¹⁵³ Afete hazırlık ve acil durum eylem planında; ilk tehdit değerlendirme ve eylem, uygun olan yerlerde tahliye prosedürleri, hasar azaltma planları, kurtarma öncelikleri ve hasar sonrası envanterler ve iyileştirme prosedürleri de dahil olmak üzere her bir afet tipine karşı nasıl bir eyleme geçileceğini açıklayan ayrıntılı talimatlara da yer verilmelidir.¹⁵⁴

3.9 Arşiv Yönetimi

Arşiv, tarihi kayıtların birikimine veya bunların yer aldığı fiziksel alana verilen isimdir.¹⁵⁵ Arşivler, bir bireyin veya kurumun yaşamı süresince birikmiş birincil kaynak belgeleri içermektedir ve söz konusu kişinin veya kurumun, burada, müzenin işlevini göstermek için saklanmaktadır. Profesyonel arşivciler ve tarihçiler genellikle arşivleri; normal yasal, ticari, idari veya sosyal faaliyetlerin bir ürünü olarak doğal ve gerekli biçimde oluşturulan kayıtlar olarak kabul ederler. Metaforik olarak “bir organizmanın salgıları” olarak tanımlanmaktadır¹⁵⁶. Belirli bir mesajı, bir nesle iletmek amacıyla bilinçli olarak yazılan veya oluşturulan belgelerden ayrılmaktadır. Genel olarak arşivler; müze içerisindeki kültürel, tarihi veya kanıt değeri oldukları için kalıcı veya uzun süreli muhafaza edilmek için seçilen ve muhafaza edilmesi, düzenlenmesi ve dikkatli biçimde yönetilmesi gereken kayıtlardan oluşmaktadır.

¹⁵² Amerika Doğal Tarih Müzesi, Risk Yönetimi ve Afet Planlaması.

¹⁵³ Uluslararası Müzeler Konseyi, Müzelerde Afete Hazırlık için.

¹⁵⁴ Buck, Rebecca A.; Gilmore, Jean Allman (2010). "6C: Emergency Preparedness Planning". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums. S. 360–361

¹⁵⁵ "Kütüphane ve İnternet Terimleri Sözlüğü". South Dakota Üniversitesi Kütüphanesi. 2009 tarihinde aslından arşivlenmiştir.

¹⁵⁶ Galbraith, V.H. (1948). Studies in the Public Records. London. s. 3.

Arşiv kayıtları normalde yayınlanmaz . Neredeyse her zaman birçok birebir kopyası bulunan kitapların veya dergilerin aksine eşsizdir. Bu da, arşiv koleksiyonları sıklıkla müze binalarında bulunmasına rağmen, işlevleri ve düzenleri açısından arşivlerin, kütüphanelerden oldukça farklı olduğu anlamına gelmektedir. Arşivlerde çalışan kişiye arşivci/arşiv memuru adı verilmektedir. Arşivlerdeki bilgiyi ve materyalleri düzenleme, muhafaza etme ve bunlara erişim sağlama çalışması ve uygulamasına arşiv bilimi adı verilmektedir. Fiziksel saklama yerine, arşiv adı verilebilir.¹⁵⁷ Tarihi kayıtlardan veya bunların tutulduğu yerlerden bahsederken, genellikle çoğul olarak arşivler kelimesi kullanılır. ¹⁵⁸ “Arşiv” teriminin bilgisayar alanındaki kullanımı, terimin kayıt tutma anlamıyla karıştırılmamalıdır.

Resim 18. Antik Eserler Departmanının (DoA) Arşivi (Kaynak : Raed Alghazawi , 2011)

¹⁵⁷ Arşiv ve Kayıtlar Terimleri Sözlüğü 2013.

¹⁵⁸ "arşiv" Oxford İngilizce Sözlüğü 1989.

3.10 Arkeoloji Müzesi İçindeki Yönetim Bölümü Faaliyetleri

Arkeoloji Müzesi , tüm müdürlerin, arkeoloji müzesi yönetimi sürecindeki diğer faaliyetler kapsamında, uygulaması gereken ve personeline ve çalışanlarına iletmesi gereken faaliyetler belirli prosedürde yönetimi ¹⁵⁹ :

- Arkeoloji müzesi ofis yönetimi : ofis içindeki yöneticilik işleri, örneğin; müze yapısının yönetimi; liderlik, yönetim şekli ve diğer yönetim personeli; müze müdürü ve personel üyeleri arasındaki ve personel üyelerinin kendi arasındaki takım çalışmasının geliştirilmesi; misyon bildirgesinin hazırlanması; müzenin mali yönetimi; bütçe planlaması ve oluşturulması; müze yönetimine ilişkin genel etik kurallar; stratejik planlama ve günlük işletim planlaması; müzenin yönetim değerlendirmesi gerekir .Son olarak , SWOT güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler, analiz edilir.

Şekil 6. SWOT Analizi (Çevrimiçi : <http://hakanbirol.com> , 16/05/ 2018)

¹⁵⁹Uluslararası Müzeler Konseyi müze işletiminden etkilenilmiştir, uygulamalı el kitabı 2004

- İnsanların yönetimi : Çalışanların, personelin ve işçilerin kişisel yönetiminin ve özlük bilgilerinin anlaşılması önemlidir . Yüksek niteliklere sahip personelin işe alımı ve işte tutulması; işe alım ve terfi seçim yöntemlerinin ve yaklaşımlarının bilinmesi gerekir. Personel yönetimi; eğitim ve mesleki gelişim; disiplin süreçleri; iş sağlığı ve güvenliği ve iş yerindeki risk değerlendirmesi konularda aşağıdaki resimde olduğu gibi yönetici ve lider özelliklerine göre farklılık gösterecektir.

YÖNETCİ-LİDER FARKI	
Yönetici	Lider
• İşletme amaçları • Plana göre • Kontrol • Mantık/IQ • Düzenlilik • Yapılması gerekenler • Sevk ve idare • İtaat • Denetim • Kitabına uygun • Rakamlar • Anlatmak • Ben • Yazılı sistemi uygular • Yetkisini kullanır	• Vizyon • Amaçlara uygun • Güven • Duygular/EQ • Yaratıcılık • Doğru olan • Yol gösterme • Sorgulama • Yetkilendirme • Kitaba rağmen • Kalite • Anlamak • Biz • Sistemi yazar • Yetki-inisiyatif kullanır (Doğruyu objektif bilsvle savunur)

Resim 19. Yönetci-lider Farkı (Kaynak : Yrd. Doç. Dr. Özgür KÖKALAN , 2014)

(Çevrimiçi : <http://slideplayer.biz.tr> , 16/05/2018)

- Müze eğitim programlarının yönetimi : Eğitim programları tasarlayarak müzenin eğitiminin geliştirilmesi ve yönetilmesi; müze eğitimindeki öğretim ve öğrenim yöntemlerinin belirlenmesi ve müze yayınlarının yönetimi konuları çalışmalarıdır.

Resim 20 . Rahmi M. Koç Müzesi - Müzede Eğitim (Kaynak : Rahmi M. Koç Müzesi , 2002)

(Çevrimiçi : <http://www.rmkmuseum.org.tr> , 16/05/2018)

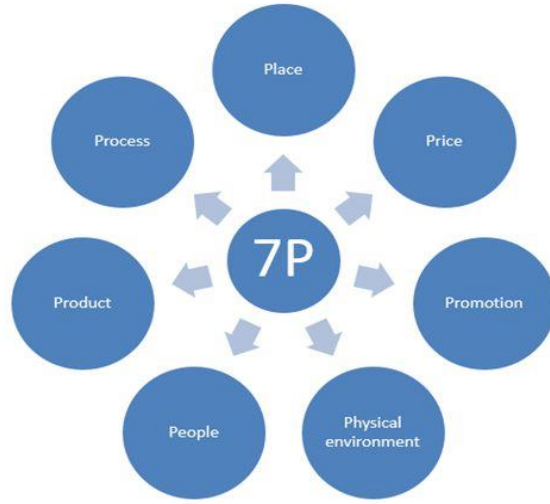
- Müze ziyaretçileriyle ilgilenilmesi : Müdürler, kaliteli ziyaretçi hizmetleri sunulması ve ziyaretçi hizmetleri politika bildirgesi geliştirilmesine ilişkin ilkelerin neler olduğunu bilmelidir; ziyaretçilerin tanımlanması ve anlaşılması ve ziyaretçi tiplerinin ve onların gereksinimlerinin bilinmesi; ziyaretçi hizmetlerinin planlanması ve yönetilmesi; müze içinde dikkat edilmesi gereken belirli alanların bilinmesi ve son olarak ziyaretçilerin bakış açısından bir kontrol listesinin hazırlanması. Müze ziyaretçileriyle ilgili ayrıntılı bilgi, bu tezin bir bölümünde ele alınmaktadır.

- Müze Pazarlaması : Müzenin ürün, fiyat ve yerin yönetimi; misyon ve vizyon içerisindeki stratejik pazar planlaması; müzenin pazarlamasını etkileyen dahili ve harici unsurların bilinmesi ; hedef grupların bilinmesi; Promosyon; Reklam; Halkla İlişkiler ve müze “markasının” yönetimine ilişkin müze faaliyetlerini içermektedir.

HİZMET PAZARLAMASI KARMASI

• 7P

- Ürün/hizmet
- Yer/dağıtım
- Tutundurma
- Fiyat
- İnsanlar
- Fiziksel kanıtlar
- Süreç

Şekil 7 . Hizmet Pazarlaması Karması (Kaynak : Gülçin BİLGİN TURNA , 2015)

(Çevrimiçi : <http://slideplayer.biz.tr> , 17/05/2018)

- Afete hazırlığı ve müze güvenlik politikası : Güvenlik politikasından ve uygulanmasından ; Risk analizi ve güvenlik planından; müzenin korunması için stratejik planın uygulanmasından; vitrin ve sergi odalarındaki güvenliğin sağlanması için gerekli önlemlerin alınması süreçlerin kapsar ; Saldırgan Tespit Sistemi, Erişim Kontrol Sistemi, Kapalı Devre Televizyon, Otomatik Yangın Tespit ve Alarm Sistemi gibi güvenlik sistemleri hakkında bilgi sahibi olmaktan ve son olarak acil durum planını bilmekten ve gerektiğinde uygulamaktan güvenlik müdürleri sorumludur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZELERİNİN VE ÜRDÜN ARKEOLOJİ MÜZESİNİN İNCELENMESİ

Dördüncü bölümde; İstanbul Arkeoloji Müzesinin mevcut durumuyla karşılaştırmalı olarak Ürdün Arkeoloji Müzesinin mevcut durumu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede; konum ve tarih, bina ve iç mekan, yönetim, sergi, koleksiyon ve iç mekan ortamı ve son olarak ziyaretçiler, tavsiyeler, çözümler ve öneriler olmak üzere farklı yönler ele alınmıştır. İnsanların neden müzeleri ziyaret ettiği ve deneyimlerinin kısa ve uzun vadeli, etkisinin kolektif olarak anlaşılması amacıyla müze ziyaretçilerinin anlaşılmasına odaklanılmıştır . Ziyaretçiler genel olarak arkeoloji müzeleri için ve özellikle İstanbul Arkeoloji müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi için, yönetim ve geliştirme açısından önemlidir. O nedenle bu bölümde, her iki müzenin ziyaretçileri de analiz edilecektir . İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin ziyaretçilerinin arttırılması için tavsiyeler ve çözümler sunulacaktır.

4.1 İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Müzelere olan ilginin artması, müzenin, küresel ve yerel birçok meşguliyetimizin bir araya gelebileceği bir odak noktası olduğu gerçeğinin bir göstergesidir. Müzelerin artması ve çeşitlendirilmesi ile birlikte, özellikle Türkiye’de ve bilhassa Osmanlı İmparatorluğu’ndan bu yana, Türk Toplumunun müzelere ve genel olarak müzecilik konusuna ilişkin farkındalığı artmıştır, bu da müzelerin oluşturulmasına daha fazla önem verilmesi ve diğer yandan da yeni uzmanlık alanlarının yeniden gözden geçirilmesine daha fazla dikkat çevrilmesine yol açmaktadır. Böylece Türkiye, çağlar boyunca eski uygarlıklara ev sahipliği yaparak önemli bir rol oynamıştır. Türkiye rolünün önemi zaman zaman değişmekle birlikte, birçok yeraltı eseri, kalıntıları ve anıtları kalıcı bir önem göstermektedir. Geçtiğimiz yüzyılın sonunda, arkeolojiye artan ilgi, daha çok kazı ve arkeolojik alan keşiflerine yol açmıştı, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti olan İstanbul’da.

Tarihsel olarak Konstantinopolis ve Bizantium (Bizans) olarak bilinen İstanbul, MÖ 660 yılı civarında Sarayburnu adlandırılan denize uzanan dağlık kara parçası üzerinde kurulmuş olan kent, gelişerek tarihin en önemli kentlerinden biri haline geldi. Miladi takvimine göre 330 yılında Konstantinopolis olarak yeniden kurulmasından sonra, kent yaklaşık 16 asır boyunca, Roma / Bizans (330–1204 ve 1261-1453), Latin (1204–1261) ve Osmanlı (1453–1922) İmparatorlukları'nın başkentiydi.¹⁶⁰ Roma ve Bizans dönemlerinde Hristiyanlığın ilerlemesi esnasında, Osmanlılar kenti 1453'te fethetmeden ve İslami bir kaleye ve Osmanlı Hilafetinin koltuğuna dönüştürmeden önce önemli bir rol oynamıştır.¹⁶¹

İstanbul, Türkiye'nin en kalabalık şehri ve ülkenin ekonomik, kültürel ve tarihi merkezidir. Örneğin, Avrupa Kültür Başkenti olarak adlandırıldıktan beş yıl sonra, 2015 yılında İstanbul'a yaklaşık 12,56 milyon yabancı ziyaretçi geldi ve şehri dünyanın en popüler beşinci en popüler turizm merkezi haline getirdi.¹⁶² Kentin en büyük cazibe merkezi, kısmen UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan şehrin tarihi merkezidir ve bu ana cazibe merkezlerinden biri elbette İstanbul arkeoloji müzesidir. Bu müze, muhafaza edilmelerini sağlamak ve bozulmalarını en aza indirmek için denetlenen kapalı bir ortam gerektiren önemli koleksiyonlar içermektedir. Müze çevre kontrolü yokluğunda, bu nesneler (objeler) büyük tehlikede olacaktır. Bu nedenle, müze şu anda nesneleri (objeleri) mevcut şekil ve şartlarda tutmak için en çok gereken mükemmel şartları sağlamaktadır, çünkü daha önce de belirtildiği gibi, arkeolojik nesneler zamanla çürümekte ve bozulmaktadır, bu nedenle, bu müze, faktörlerin etkisini azaltarak, nesneleri etkileyen bozunma oranını yavaşlatmak için gerekli olan şartları sağlamaktadır, zira bir müze içerisindeki çevresel koşullar, potansiyel olarak zarar verici olarak nitelendirilen bu faktörlerin en önemlileri arasında yer almaktadırlar.¹⁶³

¹⁶⁰ Çelik, Zeynep (1993). *The Remaking of Istanbul: Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century*. Berkeley, Calif., & Los Angeles: University of California Press

¹⁶¹ Masters, Bruce Alan; Ágoston, Gábor (2009). *Encyclopedia of the Ottoman Empire*. New York: Infobase Publishing. S.114-115

¹⁶² "MasterCard Global Destination Cities Index"

¹⁶³ Cassar, May. 1995. *Environmental management: guidelines for museumS and galleries*. London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group.

Bu yüzden bu müze, işbu çalışmanın birinci bölümünde de açıklandığı gibi, söz konusu müzenin şu anki durumunun Ürdün arkeoloji müzesinin mevcut durumuyla görsel olarak değerlendirilmek için seçilmiştir. Müzenin yerleşim yeri ve tarihi, yapı ve iç mekanı, yönetimi, sergileri, koleksiyonları, iç ortamı ve ziyaretçileri aşağıda tarif edilen ve değerlendirilen ana unsurlardır ve müteakiben onlar Ürdün arkeoloji müzesinin ana unsurları ile kıyaslanıp değerlendirilecek ve İstanbul arkeoloji müzesi tarafından yıllar boyu kazanılan deney ve bilgiye dayanarak, ondan öğrenilerek ve ders alarak, Ürdün müzesine daha iyi çözümler ve öneriler sunacaktır.

Bu iki müzenin birbirleriyle karşılaştırılmasının nedeni, her ikisinin de sahip oldukları benzerliklere bağlıdır. Örneğin, her ikisi de, hem Türkiye’de, hem de Ürdün’de kurulan ilk arkeoloji müzelerinden biri olarak kabul edilmekte ve her ikisi de, hem Türkiye’de, hem de Ürdün’de, kazı neticesinde ortaya çıkan arkeolojik objeleri sergileyen Ulusal müzeler olarak kabul edilmektedirler. Her ikisi de aynı şehirde bulunan objeleri sergileyen İstanbul ve Amman müzesi olarak yerel müzeler olarak adlandırılabilirler ve her iki ülkenin de hükümetleri tarafından desteklenmekte ve yönetilmektedir. Ve, elbette, antik çağın aynı dönemlerine kadar uzanan önemli kültürel koleksiyonları, eserleri ve nesneleri koruma ve sergileme benzerliklerine sahip olmaları da diğer bir ortak noktalarıdır.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, İstanbul’un Eminönü semtinde, Gülhane Parkı ve Topkapı Sarayı yakınında bulunan üç arkeoloji müzeden oluşan bir müze gurubudur. Arkeoloji Müzesi, Gülhane Parkı giriş kapısının sağında Topkapı Sarayı’na giden yol üzerinde yer almaktadır. İlk olarak 1891 yılında ressam Osman Hamdi Bey tarafından Müze-i Hümayun (İmparatorluk Müzesi) olarak kurulmuştur. Müze, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde varolan tüm uygarlıklardan eserler için bir sergi alanı sağlama amacı ile kurulmuştur. Müzeye giden yol, kurucusuna atıfen “Osman Hamdi Bey Yokuşu” olarak biliniyor.¹⁶⁴

¹⁶⁴Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanan bilgilere göre - Müze İstatistikleri ". kultur.gov.tr. istanbul.com/, 2018

Resim 21 . İstanbul Arkeoloji Müzelerinin Yeri (Kaynak : Alman Mavileri Haritasında Gülhane Parkı, 1918, Çevrimiçi : <https://istanbulkazanbizkepce.wordpress.com> , 17/05/2018.)

Müze, Anadolu, Balkanlar, Mezopotamya, Afrika ve Arap Yarımadası'ndakiler de dahil olmak üzere imparatorluğun tüm farklı bölgelerinde kurulmuş olan tüm uygarlıklardan bir milyona yakın esere ev sahipliği yapıyor. Ayrıca, özellikle müze olarak inşa edilen dünyanın ilk on binasından birisidir. 19. yüzyılda, önde gelen devlet adamlarının birçoğu eğitim ve seyahat yoluyla Batılı fikirlere maruz kaldıklarından, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernize edilmesi için çaba sarf edildi. Bir emperyal müzeye sahip olma önerisi, Osmanlı siyasi sahnesindeki bazı kilit aktörlerin Paris'teki Louvre müzesi ile yakınlığı nedeniyle ortaya çıktı. Osmanlı padişahı Abdülaziz (1861–1876), 1867 yılının yaz aylarında ziyaret ettiği Paris'teki (30 Haziran - 10 Temmuz 1867), Londra'daki (12–23 Temmuz 1867) ve Viyana'daki (28–30 Temmuz 1867) arkeoloji müzelerinden etkilenmiş ve İstanbul'da benzer bir arkeoloji müzesinin kurulmasını emretti.¹⁶⁵

¹⁶⁵ araci, emre , istanbul to london booklet (İstanbuldan Londra'ya) , 2003

Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir İmparatorluk Müzesi kurma kararı, 1869 yılında yeni bir Müdürün atanmasıyla alındı, ancak müze fikri, Müdürün istifası ve bütçe kısıtlamaları nedeniyle rafa kaldırıldı. 1872 yılında eğitim bakanı olan Ahmet Vefik Paşa, ikinci kez bir müze müdürlüğü kurdu ve Alman tarihçi, arkeolog, epigraf ve ressam Dr. Phillip Anton Dethier'i işe aldı. Materyalleri toplamada bu kadar başarılı olduğunu ispatlayan bu kişi için, amaca uygun bir müze fikri cazibelik kazandı. Dethier'in 1881'de öldüğünde, aynı yıl ressam ve arkeolog Osman Hamdi Bey görevlendirildi, Dethier 1881'de öldüğünde, aynı yıl bu göreve ressam ve arkeolog Osman Hamdi Bey görevlendirildi. Ana yapının inşası 1881 yılında Osman Hamdi Bey tarafından başlatılmış. 1908 yılında inşa edilmiştir. Binanın mimarı, İstanbul'daki Pera Palace Oteli'ni de tasarlayan Alexander Vallaury idi. Binaının cephesi, her ikisi de müzenin içinde yer alan, Alekxander (İskender) Lahiti ve Ağlayan Kadınlar Lahitinden esinlenilmiştir. İstanbul'da neoklasik tarzda inşa edilen önemli yapılardan biridir.¹⁶⁶

Resim 22. Alexander Vallaury ve Akademi Çalışanları

(Çevrimiçi: <http://maviboncuk.blogspot.co.uk> ,17/05/2018)

¹⁶⁶ ¹⁶⁶Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanan bilgilere göre - Müze İstatistikleri ". kultur.gov.tr. istanbul.com/, 2018

İstanbul Arkeoloji Müzeleri üç müzeden oluşmaktadır : Arkeoloji Müzesi (Ana binada) , Eski Şark Eserleri Müzesi , ve Çinili Köşk Müzesi.

4.1.1 Arkeoloji Müzesi

Neo-klasik tarzda tasarlanan müzenin ana binası Alexandre Vallauray tarafından planlanmıştır.Yapı tasarımının her ikisi de müzede yer alan Büyük İskender'in lahitleri ve Ağlayan Kadınlar lahitlerinden esinlendiği söyleniyor.

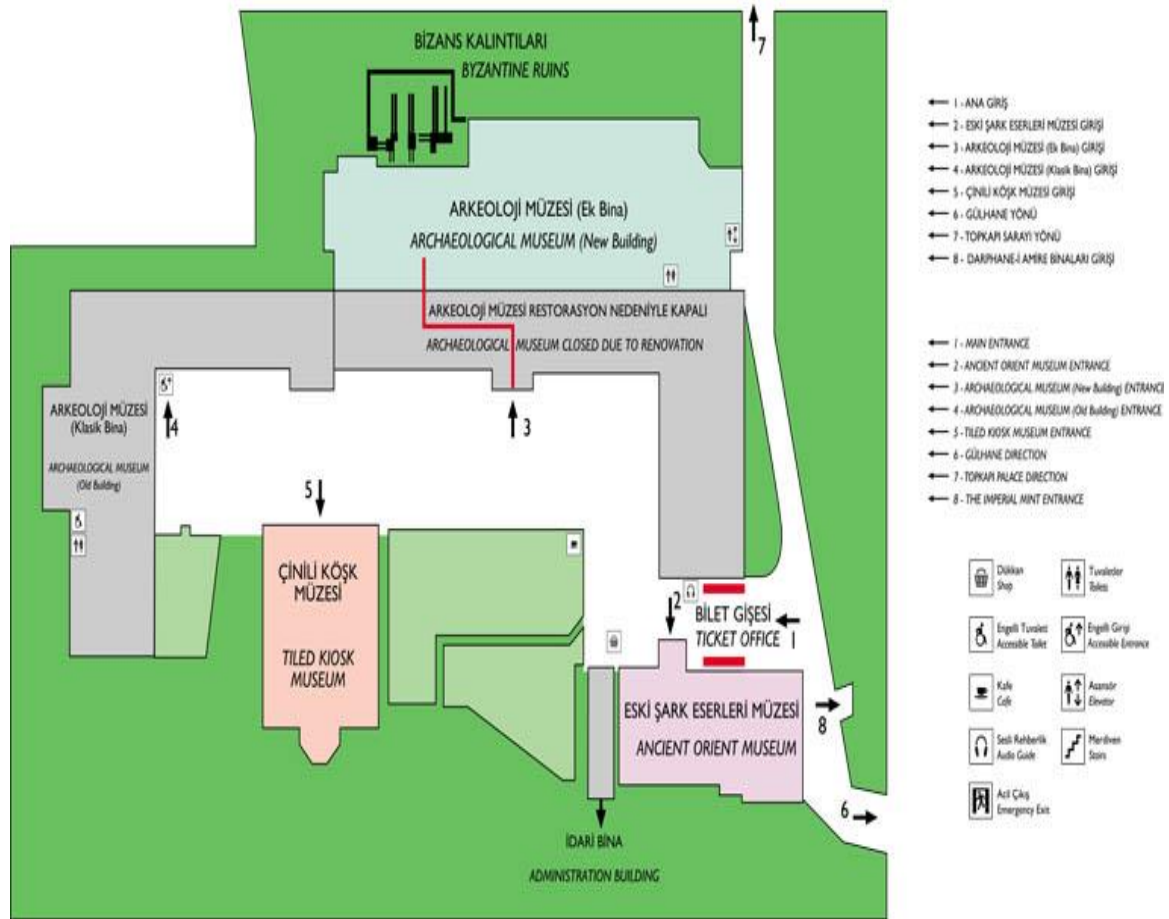

Resim 23. Arkeoloji Müzesi , Ana binada (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Binanın en üst katı, toprak çanak çömlek, kase, seramik, toprak heykelleri, değerli madeni paralar, nişanlar, nişan yüzükleri ve madalyalar gibi eserler barındırmaktadır. Alt kat ise antik çağlardan kalma kabartmalara ve heykellere, Büyük İskender'in lahitlerine ve Ağlayan Kadınlar lahitlerine de ev sahipliği yapıyor. Ayrıca Satrap, Lykia ve Tabnit Lahti gibi kralların mezarlarında bulunan ünlü tabutlar ve antik çağlardan Bizans dönemine kadar uzanan heykeller de alt katta yer almaktadır.

Müzenin ek binasının ilk dört katı sergi galerileri olarak kullanılıyor. Mimari eserlerin yanı sıra “Çocuk Müzesi” de zemin katta bulunmaktadır. “Çağlar Boyunca İstanbul” sergisi ikinci kattadır; “Çağlar boyunca Anadolu ve Truva” sergisi üçüncü katta; ve “Anadolu'nun Komşu Kùltürleri: Kıbrıs, Suriye ve Filistin” sergileri dördüncü katta yer almaktadır.¹⁶⁷ Aşağıdaki resimlerde müzenin genel plan ve kat planları gösterilmiştir.

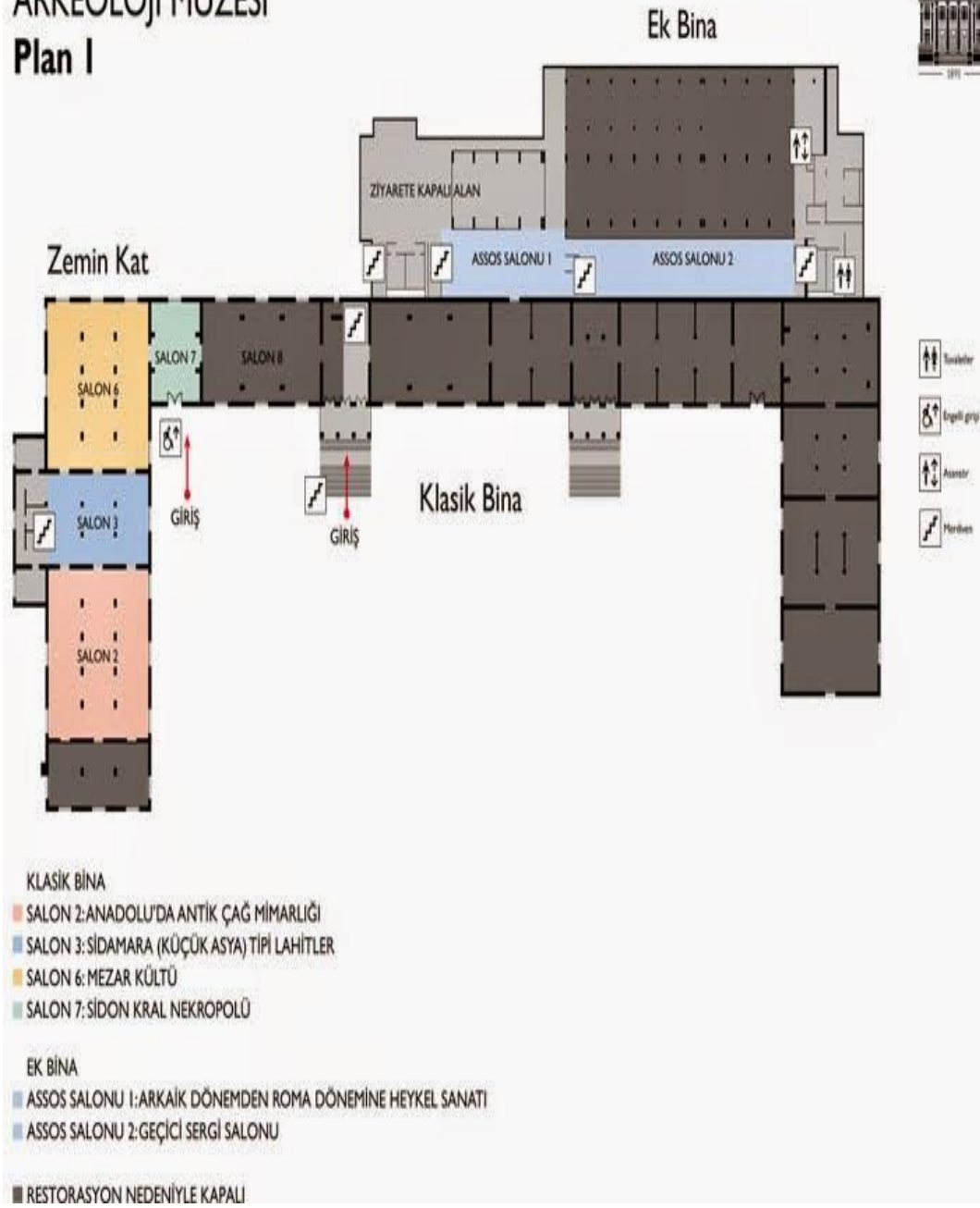
GENEL PLAN GENERAL PLAN

Resim 24. İstanbul Arkeoloji Müzesinin Genel Plan (Çevrimiçi: <https://www.pinterest.com> , 17/05/2018)

¹⁶⁷ Kùltür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanan bilgilere göre . kultur.gov.tr.istanbul.com/, 12/03/2018.

ARKEOLOJİ MÜZESİ Plan I

Resim 25. İstanbul Arkeoloji Müzesinin (Ana binada) Taslak Planı.

(Çevrimiçi: <https://duyguyumagi.blogspot.com> , 20/05/2018)

4.1.2 Eski Şark Eserleri Müzesi

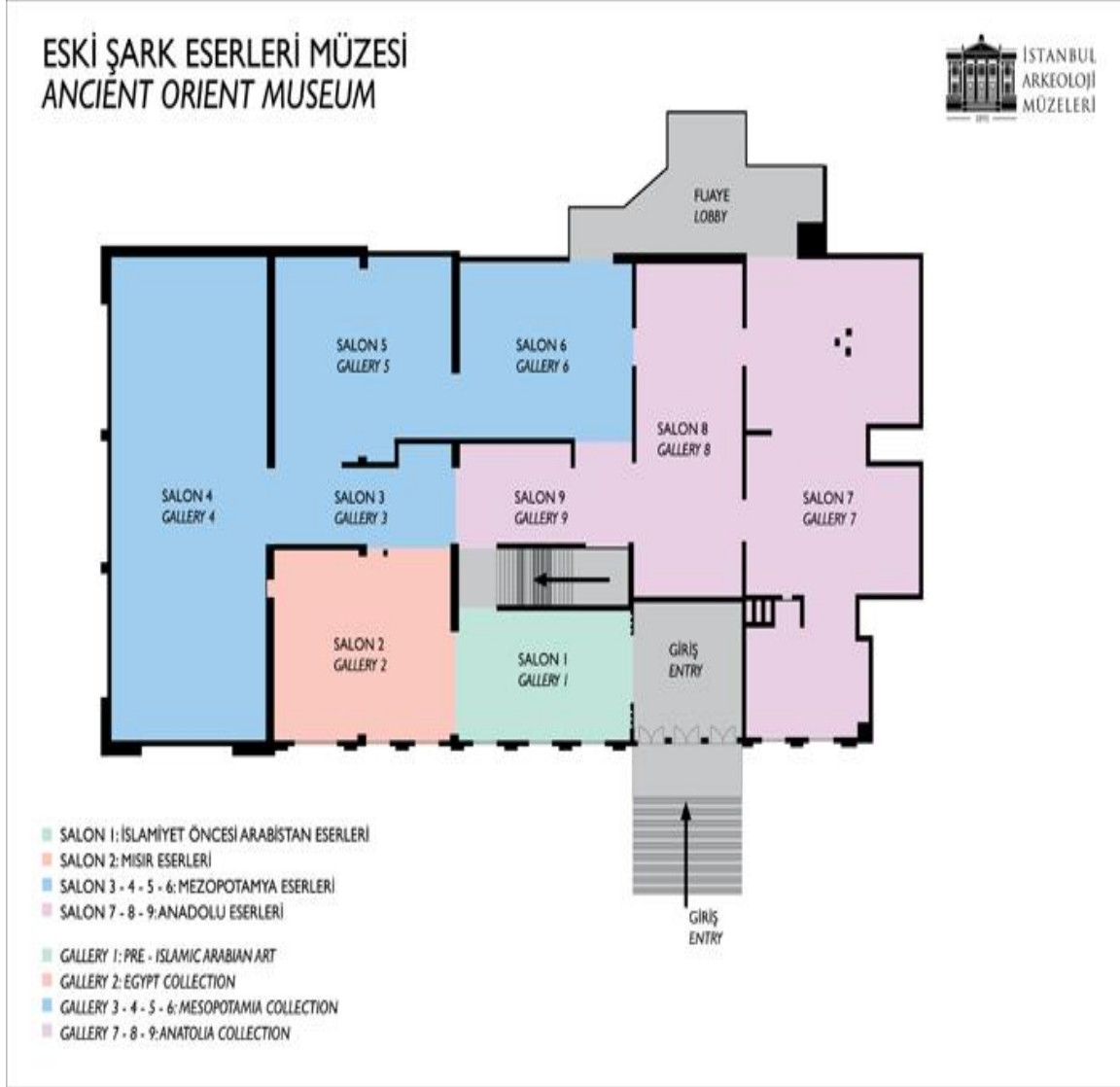
Antik Oryantal Eserler Müzesi ilk olarak 1883 yılında Güzel Sanatlar Akademisi olarak inşa edilmiştir. Osman Hamdi Bey tarafından tasarlanan bu okul daha sonra müzeye dönüştürülmüş. Bu bölümde Mısır, Arabistan, Mezopotamya ve Anadolu'dan eserler sergilenmektedir, Akad'ın kralı Naramsin Heykeli, Kadeş Anlaşması ve Zincirli heykeli müzenin eşsiz sanat eserleridir. Bu müzenin belki de en ilginç koleksiyonu, çivi yazısı yazılı belgelerin tutulduğu ve yetmiş beş bin oymalı tabletin arşivi olan “Tablet Arşivi”dir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin bu kısmı 1917-1919 ve 1932-1935 yılları arasında yapılan çalışmalarla bir müze olarak düzenlenmiş ve 1935 yılında kapılarını ziyaretçilere açmıştır.¹⁶⁸

Resim 26. Eski Şark Eserleri Müzesi (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

¹⁶⁸ Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanan bilgilere göre . kultur.gov.tr.istanbul.com/, 2018

Binanın restorasyonları ve tadilatları nedeniyle müze 1963 yılında ziyarete kapatılmış ve iç kısımları değiştirilerek 1974 yılında yeni bir görünüşle yeniden açılmıştır.¹⁶⁹

Resim 27. Eski Şark Eserleri Müzesinin Tastak Plan
(Çevrimiçi: <https://duyguyumagi.blogspot.com> ,20/05/ 2018)

¹⁶⁹ DAILY SABAH WITH ANADOLU AGENCY , 2016

4.1. 3 Çinili Köşk Müzesi

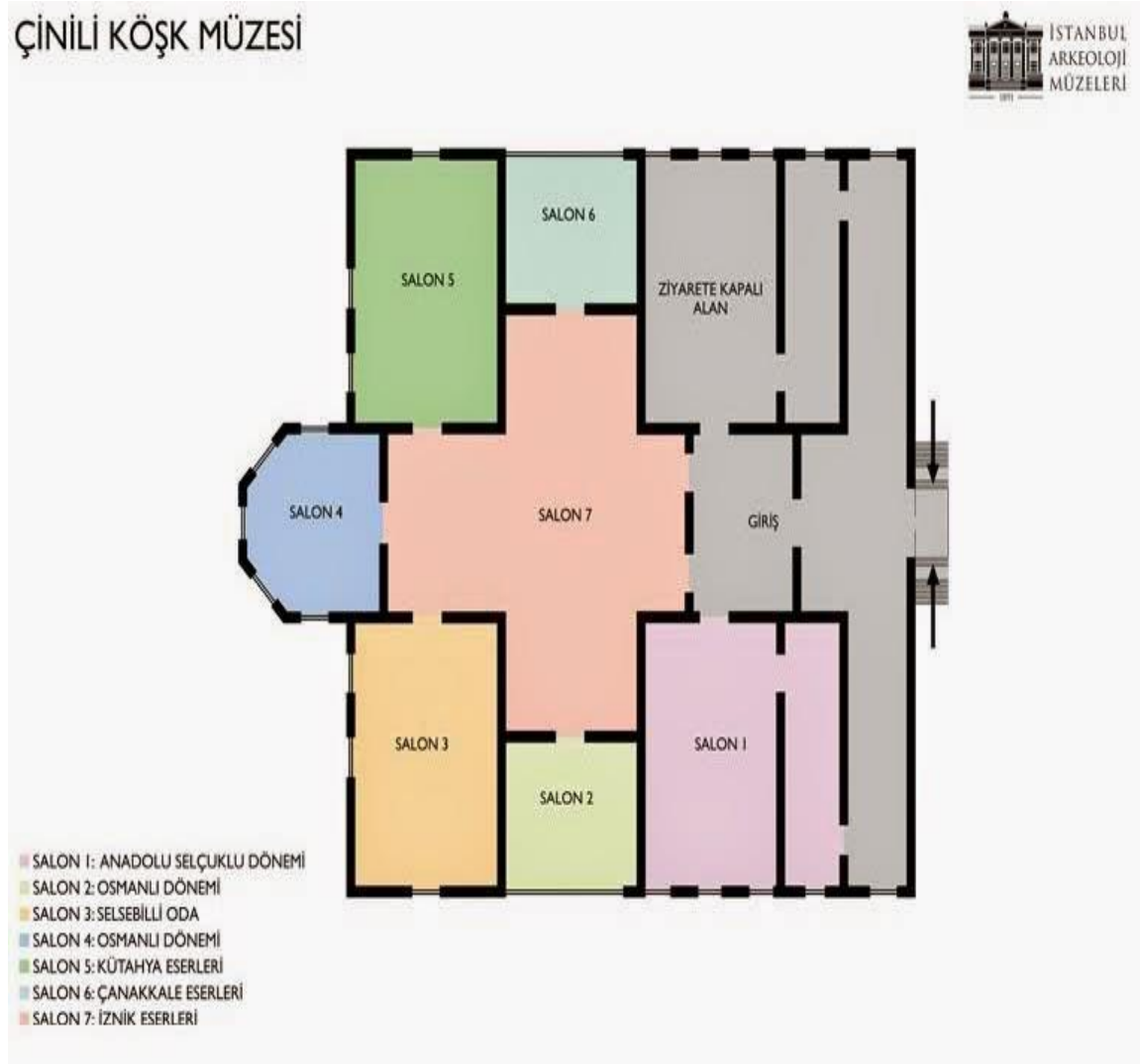
İstanbul Çinili Köşk Müzesi olarak bilinen bina ilk olarak 1472 yılında bir pavyon olarak inşa edilmiştir. Bu yapı, Fatih Sultan Mehmed Dönemin'de İstanbul'daki Osmanlı sivil mimarisinin en eski örneklerinden biri olarak kabul edilir . Daha sonra müzeye dönüştürülmüştür. Bu müze özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden kalma büyük Türk çini ve porselen koleksiyonuyla dikkat çekmektedir.

Resim 28. Çinili Köşk Müzesi (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Bu koleksiyonda iki bine yakın ürün vardır. Bu konak 1472'de Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmış ve İstanbul'daki en eski sivil mimarlık örneklerinden birisidir. 1875-1891 yılları arasında İmparatorluk Müzesi olarak kullanılan Çinili Köşk Müzesi, Türk ve İslam sanat eserlerinin sergilendiği Fatih Müzesi olarak halka açılmıştır.

Köşkün girişi tek katlıdır . Binanın arkasında bir kat daha eklenmiş ve girişte 14 sütunlu bir mermer sundurması vardır. Konaktaki antre, mozaik çini işçiliği ile dekore edilmiş ve altı oda ve bir merkezi salon vardır. Bu güzel binada Selçuklu ve Osmanlı döneminden Çini eserler ve seramikler sergileniyor.¹⁷⁰

Resim 29. Çinikli Köşk Müzesinin Tastak Plan

(Çevrimiçi: <https://duyguyumagi.blogspot.com> , 20/05/2018)

¹⁷⁰ ¹⁷⁰ Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanan bilgilere göre . kultur.gov.tr.istanbul.com/, 2018

4. 1. 4 İstanbul Arkeoloji Müzelerin Yönetimi

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmektedir. Bu Genel Müdürlük ayrıca Müze müdürü ve personeli de tayin eder. Şu anki Müze Müdürü Sn. Zeynep Kızıltan'dır, müzenin çalışma saatleri sabah saat 9'dan akşam saat 7'ye kadardır, tatil günü olarak kabul edilen Pazartesi günleri hariç (Açık Günler ve Saatler Resmi ve Kamu Tatillere göre değişebilir), bilet ücreti yaklaşık 3,5 JOD'a eşit olan 20 TL'dir, müzeye giriş biletleri ana kapıdan satın alınabilir. Bu müzenin, Ürdün Arkeoloji Müzesi'nin aksine, <http://www.istanbularkeoloji.gov.tr> olan resmi bir web sitesi vardır. Aşağıdaki şekil müze çalışanlarının organizasyon hiyerarşisini göstermektedir ¹⁷¹ :

Şekil 8. İstanbul Arkeoloji Müzesinin Organizasyon Şeması (Kaynak : Ayaokur , 2014)

¹⁷¹ AYAOKUR, Alev . Müzelerde Bilgi Yönetimi, Hacettepe Üniversitesi , Ankara, 2014 , S. 28-30

Bu müzenin tarihi Osmanlı dönemine dayanıyor. Tanzimat ya da “yeniden örgütlenme” olarak bilinen 1839'da başlayan Osmanlı modernleşmesi dönemi, hükümetin Batılı parametrelerin benimsenmesini teşvik etme girişimlerini gördü. Reformlar sadece siyasi sistemin yeniden örgütlenmesini değil, aynı zamanda yabancı arkeologların faaliyetlerini kontrol etmek için belirli mevzuatların getirilmesi, devlet tarafından yönetilen aktif bir koleksiyon (Eser toplama) politikası ve İmparatorluk eserleri koleksiyonlarının yeniden düzenlenmesi gibi arkeolojik değişimleri de içeriyordu. İmparatorluk Müzesi 1846'da Hellenistik, Roma ve Bizans eserlerinden oluşan bir eski eserler koleksiyonu St. Irene kilisesinde toplanmaya başlandı. 1869 yılında Eski Eserler Deposu, İmparatorluk Müzesi oldu ve Çinili Köşk'e taşındı. O zaman esnasında, ortak bir uygulamayı takip ederek, tüm Osmanlı İmparatorluğu hudutları içerisinde bulunan eski eserler, kültürel kökenleri fark etmeksizin, İmparatorluğun merkezi ve en önemli kurumu sayıldığı için, İstanbul Müzesi'ne taşındı. Başlangıçta, İmparatorluk müzesi, her ikisi de ilk Osmanlı müzesinin şekillendirilmesinde ve batılılaştırılmasında kilit rol üstlenen iki Avrupalı, İngiliz Edward Goold ve Alman Anton Déthier tarafından yönetildi. Galatasaray Lisesi'nde öğretmen olan Goold, müzenin ilk Müdürü olarak atandı ve 1971'de yayımlanan müze eserlerinin yayınlandığı ilk kataloğunun oluşturulmasından sorumluydu .¹⁷² 1872'de, klasik bir epigraf olan Anton Philip Déthier müzenin başına atandı. Déthier, daha önce var olan iktisat politikasına devam ederek, imparatorluğun dört bir yanından İstanbul'a eserler gönderilmesini talep etmiş ve 1874 tarihli Osmanlı eserler yasasının ilk taslağına katkıda bulunmuştur. ¹⁷³ 1889 yılında II. Abdülhamid'in katılımıyla, koleksiyon Osmanlı veya İslam dönemlerinden eserler de dahil etmeye başlamıştır . ¹⁷⁴ 1908'den itibaren bu eserler, İmparatorluk müzesinde muhafaza ediliyordu. Bu değişiklikler Osmanlı Devletinin efsanesini yaratmak için Sultan'a ait bir projenin parçasıydı. O, etrafında yükselen yeni milletlere cevaben (tepki olarak), İmparatorluğunu bir millete dönüştürmek istedi.

¹⁷² Shaw, Wendy (2003) *Possessors and Possessed: Museums, Archaeology, and the Visualization of History in the Late Ottoman Empire*, Berkeley, University of California Press. S .86

¹⁷³ Savino, Melania. Narrating the “New” History: Museums in the Construction of the Turkish Republic , University of London , 2011 .S 257-259.

¹⁷⁴ Shaw, Wendy (2000) Islamic Arts in the Ottoman Imperial Museum, 1889–1923, *Ars Orientalis* 30:S. 55–68.

D  thier'in 1880'deki ölümünden sonra, müzenin yeni müdürü olarak Osman Hamdi Bey atandı. Onun yönetimi altında, arkeoloji ve müzecilik uygulamaları güçlü bir şekilde gelişti ve ülkede bu disiplinler için yeni bir evre başladı. Remzi Oguz Arık'ın da belirttiği gibi, Hamdi Bey'in yeni politikası birkaç direktifle karakterize edilir: Yeni bir Eski Eserler Yasası'nın ilanı, İstanbul müzesindeki koleksiyonların sergilenmesine bilimsel bir yöntemin uygulanması, Türk misyonlar tarafından gerçekleştirilen kazıların a  ılı  ı, müzelerden profesyonel yayınların başlatılması ve tüm ülkede köşk il müzelerinin kurulması .¹⁷⁵

  mparatorluk boyunca bir Osmanlı arkeolojik varlığı oluşturma çabaları ve yeni ve gelişmiş bir Asarı Antika Kanunun tasarlanmasıydı. Bunu yapmak için arkeolojik projelere başladı, bunlardan en meşhur olanlar modern Lübnan topraklarında Baalbek ve Sidon'dakilerdir. Onun yönetmenliği altında, müzede yer alan çeşitli koleksiyonların sayısız kataloğu yayımlandı, bunların içinde Mezarlık Anıtlarından Yunan heykelciklerine kadar olanlar da yer alıyordu. Bu kazıların, özellikle de Sidon'da keşfedilen ünlü lahitlerin buluntuları, bugün İstanbul Arkeoloji Müzesinde hala görülebilmektedir ve keşiflerinden bu yana, kurumun başlıca ilgi alanlarından birini temsil etmektedirler. Bu anıtsal eşyaları sergilemek için Hamdi Bey, Fransız mimar Alexandre Vallaury tarafından tasarlanan ve 1891'de halka a  ılmı   olan   ini Köşk'  n kar  sında yeni bir bina inşa etmek için izin istedi .¹⁷⁶

İstanbul'a gelen çok sayıda kazı ve eser kısa sürede müzeyi yetersiz yaptı ve 1903 ve 1908'de iki yeni kanat eklendi. Ayrıca 1883 yılında Hamdi Bey   inili Pavyonu'nun yanında yeni bir binada bir Sanat Okulu a  tı. Osmanlı   mparatorlu  u'nun sonunda ülkede birkaç müze vardı: Antalya Müzesi, Bursa Arkeoloji Müzesi, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Konya Arkeoloji Müzesi ve Sinop Müzesi. Bu kurumlar, oldukça köşk ve bilimsel olarak organize edilmemiş olsalar da, yeni arkeolojik kazıların   mparatorlu  un çeşitli bölgelerinde ortaya çıkardığı bir çok nesneyi barındırmak için yaratılmışlardır.

¹⁷⁵ Arık, Remzi Oguz . (1950) *L'Organisation des Mus  es en Turquie*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi. S 4-5 .

¹⁷⁶ Shaw, Wendy , 2000 . S . 157-158.

Remzi Oguz Arık, Türk müzelerinin ilk dönemini “birikim”e adanmış bir evre olarak tanımladı: kurumlar bilimsel olarak sergi düzenleyebilecek profesyonel eğitimli kadroya sahip değildi ve bu nedenle müzelerin bu dönemdeki amacı sadece, bu alanda keşfedilen eserleri korumak ve kamuoyuna göstermek idi .¹⁷⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nun sonuna kadar ve hatta Cumhuriyetin ilk dönemlerine kadar İstanbul'daki Arkeoloji Müzesi, tüm önemli kararların alındığı ülkenin ana kurumu olmaya devam etti.

1923'te Cumhuriyetin kuruluşunda, İstanbul Müzesi üç farklı binadan oluşuyordu: Ana binaya ev sahipliği yapan ve Yunan, Roma ve Bizans eserlerinden oluşan eserler içeren Eski Eserler Müzesi; İslam Sanatı koleksiyonuna ev sahipliği yapan Çinili Köşk; ve 1918'den bu yana Sanat Okulu'nun önceki binasında bulunan ve Antik Yakın Doğu eserlerinin koleksiyonunu içeren Doğu Eserleri Müzesi. Bu dönemde müzenin müdürü 1910 yılında kardeşi Osman Hamdi Bey'in ölümünden sonra görevi devralan Halil Edhem Bey'di.¹⁷⁸ Yirminci yüzyılın ilk yılları müzecilik disiplini için büyük öneme sahip bir döneme denk geldi;öyle ki, müzeler ve arkeoloji ilk defa uluslararası ilgi gördüler. Yirminci yüzyılda müzecilik kavramı “küresel” oldu . Birçok ülke tarafından, kurumlar arasında paylaşım ve karşılaştırma yapılarak müze çalışmaları ve incelenmeleri için yeni çabalar sarf edildi. 1927'de sadece müzelere adanan Mouseion adlı yeni bir dergi kuruldu. Daha sonra, kültürel mirası incelemeye adanmış UNESCO adlı yeni uluslararası organizasyonun resmi dergilerinden biri oldu.

1930'larda, Milletler Cemiyeti, farklı ülkelerden birkaç uzmanın davet edildiği sanat müzeleri mimarisine ve yönetimine yönelik ilk konferanslarını düzenledi. Bu doğrultuda Türkiye, müzelerini uluslararası standartlara adapte etmeye başladı ve çok sayıda çalışmanın konusu olmaya başlayan eserlerin bilimsel sınıflandırmasına yatırım yaptı. Hedhem, 1931 yılına kadar müdür olarak çalıştı. Ondan sonra bu göreve Aziz Ogan getirildi. Ogan, yaşamının ilk bölümünde (1914-1931) İzmir bölgesinde antik eserler müfettişi olarak çalıştı ve İzmir müzesinin ana kurucularından birisiydi.

¹⁷⁷ Arık, Remzi Oguz . (1950) *L'Organisation des Musées en Turquie*, Ankara, Millî Eğitim Basımevi. S 8.

¹⁷⁸ Savino, Melania. Narrating the “New” History: Museums in the Construction of the Turkish Republic , University of London , 2011 .S 257-259.

Ondan sonra 1954'te emekli oluncaya kadar yirmi üç yıl boyunca İstanbul Müzesi'nin müdürü olarak görev yaptı. Müdür olarak atandıktan hemen sonra Aziz Ogan farklı ülkelerin tüm başlıca müzecilik kurumlarını ziyaret etmek için Avrupa'ya gitti. Bu gezisi esnasında Fransa, İtalya, Almanya, İngiltere, İspanya ve Yunanistan'ı ziyaret etti. Özellikle, Yunanistan'da Atina'daki Akropolis müzelerinde incelemelerde bulundu .¹⁷⁹ Onun gözetimi altında, müze modernleşme sürecine devam etti. birlikte İstanbul'un müzesini Avrupa kurumlarıyla kıyaslanabilecek modern bir kurumda dönüştürmeyi amaçlayan modernleşme süreciyle devam etti.

Bu, İstanbul müzesinin Avrupa kurumlarıyla kıyaslanabilecek modern bir kuruma dönüştürülme arzusunu beraberinde getirdi: birkaç oda yeni görüntülerle halka açıldı, örneğin 1934'teki Himyaritic ve Parthian odaları ziyarete açıldı . Onun önderliğinde müze personeli madeni para ve madalyaların sınıflandırılmasını tamamladı . O zamana kadar depoda tutulan madeni para, madalya, altın süs eşyaları ve mücevherler sergisi için yeni bir sergi alanı açıldı . Aziz Ogan, antik eserlerin temizlenmesi ve restorasyonu için bir laboratuvar kurdu, ve ayrıca fotoğraf ve alçı kalıpları için bir laboratuvar kurdu .¹⁸⁰ 1934'te müze, bugün hala yayınlanmaya devam eden, müzenin faaliyetleri hakkında bir rapor yayınlamaya başladı (İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı). 1934'ten 1969'a ve daha sonra 2001'den itibaren aralıklarla yayınlanan bu raporlar, müzenin yeni iktisaplarının ve o yıllarda gerçekleştirilen faaliyetlerin ardındaki politikaların incelenmesi için büyük önem taşıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesiyle müze, aşağıda belirtilen nedenlerle edinti politikasını değiştirmek zorunda kaldı:

Birinci neden, nesneler artık sadece Türk topraklarından gelebilecekti . İkinci neden ise, ülkede birkaç diğer müzenin kurulmasıyla, İstanbul o dönemde yapılan sayısız kazıların bulgularını alan artık tek kurum değildi. Sonuç olarak, İstanbul koleksiyonu kazılar, bağışlar ve özel alımlar yoluyla elde edilmiştir. Yeni edinilen nesnelerin kaynakları, öncelikle, müzenin kendi personeli tarafından yönetilen İstanbul bölgesindeki alanların kazılarıdır. Bu yeni kazılar daha çok klasik ve Bizans bölgelerinde gerçekleştirilmiş ve zengin eserler koleksiyonunu gün ışığına çıkartmıştır.

¹⁷⁹ Savino, Melania. Narrating the “New” History: Museums in the Construction of the Turkish Republic , University of London , 2011 .S 257-259.

¹⁸⁰ Ogan, Aziz. (1947) *Türk Müzeciliğine 100üncü Yıldönümü*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.1947.

Müze ülkenin diğer bölgelerinden ve Hitit eserler gibi diğer dönemlere ait birkaç nesne, hala müzenin koleksiyonunun bir parçasıdır , ancak sadece küçük bir parçasıdır. Yeni elde edilen nesnelerin farklı çeşitliliğine rağmen, müze koleksiyonunun düzenlenmesi, 19. yüzyıl ortasından 20. yüzyılın ortalarına kadar olan tarzda çarpıcı bir şekilde tutarlı kalmıştır. Bununla birlikte, bu dönemde değişikliğe uğrayan, nesne sınıflandırılmasının daha bilimsel hale gelmesiydi.

Müzenin tanıtımı, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki kuruluşundan itibaren ve Cumhuriyetin ilk kırk yılı boyunca, hâlâ ünlü Avrupa kurumlarından türetilmiş ve onlarla karşılaştırılmıştır. Müze, önceki İmparatorluğun tüm bölgelerinden gelen geniş bir sanat eseri koleksiyonunu sergilemeye devam etti.¹⁸¹

4.1.5 İstanbul Arkeoloji Müzelerin Koleksiyonu

Müzelerin üzerinde bulundukları arsa, Topkapı Sarayı dış bahçelerine aittir. Müze, 1891 yılında İmparatorluk Müzesi olarak kurulmuştur. Müzenin ilk küratörü ve kurucusu Osman Hamdi Bey'dir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kültürel malları koruyan bir emir kararnamesi yürürlüğe girdikten sonra, illerden gelen pek çok vali, buluntu eserlerin başkente gönderilmesini öngörüyordu. Bu şekilde müze harika bir koleksiyon toplayabilmiştir.

Arkeolojik kazı alanlarında keşfedilen tarihi eserler halktan büyük ilgi görmüştür ve tüm bu unsurlar müzeyi turistik bir merkez haline getirmiştir , ana bina, Klasik Dönemden daha kalan eserler barındırırken, ana müzenin arkasında bulunan Eski Doğu Müzesi, asırlar boyunca İstanbul'daki yaşamı ve sanatı yansıtan eserleri olduğu gibi, Truva, Anadolu, Kıbrıs, Orta Doğu, Mezopotamya, Mısır ve diğer Arap ülkelerinde elde edilen eserleri sergiler.¹⁸²

¹⁸¹ Savino, Melania. Narrating the “New” History: Museums in the Construction of the Turkish Republic , University of London , 2011 .S 257-259.

¹⁸² İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Zeynep Kızıltan , Daily Sabah With Anadolu Agency , 2016

1472 yılında inşa edilen Çinili Köşk'ta bulunan İslami Eserleri Müzesi, ziyaretçilerine sergilenen Türk-İslami çini eserlerinden örnekler sunmaktadır . Müzelerde sergilenen bir milyondan fazla eser arasında 600.000 adet İslami ve İslami olmayan sikke, madalya , 200.000'i ise arkeolojik eserlerdir. Ayrıca, İstanbul'un iki yakasını İstanbul Boğazı'na bağlayan Marmaray demiryolu tünelinin inşası sırasında ortaya çıkarılan 60.000 tarihi eserle birlikte 73.000 tablet ve 2000 el yazması müzede bulunmaktadır .¹⁸³ Sanat eserlerinin ve tarihi kalıntılarının sergilendiği ve İstanbul'un ne kadar inanılmaz ve etkili bir tarihe sahip olduğunu gözler önüne sergileyen müzenin salonları ve sergi alanlarından geçerek görebilirsiniz. Müze, çok fazla eseri sergilemeye odaklanmış durumda ve etkileşimli öğeler yok , bu yüzden çocuklar sıkılabilir. Taş Devrinden, Bizans ve Roma Döneminden ve Hristiyan ve Müslüman Dönemlerinden gelen ve insanlık tarihini yansıtan koleksiyonları sergiler. Koyu ve siyah harflerle, Türkçe ve İngilizce bilgi veren farklı boyutlarda karton kartlar gibi işaret ve etiketleri içeren sergi salounlarda vardır . Arkeolojik kazı alanlarında keşfedilen bu tarihi eserler, halktan büyük ilgi gören ve müzeyi turistik bir merkez haline getiren özelliktedir. Bir zamanlar Büyük İskender için hazırlandığına inanılan süslü İskender lahidi gibi eserler müzedeki en eski arkeolojik buluntular arasında yer almaktadır . Müzede ayrıca, daha önce de değinildiği gibi, büyük bir Türk, Helenistik ve Roma eserlerinden oluşan geniş bir koleksiyonu vardır . Resim 30 - 39 arası Müzede sergilenen en önemli eserler şunlardır:

Resim 30. Sidon Nekropolünde Bulunan İskender Lahidi. (Çevrimiçi: pinterest.com , 29/11/2017)

¹⁸³ Kızıltan, Zeynep . 2016

Resim 31. Yine Sidon'da Bulunan Ağlayan Kadınlar Lahitleri(Yas Tutan Kadınlar'ın Lahidi)
(Aslında, Sidon kralı Strato I'in lahitleri).(Çevrimiçi: [www. arkeoloji.biz](http://www.arkeoloji.biz) ,29/11/2017)

Resim 32. Tabnit Lahdi ve Satrap (Çevrimiçi: pinterest.com , 29/11/2017)

Resim 33. Babil İştar Kapısı ini Resimleri (Replikaları)

(evrimii: <https://www.tripadvisor.com> , 30/11/2017)

Resim 34. Bir Ephebos Heykeli. (evrimii: <https://www.tripadvisor.com> , 30/11/2017)

Resim 35. Bergama'da Bulunan Zeus Tapınağı'ndan Heykel Parçaları.

(Çevrimiçi: pinterest.com , 16/06/2018)

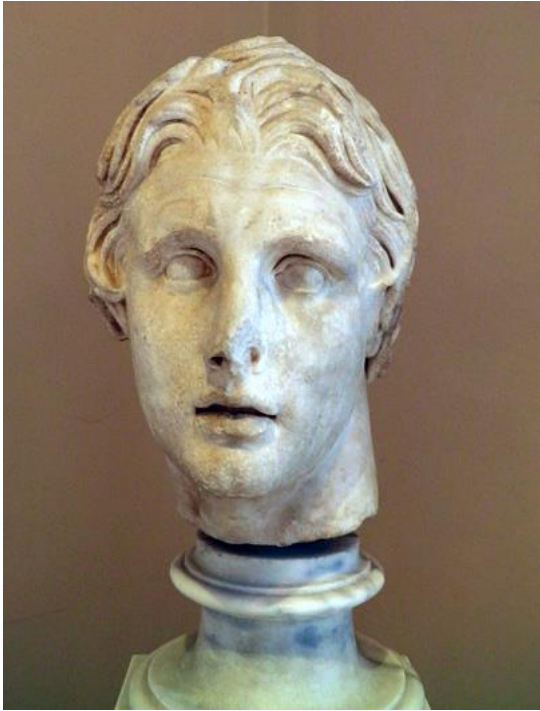
Resim 36 . Türkiye'de Kalan Birkaç Parçadan Biri Olan Mausolus Türbesi'nden Bir Mermer

Aslan. (Çevrimiçi: <https://www.ancient.eu> ,16/06/2018)

Resim 37. Konstantiniyye Hipodromu'na dikilen Yılanlı Sütundan Yılanın Başı.

(Çevrimiçi: <http://www.livius.org> , 16/06/2018)

Resim 38. Büyük İskender'in Büstleri.

(Çevrimiçi: theworldofalexanderthegreat.wordpress.com , 16/06/2018)

Resim 39. Asur kralı Adad-nirari III'ün Saba'a Stel'i , ve Balawat Kapıları (Bir kapı)
(Çevrimiçi: pinterest.com , 16/06/2018)

Ayrıca Çivi yazısı yazıtlı 75.000 belge içeren tablet arşivi (bilinen en eski aşk şiirini içeren İstanbul # 2461 tablet dahil) , ve Anadolu, Mezopotamya, Arabistan ve Mısır'ın erken medeniyetlerinden eserler.

1991'de müzenin kuruluşunun 100. yıl dönümünde, müze, özellikle ana binadaki alt kattaki salonlara ve diğer binalardaki yeni vitrinlere yapılan tadilatlarla ilgili olarak, Avrupa Konseyi Müzesi Ödülü'ne layık görüldü. Müzenin sergi mekanları geçmiş yılların etkisiyle aşınmış ve Türk Seyahat Acenteleri (TÜRSAB) sponsorluğunda müzenin restorasyon ve takviye çalışmalarına 2011 yılında başlanmıştır.¹⁸⁴

¹⁸⁴Kızıltan, Zeynep , İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü , Daily Sabah With Anadolu Agency , ,2016

4.2 Ürdün Arkeoloji Müzesi

Ürdün'deki müzelerin genişlemesi ve çeşitlendirilmesinin yanı sıra, özellikle 1990'lardan bu yana, Ürdün yerel topluluğunun müzelere ve genel olarak müzecilik konusuna ilişkin farkındalığını artırdı, bu da hükümeti bir yandan mevcut müzelerin şu anki durumuna daha fazla dikkat etmesine, ve diğer yandan da, yeni uzmanlık alanlarının kurulmasını yeniden gözden geçirmesine sebep oldu. Ürdün, çağlar boyunca eski uygarlıklara ev sahipliği yaparak kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Ürdün rolünün önemi zaman zaman değişse de, birçok yeraltı eseri, kalıntıları ve anıtları kalıcı bir önemi olduğunu göstermektedir.¹⁸⁵ Geçtiğimiz yüzyılın sonunda, arkeolojiye artan ilgi, daha fazla kazı ve arkeolojik alan keşiflerine neden olmuştur. Günümüzde, çoğu sadece yabancı misyonlar olmak üzere yılda yaklaşık 70 kazı misyonları düzenlenmektedir.

Aynı zamanda, keşfedilen anıtların ve tarihi eserlerin miktarında da artış görülmektedir. Bu artışa cevaben, bu kalıntıları estetik olarak sergilemek ve aynı zamanda onları korumak için müzelerin kurulması gerekli ve acil hale gelmiştir. Müzeciliğin ilerlemesine rağmen, Ürdün müzeleri modern müzecilik sistemine yönelik kaynaklanan gelirşimi yavaş olmaktadır. Müzelerin bu gibi gereklilikleri ele alması, eleştirmesi ve analiz edilmesi için gerekli olan çoğu hususlardan yoksundur. Bu nedenle, Ürdün müzelerinden biri olan Ürdün Arkeoloji Müzesinin ihtiyaçlarını karşılamak için İstanbul Arkeoloji Müzesinin yıllar boyunca kazandığı deneyimi kazanmak ve ondan öğrenmek için Ürdün ve tarihinin olası en iyi imajını elde etmek ve tasvir etmek amacıyla müzeyi geliştirmek ve iyileştirmek için önemli görünmektedir.

Ürdün Arkeoloji Müzesi önemli koleksiyonlar içerir. Bu onların korunmalarını ve bozulmalarını en aza indirmelerini sağlamak için kontrollü bir kapalı ortam gerektirir. Müze çevre denetlemesi yok ise, bu nesneler büyük tehlikeye karşılaşacaktır. Dolayısıyla, müze, nesneleri mevcut şekil ve koşullarında tutmak için gereken en az asgari koşullar sağlanmalıdır.

¹⁸⁵ Scheltema, Gajus . 2008. *Megalithic Jordan An introduction and field guide*. American center of oriental research. Amman.

Bu araştırmanın bir parçası olarak ele alınan Ürdün arkeoloji müzesi, Ürdün'ün en önemli coğrafi ve tarihi bölgesi olan Amman Kalesinde yer almaktadır. Arkeolojik nesneler zamanla bozulur ve aşınmaya uğrar . Bu nedenle söz konusu bu müze, nesnelere etki eden faktörlerin olumsuz etkisini azaltarak bozulma oranını yavaşlatmayı planlamalıdır. Bir müzenin içindeki çevresel koşullar, bu potansiyel zarar verici faktörlerin en önemlileri arasında yer almaktadırlar .¹⁸⁶ Ürdün'ün devam eden büyük gelişmesine rağmen, müzecilik konusu oldukça bilinmemektedir . Bu çalışma özellikle Ürdün Arkeoloji Müzesi ile ilgili olan kamusal ve hükümet farkındalığı artırmak açısından önemlidir. Ürdün'deki arkeoloji müzeleriyle ilgili kamuoyunun ve devletin dikkatini çekmesi açısından müzeler ziyaret edilmiş uygulamaları incelenmiş , fotoğrafları çekilmiş , personel ve ziyaretçiler ile görüşmeler yapılmıştır.

Ürdün Arkeoloji Müzesinin mevcut durumunu farklı yönlerden görsel olarak değerlendirmeye yönelik bir girişimdir. Müzenin yerleşim yeri ve tarihi, binası ve iç mekanı, yönetimi, sergileri, koleksiyonları, ortamları ve ziyaretçileri açısından değerlendirilen ana unsurlardır. Bu unsurlar daha sonra İstanbul Arkeoloji Müzelerinin ana unsurları ile karşılaştırılmış ve değerlendirilmiştir. Bu karşılaştırmanın amacı , İstanbul Arkeoloji Müzelerinin yıllardan bu yana kazandığı deneyimlerden faydalanarak ve diğer arkeoloji müzeleri için , daha iyi çözümler ve öneriler elde edilmesidir. Ürdün müzelerinde sergilenen nesnelerin ana kaynağı, yerel ya da yabancı misyonların arkeolojik kazıları olduğundan, Ürdün'deki müzelerin çoğu arkeolojik eserleri sergilemektedir . Ürdün'de arkeolojik eserlerin satın alınması yasa dışıdır müzeye bağışlar nadiren gerçekleşir. Ürdün müzelerinin çoğu sergileme ve depolama özelliğinde olup yeterli içerik aktarımına yer verilmemektedir. Ürdün Arkeoloji müzesi farklı koleksiyon türlerini temsil etmektedir. Seçilen bu müze koleksiyon özelliği ile üç kategori kapsamında yer almaktadır ; Ulusal müzeler , Yerel müzeler ve Alan müzeleri . Ürdün Arkeoloji Müzesi ulusal bir müzedir.

¹⁸⁶ Cassar, May. 1995. Environmental management: guidelines for museumS and galleries. London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group.

Genel olarak Ürdün'de ortaya çıkarılan arkeolojik objeleri sergilemektedir. Yerel bir müzedir. aynı şehirde bulunan nesneleri sergilemektedir, yani Amman Kalesinde ve şehrinde bulunduğundan, Amman'daki kazılardan elde edilen nesneleri sergilemektedir. Bir Alan müzesidir, zira bulunduğu aynı arkeolojik alana ait nesneleri sergilemektedir, bu durumda Amman kalesinde bulunan objeleri.

Resim 40. Ürdün Arkeoloji Müzesi (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Ürdün Arkeoloji Müzesi 1951 yılında kurulmuştur ve Demir Çağı'na ait antik Rabbat Ammon'un Kale Dağında yer almaktadır. Bu müze, Kudüs'teki Filistin Antik Eserler Müzesi'ni de tasarlayan mimar Austen St. Barbe Harrison tarafından tasarlanmıştır. ¹⁸⁷ Kale Dağı'nın bu müzenin yeri olarak seçilmesinin nedeni, kendisi, Tunç, Demir, Roma, Bizans ve İslam Çağlarından kalma antik eserler içeren bir arkeolojik sit alanı olmasıdır . ¹⁸⁸ Ayrıca, Amman Kalesi olarak bilinen Kale Dağı'ndan ziyaretçiler, başkent Amman'ın görkemli ve muhteşem manzarası görülmektedir.

¹⁸⁷ DoA, Department of Antiquities. 1994. Archaeological and popular museums in Jordan. Amman: *Department of Antiquities journal*, 1994 , S 10-25.

¹⁸⁸ Alghazawi, Raed Challenges of the Jordanian museums , Netherland , 2011 . S 52-54

Amman Kalesi, Ürdün'ün Amman şehir merkezinin merkezinde tarihi bir alandır. Arapça olarak Jabal al-Qal'a olarak bilinen L şekilli tepe, aslında Amman'ı oluşturan yedi dağdan biridir. Çanak çömlek Neolitik Dönemden kalan yerleşim alanı bulunmuştur.¹⁸⁹

Resim 41. Amman Kalesi (Kaynak : Francesca Radcliffe , 2015)

Emevilerin zamanına kadar farklı halklar ve kültürlerin yaşadığı bir yer olarak yaşam surmuş , ondan sonra bir düşüş dönemi gelmiş ve 1878'e kadar olan zamanın büyük bir bölümünde eski şehir, Bedouin ve mevsimlik çiftçiler tarafından sadece sporadik olarak kullanılan terk edilmiş bir kalıntı yığını haline gelmiştir .¹⁹⁰ Amman Kalesi dünyanın en eski sürekli yerleşim yerlerinden biri olarak kabul edilir .¹⁹¹ Tarih boyunca birçok büyük uygarlık tarafından uzun bir dönem yerleşim yeri olarak kullanılmıştır .¹⁹²

¹⁸⁹ Chatty , Dawn . Displacement and Dispossession in the Modern Middle East. The Contemporary Middle East (Book 5). Cambridge: Cambridge University Press. 2010. S. 116–117.

¹⁹⁰ Kassay, Ali (2011). Myriam Ababsa and Rami Farouk Daher, eds. The Exclusion of Amman from Jordanian National Identity. Cities, Urban Practices and Nation Building in Jordan. Cahiers de l'Ifpo Nr. 6. Beirut: Presses de l'Ifpo.2011, s. 256–271.

¹⁹¹ French, Carole (19 December 2011). "Jordan". Bradt Travel Guides

¹⁹² Najjar, Mohammed. "Amman Citadel Temple of Hercules Excavations Preliminary Report." Syria 70 (1993):S. 220-225.

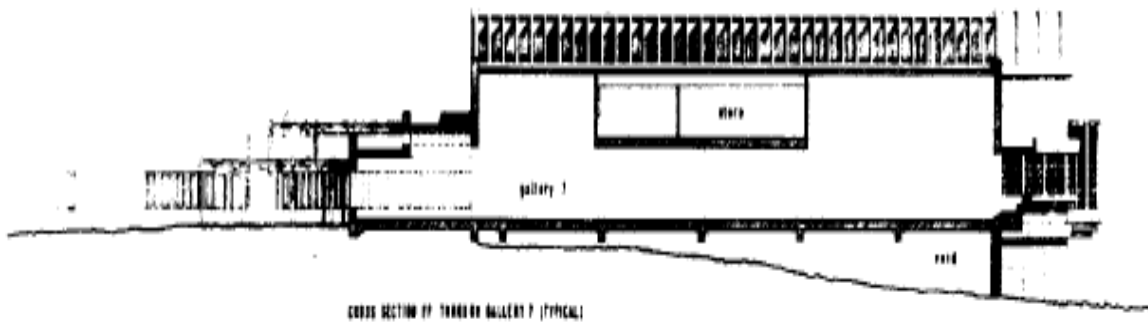
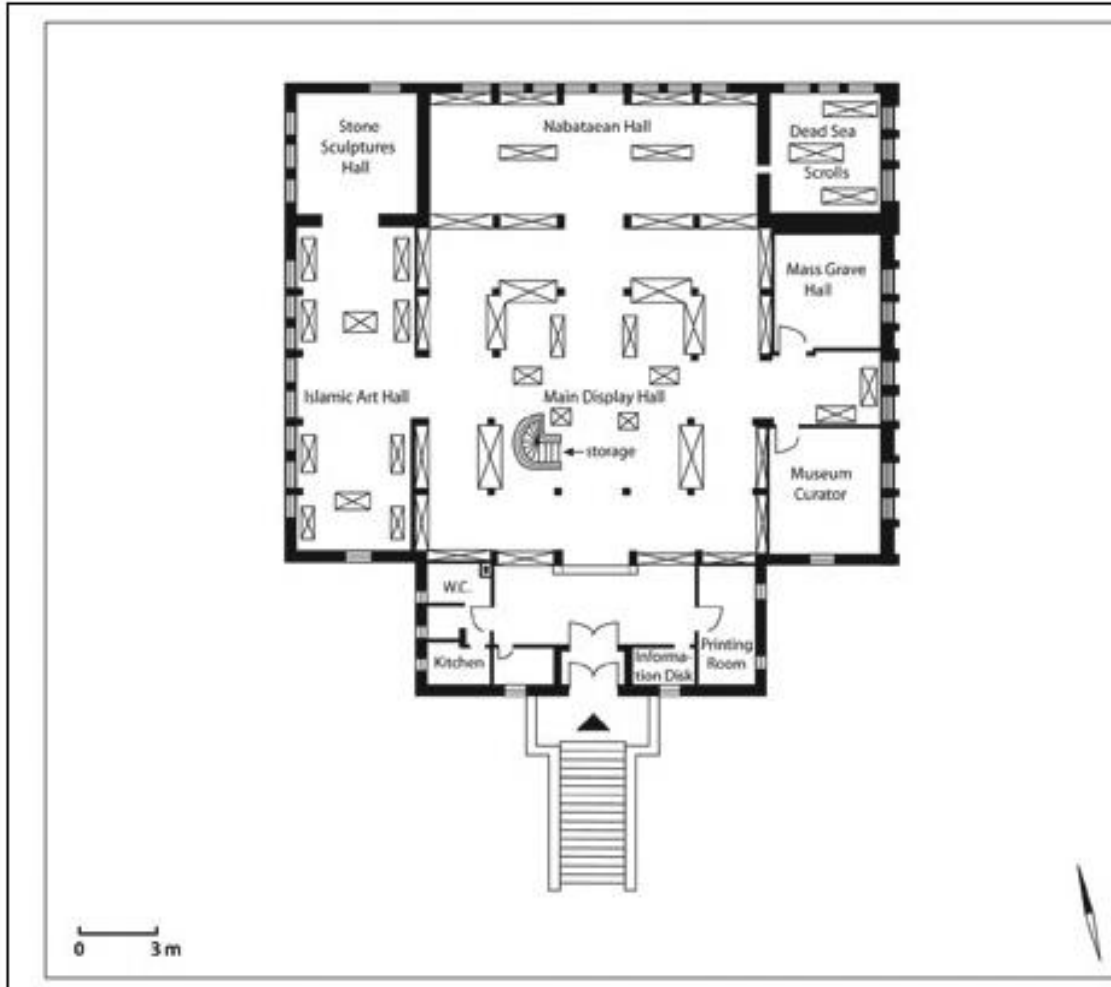
Alanda hala görülebilen binaların çoğu Roma, Bizans ve Emevi dönemlerinden kalmaktadır .¹⁹³ Sitedeki ana binalar Herkül Tapınağı, Bizans kilisesi ve Emevî Sarayı'dır. Sur duvarları sitenin kalbini kuşatsa da, yerleşim yerlerinin antik dönemleri geniş alanlar kaplamaktadır. Tarihi yapılar, mezarlar, kemerler, duvarlar ve merdivenler modern sınırlara sahip değildir . Bu nedenle bu bölgede, çevre topraklarda ve Amman boyunca önemli bir arkeolojik potansiyel vardır. Arkeologlar 1920'lerden bu yana İtalyan, İngiliz, Fransız, İspanyol ve Ürdün projelerini, kapsayan bölgede çalışıyorlar , bu nedenle bu sitenin değerli kültürel kalıntıları ihtiva eden, muhafaza eden ve sergileyen bir müzeye sahip olması önemliydi.¹⁹⁴ Site müzesi olmanın yanı sıra, Ürdün Arkeoloji Müzesi öncelikle ulusal bir müzedir. Bu tür müzeler genellikle şehir merkezinde bulunur, özellikle de şehirler sınırlarını genişlettikten sonra. Bu bağlamda, müzenin doğrudan ya da dolaylı olarak toplumda nüfuz sahibi olmasını sağlayacak boş zaman, kültür, eğitim, ekonomi ya da sosyal tesisler için herhangi bir düzenleme ya da hüküm bulunup bulunmadığı sorusu ortaya çıkabilir. Bu nedenle müze ve toplum arasındaki ilişkilerde, özellikle de yoğun saatlerde (sıkışık zamanlarda) ziyaretçinin trafiğini engelleyebilecek olan müze çevresinde devlet kurumlarının veya idari ofislerin varlığı gibi olumsuz etkilere yol açabilecek herhangi bir engelden kaçınılmalıdır. Buna ek olarak, şehir içi arazi fiyatları engelleyici olup, müze genişlemesi için bitişik arsa arazilerini elde etmek neredeyse imkansız hale getirmektedir.¹⁹⁵ Şehir içi müze türünün avantajları, kamuoyu sempozyumları, dersler, çocuklar için entelektüel hizmetler, kütüphane ve müzik akşamları gibi sundukları hizmetler ve faaliyetlerdir.

Müzenin tasarımı büyük ölçüde modern tasarım protokolleri ile tutarsızdır . Bir ulusal müze olmasına rağmen, geleneksel bir mimari tarzı yoktur. Üstelik, ziyaretçinin merdivenlerden çıkarak tırmanması gerektiğinden, tekerlekli sandalye kullananlar ve hareket güçlüğü çekenler için uygun değildir. Bu müze, Kudüs'teki Filistin Antik Eserler Müzesi'ni de tasarlayan mimar Austen St. Barbe Harrison tarafından tasarlanmıştır .

¹⁹³ Bennett, Crystal. "Excavations at the Citadel (El Qal'ah), Amman, Jordan "Levant" 10.1 (1978):S. 1-9".

¹⁹⁴ Atiat, Taysir . "An Egyptianizing Cult at the Citadel Hill (Jabal al-Qal'a) of Amman, Jordan "Levant" 35 (2003): 117-122".

¹⁹⁵ Alghazawi, Raed Challenges of the Jordanian museums , Netherland , 2011 . S 60

Resim 42 . Ürdün Arkeoloji Müzesinin Taslak Plan (Kaynak : DoA Arşivi ,1994)

4.2.1 Ürdün Arkeoloji Müzesinin Bina ve İçi

Müze binası iki kattan oluşmaktadır. Zemin katta teşhir salonları bulunmakta ve bodrum katta ise depo vardır. Müze binasının bodrum katına sadece ana showroom salonu ile ulaşılabilir; showrooomlar, yönetim ofisleri ve hizmetleri ise birinci katta yer almaktadır. Bütün bina bir Yunan haçı şeklinde tasarlanmıştır. Daha sonraki bir tarihte el yazmaları, heykelleri ve lahitleri ihtiva eden salonlar inşa edilmiş ve müzeye bağlanmıştır. Müzenin iç tasarımı aşağıda kısaca tarif edilmiştir:

Giriş Salonu: Bu, müzenin ana girişine girdikten sonra ziyaretçiler tarafından görülen ilk salondur. Aşağıdaki resim görüldüğü gibi Buradan, ofislere, salonlara ve kamu hizmetlerine erişim vardır.

Resim 43. Giriş Salonu (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Sergi Salonları: Farklı boyut ve şekillerde çok sayıda salon vardır. Bu salonlar iç mekânın büyük bir bölümünü kaplar, tüm müze alanın % 80'inden fazlasını sergi alanları olarak ayrılmıştır .¹⁹⁶ Salonlar ana sergi salonları gibi görev yapmaktadırlar, aynı zamanda müzenin diğer tesislerine giden bir geçiş yolu olarak da kullanılır. Fakat bu durum, galeri salonlarının ofislerden, tesislerden ve kamu hizmetlerinden tamamen ayrı tutulduğu modern müzelerde zorunlu değildir. Modern müzelerde iş akışı aksaklığı ve karışıklığı en aza indirgenmiştir.

Resim 44. Sergi Salonları (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Sergilenen nesneler Taş Devri'nden Nebatiler Dönemi'ne kadar uzanan dönemlere aittir. Ayrıca bir gömütler gurubu, bir Nebatiler Döneminden Kalan Eserler Salonu, Ölü Deniz Ekran Görüntülü Salonu, bir İslam Eserler Salonu ve bir çömlek, lahit ve taştan heykeller için bir salon sergileri mevcuttur. Çok sayıda showroom salonu olmasına rağmen, müze, özellikle çeşitli bölgelerden gelen objeleri aldığı için yetersiz sergileme alanına sahipmiş gibi görünmektedir. Vitrinler ve salonlar aşırı kalabalık görünümü vermektedir.

¹⁹⁶ Alghazawi, Raed Challenges of the Jordanian museums , Netherland , 2011 .

İdari Ofisler: İç mekânın küçük bir alanını kaplamaktadırlar. Müdür odası, aşağıdaki resim görüldüğü gibi , burada müdür yardımcısı, müze personeli ve memur ofisleri bulunmaktadır.

Resim 45. İdari Ofisler (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Giriş holünde, danışma ve bilet almak için küçük bir oda bulunur. Bodrumdaki depolama alanına ana sergi salonundan gidilir. Bununla birlikte, bu tasarım, bir mağaza girişinin ana sergi salonundan ayrı olması gerektiğini öngören modern tasarım taleplerine uymamaktadır. Müzenin etrafında, güzelliğine çok şey katan bir bahçe ve bir avlu var,ve bunlar ara sıra düzenlenen dış sergiler için de kullanılabilir. Halihazırda ise bu alan bir otopark olarak kullanılmaktadır.

Sergi salonları arasında kapı yoktur, ancak taş heykelleri gibi büyük eserler için kolay erişim sağlayan lentolar neredeyse tavan yüksekliğindedir. Ofisler ve diğer tesislerin sade ahşap kapıları vardır. Sergi salonlarındaki zemin, tavan ve duvar levhalarından daha koyu olan sıradan fayanslarla kaplıdır.

Müze tavanları, çeşitli yüksekliktedir. Ana salonda, bazı salonlardakine göre çok yüksek görünürken, diğer salonlarla aynı yüksekliktedir. Hem duvarlar, hem tavan beyaz renktedir . Duvarlar kolayca temizlenebilmeleri ve tamir edilebilmeleri için işlenmişlerdir. Duvarların çeşitli şekil ve yükseklikte çok sayıda pencereleri vardır. Bazıları tavana yakındır. Bazıları ise orta bir yükseklikte olup, metal veya ahşap çerçeveleri ve şeffaf cam bölmeleri vardır.

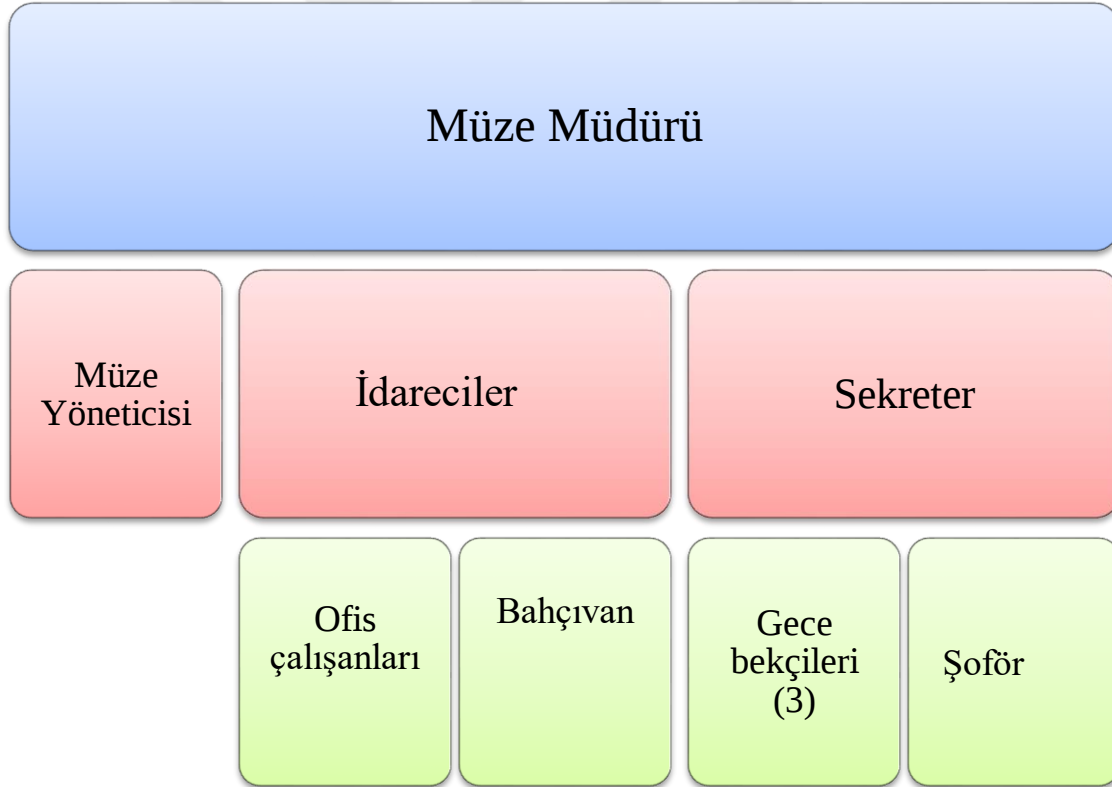
Resim 46 . Tavanın Yanında Pencereler (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Bu müzenin tasarımı, nesnelerin gösterilmesi açısından kabul edilebilir tarzdadır. Ancak yürüme veya kolay temizlik açısından kullanıcılar zorluklarla karşılaşır . Özellikle, Giriş Holü ile diğer Sergi salonları arasındaki kapıları ziyaretçi trafiğini olumsuz etkilemektedirler. Müzenin altmış yıl öncesine ait tasarımları, günümüz modern müze tasarımının esas gerekli koşulları ve gereksinimlerine uymamaktadır. Örneğin bir sergi salonu, toplam bina alanının % 50' sinden fazla olmamalıdır , çünkü bu sınırı aşarsa, söz konusu fazlalık idari ofisler, tesisler ve kamu hizmet üniteleri hesabına olur ve bu da müzeyi işlevsiz hale getirir. Bu, özellikle binanın ulusal müze olarak önemi ve hizmet ettiği amaçların, faaliyetlerin ve işlevlerin çokluğu nedeniyle dikkate alınmalıdır. ¹⁹⁷

¹⁹⁷ Ambrose, Timothy ; Paine, Crispin. 1993. *Museum basics*. London: Routledge.

4.2.2 Ürdün Arkeoloji Müzesinin Yönetimi

Ürdün Arkeoloji Müzesi ,Turizm Bakanlığı ve Ürdün Antik Eserler Departmanı tarafından desteklenmektedir .Bu departman tarafından Müze müdürü ve personeli tayin edilir , şu anki müze müdürü Bay Abdul Rahim Al Dwaikat'tır. Müzenin çalışma saatleri, tatil günleri olarak kabul edilen Cumartesi ve Salı günleri hariç, sabah saat 9.00 – ile 17.00 arasındadır. Bilet ücretleri Ürdünlü ziyaretçiler için 1 JOD olup, bu da 5 TL'ye eşittir. Yabancılar ziyaretçiler için ise 5 JOD olup, bu da takriben 25 TL'dir. Müzeye giriş biletleri ana giriş kapıdan satın alınabilir. Aşağıdaki şekil müze çalışanlarının organizasyon yapısını göstermektedir: ¹⁹⁸

Şekil 9. Ürdün Arkeoloji Müzesinin Organizasyon Şeması (Kaynak : Alghazawi , 2011)

¹⁹⁸ Alghazawi, Raed. Challenges of the Jordanian Museums , Netherland , 2011 .

Arkeoloji Departmanı tarafından, hem iç kurumlarla hem de yabancı müzeler ile işbirliği içinde yürütülen arkeoloji kazıları, bu müzedeki nesnelerin ana kaynağıdır. Diğer objeler, üst düzey yönetim personeli ile koordineli olarak satın alma, hibe, bağış veya yerel müzelerle değiş-tokuş (takas) yoluyla elde edilmişlerdir .¹⁹⁹ Kayıtlarla ilgili olarak, açıkça gösterilen veya kayıt defterlerinde saklanan, nesnelerin her biri için sıralı bir numaralandırma sistemli kayıt tutma yöntemi vardır. Bu kayıtlar ayrıca bir ziyaretçi defterini ve onur konukları için başka bir kayıt defterde tutulmaktadır. Bu kayıtların başka bir kopyası bulunmadığı için, çalınan veya ödünç verilen bazı eserlerin bilgilerinin tamamen kaybolması gibi riski vardır. En kötüsü, verilerin elektronik olarak kaydedilmesi için bilgisayar kullanılmamasıdır. Etkin ve verimli bir şekilde çalışmalarını için, ulusal müzeler için bu gereklidir . klasik ve dijital kayıt sistemleri müze eserleri ile ilgili bilgilerin uzun ve güvenli saklanması sağlar.

Faliyetler, etkinlikler ve katkılar, Arkeoloji ve Eski Eserler (Antik eserler) Dairesi ve yabancı misyonlarla kazı çalışmalarına katılım ile sınırlıdır. Ayrıca, hem ülke içinde, hem de yurtdışında, örneğin Belçika, Fransa ve Almanya'da zaman zaman geçici sergiler düzenlenmiştir. 1975'te yayınlanan Müze Rehberi (El Kitapçığı) hariç, günümüze değin başka bir yayın aracı yoktur .²⁰⁰ Arkeoloji Derneği Dostları ile işbirliği içinde, yeni bir rehberin düzenlenmesi çalışmaları gunumuzde sürmektedir. Müze, laboratuvarlar, restorasyon atölyeleri ve kütüphane gibi birçok imkan ve hizmetten yoksun olduğu için, koruma ve restorasyon süreçlerinde bir rol üstlenmez . İhtiyaç duyulduğunda Antikalar Bölümü tarafından gönderilen mühendislere ve teknisyenlere çalışmalara katılır. Bazen nesneler koruma için Bölümde bulunan laboratuvarlara gönderilir. Müze yönetimi ve bir müze işletilmesi hakkındaki dünya standartları ile ilgili daha fazla açıklama ilerideki bölümlerde bulabilirsiniz.

¹⁹⁹ Nagawai, A. 2009. Jordan archaeology museum. Informaton about the Jordan archaeology museum Edition. Amman.

²⁰⁰ Alghazawi, Raed. Challenges of the jordanian museums , Netherland , 2011 , s.57-58

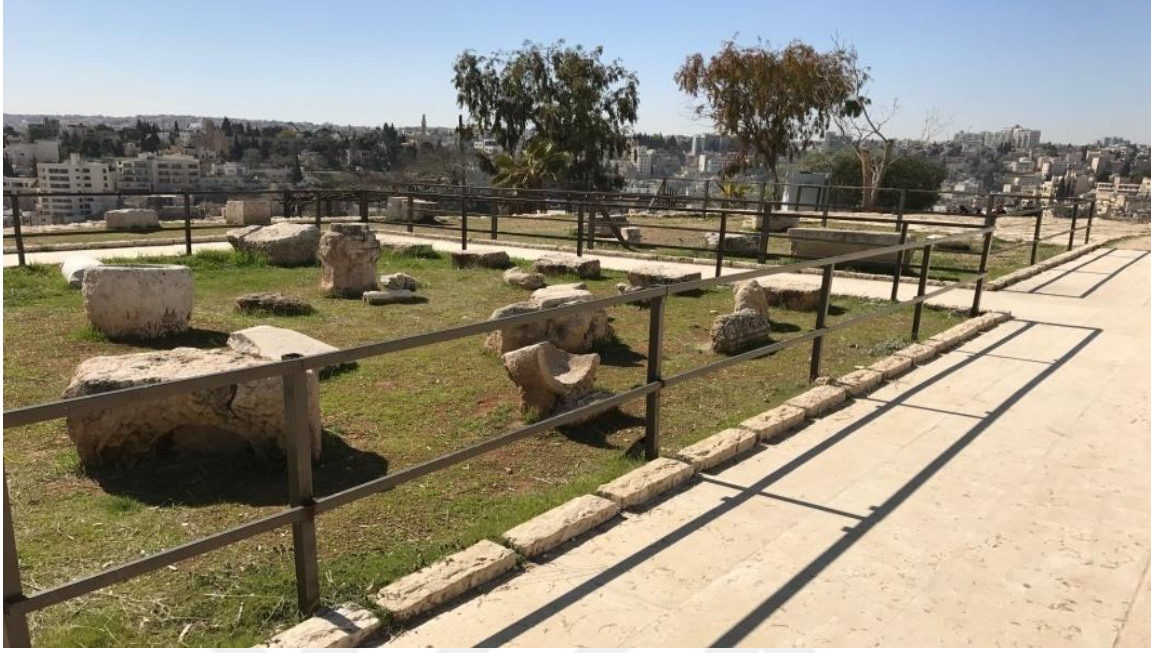
4.2.3 Ürdün Arkeoloji Müzesinin Koleksiyonu

Müzde sergilenen nesneler farklı boyutlarda ve çeşitli şekilli kutularda görüntülenir. Bu kutular çeşitli malzemelerden yapılmıştır. Çoğu ahşap ve camdan üretilmiştir ve eskidir; onlar İngiltere'den ithal edilmiştir .²⁰¹ Aşağıdaki resim görüldüğü gibi vitrinlerin bazıları yerel olarak ahşap , alüminyum ve camdan yapılmıştır. Bunlar daha sonra müzeye ilave edilmişlerdir. Kutuların içinde, beyaz çakıl taşlarıyla döşenmiş kasaların tabanlarında sabit cam raflar kullanılmaktadır. Ayrıca, ahşap kaideler üzerinde veya doğrudan zemin üzerinde sergilenen nesneler vardır. Bir showroomu, Jericho'nun Orta Tunç Çağı grup sergisine ayrılmıştır . Ayrıca, özellikle sütun başlığı, sütun ve heykel gibi çeşitli taş objeleri için bir açık hava sergi alanı vardır. Bununla birlikte, metal standlar ve ahşap temellerin kullanıldığı taş heykellerin ve kaidelerin sergilenmesi için bir tarzı vitrinler tahsis edilmiştir.

Resim 47. Ahşap Kutuları ve Alüminyum Kutuları (Kaynak: Kamal Alshishani , 2017)

²⁰¹ Alghazawi, Raed. Challenges of the Jordanian Museums , Netherland , 2011

Resim 48. Açık Hava Sergisi (Kaynak Kamal Alshishani , 2017)

Öncelikle, kronolojik sıralama, kalite ilkesi yöntemi ile birlikte izlenen sergi yöntemidir. Bu son yöntem, heykeller ve lahit salonlarında en belirgin olanıdır. Özellikle, nispeten küçük bir alanda çok fazla nesne bir araya toplanmaktadır. Bu nedenle sergi salonlar kalabalık görünmektedir .Bu da ziyaretçilerin kafalarının karışmasına ve dikkatinin dağılmasına neden olmaktadır .

Sunulan nesnelerin kapsadığı tarihsel dönemler sekiz bin yıldan fazla bir süreye yayılmaktadır . Bu, nesnelerin, Tarih Öncesi (Paleolitik) dönemden başlayarak, farklı İslami Çağlara (MS 636) kadar uzanarak bölgedeki tarihin tüm dönemlerini kapsaması bile, yarı-tamamlanmış bir koleksiyon oluşturduğu söylenebilir. ²⁰² Bu koleksiyon, Hellenistik Dönemden başlayarak Geç İslamık Dönemlerine kadar uzanan süreyi temsil eden yirmi bin parçadan oluşmaktadır . Bu parçalar, hanedanlar ve torunlar arasındaki politik dönüşümleri, iktidar rejimlerini ve politik durumlarını kaydeden birer kanıttır.

²⁰² Nagawai, A. 2009. Jordan archaeology museum. Informaton about the Jordan archaeology museum Edition. Amman.

Müzedede sergilenen nesneler aşağıdaki tablo gibi kategorize edilebilir:

Tablo 3. Tarihsel Çağların Her Biri İçin Müzedeki Nesnelerin Oranına Göre Çizilen Tablo

Tarihsel Çağlar	Oran	Tarihsel Çağlar	Oran
Tarih Öncesi Çağ	% 7	Demir Çağları	% 15
Kalkolitik Çağ	% 5	Nebatiler Dönemi	% 10
Erken Bronz (tunç) Çağı	% 15	Helenistik Dönemi	% 3
Orta Bronz (tunç) Çağı	% 10	Helenistik Dönemi	% 3
Geç Bronz (tunç) Çağı	% 5	Bizans Dönemi	% 5
İslamik Dönemi	% 10		

(Kaynak : Nagawai , 2009)

Müze, mozaiklerin büyük bölümünü sergilemesine rağmen, aşağıdaki resim görüldüğü gibi özellikle Bizans Dönemi'nden kalan bağımsız nesnelerden yoksun olduğuna değinmek gerekir. Aynı zamanda, İslami Döneme ait nesnelerin en çok bin yıl öncesine kadar uzanan bir dönemi temsil edebildikleri de unutulmamalıdır (MS 700).²⁰³

Resim 49. Bizans Dönemi (Kaynak: Kamal Alshishani , 2017)

²⁰³ Nagawai, A . Jordan archaeology museum. Informaton about the Jordan Archaeology Museum Edition. Amman.2009

Aşağıdaki resim görüldüğü gibi müzede Abbasilerden, Fatimi, Eyyubi ve Memluk Dönemlerinden kalan nesneler azdır. Ayrıca, sergilenen bazı nesnelerde örtüşme ve duplikasyon mevcuttur, bu da ziyaretçilerin kafalarını karıştırabilir. Daha fazla karışıklık, Nabataean Salonu'nda çamur ve alçıdan yapılmış plakların yanında sergilenen İslam Dönemine ait taş nesnelerin sergilenmesinde yaşanmaktadır .

Resim 50. İslami Döneme (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Ayrıca, sergilenmeyen malzemelerin depolanması için Nebatiler Sanat Salonunun bir köşesinde kahverengi çekmeceli dört ahşap dolap bulunmaktadır. Yazılı açıklamalar ya vitrinlerin hemen arkasındaki beyaz tahta panelleri ,ya da tavandan asılır, ya da kutuların vitrinlerin hemen üstündeki duvarların üzerine yapıştırılmış bilgi panolarda vardır . Bu bilgi panolarındaki açıklamalar, tarihsel periyotları, sergilenen her vitrinin sayısını ve görüntülenen nesneler hakkında açıklamalar içerir.

Aşağıdaki resim görüldüğü gibi Arapça ve İngilizce açık yazıtlarla koyu siyah harflerle yazılmış farklı boyutlarda karton bilgi panoları etiketleri vardır. Başka bir başka bir bilgi panosu tasarımı ise, üzerinde yazıların tek bir dilde (Arapça) görüldüğü beyaz plastikten yapılmış olanlardır. Bazı bilgi panoları çok küçüktür ve bu yüzden üzerindeki yazılar zor okunmaktadır. Bazı vitrinlerde bulunan bunun gibi kartların sayısı az iken, içeride veya dışarıda bulunan bazı nesneler ise bu tür bilgi kartlarından yoksundur. Standartlaştırılmış ve bir çok açıklamanın eksikliği müze potansiyelini azaltmış olabilir.²⁰⁴

Hem Arapça hem de İngilizce olarak basılan daha büyük kâğıtlar, nesneler ve bulundukları alanlar hakkında bilgi içermekte olup genellikle bir vitrinin dışında veya duvarların üzerinde yer almaktadırlar. Buna ek olarak, hem Filistin'deki hem de Ürdün'deki arkeolojik alanlar için kabartma haritaları ve bazı nesnelerin sıra reproduksiyon versiyonları gibi bazı kabartma nesnelerle birlikte mozaik resimler, haritalar, illüstrasyonlar ve grafikler vardır. Yazıtlar veya gravürler içeren bazı küçük nesneler için arka taraflarını görüntülemek için aynalar kullanılır.

Resim 51. Arapça ve İngilizce Açık Yazıtlarla Karton Kartları (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

²⁰⁴ ICOM. 1974. ICOM Guidelines and standards for museums. <http://icom.museum/guide.html>.

Bodrum katındaki objeler, kazı ya da saha ismine göre, coğrafi olarak ortaya konan tahta sandıklarda depolanmaktadır. Ürdün ülkesinin kültürel mirasını tasvir eden ulusal ve arkeoloji müzesi olarak bu önemli gelecek kuşaklara taşımasına için , müzede güncel eğitim faaliyetleri düzenlemelidir .

Resim 52. Bodrum (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Müzede sergilenen en önemli eserler resim 53-57 arası yer almaktadır :

Resim 53 . Ain Ghazal Heykelleri (Kaynak : Kamal Alshishani, 2017)

Resim 54. Ölü Deniz Parşömenleri (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Resim 55. Bakır Kavanozu ,Ammonite Kralarının Yazılarını Taşıyor (Kaynak: Kamal Alshishani , 2017)

Resim 56. Roma Heykelleri (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

Resim 57. Atargatis Heykeli (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

4.3 İstanbul Arkeoloji Müzesinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin Karşılaştırılması

Bu iki müzenin birbirleriyle karşılaştırılmasının nedeni, her ikisinin de sahip oldukları benzerliklerine bağlıdır. Örneğin, her ikisi de Türkiye’de olduğu gibi, Ürdün’de de kurulan ilk arkeoloji müzelerinden biri olarak kabul edilir. Her ikisi de Türkiye ve Ürdün’de kazılan arkeolojik alanlardan çıkan objeleri sergileyen Ulusal müzeler olarak sayılmaktadır. Hem İstanbul Arkeoloji müzesi, hem de Ürdün Arkeoloji müzesi, bu şehirlerde bulunan objelerin (kazıları)n sergilenmesi için yerel müzeler sınıfında yer alır . Her iki ülkenin de hükümetleri tarafından desteklenmekte ve yönetilmektedir . Antik tarihlerin aynı dönemlerine kadar uzanan önemli kültürel koleksiyonları, eserleri ve nesneleri korumak ve sergilemek gibi benzerliklere de sahipler. Ürdün’ün geçirmekte olduğu büyük gelişmeye rağmen, müzecilik konusu hala oldukça bilinmemektedir. Bu nedenle, Ürdün’deki arkeolojik müzeler hakkında ve özellikle Ürdün Arkeoloji Müzesi ile ilgili olarak kamuoyunun ve Hükümetin bilinçlendirilmesi amacıyla bu çalışmanın yapılması önemlidir . Seçilen müzeler gezildi, fotoğraflanmış ve çalışanlarla ve ziyaretçilerle görüşülmüştür . Türkiye ve Ürdün’deki Arkeoloji müzeleri çalışmaları bölümünün bu kısmı, Ürdün Arkeoloji müzesinin mevcut durumunu İstanbul Arkeoloji müzesinin mevcut durumuyla karşılaştırarak ve değerlendirerek müteakiben çözümler ve önerilerde bulunma girişimidir.

4.3.1 İstanbul Arkeoloji Müzesine Dayanarak Yapılan Ürdün Arkeoloji Müzesinin Çevre Görsel Değerlendirilmesi

İstanbul Arkeoloji Müzesi ile Ürdün Arkeoloji Müzesi arasındaki değerlendirmeye ve karşılaştırmada ; İlk olarak, binanın havalandırması , büyük ölçüde çeşitli pencerelere bağlıdır. Diğer taraftan, ısıtma sistemi merkezdir . tavandan asılır, böylece kolayca görülür, genel manzarayı bozar ve muhtemelen yetkililer, ziyaretçiler ve eşyalar için tehlike oluşturur. Üstten montajlı merkezi havalandırma ısıtma sistemi, vitrinlerin duvarlara karşı oldukları gerçeği nazara alarak, 1969’da monte edilmiştir .²⁰⁵

²⁰⁵ Alghazawi, Raed. Challenges of the Jordanian Museums , Netherland , 2011 , s.60

Depolama alanında, havalandırma büyük ölçüde pencerelerin mevcudiyetine de bağlıdır. İstanbul Arkeoloji Müzesinin aksine, depolama alanında merkezi ısıtma sistemi bulunmamaktadır. Bu nedenle depolama, çevrenin korumasına yönelik eşyalar için gerekli olan pek çok standart gereklilikten yoksundur. Zaman zaman, yüksek nem seviyelerini azaltmak için silika jel kullanılır . Ancak bu amaç için modern cihazlar mevcut değildir. Müzedeki ışığın doğal olması ve çeşitli pencerelerden kolayca erişilebilir olması planlanmıştır. Şeffaf kumaşlı veya iç panjurlu perdeler, gelen ışık miktarını sınırlar. Böylece sergilenen eşyalar üzerindeki zararlı etkisini azaltır. Ek ışık kaynakları, tavanlarda veya duvarlarda bulunan elektrikli neon lambalardır. Bazı vitrinlerde başka neon lambaları da bulunur. Bu yapay aydınlatma sistemi, nispi nem ve sıcaklık dalgalanmaları durumundaki olumsuz etkisi nedeniyle ve ışık yoğunluğu her bir eşya (nesne) için dikkatlice belirlenmediği için uygun değildir.

4.3.2 İstanbul Arkeoloji Müzesine Dayanarak Yapılan Ürdün Arkeoloji Müzesinin Yönetimi Değerlendirilmesi

Ürdün Arkeoloji Müzesi , ulusal bir müze olarak kabul edildiğinden ve bu tip bir müze olduğundan dolayı strüktüründe bir uzman kadrosu istihdam etmesi gerektiğine rağmen, Ürdün Arkeoloji Müzesi bu konuda yetersiz kalmaktadır, çünkü teknisyen sayısı ve birçok idari personel sayısı yetersizdir. Güvenlik önlemleri büyük ölçüde çok sayıdaki korumalara bağlıdır . Madeni paraları ve değerli objeleri saklamak için güvenli bir şekilde kilitlenmiş metal kasaları gerektirir. Bunlar ise genellikle müze küratörü (müze yöneticisinin) ofisinde bulunmaktadır. Müze genelinde manuel yangın söndürücüler mevcuttur. Rastgele yerleştirilen yangın söndürücüler, ziyaretçiler trafiğini ve ulaşımı engeller pozisyonundadır , bu da acil durumda müzeyi risklere maruz bırakabilir. Güvenlik amacıyla alınan diğer önlemler, sigara içmenin ve fotoğraf çekmenin yasak olduğunu gösteren bazı işaretlerdir. Bu işaretlerdir dkkat çekicidir modern müzecilikte dijital güvenlik kontrolleri yapılmaktadır. Müze, güvenlik ve emniyet amaçlı kullanılan güvenlik kameraları ile modern elektronik cihazlar ile müzenin güvenlik kontrolü yapılmalıdır .

4.4 İstanbul Arkeoloji Müzelerinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin Ziyaretçileri Görüşlerinin İncelenmesi

Yarım yüzyıldan uzun bir süredir, ‘ziyaretçi araştırmaları’ müzelerin, ziyaretçilerini nasıl anladıkları üzerinde anlamlı etkiye sahip olmuştur. Müzelerin ziyaretçileri hakkında yapılan araştırmalar; müze alanlarının, sergilerinin ve programlarının geliştirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Müze ziyaretçilerinin çeşitliliğinin ve sayısının arttırılmasına yardımcı olmuş ve insanların neden müzeleri ziyaret ettiğine ve deneyimlerinin (kısa ve uzun vadedeki) etkilerine ilişkin kolektif anlayışımızın derinleşmesini sağlamıştır. Müze ziyaretçilerinin nasıl öğrendikleri hakkında Falk ve Dierking (1992;2000) , Hein (1998) ve Hooper-Greenhill (1994; 2007) tarafından gerçekleştirilen çalışma, müzelerin, müzelerdeki ziyaretçi öğrenme deneyimlerini nasıl anladığı ve desteklediği hakkında muazzam bir etki yaratmıştır.²⁰⁶ Ancak müzelerin ziyaretçi çalışmalarının oluşturulması zaman almıştır. Dünya üzerindeki ilk ziyaretçi çalışmalarından biri İngiltere’de gerçekleştirilmiştir. 1884 yılında Liverpool Müzesine kadar izi sürülebilir. Liverpool Müzesinde ziyaretçiler; Öğrenciler, Gözlemciler ve Locacılar olarak ayrılmıştır.²⁰⁷ Bu, bugüne kadar devam eden sınıflandırmaya yönelik ilk eğilimler olarak kabul edilebilir. Ancak, ziyaretçi çalışmaları, çeşitli nedenlerle, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gelişmiştir.²⁰⁸ Ziyaretçi deneyimi ve beklentileri çalışmaları da dâhil olmak üzere ziyaretçi araştırmaları, genel olarak arkeoloji müzeleri ve özel olarak İstanbul Arkeoloji ve Ürdün Arkeoloji Müzeleri için; yönetim ve geliştirme çalışmaların açısından önem taşımaktadır. Ne var ki, müze ziyaretçilerinin deneyim ve beklentilerine dair bileşenleri keşfetmek için az sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu tez çalışmasında, müze ziyaretçilerinin deneyim beklentileri analiz edilmeye çalışılmıştır.

²⁰⁶ Falk, John. ; and Dierking, Lynn , (2000) *Learning from Museums: Visitor experiences and the making of meaning*, Walnut Creek, CA: Altamira Press, Falk, J. H. and Dierking, L. D., (1992) *The Museum Experience*, Washington, DC:

Whalesback Books ; Hein, George. . (1998) *Learning in the Museum*, London and New York: Routledge ; Hooper-Greenhill, Eilean. , ed. (1994) *The Educational Role of the Museum*, London and New York: Routledge

²⁰⁷ Hein, George. (1998) *Learning in the Museum*, London and New York: Routledge

²⁰⁸ Black, Graham. (2005) *The Engaging Museum: Developing museums for visitor involvement*, London and New York: Routledge ; Hein, George. . (1998) *Learning in the Museum*, London and New York: Routledge

İstanbul Arkeoloji ve Ürdün Arkeoloji müzelerinde, müze ziyaretçileri tarafından anı defterine yazılanların ve müze ziyaretçilerine yönelik deneyim beklentilerin anketinin içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına dayanarak, faktör analizi gerçekleştirilmiş ve beş tip deneyim beklentisi çıkarılmıştır: Bunlar kolaylık ve eğlence, kültürel eğlence, kişisel tanımlama, tarihi anımsamalar ve gerçeklerden kaçış. Bu araştırmada ayrıca, ziyaretçilerin, hem İstanbul arkeoloji müzesini hem de Ürdün arkeoloji müzesini ziyaret tercihleri ve farklı tipteki deneyim beklentileri arasındaki demografik faktörler analiz edilmiştir. Son olarak, bazı bağlantılı tartışma ve öneriler sunulmuştur.

4.4.1 Dünya Çapında Müze Ziyaretçilerinin Çalışması

Bu tez içerisindeki bu çalışmayı gerçekleştirmek için, tarihten ve önceki çalışmalar ve makalelerden faydalanarak dünya çapında müze ziyaretçilerini anlamamız gerekmektedir. Söz konusu çalışmalar ve makaleler bu çalışma için de temel oluşturmaktadır. Ek olarak hangi alanların araştırılması gerektiğinin altını çizmektedir. Müzelerin dünya çapında fenomen olduğu gerçeği, ziyaretçileri hakkındaki bu tür çalışmaları, yaygın olarak anlamlı kılmaktadır. Bunlara ek olarak, müzeler ile müze ziyaretçileri bağlamı arasındaki yakın ilişki ve müze ziyaretçilerinin gereksinimlerinin doğduğu durumlar yaygın olarak ele alınmıştır. sonuç olarak müzeler, nesneler ve ziyaretçiler için faydalar tam zamanında belirlenmiştir. Bunlar daha sonra gerektiğinde hem İstanbul Arkeoloji Müzesinde hem de Ürdün Arkeoloji müzesinde uygulanacaktır.

Neredeyse yarım yüzyıldır toplum bilimciler, sergilerdeki ziyaretçileri araştırmaktadır. Loomis, 1916 tarihli *Scientific Monthly*(Aylık Bilim) dergisinin ilk sayısındaki “Müze Yorgunluğu” başlıklı makalede tanımlamaktadır. Yazar Gilman, ziyaretçi yorgunluğunun, kötü camekân tasarımıyla kaynaklanabileceği sonucuna varmıştır. Müzelerin, toplumsal rollerine odaklanmaya başlaması, çalışmasının doğmasını sağlamıştır.

Ross J. Loomis, en azından Amerika Birleşik Devletleri'nde ziyaretçilerin çalışılmaya başlamasında, müzeleri, iki katmanlı kamusal işlevli kamusal kurumlara dönüştürme hareketinin etkili olduğunu savunmaktadır: “koleksiyonlara ilişkin teknik bilgi hususunda kamunun bilgilendirilmesine yönelik eğitsel rol ve müzelerin varlığı ve programları vasıtasıyla toplumların kalkınmasına yönelik kültürel rol olarak tanımlamıştır”.²⁰⁹

Ross J. Loomis, müzelerin eğitsel değerinin belgelenmesi amacıyla 1920lerin sonundan İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar gösterilen ortak çabaların altını çizmiştir. Özellikle iki Yale Üniversitesi psikoloğu tarafından Amerika Müzeler Birliği (AAM) gözetiminde ve Carnegie Derneği'nin desteğiyle gerçekleştirilen çalışmanın önemine değinmiştir. Müzelerin eğitsel değerini ölçmek için, galerilerdeki ziyaretçilerin gözlemlerinden faydalanmışlardır. Bu çalışma sonucunda; müze mimarisi (çıkışların sirkülasyon üzerindeki etkisi), sergi kurulumu (nesnelerin yoğunluğu) ve yorum materyalleri (örneğin etiketin yerleşimi) ile ilgili konular tespit edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki bazı çalışmalarda ziyaretçilere doğrudan “ne öğrendikleri” sorulmuştur . Ancak bunların tatmin edici sonuçlar vermediği sonucuna varılmıştır. Başka çalışmalarda ziyaretçilerden ve uzmanlardan, sergileri puanlamaları istenmiştir. Tutarlı sonuçların çıkmamasının nedeni olarak yöntem görülmüştür.

Ross J. Loomis şuna parmak basmıştır: “‘iyi’ bir serginin nelerden meydana geldiği konusunda hem uzmanlar hem de ziyaretçiler arasında gerçek farklılıkların olabileceği ihtimalini dikkate almak önemlidir.” Birçok müze profesyoneli, ziyaretçilerin, sergi niteliğine ilişkin olarak meşru biçimde farklı fikirlere sahip olabileceğine yönelik Loomis'in hipotezini dikkate almaya hazır değildir. Kanıtlar, birçok müzenin, aktif biçimde ziyaretçilerin görüşlerini almadığı veya ziyaretçi çalışmalarının sonuçlarını uygulamaya isteksiz olduğunu göstermektedir.

²⁰⁹ Loomis, Ross J. *Museum Visitor Evaluation: New Tool for Management*. Nashville, TN: American Association for State and Local History. 1987.

İlk olarak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından müzelerde araştırma yöntemleri ortaya çıkmıştır. Royal Ontario Müzesinin ve Milwaukee Devlet Müzesinin ziyaretçilerine ve Amerika Birleşik Devletleri Bilgi Servisinin sponsorluğunda gerçekleştirilen gezici sergilerin ziyaretçileri hakkında araştırma gerçekleştirmiştir. 1960ların sonuna doğru, sergiler, daha belirgin olarak, bir öğrenme ortamı olarak ele alınmaya başlanmıştır. Çalışmaları, sergilerin eğitsel etkililiğini ölçmek için kullanılabilen kriterleri belirtme ihtiyacını vurgulayan Harris Shettel gibi araştırmacıların çalışmalarında bu daha da ön plana çıkmaktadır .²¹⁰

1970ler ve 1980lerde, müze ziyaretçisi araştırma ve değerlendirmesindeki artışlar devam etmiştir. Bu on yıllarda gerçekleştirilen çalışmalar, beş ana alan altında sınıflandırılabilir:

1. Konsept geliştirme aşamasında fikirlere verilen tepkiler, tasarım geliştirme aşamasında prototiplere verilen tepkiler ve sonuç olarak ortaya çıkan sergiye verilen tepkiler de dâhil olmak üzere, serginin farklı aşamalarında ziyaretçi tepkilerinin tespit edildiği değerlendirme. Kullanılan yöntemler; anketler, odak grupları, “geri bildirim” panoları ve bilgiye dayalı sohbetlerdir.
2. Ziyaretçi özelliklerine ilişkin eski çalışmalara ek olarak pazarlama çabalarının yönlendirilmesine yardımcı olacak ziyaretçi açıklaması. Yöntemler; mülakat biçiminde veya form biçiminde anketlerdir.
3. Hem gözleme , hem de röportajlara dayalı ve ziyaretçilerin sergilerdeki davranışlarına veya tepki biçimlerine dayalı davranışsal çalışmalar. Yöntemler; zamanlama ve takip çalışmaları, kullanımları hakkında veri sağlayan sergi öğeleri.

²¹⁰ Shettel, Harris. 2002. Do We Know How to Define Exhibit Effectiveness? *Curator*, S. 44(4), inpress. Shettel, Harris, Butcher, M., Cotton, T., Northrop, J., & Slough, D. 1968. *Strategies for determining exhibit effectiveness (AIR-E-95-4/68-FR)*. Washington, DC:American Institutes for Research.

4. Deneyisel çalışmalarda, sergilerin belirli boyutlarını ele almak üzere kontrollü değişikliklerden faydalanılmıştır.

5. Teorik tartışmalar.

Son on yıl içerisinde, odak noktasında iki ana öğe değiştirilerek, ziyaretçilerin sergi planlamasına dahil edilmesi hakkında, eski çalışmaların üzerine yeni çalışmalar eklenmiştir. Öncelikle bazı araştırmacılar, ziyaretçilerin ve müzelerin hedeflerinin her zaman aynı olması gerektiğini, yani “eğitim” veya “öğrenme” varsaymadan, müzelerdeki ziyaretçilerin deneyimini anlamak için ortak bir çaba sergilemiştir. İkinci olarak araştırmacılar, “öğrenme” kavramını daha kapsamlı biçimde tanımlamıştır. En genel biçimiyle araştırmacılar, sergilerdeki kişisel “anlam yaratma” vurgulamak amacıyla hem iletişim teorisinden hem de yapıcı teoriden faydalanmıştır . “Anlam yaratma” literatürü; müze ziyaretçilerinin, mesajların pasif alıcılarından ziyade, aktif ajanları olarak görölmesi gerektiği görüşünün altını çizmektedir. ²¹¹ Bu görüşe göre bireyler müzeye; kendi geçmişlerini, deneyimlerini, eğilimlerini ve tutumlarını da beraberinde getirmektedir ve her zaman, müzenin vermek istediğini “öğrenmeye” yatkın değildirler .²¹² Bu nedenle kazanımların fiilen ölçümü araştırmacıları hala uğraştırmaya devam etmektedir. Yapıcı bakış açılarının gittikçe artan önemine rağmen çoğu müze hala, amaçlarının, ziyaretçilere en iyi hizmet eden amaçlar olduğunu varsaymaya devam etmektedir.

Ziyaretçi çalışmalarının kapsamı da sınırlı olmuştur. Çoğu çalışma, kısa vadeli sonuçlara odaklanmıştır. Müze ziyaretlerinin toplum üzerindeki uzun vadeli etkisi sorgulanmıştır ancak ciddi bir çalışmada ele alınmamıştır. Uzun vadeli etkiye dair tek kanıt, anekdot tarzındaki derlemelerde bulunmuştur.

²¹¹ Hein, George, 2001a. Conference keynote. The challenge & significance of constructivism. In *Proceedings, Hands On! Europe conference*. London: Discover, S 35-42. 2001b. Constructivism: more than meaning making. *Museological Review* 7, S. 1-17. ; 1999. Is meaning making constructivism? Is constructivism meaning making? *The Exhibitionist* 18(2), S. 15-18. Silverman, Lois H. 1993. Making meaning together: Lessons from the field of American history. *Journal of Museum Education*, 18(3), S. 7-10. 1999. Meaning making matters: Communication, consequences, and exhibitdesign. *Exhibitionist* 18(2), S. 8-14.

²¹² Doering, Zahava D., and Pekarik, Andrew J. 1996. Questioning the entrance narrative. *Journal of Museum Education* 21(3), S. 20-23.

Örneğin, Michael Spock tarafından gerçekleştirilen bir dizi çalışmada, müze profesyonelleri, müze ziyaretlerinin, takip eden kariyerleri üzerindeki ilk etkileri hakkında ifade vermiştir.²¹³ Ziyaretçiler hakkında yapılan, takip eden bazı çalışmalarda; deneyimler belgelenmiştir. Ancak bakış açılarının veya tutumların değiştiğine dair çok az kanıt mevcuttur. “Müze”nin etkisini, toplumdaki diğer etkilerden ayırt etmekle bağlantılı ciddi metodolojik sorunları olduğu açıktır. Müze ziyaretlerinin uzun vadeli etkilerini keşfetmek amacıyla en az bir uzun vadeli çalışma şu anda yapım aşamasındadır.²¹⁴

4.4.2 İstanbul Arkeoloji Müzelerinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin Ziyaretçileri Görüşlerinin İncelenmesindeki Temel Amaçlar

Öncelikle ziyaretçileri çekmek için bir müze, çok sayıda faydayı makul fiyata sunmalıdır (giriş ücreti , sergilerin anlaşılma kolaylığı, gidilen mesafe vb.). Bir müzeyi, özellikle bu araştırmaya temel oluşturan bir müzenin ziyaret edilmesi, hem deneyimin algılanan faydalarından hem de ziyaret için yapılması gereken masraflardan etkilenmektedir. Falk ve Dierking, müze ziyaretinin faydalarını ve maliyetlerini şu şekilde tanımlamıştır: “Keyifle ilgili verilen karar verme süreci daima bir müzakereyi gerektirir. Zaman ve para yatırımı gibi bağlı masraflar ile, faaliyetle bağlantılı değer ve önem gibi faydaların dikkate alınması gerekmektedir.”²¹⁵

Bu çalışmanın ana amacı, İstanbul arkeoloji müzelerin ve Ürdün Arkeoloji Müzesi içindeki sergiler ile ziyaretçi arasındaki ilişkiyle bağlantılı konulardan bazılarını tespit etmektedir. Genel anlamda arkeoloji müzelerinin sürekli olarak ziyaretçilerin gereksinimlerine karşı duyarlı olmaları ve onlara anlamlı deneyimler sunmaları beklenmektedir. Birçok profesyonelin, ziyaretçilerin görüşlerini ve isteklerini dikkate almak yerine, ziyaretçilere ve onların isteklerine yönelik görüşlerini empoze etmeye çalıştıklarını görüyoruz.

²¹³ Spock, Michael. 2000. *Philadelphia stories: A collection of pivotal museum memories*. Washington, DC: American Association of Museums.

²¹⁴ Yenilik Öğrenme Enstitüsü (Institute for Learning Innovation), çalışmanın ana araştırmacısıdır, 2017.

²¹⁵ Falk, John. ; and Dierking, Lynn ., 2013, *The Museum Experience Revisited*, Left Coast Press, Walnut Creek, California, paperback, S. 416

Hem İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki , hem de Ürdün Arkeoloji Müzesindeki ve – umuyoruz ki – diğer yerlerdeki tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Söz konusu iki arkeoloji müzesi için geçerli olanların birçoğu, hem Türkiye ve Ürdün'deki hem de tüm dünyadaki müzeler için geçerlidir.

İstanbul Arkeoloji Müzelerinde, Ürdün Arkeoloji Müzesinde ve hem Türkiye'deki hem de Ürdün'deki hem de tüm dünyadaki diğer müzelerde, sergiler, koleksiyonların takdir edilmesinin ve bilginin yayılmasının tek amacı olarak görülmektedir.

Buna uygun olarak sergi organizasyonu; nesne seçiminin, metinlerin doğruluğunun ve daha az ölçüde, nispeten bilgili ziyaretçiye hitap etmek amacıyla, alanların tasarımının altını çizmektedir. Son yıllarda, sergiler ve ziyaretçileri arasındaki etkileşimlere daha da fazla önem verilmiştir .²¹⁶ Ziyaretçi çekme, eğitsel kazanımları ve ziyaretçi deneyimlerinin niteliği gibi kavramlar da müze çalışmalarını girmiştir . hatta bazen sergi planlamasındaki kritik öğeler nesneler ve metinleri gölgede bırakmıştır. Bilimsel analizler ve profesyonel tartışmalar sonucunda, müzelerin odak noktasının, nesneler ve konudan, ziyaretçilere kaymak üzere olduğu sonucuna varılmıştır. İyi eğitilmiş, orta ve üst sınıf ziyaretçilerden, daha çok popülasyonların ve yerel toplumların temsilcisi olan ziyaretçilere olan kayma anlamına gelmektedir .

²¹⁶ Neves ,Carole . 2002. Exhibitions and their Audiences: Actual and Potential , s.1

4.4.3 İstanbul Arkeoloji Müzelerinin ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin Ziyaretçilerinin Analizi

Her iki müzeninde ziyaretçi sayılarından sorumlu her iki ülke yetkilileri tarafından sağlanan veriler ve anket araştırması sonrasında bu tezde, söz konusu müzelerin ziyaretçilerine ilişkin (Resmi olmayan) ve yaklaşık bir çalışma gerçekleştirilmiştir.²¹⁷

Her iki müzenin de ziyaretçilerine ilişkin bu ilk çalışmada, mevsimlere bağlı olarak gelen ziyaretçilerin geliş ve gidişleriyle ziyaretçilerin büyük ölçüde değişiklik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bu müzelerin on ziyaretçisinden yaklaşık 5 ila 10'u, Türkiye ve Ürdün dışında yaşamaktadır .Ayrıca her 10 ziyaretçiden 5 ila 6'sı , İstanbul ve Amman dışında yaşamaktadır . Her iki müzenin 10 ziyaretçisinden yaklaşık 5 ila 6'sı , İstanbul'a ve Amman'a bahar ve yaz mevsimlerinde turist olarak gelmektedir.

Çoğu uluslararası “turist” ziyaretçidir. Türkiye, İstanbul ve Ürdün, Amman'a yaptıkları turistik ziyaretin önemli bir bölümü olarak bu müzeyi ziyaret etmektedir. Şu da unutulmamalıdır ki, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanan istatistiksel veriler, 2017 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesini 299.616 kişinin ziyaret ettiğini göstermektedir. Bu da, müzeyi, Türkiye'nin en çok ziyaret edilen 10 müzesi arasında 7. yapmaktadır. Ürdün Arkeoloji Müzesinde ise, istatistiklere göre müzeyi 2017 yılında 202.000 kişi ziyaret etmiştir . Bu ziyaretçilerin 128.650'si yabancı uyrukludur.²¹⁸

Son 10 yılda Orta Doğu'daki siyasi durumların karmaşıklaşması nedeniyle, bu istatistiklerin hem Türkiye , hem de Ürdün için gerçek turizm durumunu yansıtmadığını belirtmek önemlidir. Örneğin turizm 2011 yılından bu yana Ürdün'de % 66 oranında düşüş göstermiştir .²¹⁹

²¹⁷"Kültür ve Turizm Bakanlığı–Müze İstatistikleri". kultur.gov.tr, Türkiye. / Eski Yapıtlar Departmanı - arşivler, Ürdün.

²¹⁸ Ministry of Tourism and Antiques , <http://www.mota.gov.jo> . ; Kültür ve Turizm Bakanlığı–Müze İstatistikleri". kultur.gov.tr, Türkiye. 2017

²¹⁹ Amelia Gentleman , @ameliagentleman, <https://www.theguardian.com> . 2016

Öte yandan anketler, çoğu ziyaretçinin, 10 ziyaretçiden yaklaşık 5 ile 6'sının daha önce hiç İstanbul'a veya Amman'a gitmediğini göstermektedir. Ayrıca genellikle organize turlarda hariç tutulmaktadır. 10 ziyaretçiden yaklaşık 4 ile 5'i, en az bir yetişkin ve bir çocuktan oluşan bir grubun parçası olarak ziyaret etmektedir; 10 kişiden diğer 4 ile 5'i, en az bir diğer yetişkinle ziyaret etmektedir ve 10 ziyaretçiden yalnızca 2 ile 3'ü yalnız ziyaret eden yetişkinlerdir.

Yüksek eğitim seviyeleri, her iki müze ziyaretçisinin de ayırt edici demografik özelliğidir. Diğer yerlerdeki müzelerle karşılaştırıldığında, İstanbul ve Amman'daki müzelerin ziyaretçileri çoğunlukla üniversite mezunudur. Her iki müzenin de, geleneksel konulardan farklı sergileri düzenli olarak sunması durumunda, daha çeşitli ziyaretçi grubunun ilgi alanlarına hitap edeceği sonucuna varmak mantıklıdır.

2017-2018 yıllarında her iki müzede de anket gerçekleştirilmiştir. Daha iyi sonuçlar almak için Türkçe, İngilizce ve Arapça dilleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına dayanarak, faktör analizi gerçekleştirilmiş ve 5 tip deneyim beklentisi çıkarılmıştır: kolaylık ve eğlence, kültürel eğlence, kişisel tanımlama, tarihi anımsamalar ve gerçeklerden kaçış. Anketin Türkçe ve İngilizce dillerindeki suretleri, bu teze eklenmiştir. Ayrıca, her iki müzenin de ziyaretçilerini kapsayacak tavsiye ve çözümler için, her iki müzenin de ziyaretçileri tarafından anı defterine yazılmış yazıların içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu yorumlar ve anılardan bazı örnekler, bu tezin ekinde yer almaktadır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesinin ziyaretçileri, eğitim seviyesi yüksek olan ve tüm dünyadan uluslararası turistlerden meydana geldiği için, ziyaretçilerin arttırılma potansiyeli, daha az eğitilmiş ve yerel toplumdan kişilerden oluşmaktadır. Bu, birçok müzenin çekmekte zorlandığı bir kitledir . Çünkü müzeler, ele aldıkları konuya akademik yaklaşımlar sergilemektedir . Ziyaretçileri, mesajlarının pasif alıcıları olarak görmeye alıştırlar.

İletişim merkezli veya ziyaretçi merkezli model olması ya da kişisel anlam yaratma modeli olması fark etmeksizin, hem müzelerin , hem de ziyaretçilerin etkileşimlerinin tanımlanma modeli, müzelerin, nüfusun büyük kısmını oluşturan ve müzelerden tamamen kaçınan kesime yönelik olarak nasıl bir yaklaşım benimsediğini etkiler. Ziyaretçi sergi etkileşimine yönelik iletişim modelini kabul ettiğimiz zaman, ziyaretçi olmayanların, müzenin verdiği mesajlarla veya bunların sunulma biçimiyle sorunu olduğunu varsayabiliriz. Ziyaretçi sergi etkileşimine yönelik anlam yaratma modelini kabul ettiğimiz zaman; müzelerimizin; ziyaretçi olmayanların, öz gelişim, tatmin veya ifadeye dair gereksinimlerini karşılamadığı veya diğer boş zaman faaliyetleriyle rekabet ettiği sonucuna varırız.

Her iki müzeyi de daha kapsayıcı hale getirmeye çalışırken, bu iki pozisyon iki çok farklı yöne işaret etmektedir – aynı mesajları nasıl başka şekilde verebileceğimizi ve sunuş sistemlerimizi nasıl düzenlememiz (örneğin daha iyi “tanıtım”) gerektiğini öğrenmemiz gerekmekte midir? Veya ziyaretçi olmayanların benlik duygularını ve kişisel gelişimlerini desteklemek amacıyla nesneleri, fikirleri ve alanları kullanımlarına nasıl yanıt verileceğini (örneğin onları daha iyi “dinlemek”) öğrenmemiz gerekmekte midir? Ziyaretçileri, mesajlarımızın önemli ve anlamlı olduğuna ikna ederek dönüştürmek istiyor muyuz veya daha kapsamlı çeşitlilikteki insanlara anlamlı gelen fırsatlar ekleyerek müzeleri ve sergileri değiştirmek istiyor muyuz?

İki müze hangi yönde ilerlemeyi seçerse seçsin, mevcut durumda ziyaret etmeyenlerin katılımını engelleyen diğer unsurlar da vardır. İki müze içindeki değişiklikler, iki müzeye yönelik mevcut algıların değiştirilmesi ve ulaşım eksikliği veya sınırlı erişim saatleri gibi pratik engellerin ortadan kaldırılması gibi çabalarla desteklenmelidir. Ayrıca her iki müze de (İstanbul arkeoloji müzesi ve Ürdün arkeoloji müzesi) kendilerini veya sunduklarını özellikle pazarlama odaklı değildir. Eğer her iki müzenin de, “Neden gitmeliyim?”, “Orada benim için ne var?” ve “Benim gibi insanlar için mi?” gibi, ziyaret etmeyenlerin sordukları soruları etkili biçimde ele alabilmesi için değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Müzelerde sergilenen arkeolojik eserlerin ve nesnelerin ana kaynağı kazılar olduğu için, kazılar sonucu elde edilen bu eserlerin ve nesnelerin, belirli prosedürler kullanılarak ele alınması gerekmektedir. Kazılar öncesinde, sırasında ve sonrasında saha dokümantasyonu prosedürlerin önemlidir . Materyallerin, eserlerin ve nesnelerin hareket kontrolü; bulunanların tamamı da dâhil olmak üzere arkeolojik kalıntılar için bir dokümantasyon ve kayıt sistemi; bunların muhafazası ve korunması; arkeolojik materyallerin, eserlerin ve nesnelerin depolanması için bir sistem; söz konusu arkeolojik materyallerin, eserlerin ve nesnelerin sergilenmesi ve yorumlanması.Bu prosedür, her arkeoloji müzesinin, arkeolojik eserlere ve nesnelere yönelik yükümlülüğünün bir parçası olmalıdır.

İnsanlık tarihinin çeşitli çağlarından 7 000'den fazla arkeolojik alanın bulunduğu günümüzün Türkiye Cumhuriyeti , tıpkı Ürdün gibi arkeolojik kültürel varlıklarla ilgili ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır: Hem Ürdün hem de Türkiye'de yasadışı kazı sayısı, yağma ve alan tahribi, hazine avcılığı ve arkeolojik kültürel varlık ticareti giderek artmaktadır.

Türk Kültürel ve Doğal Varlıkları Koruma Kanununun amacı ; bilinen zorlukların ve sorunların birçoğunun aşılmasını amaçlıyordu. Bundan, özellikle de müzelerle ilgili yönetmeliklerden Ürdün kanun ve yönetmeliklerinin öğrenmesi ve Ürdün (DoA)'nın kaydetmesi gereken ders vardır. Hem Ürdün hem de Türkiye'de arkeolojik alan kazıları ve kazıdan çıkarılan obje ve antik eserlerin ilenme süreci ile ilgili yönetmeliklere baktığımızda, her iki ülkenin bu konuyla ilgili kanun ve yönetmeliklerinde birçok benzerlik görürüz. Dolayısıyla hem Ürdün hem de Türkiye'de arkeoloji müzeleri bu nedenle, arkeolojik obje ve antik eserleri parçalanma, yok edilme veya yağmaya karşı korumak ve ayrıca varlıklarını korumak ve daha sonra gelecek nesillere güvenli ve sağlam bir şekilde bırakmak için dünya standardında mükemmel koşullarda korumak için bu kanun ve yönetmeliklere dayanmaktadır.

Dünya kültürel mirasına yönelik teknolojik, doğal veya insandan kaynaklanan tehditlerden ötürü, kültürel mirası gelecek kuşaklara aktarmak için hukuki tedbirlerin alınması gerekmektedir. Kültürel mirasın yasalarla korunması bütün koruma yollarının temelidir.

Son dönemde hem Türkiye hem de Ürdün'de arkeolojik kalıntıları ve bunların bulunduğu arkeoloji müzelerini korumak için mevcut yasada önemli değişiklikler yapılmıştır. Her iki ülkenin uluslararası anlaşmaları imzalamasından sonra, hem Türkiye hem de Ürdün'de, her iki ülkedeki kültürel ve doğal varlıkların entegrasyonu ve korunması sürecinde ulusal mevzuatın uluslararası hukuka uygun hale getirilmesi gerekmektedir ve bu elbette arkeoloji müzelerini de kapsamaktadır. Bu kanunların gereksinimlerini karşılamak için dikkate alınması gereken bazı hususlar vardır. Öncelikle, uluslararası kanunun çıkarılması ve uygulanması süreci yakından izlenmelidir. Diğer ülkelerin yönetmeliklerinin uygulanması ve çalışmaları dikkatle takip edilmeli ve ülkelerimize adapte edilmelidir .

Kültürel materyallerin ve arkeolojik kalıntıların bozulmasına ve tahribatına neden olabilecek çeşitli ortam faktörleri mevcuttur. Ayrıca bu faktörler kontrol edilmediğinde, nesnelerin muhafazasını zor veya hatta imkânsız hale getirebilir. Arkeoloji müzelerindeki koleksiyonların bozulmasına neden olabilecek temel faktörler sıcaklık, ışık, nemlilik, hava kirliliği, mikroorganizmalar ve haşeredir. Toprak bağlamı ve yer altı ortamı zaman içinde değişir ve gömülen arkeolojik eserler için uygun ortamın sağlanması, toprak bağlamından beklenen bir işlev değildir. Toprak bağlamındaki bu ortamın iki nedeni olabilir: ya nesneler düzgün bir ortama gömülmüş ve o şekilde saklanmıştır ya da bu gömülen materyaller, çevredeki ortamla bir denge sağlamıştır. Bu nedenle, kazılardan önce, gömülen materyallere ilişkin olarak çevredeki ortamın ve toprak ile materyaller arasındaki bağlantının incelenmesi, çok önemlidir. Çoğu arkeoloji müzesinde, koleksiyonların, sergilenmek yerine depolandığı gerçeğine rağmen araştırmacılar bu soruna neredeyse hiç dikkat etmemiştir. Sergilensin veya depoda tutulsun, tüm materyaller için aynı bakım standardının uygulanması gerekmektedir çünkü koleksiyon sürekli olarak ya depodan müzeye ya da müzeden depoya taşınmaktadır.

Bu tür bir çalışma ve araştırma yalnızca Türkiye ve Ürdün'deki arkeoloji müzesi binaları için değil, kütüphaneler, arşivler, kiliseler ve tarihi binalar gibi koleksiyonların muhafaza edildiği diğer kurumlar için de geçerlidir. Bu nedenle bunların da literatür incelemesine dahil edilmesi gerekmektedir. Müze ortamı incelemeleri hakkındaki literatürdeki artış da, müze nesnelerinin ideal koşullarda muhafaza edilmesinin önemini göstermektedir. Bu alandaki çoğu çalışma, belirli bir müzenin vaka çalışmalarıdır ve bu nedenle diğer binalar, koleksiyonlar ve bağlamlar için her zaman geçerli olmayabilir. Örneğin, İstanbul arkeoloji müzesi ve Ürdün arkeoloji müzesi hakkındaki bu tezde olduğu gibi.

İncelenen makalelerin çoğunda; genel olarak bina içi ortam konusu ele alınmıştır ve bina içi nemlilik ve sıcaklık ölçülmüştür ve seçilen müze binalarının, muhafaza ettikleri değerli materyaller için uygun ortamı ne ölçüde sağladıklarını tespit etmek amacıyla bu, dış atmosfer ile karşılaştırılmıştır. Ancak, araştırmacıların odaklandıkları konular hususunda bazı boşluklar vardır.

İhmal edilen konular şunlardır: mor ötesi ışığın, organik bazlı materyaller üzerindeki etkileri, kirli bina dışı hava ile müzelerin bina içi havası arasındaki bağlantı; tozun ve havadaki diğer tahrip edici kirlilik kaynağı materyallerin, bina içi iklim ve müzedeki nesneler üzerindeki etkileri. Bina dışı atmosfer ve her iki ülkedeki ortam hakkında bir özet sunularak ve daha sonra, arkeoloji müzeleri içindeki kültürel materyallerin bozulmasına ve tahribatına neden olabilecek bina içi ortam faktörleri belirlenerek ve bina dışı iklim ortamı ile bina içi ortam kontrolüne ilişkin dünya çapındaki makalelerin ve çalışmaların çoğu özetlenerek bu bölümde hem Türkiye hem de Ürdün'deki coğrafi boyutlar, jeomorfoloji ve iklim açıklanmıştır. Sonuç olarak; hem Türkiye hem de Ürdün'deki yetkililere, müze çalışanlarına ve müdürüne, bina içi iklim kontrolüne ilişkin söz konusu önceki çalışmaların sonuçlarını müzecilik çalışmalarımızın yol gösterecektir.

Değinilen önceki çalışmalarda çözümlere ve önerilere yer verilmiştir ve pasif iklim kontrolünün altı çizilerek, her iki ülkedeki arkeoloji müzelerinin içinde etkili iklim kontrolünün nasıl uygulanacağı ifade edilmiştir. Çoğu durumda; kolay uygulanabilirliği, düşük maliyetleri ve sürdürülebilirliği dolayısıyla pasif iklim kontrolü iyi bir çözüm olarak kabul edilmiştir. Ayrıca; iklim verisinin izlenmesi, kaydedilmesi ve analiz edilmesi; koleksiyonların karşı karşıya kaldığı riskleri değerlendirmemizi, uygun ve stabil bir ortamı daha iyi sağlamak adına kontrolleri ayarlamayı ve sıcaklık (sıcaklıktaki değişiklikler), bağıl nem (ve bağıl nemdeki değişiklikler), ılık ve hava kirliliği kaynaklı hasarı en aza indirmek için gerekli adımları atmayı sağlar.

Koleksiyon yönetimi uygulamalarıyla bir araya geldiğinde bunlar, nesne bütünlüğünü ve muhafazasını geliştirecek ve bozan ve masraflı muhafazaya olan ihtiyacı azaltacaktır. Koleksiyonların bütünlüğünü tehlikeye atmadan enerji tüketimini azaltma ihtiyacının fark edilmesi de önemlidir. Birçok ülkede yaşanan yoğun ve genellikle sancılı kültürel değişimin karşısında, bir yere veya topluma aidiyet duygusu ve benlik anlayışını sağlamakta Arkeoloji Müzeleri temel rol oynar. Arkeoloji müzeleri, geçmiş ve gelecekle değerli bir bağlantı duygusu da sağlayabilir ve gelecek için sıçrama tahtası işlevi görebilir. Bu nedenle, kültürel bir olgu olarak arkeoloji müzeleri, büyük öneme sahiptir. Bu nedenle siyasi ve kültürel değerler geliştikçe zamanla onların değerleri de değişmiştir.

Günümüzde arkeoloji müzeleri, bir ülkenin kültürel ve ekonomik yaşamında ve esenliğinde temel rol oynayabilir. Bir bütün olarak ele alındığında, koleksiyonları, Türkiye ve Ürdün örneğinde olduğu gibi, bir ülkenin başarılarını ve ilerlemesini ve tarihi gelişimini yansıtan eşsiz bir kaynağı temsil etmektedir. Bu nedenle, söz konusu müzelerin – özellikle İstanbul arkeoloji müzesi ve Ürdün arkeoloji müzesi – müdürlerinin; arkeolojik hazinelerin zengin ürünlerini hak ettikleri biçimde taşımak, muhafaza etmek, korumak, kontrol etmek, yönetmek ve sergilemek için gerekli bilgi ve uzmanlığa sahip olması gerekmektedir.

İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Müzesinin Karşılaştırılması nedeni, her ikisinin de sahip oldukları benzerliklerine bağlıdır. Örneğin, her ikisi de Türkiye’de olduğu gibi, Ürdün’de de kurulan ilk arkeoloji müzelerinden biri olarak kabul edilir ve aynı zamanda genel olarak, her ikisi de Türkiye ve Ürdün’de kazılan arkeolojik objeleri sergileyen Ulusal müzeler olarak sayılmaktadır.

Hem İstanbul Müzesi, hem de Amman müzesi bu şehirlerde bulunan objelerin (kazıları)n sergilenmesi için yerel müzeler olarak sayılabilirler Her iki ülkenin de hükümetleri tarafından desteklenmekte ve yönetilmektedir. Elbette, antik tarihlerin aynı dönemlerine kadar uzanan önemli kültürel koleksiyonları, eserleri ve nesneleri korumak ve sergilemek gibi benzerliklere de sahipler. Ürdün’ün geçirmekte olduğu büyük gelişmeye rağmen, müzecilik konusu hala oldukça bilinmemektedir. Bu nedenle, Ürdün’deki Arkeolojik Müzeler hakkında ve özellikle Ürdün arkeoloji müzesi ile ilgili olarak kamuoyunun ve hükümetin bilinçlendirilmesi amacıyla işbu çalışmanın yapılması önemliydi.

Sonuç olarak, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi içindeki ziyaretçi deneyimlerini tasarlayanlar, ziyaretçi karar verme sürecinin, gündelik hayattakiyle aynı ilkeleri takip ettiğini fark edilmiştir. İnsanlar sürekli olarak satın alınan bir eşyanın veya mali yatırımın veya boş zaman faaliyetinin değerini; maliyete karşın beklenen faydaları dikkate alarak ölçmektedir. Bu tür günlük kararlarda maliyetin (zaman, çaba, para) önemini göz ardı etmek ciddi bir hata olacaktır. Sergi içeriğinin niteliği veya tatmin ediciliği açısından potansiyel fayda; zaman, çaba ve maliyet bağlamında göz önünde bulundurulmalıdır.

Genel olarak Türkiye ve Ürdün’deki müzelerin içindeki ve teker teker hem İstanbul Akeoloji Müzesinin hem de Ürdün Arkeoloji Müzesinin içindeki arkeoloji koleksiyonlarını, bozulmaya neden olan çevresel ajanlardan korumak amacıyla atılması gereken adımlara yönelik aşağıdaki öneriler , eserlerin gelecek kusaklara aktarımında önemli.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Ürdün Arkeoloji Müzesi, Depolanan veya Sergilenen Arkeoloji Koleksiyonlarını Korumaya Yönelik Strateji Geliştirmek Amacıyla Aşağıdaki Adımlar Tavsiye Edilmektedir: ²²⁰

Adım (1) Koleksiyon hakkında detaylı bilgi sahibi olunmalıdır

- Koleksiyonunuzdaki nesnelere, hangi materyallerden yapıldıklarına ve nasıl yapıldıklarına ve kullanıldıkları konusunda detaylı araştırma yapılmalıdır.
- Özel ortam şartları olan veya daha önce hasar görmüş hassas nesneleri belirleyin ve hasarın nasıl ortaya çıktığını tanımlanmalıdır
- Nesnenin durumunu izleyin. Bir nesnenin koşulunu değerlendirmek için “eleştirel bakış açısı” geliştirin ve durum değişikliklerinin nedenlerini tespit edilmelidir
- Nesnelerin, yerel ortama alışacağının farkında olun.
- Soğuk yüzeylerde yoğuşma, tavanlar veya duvarlarda su lekeleri ve tekstil ürünleri veya botanik numuneleri gibi organik materyallerin solması gibi bozunma ajanlarına ilişkin görsel ipuçları saptanmalıdır.

Adım (2) Müze binası hakkında bilgi sahibi olunmalıdır

Koleksiyonların içinde tutulduğu binayı anlayın: onun yerini, güneşe göre konumunu, çevresindekileri, yerel iklimi, bina kılıfı (kullanılan materyaller, izolasyon, pencereler ve kapılar gibi açıklıklar, tavan arası, bodrum, çatı) ve iç mekan (kat planları, mobilya, varsa mekanik sistemler vb.). Kanunu uzmanlarınca planlanmalıdır .

²²⁰ Information Sharing: Guidance for practitioners and managers, HM Government 2008 ; Handling, Packing, and Shipping - National Park Service Chapter 6 ; NPS Museum Handbook 1999

Adım (3) Yerel ikliminiz ve onun bina kılıfı ve koleksiyonların ortamı üzerindeki etkisi hakkında bilgi sahibi olunmalıdır

Dış iklim koşullarını ve mevsimsel dalgalanmaları ve bunların, bina kılıfını ve dolayısıyla koleksiyonları çevreleyen iç mekânları nasıl etkilediğini izleyin. İklim verisini, uzun vadeli eğilimler açısından takip edin ve değerlendirilmelidir.

Adım (4) Sabit bir iklimi sağlayın ve dalgalanmaları en aza indirgenmelidir

Koleksiyonunuzdaki nesnelerin çoğunluğunun gereksinimlerine uygun ve koleksiyonun saklanması ve yerel iklimi dikkate alan sıcaklık ve bağıl nem ayar noktasını ve maksimum ve minimum dalgalanma aralığının belirlenmelidir.

Adım (5) Koleksiyonu konteynerlere yüklenme şartları iyi tespit edilmelidir

- Özel ortam koşullarını etkili biçimde sağlayabilmek için koleksiyonu, materyal tipine ve grubuna veya hassasiyete göre organize edilmelidir.
- İklim dalgalanmalarına karşı tampon oluşturmak ve ışığa maruziyeti en aza indirmek amacıyla nesneleri, iyi yapılandırılmış ve sızdırmaz çelik dolaplarda muhafaza edilmelidir.
- Koleksiyonlara tampon sağlamak veya “konteynerlere” yerleştirmek için muslin veya polietilen levhaları açık raflara veya geniş nesnelere eklenmelidir.
- Özel ortam koşullarını etkili biçimde sağlamak adına hassas veya kırılgan materyalleri ayrı bir biçimde muhafaza edilmelidir.
- Stabil olmayan materyaller için mikro iklimler oluşturulmalıdır.

Adım (6) Koleksiyonların muhafaza edildiği alanlarda bozunma ajanlarından kaçınılmalıdır

- Koleksiyon deponuzu; nehir, akıntı, göl veya deniz kıyısı taşkın alanından uzak bir yerde tutulmalıdır.
- Saklama tesisini; izolasyonu düzgün bir şekilde yapılmış, penceresi olmayan (yani doğal gün ışığı olmayan) ve seçilen sıcaklık ve bağıl nem ayar noktalarını sağlayabilen koleksiyon alanlarında olacak şekilde inşa edin veya modifiye edilmelidir.
- Sergi alanlarını, mor ötesi ışın ve gün ışığına (ışınım) maruziyeti engelleyecek şekilde inşa edilmelidir.
- Koleksiyonları bodrumlarda veya tavan aralarında muhafaza edilmemelidir.

Adım (7) Kaçınılmayan bozunma ajanları engellenmelidir

Sorunlu alanları tespit ederek ve uygun eylemi gerçekleştirerek bozunma ajanlarının engellenmesinde proaktif bir tutum benimsenmesi aşağıdaki önlemler alınmalıdır :

- Gün ışığını (doğal ışık) engellemek ve sıcaklığı ve bağıl nem dalgalanmalarını en aza indirmek adına, başka bir amaca uygun hale getirilen binalardaki pencereleri sağlam malzemeyle kaplanmalıdır.
- Koleksiyonlara ev sahipliği yapan döşenmiş tarihi yapılardaki ve ziyaretçi merkezlerindeki pencerelerin ve floresan lambaların üzerine UV filtreleme materyalleri döşenmelidir.
- İç mekanı, bina dışı ortama karşı daha iyi izole etmek ve haşerelerin girişini engellemek amacıyla, yuvarlak kapılar ve pencereler de dâhil olmak üzere, bina kılıfının içindeki çatlakları ve boşlukları doldurulmalıdır.

Adım (8) Bozunma ajanlarını engellemek için kullanılan yöntemleri izleyerek test edilmelidir

- İklim kontrol sisteminizin düzgün çalışıp çalışmadığını ve aracılık yöntemlerinizin etkili olup olmadığını anlamak için bağış nemi ve sıcaklığı izlenmelidir.
- Sergi alanlarındaki mor ötesi gibi ışık seviyelerde kontrol altında tutulmalıdır.
- Nesneleri, bozunma ajanlarıyla bağlantılı değişikliklere ilişkin olarak izleyin ve yazılı belgeler tutulmalıdır.

Adım (9) Toplanan ortam bilgisini değerlendirin ve buna göre eyleme geçilmelidir

Hangi aracılık yöntemlerinin işe yaradığını ve hangilerinin değiştirilmesi gerektiğini belirlemek için gerekli bilgiyi değerlendirmedığınız ve kullanmadığınız sürece izlemek, vakit kaybıdır. Ortam yönetim uygulamanızı, park tesisleri yöneticisi ve müze müdürü ile istişare ederek ayarlanmalıdır.

Adım(10)Önleyici muhafaza stratejisi geliştirilmelidir

- Koleksiyonların ortamını sürekli izleyerek ve değerlendirerek, bilgiye dayalı kararlar verilmelidir.
- Etkili ve pratik önleyici önlemlerden faydalanarak, bozunma ajanlarını hafifleten bir ortam oluşturulmalıdır.
- Nesneler koleksiyona girdikten sonra bozunma ajanlarının neden olduğu hasarı en aza indirmek ve muhafaza işlemini asgari seviyede tutmak amacıyla önleyici muhafazayı sistematik olarak gerçekleştirilmelidir.
- Ortam bilgisini sürekli olarak izleyin, değerlendirin ve buna göre hareket edin ve gerektiğinde çevre uygulamalarınızı ayarlanmalıdır.
- Koleksiyonunuzdaki belirli nesne problemlerini ele almak için bir düzeltme planı geliştirin. Nesneler müzenize girdiğinde kullanım ve maruziyet nedeniyle hasarlı ve bozulmuş olabilir. En iyi müze ortamında bile bazı nesnelerin, geçmişte olanlardan dolayı, düzeltilmeye ihtiyacı olacağı unutulmamalıdır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi ile Ürdün Arkeoloji Müzesi Arasındaki Değerlendirme ve Karşılaştırmaya Dayalı Olarak, Ürdün Arkeoloji Müzesine Yönelik Öneriler ve Çözümler Getirilmiş ve Şartlarına Bağlı Olarak Bu Müzenin Temel Gereksinimleri Aşağıda Kısaca Listelenmiştir:

1- Mevcut bina, çok sayıda temel şart ve yapıya sahip olmadığı için modern bir müzenin önkoşullarına uymamaktadır. Ulusal bir müze ve arkeoloji müzesi olarak yeni bir bina inşa edilmelidir. Son yıllarda müze koleksiyonuna çok sayıda nesne (eşya) eklendiğinden, mevcut vitrinlerin önerilen müze açısından hiçbir değeri olmayacaktır.

2- Bugünkü haliyle, müzenin özürllüer tarafından ziyaret edilmesi imkansızdır. Bu nedenle koridorlar ve yürüyüş yollar bağlanarak kolayca erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir.

3- Bu arkeoloji müzesi ulusal bir müze olarak da kabul edildiğinden ve İstanbul arkeoloji müzesi gibi ülkenin medeniyetlerinin temsilcisi olarak da sayıldığından, uzman ve yetkili bir eğitim, teknik ve idari personelin ziyaretçilere ve turistlere hizmet etmekle ilgili hedeflerini gerçekleştirmek için hazır olması gerekir. Bu bağlamda, müze personelinin çeşitli ziyaretçilere nasıl davranılacağı konusunda eğitmek için eğitim programları hazırlanmalıdır.

4- Sadece güvenlik görevlilerine güvenmek yerine, modern bir güvenlik sistemi kurulmalıdır.

5- Aşırı kalabalıklaşmayı önlemek için sergileri düzenleme organizasyonlarına ve düzenlerine dikkat edilmelidir. Vitrinde serbest duran nesnelerin, özellikle de Bizans döneminden kalanların, daha iyi kullanılmalıdır.

6- Çeşitli İslami Dönemleri temsil eden daha fazla örneğin elde edilmesi için özel çaba sarf edilmelidir. Bu, fikirsel olarak, alışverişi, ödünç almayı veya satın alma yoluyla düzenlenmiş eksiksiz bir görüntüyü oluşturmalıdır. Vitrinde örtüşmeyi ve tutarsızlığı önlemek için, Nebati Salonunda özel bir çaba gösterilmelidir.

7- Bilgi panoları , etiketler , bilgi kartları ziyaretçiye daha fazla bilgi sağlamalı, tek tipte ve formatta olmalı ve her rafa ve sergiye yerleştirilmelidir. Daha fazla bilgi, Türkçe dilinin de dahil olduğu bir çok dildeki sesli cihazların yardımıyla da sağlanmalıdır. Bu iyileştirmeler, ziyaretçilerin sergilenen nesneleri beğenmesine ve değer vermesine katkıda bulunacaktır.

8- Müze ve toplum arasındaki etkileşimin artırılması hem eğitime, hem de boş zaman aktivitelerine özen gösterilerek ve çocukların, yaşlıların ve engelli kişilerin ihtiyaçlarına özel çaba harcayarak sağlanmalıdır.

9- Vitrindeki eşyaların korunması için bağıl nem ve sıcaklığın kontrol edilmesi için modern bir sistem gereklidir. Bu, geleneksel yöntemlerle birlikte kullanılacak çevresel faktörlerin (sıcaklık, bağıl nem, hava kirliliği ve aydınlatma) güncel kontrol yöntemlerini içermelidir.

10- Özellikle, tavana monte edilen mevcut ısıtma sistemi, ziyaretçinin görüşünü engellediğinden, güvensiz ve estetik açıdan kabul edilemez olduğu için çıkarılmalıdır.

11- Ürdün Arkeoloji Müzesindeki ana giriş kapısı her zaman açıktır. Bu kapı, otomatik olarak açılan ve kapanabilen elektronik kontrollü bir kapı ile değiştirilmelidir. Böylece,dışarıdan gelen çeşitli çevresel unsurların olumsuz etkileri önemli ölçüce azalacaktır.

12- Vitrinler, aynı malzemeden yapılmış nesneler (eşyalar) içermelidir ve aynı vitrinde iki veya daha fazla farklı malzemenin sergilenmesi önlenmelidir, ki böylece vitrinlerin içindeki ortam belirli bir malzeme için özelleştirilebilir.

13- Güneş ışığından gelen UV radyasyon miktarını en aza indirmek için kumaş perdeler yerine jaluzi ve ışığı filtre eden cam filmleri kullanılmalıdır.

14- Ölü Deniz Kaydırmaları gibi kırılgan koleksiyonlar özel bir yoğun bakım programına tabii olmalıdır.

15- İdari ofisler müzeden ayrılmalı ve kendi ayrı girişleri olmalıdır.

16- Müzenin modern tasarımlarla ingilizce, Arapça broşürü , kataloğu bulunmalıdır.

17- Müzenin Misyon ve Vizyon bildirimleri, iletişim bilgileri, müzedeki koleksiyonlar hakkında kısa tarihçeleri, çalışma saatleri ve bilet ücretleri ile ilgili daha detaylı bilgi veren Ürdün Arkeoloji Müzesi için internette resmi bir web sitesi kurulmalıdır, ve tüm bu bilgiler çeşitli dillerde yazılmış olarak paylaşılmalıdır.

İstanbul Arkeoloji Müzesinin ile Ürdün Arkeoloji Müzesinin Ziyaretçilerini Arttırmak İçin Aşağıdaki Öneriler ve Çözümler :

Son on yıldır, müze toplumu içindeki birçok kişi, artan ziyaretçilerin önemini vurgulamıştır. Bu hedefe yönelik üç ana strateji mevcuttur:

- Ziyaretlerin sıklığını arttırmak,
- Müzeye gelen insanlar karmasını çeşitlendirmek ve
- Müzeye gelen kesimin yüzdesini arttırmak.

Deneyimler; akşam saatlerinin, pazarlama programlarının, reklam kampanyalarının ve diğer faaliyetlerin yanı sıra “ses getiren” sergilerin, ziyaretlerin sıklığını arttırdığını göstermiştir.²²¹

Müzeler genel olarak; belirli ırksal/etnik azınlıkları ve yerel toplumları çekme girişimler vasıtasıyla ziyaretçilerinin çeşitliliğini arttıracaktır. Bu çabalar genellikle, İstanbul ve Amman’da yaşayan yerliler ve belirli ırksal/etnik grupların katılım örüntüleri üzerinde geçici etkiye sahip olmuştur. Ne var ki; üyeleri, genel müzelerin nadiren kalıcı üyeleri olmuştur. Her iki müzenin de başarısız olmasının temel nedeni; bu grupların gereksinimlerini karşılamak ve bir üyelik duygusu yaratmak amacıyla sunduklarında kalıcı değişikliğe gidememeleri olmuştur.

²²¹ Office of Policy and Analysis. 2001. *Increasing museum visitation by under represented audiences: An exploratory study of art museum practices*. Washington, DC: Smithsonian Institution, Office of Policy and Analysis.

Eğitim de bir faktördür. Irksal/etnik azınlıklar ve daha az eğitilmiş yerel toplumlar; azınlık olmayan düşük eğitilmiş bireylerin müzelerden kaçınmasına ilişkin aynı nedenlerle müzelerden uzak durmaktadır.

Ziyaretçilerin arttırılmasına yönelik diğer, daha az lineer strateji, farklı deneyim tiplerinin, farklı insanlara hitap ettiğini fark ederek, sergilerin sunum stillerini bilinçli olarak çeşitlendirmektir; sergilerin, ziyaretçileri için gösterdiği işleve ilişkin dört eğilim mevcuttur:²²²

- Eserlerin gösterildiği bir yer olarak sergi.
- Fikirlerin iletildiği bir yer olarak sergi.
- Ziyaretçi faaliyeti olarak sergi.
- Bir ortam olarak sergi.

İdeal durumda, bir serginin teması veya içeriği belirli bir modelle örtüşmektedir. Bazı sergi temaları ve hikayeleri, belirli bir tip yaklaşımı gerektirmektedir. Örneğin optik illüzyonlar gibi bir tema, ziyaretçi faaliyetine vurgu yapacaktır. Örneğin bir konu olarak tropik yağmur ormanları; doğal tarih müzelerinde, hayvanat bahçelerinde ve akvaryumlarda ortamlar olarak ele alınmıştır .²²³ Ziyaretçinin tercihleri ve serginin yaklaşımı iyi bir biçimde örtüşmediğinde ziyaretçi coşkulu bir biçimde yanıt vermeyebilir. Aynı zamanda, her şeyi aynı anda yapmaya çalışan bir serginin, özelliğini kaybetme riski vardır . Herkesi biraz memnun eden ama kimseyi tam anlamıyla memnun etmeyen şahsiyetsiz, uzlaşmacı bir ürün izlenimi veren bir ürün olabilir. Eğer her ziyaretçi, kendi tercihiine uygun bir sergi bulabilirse, her iki müze de, ziyaret deneyiminin diğer yönlerinin tamamının iyi olduğunu var sayarak söz konusu ziyaretçi ile çok daha güçlü ilişkiler geliştirecektir. Eğer iki müze, tekrar ziyaretlerini teşvik etmeyi ve ziyaretçilerini arttırmayı istiyorsa; bir veya iki baskın eğilimden ziyade tüm kavramsal modellere dayalı sergiler sağlayarak, mümkün olan en geniş tercih çeşitliliğine yanıt vermek her iki müzenin de faydasına olacaktır.

²²² 2002b. *Exhibition concept models*. Washington, DC: Smithsonian Institution, Office of Policy and Analysis.

²²³ Neves ,Carole . 2002. *Exhibitions and Their Audiences: Actual and Potential*

En iyi hangi sergi modelinin çalıştığı, bireysel ziyaretçiye bağlıdır. Genel olarak müzeler hakkında gerçekleştirilen ziyaretçi deneyimi araştırması, insanların müzelerde farklı türde deneyimleri tercih ettiği sonucunu ortaya koymuştur .

Örneğin ziyaretçi deneyimlerine bakıldığında, 25 yaşın altındaki ziyaretçilerin, iç gözlemsel deneyimleri en tatmin edici deneyimler olarak tanımladığı ve bilişsel deneyimler, en tatmin edici deneyim olarak tanımlama ihtimalinin daha düşük olduğunu göstermiştir. 25 ila 44 yaş arasındakiler ise sosyal deneyimlerin en tatmin edici deneyim olduğunu belirtmişlerdir. Daha sonraki yaş aralığı ise aile ile ziyaretleri daha çok tercih etmeye meyillidir .²²⁴

Bazı müzelerde ise ziyaretçileri arttırmak adına çeşitli sergi tipleri mevcuttur. Farklı tipte geçici sergiler gösterilmektedir .Bir müze tipinden diğer müze tipine geçiş yapılmıştır. Örneğin 1993 yılında Fort Worth Bilim ve Tarih Müzesi, koleksiyon temelli sergilerin olduğu bir müzede ziyaretçi faaliyeti odaklı bir dizi sergi uygulamıştır .²²⁵

Boston Bilim Müzesi; içerik yerine gözlem, deneyimleme, sınıflandırma vb. gibi bilim süreçlerine odaklanan kalıcı bir sergi planı geliştirmiştir. ²²⁶

Strong Müzesi, 1982 yılında dekoratif sanat müzesi olarak açılmıştır ve birçok geçişin ardından, Amerikan popüler kültür koleksiyonunu kullanan bir aile tarih merkezine dönüşmüştür .²²⁷

Sonuç olarak Ürdün Arkeoloji Müzesi , İstanbul Arkeoloji Müzelerinde olduğu gibi ana sergilerin koleksiyonunu düzenleyerek ziyaretçi sayısını artırabilir.

²²⁴ Pekarik, Andrew, Doering, Zahava D., & Karns, David. 1999. Exploring satisfying experiences in museums. *Curator* 42(2),S 152-173.

²²⁵ DinoLabs & DinoDig , <https://www.fwmuseum.org> . 1993

²²⁶ Bailey, Elsa, Bronnenkant, K., Kelley, J., & Hein, George E. 1998. Visitor behavior at a constructivist exhibition: Evaluating Investigate! at Boston's Museum of Science. In Colette Dufresne-Tassé (Ed.), *Evaluation and museum education: New trends*. S. 149-168. Montreal, Canada: ICOM/CECA, Musée de la Civilization, Université Montréal.

²²⁷ Hein, George . 1998.

KAYNAKÇA

- Alghazawi, Raed : Assessment of Museum Environment: A Case Study From Jordan.) Irbid: Yarmouk University, 2003. S. 40-42.
- Alghazawi, Raed: Challenges of the Jordanian Museums , Netherland , 2011 .S 18; s.57-58 ; s.60.
- Abdellatif, Mohammad : Ürdün'deki Arkeoloji Müzeleri - Analiz Çalışması. Enstitüsü Arkeoloji ve Antropoloji. (Archaeological Museums in Jordan - Analyzing Study. Institute of Archaeology and Anthropology) . Irbid: Yarmouk University. 1993.
- Allison, Robert: Geomorphology of the Eastern Badia Basalt Plateau, Jordan: The *Geographical Journal* 166 (4): S. 352-370.
- Altayyar, Ahmad : Jordan Geographical Information and Rain Precipitation. ed. J M D. Amman. 2009.
- Alkhaysheh, Fawaz: Munjazat 2007. eds. R Harahsheh and Alnsour, S and Fkhoury, Q. Amman: Department of Antiquities. 2007 .
- Anders, Nord: Tronner, K., Mattsson, E., Borg, g and Ullen, I. 2005 Environmental Threats to Buried Archaeological Remains *Journal of the Human S.* 256-262.
Environment(<http://ambio.allenpress.com/perlserv>).

- Al shishani , Kamal: Ürdün Üniversitesi Arkeoloji Müzesi , Büyük Değişimler Çağında Üniversite Müzeleri 4.Uluslararası Üniversite Müzeleri Birliği Platformu Konferans Kitabı , S.285-292.
- Al-rousan, Al-Saa'd : Suitability of Jordan Museums for Housing of Archaeological Artifacts. In Institute of Archaeology and Anthropology. Irbid: Yarmouk University.1998.
- Amerika Doğal Tarih Müzesi: Kataloqlama 2014.
- American Alliance: Museums Developing a Collections Management Policy, 2012 s. 4.
- Alaska Üniversitesi : Kuzey Müzesi Alımlar ve Koleksiyona Kabul Etme. 2009.
- Amerika Müzeler : Birliği Koleksiyonlar Yönetim Politikasının Geliştirilmesi. 2012.
- American Alliance : Museums Developing a Collections Management Policy s. 4. _ (2012), Developing a Collections Management Policy , s. 5.
- Amerika Doğal Tarih : Müzesi , Risk Yönetimi ve Afet Planlaması.
- Arşiv ve Kayıtlar: Terimleri Sözlüğü 2013.
- Arşiv: Oxford İngilizce Sözlüğü1989.

- Arik, Remzi Oguz : *L'Organisation des Musées en Turquie*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi. (1950) .
- Alkhraysheh, Fawaz: Munjazat 2007. eds. R Harahsheh and Alnsour, S and Fkhoury, Q. Amman: Department of Antiquities.
- Ali,Kassay: Myriam Ababsa and Rami Farouk Daher, eds. The Exclusion of Amman from Jordanian National Identity. Cities, Urban Practices and Nation Building in Jordan. Cahiers de l'Ifpo Nr. 6. Beirut: Presses de l'Ifpo.2011, s. 256–271. (2011).
- Atiat, Taysir : "An Egyptianizing Cult at the Citadel Hill (Jabal al-Qal'a) of Amman, Jordan "Levant" 35 (2003): S.117-122".
- Ambrose, Timothy: Paine, C. 1993. *Museum basics*. London: Routledge.
- Amelia Gentleman: @ameliagentleman, <https://www.theguardian.com> . 2016.
- Bozkurt, Erdin: Satir, M. The Southern Menderes Massif (westernTurkey); Geochronology and Exhumation history. Geological Journal,2000 . S. 35: 285–296. (2000).
- Bergougnan, H. : Anatolian Northeastern Ophiolite Device, Origin of Ophiolitic and South-Pontic Nappes, Play of the North-Anatolian Fault. 1976 .

- Burcaw, George: Introduction to Museum Work. (**Müze çalışmasına giriş**) Nashville: AASLH. 1983.
- Bouwmeester, Wilma: Monitoring the Museum Environment. Scotland: Scottish Museums Council.1996 .
- Bradley, Susan: Preventive Conservation Research and Practice at The British Museum. Stanford: *Journal of the American Institute for Conservation*,2005 .
- Buck, Rebecca : Gilmore, Jean Allman (2010). "1A: History of Registration". Museum Registration Methods (5 ed.). Washington, D.C.: The AAM Press, American Association of Museums.2010 S. 2. __"3L: Loans". S. 120. __"5H: Storage". S. 295–296. __ S. 307–310 , 2010 __S. 287–292, 2010 __ "6C: Emergency Preparedness Planning". S. 360– 361.
- Birleşmiş Milletler Eğitim: Bilim ve Kültür Kurumu, Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Varlıkların Korunması Hakkında Sözleşme __Bilim ve Kültür Kurumu, Kültürel Varlıkların Yasa Dışı İthalatı, İhracatı ve Mülkiyet DevrininYasaklanması ve Önlenmesi Araçları Hakkında Sözleşme. Paris 1954.
- Bennett, Crystal: "Excavations at the Citadel (El Qal'ah), Amman, Jordan "Levant" 10.1 (1978): S. 1-9".
- Black, Graham : *The Engaging Museum: Developing museums for Visitor Involvement*, London and New York: Routledge (2005) .

- Bailey, Elsa: Bronnenkant, K., Kelley, J., & Hein, George E. 1998. Visitorbehavior at a constructivist exhibition: Evaluating Investigate! at Boston's Museum of Science. In Colette Dufresne-Tassé (Ed.), *Evaluation and museum education: New trends*. S. 149-168.: ICOM/CECA, Musée de la Civilization, Université de Montréal. Montreal, Canada, 1998.
- Casto, Ray : Dotson, O. Economic Geography of Trans-Jordan. *Economic Geography* 14, Clarck University, 1938 . S. 121-130.
- Cronyn, J.M: *The Elements Of Archaeological Conservation*. London: Routledge.1990.
- Coxon, Helen : The Good, the Bad and the Frustrating: Designing and Implementing a Climate Control System at the Royal Ontario Museum. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark. 2007.s. 277-283.
- Chaterera : Beyond Regress: Museum Records Management in Zimbabwe, 2014 alm.axiell.com/collections-management-software/.
- Carpinone, Elana : Museum Collection Management Systems: One Size Does Not Fit All, 2010 s. 25–27.
- Canadian Conservation Institute: "Ten Agents of Deterioration" (2013).

- Cassar, May: Environmental Management: Guidelines for Museums and Galleries. London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group. 1995.
- Çelik, Zeynep: *The Remaking of Istanbul: Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century*. Berkeley, Calif., & Los Angeles: University of California Press , (1993).
- Dabbagh, Taqi : Rasheed, F. *Museology*. Baghdad: Ministry of high educationand scientific research. 1979 .
- DoA : Antik Eserler Departmanı (Department of Antiquities ,Jordan) ;<http://doa.gov.jo/> ; DoA,1994. Archaeological and popular museums in Jordan. Amman: *Department of Antiquities journal*, 1994 , S 10-25.
- Devlet Meteoroloji İşleri : 2006- 2008. _ Konya ve Malatya , 2002-2017.
Genel Müdürlüğü Aladağlar .
- Druzik, James: Eshoj, B. Museum lighting: Its past and futuredevelopment. Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference; Copenhagen: The National museum of Denmark, 2007 . s . 51-56.
- DAILY SABAH : With Anadolu Agency , Turkey 2016.

- Dawn, Chatty : Displacement and Dispossession in the Modern Middle East. The Contemporary Middle East (Book 5). Cambridge: Cambridge University Press. 2010. S. 116–117.
- Doering, Zahava : Pekarik, Andrew J. 1996. Questioning Theentrance Narrative. *Journal of Museum Education* 21(3), S. 20-23.
- Erhardt, David : Tumosa, C Mecklenburg, M. 2007. Applying Science to the Question of Museum Climate. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen Conference; Copenhagen: The National museum of Denmark*, 2007, S. 11-15.
- Erway, Ricky : Defining "Born Digital", U.S.A , 2010 . s. 4.
- Erhardt, David: Charles S. Tumosa; Marion F. Mecklenburg (2007). "Applying Science to the Question of Museum Climate". *Museum Microclimates*. National Museum of Denmark: S. 11–18, 2007
- Erbay, Fethiye: Müze Yönetimini Kurumlaştırma Çabası (1984-2009) , Mimarlık Vakfı Enstitüsü, İstanbul,2009.
- Erbay, Mutlu: Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlaması, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.
- Erbay , Nuri Özer: Charles Üniversitesi Eczacılık Müzesi , Değişimler Çağında Üniversite Müzeleri 4.Uluslararası Üniversite Müzeleri Birliği Platformu Konferans Kitabı , S.217 .

- Foundation, Chicora: Managing the Museum Environment. Chicora Foundation. South Carolina.1994.
- Fry, Claire: Xavier-Rowe, A., Halahan, F and Jennifer Dinsmore. 2007. What's Causing Damage! The Use of a Combined solution-based Risk Assessment and Condition aud it. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen Conference*; Copenhagen:The National museum of Denmark, 2007, S. 107-113.
- French, Carole: "Jordan". Bradt Travel Guides, 19 December 2011 .
- Falk, John : Dierking, L. D.*Learning from Museums*(2000): *Visitor Experiences and The Making of Meaning*, Walnut Creek, CA: Altamira Press, Falk, J. H. and Dierking, L. D., (1992) *The Museum Experience*, Washington, DC: Whalesback Books.
- Falk, John : Dierking, L. D.*The Museum Experience Revisited*, Left Coast Press, Walnut Creek, California, paperback, S. 416.
- George, Gerald : *Starting Right: A Basic Guide to Museum Planning* Sherrell-Leo, C. (Başlangıç Hakkı: Müze Planlaması için Temel Bir Rehber) Nashville: AASLH. 1986 .

- Gerwin, Werner : Baumhauer, R. Toprak parametrelerinin korozyona etkisi arkeolojik metal buluntular (Effect of soil parameters on the corrosion of archaeological metal finds) . *Science Direct* 96: S. 63-80. 2000.
- Grattan, David : Michalski, S. Environmental Guidelines for Museums - Temperature and Relative Humidity (RH). www.cci-icc.gc.ca. Cronyn, J. *The elements of archaeological conservation*. London: Routledge.1990.
- Görsel Kaynaklar Derneği : Kültürel Nesnelerin Kataloglanması: Yönetim Özeti USA , 2014 .
- Glaser, Jane : Zenetou, Artemis A. (1996). "6: Museum professional positions: qualifications, duties, and responsibilities". *Museums: A Place to Work, Planning Museum Careers*. New York, NY: Routledge.1996, S. 80–81.
- Galbraith, Vivian : *Studies in the Public Records*. London. s. 3. (1948).
- Hillary, Mayel : *Shipwrecks (Manmade Disasters)* , Washington, DC , 2004.
- Huber, Alfons : Problem-zone "Window". *Museum microclimates. Museum Microclimates;Contributions to the Copenhagen conference;Copenhagen: The national Museum of Denmark,2007. s. 199-205.*

- Higgins, Sarah: "Digital Curation: The Emergence of a New Discipline". The International Journal of Digital Curation. University of Edinburgh. 6 (2): S. 78–88. 2011.
- Hein, George: *Learning in the Museum*, London and New York: Routledge (1998).
- Hooper-Greenhill, Eilean: *The Educational Role of the Museum*, London and New York: Routledge (1994).
- Hein, George, E. : 2001a. Conference keynote. The challenge & significance of constructivism. In *Proceedings, Hands On! Europe conference*. London: Discover, S 35-42. 2001b. Constructivism: more than meaning making. *Museological Review* 7, S. 1-17. 1999. Is meaning making constructivism? Is constructivism meaning making? *The Exhibitionist* 18(2), S. 15-18.
- ICOM : Guidelines and standards for museums. (Müzeler için kurallar ve standartlar) (<http://icom.museum/guide.html>. Paris ,1974.
- ICOM : International Council of Museums (Uluslararası Müzeler Konseyi) , Paris , 2017.
- ICOM : Code of Ethics for Museums , Paris , 2017.

- İstanbul Arkeoloji Müzeleri : Müdürü Zeynep Kızıltan , With Anadolu Agency , Turkey , 2016.
- Johnson, Peggy: "1: Introduction to Collection Management and Development". *Fundamentals of Collection Development and Management* (2 ed.). Chicago, IL: The American Library Association, 2009. S. 2.
- Kars, Henk : Van Heeringen, R2008. Presetving archaeological remains in situ. Proceeding of the 3rd conference 7-9 December 2006, Amsterdam. Amsterdam: *Geoarchaeological and Bioarchaeological studies*.S.10.
- Kars, Henk: Preserving our in situ archaeological heritage: a challenge to the geochemicalengineer. *Journal of Geochemical exploration* 62,S. 139-147. 1998.
- Kuhn, Hermann: *Conservation and restoration of works of art and antiquities*. London: Butterworth. 1986
- Krus, Martin: Kilian, R and K. Sedlbauer. Mould growth prediction by computational simulation on historic buildings. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National Museum of Denmark,2007 . S. 185-189
- Kaplan, Emily: Williamson, L., Arenstein, R., McGrew, A andFeitl, M. 2004. Integrating preventiveconservation into a collections move and re housing project at the National Museum of the American Indian. Stanford: *Journal of the American Institute for Conservation*.

- Kozak, Zenobia : "How Do We Select a Collections Management System?", History Associates, 2013.
- Kaplan, Emily: Leslie Williamson; Rachel Perkins Arenstein; Angela Yvarra McGrew; MarkFeitl(2005). "Integrating Preventive Conservation into a Collections Move and Rehousing Projectat the National Museum of the American Indian". *Journal of the American Institute for Conservation*. 44 (3):S. 217–232. 2005
- Kütüphane ve İnternet Terimleri: South Dakota Üniversitesi Kütüphanesi. tarihinde aslından arşivlenmiştir. USA , 2009
- Kültür ve Turizm Bakanlığı : Tarafından sağlanan bilgilere göre - Müze İstatistikleri "https://. kultur.gov.tr. istanbul.com/, Tukey , 2018
- Kültür ve Turizm Bakanlığı: Müze İstatistikleri"https://. kultur.gov.tr, Türkiye.2018
- Lanier, Will : Ford, C.Integrated pest management. Montana: Montana State University,USA,2005, S. 5.
- Larsen, Poul Klensz : Climate control in Danish churches.*Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: TheNational museum of Denmark, 2007,S. 167-174.

- Lithgow, Katy : Curteis, T and Bullock, L. Managing external environments through preventive conservation: the investigation and control of environmentally-caused deterioration of decorative surfaces in the Marlborough Pavilion, Chartwell, Kent. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, 2007 , S. 175-184.
- Legal Information Enstitüsü : 25 ABD Yasası Bölüm 32 - Yerli Amerikan Mezarlar Koruma ve Yurda Geri Gönderme.ABD, 1990.
- Loyola University: Museum of Art LUMA Acquisition and Deacquisition Policies ,2014.
- Loomis, Ross : *Museum Visitor Evaluation: New Tool for Management*. Nashville, TN: American Association for State and Local History. Nashville, TN, 1987.
- Museum Microclimates : Contributions to the Copenhagen conference; Copenhagen: The National museum of Denmark,2007 S 245-251.
- Miller, Jack ; Miller, Ruth: Museum lighting pure and simple. Seaford. Delaware: Nouvir research. 1.1994.
- Maekawa, Shin: Investigation Into Impacts of Large Numbers of Visitors on The Collection environment at Our Lord in the Attic.*Museum Microclimates;Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National Museum of Denmark, 2007, S. 99-105.

- Muething, Garnet: Waller, R and Graham, F. 2005. Risk assessment of collections in exhibitions at the Canadian Museum of Nature. Stanford: *Journal of the American Institute for Conservation*. 2005.
- Mecklenburg, Marion : Charles S. Tumosa (April 1999). "Temperature and Relative Humidity Effects on the Mechanical and Chemical Stability Michalski, Stefan" *The Lighting Decision*". *CCI Preprints. Canadian Conservation Institute*. 1997
- Masters, Bruce Alan: Ágoston, Gábor Encyclopedia of the Ottoman Empire. New York: Infobase Publishing. S. 114-115, (2009).
- M. P. Neves, Carole: Exhibitions and Their Audiences: Actual and Potential, s.1 , 2002.
- Ntanos, Kostas: A Holistic Appraisal of Environmental Conditions in the National Archives, UK. With Nancy Bell, *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference; Copenhagen: The National Museum of Denmark, 1990 , S. 91-97.*
- National Park Service: "Chapter 6: Handling, Packing, and Shipping", *Museum Handbook, Part I: Museum Collections* Washington, D.C., United States , 1999.

- National Park Service: (2000), "Bölüm 10: Acil Durum Planlaması", Müze El Kitabı, Kısım I: Müze Koleksiyonları, Ek A: NPS Müze Koleksiyonlarına İlişkin Talimatlar ve Standartlar, Washington, D.C., United States, 2000, s. A:1
- Najjar, Mohammad : "Amman Citadel Temple of Hercules Excavations Preliminary Report." Syria ,1993, S. 220-225.
- Nagawai, Ahmed: Jordan Archaeology Museum. Informaton about the Jordan archaeology Museum . Amman, 2009.
- Odlyha, Marianne: Theodorakopoulos, C.,Thickett, D., Ryhl-Svendsen, M., Slater, M and Campana, R. 2007. Dosimeters for Indoor Microclimate Monitoring for Cultural Heritage. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National museum of Denmark, 2007 , S 73-79.
- OSSGDAH: Office of Secretary of State Georgia department of Achieve and History. Stanford, 1997. The storage environment.<http://palimpsest.stanford.edu/byorg/georgia/envir.html>. 2017.
- Ontario Ministry of Culture: Miras ve Kütüphaneler Bölümü (2005), Müze Notları #6: Müze Nesnelerinin Taşınması.

- Özel, Sibel: Under the Turkish Blanket Legislation: The Recovery of Cultural Property Removed from Turkey,"*International Journal of Legal Information*: Vol. 38: Iss. 2 . 2010.
- Özel, Sibel: Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması, İstanbul 1998, s. 69 vd; Özel, Sibel ve Ayhan Karadayı, "Laws regarding the Protection of the Cultural Heritage of Turkey": the Law of Cultural Property And natural Heritage : Protection, Transfer and Access, Evanston, IL Kalos Kapp Press, 1998. Bölüm: 20.
- Ogan, Aziz : *Türk Müzeciliğine 100 üncü Yıldönümü*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.1947.
- Office of Policy Analysis: *Increasing Museum Visitation by Underrepresented Audiences: An exploratory study of art museum practices*. Washington, DC, 2001. : Smithsonian Institution, Office of Policy and Analysis. ;2002b. *Exhibition concept models*. Washington, DC: Smithsonian Institution, Office of Policy and Analysis.
- Pekarik ,Andrew: Doering, Zahava D., & Karns, David. Exploring Satisfying Experiences in Museums. *Curator* 42(2), 1999. S. 152-173.
- Richeson, A.W. : Hypatia of Alexandria. National Mathematics Magazine, 1940, Vol. 15, No. 2. s . 74- 82.

- Rice, Samuel: Robertson, A.H.F. and Ustaömer, T. (2006) Late Cretaceous-Early Cenozoic tectonic evolution of the Eurasian active margin in the Central and Eastern Pontides ,2006.
- Roberts, Reid: The Environment of the Bowdoin College Museum of Art. Brunswick: Bowdoin College,2004 S. 49-50.
- Reilly, James: Johnsen, J and Jensen, L.Documenting and Optimizing Storage Conditions at the National Museum of Denmark. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National Museum of Denmark, 2007, S. 123- 127.
- Ryhl-Svendsen, Morten: The Role of Air Exchange Rate and Surface Reaction Rates on the Air Quality in Museum storage buildings. *MuseumMicroclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National Museum of Denmark, S. 221-226.
- Sharon, David: Correlation Analysis of the Jordan Valley Rainfall Field. American Meteorological Society,1979. S.107, 1042-1047.
- Standardization: International Organization for Soil Quality-Guidance on Laboratory Testing for Biodegradationof Organic Chemicals in Soil Under Anaerobic. ISO (<http://www.iso.org/iso>). 2002.

- Salameh, Hassan: Geomorphology of the Eastern Coast of the Dead Sea, Jordan. *Geojournal* 41. Kluwer Academic Publisher, 1996. S. 255-266.
- Smithsonian Institution: Kurumu Arşivleri, Kayıt Yönetimi, USA, 2014.
- Shaw, Wendy: *Possessors and Possessed: Museums, Archaeology, and the Visualization of History in the Late Ottoman Empire*, Berkeley, University of California Press, 2003 , S .86 .
- Shaw, Wendy : Islamic Arts in the Ottoman Imperial Museum, 1889–1923, (2000) *Ars Orientalis* 30:S. 55–68.
- Scheltema, Gajus : *Megalithic Jordan An Introduction and Field Guide*. American Center of Oriental Research. Amman. 2008.
- Shettel, Harris: Do we know how to define exhibit effectiveness? *Curator*, in press.2002 , S. 44(4).
- Shettel, Harris: Butcher, M., Cotton, T., Northrop, J., & Slough, D.1968. *Strategies for determining exhibit effectiveness(AIR-E-95-4/68-FR)*. Washington,DC:American Institutes for Research.
- Silverman, Lois H. : 1993. Making Meaning Together: Lessons from the Field of American History. *Journal of Museum Education*, 18(3), S. 7-10. 1999. Meaning Making Matters: Communication, Consequences, and Exhibit Design. *Exhibitionist* 18(2), 1999, S. 8-14.

- Spock, Michael: *Philadelphia Stories: A Collection of Pivotal Museum Memories*. Washington, DC: American Association of Museums. 2000.
- Thickett, David: Fletcher, P., Calver, A and Lambarth, S. 2007b. The Effect of Air tightness on RH buffering and ontrol.
- Thickett, David: Rhee, S and Lambarth, S. 2007a. Libraries and archives in historic buildings. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: TheNational museum of Denmark, S. 145-155.
- Toledo, Franciza: Sehn, M Sousa Junior, M., Brazolin. S and Hackney, S. 2007. The use of glass boxes to protect modern paintings in warm humid museums. *Museum Microclimates; Contributions to the Copenhagen conference*; Copenhagen: The National Museum of Denmark, S. 261-266.
- Thomson, Garry: *The Museum Environment*. London: Butterworths.1986. S 69-70.
- USA Today: Jerusalem Seeks Return of Ancient tablet, USA 2007.
- Uluslararası Hukuk Bilgileri: Günlüğü Vol. 38.2 , ABD , S. 180-181.

- Ufimtsev, Gennady: The Geomorphological Features of Jordan. Institute of the Earth Crust SB RAS, Irkutsk: Elsevier, 2007. S. 88-92.
- UNESCO: 2006. Preservation of endangered objects project Sudan National Museum Khartoum and Jebel Berkel. www.portal.unesco.org/culture. 2018.
- UNESCO: United Nations Educational, Scientific; Cultural Organization (2003), Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003.
- Woodhead, Peter: Stansfield, G. *Keyguide to Information Sources in Museum Studies*). London: Mansell. 1989
- Yakel, Elizabeth: "Digital curation". Emerald Group Publishing. 2007

EKLER

	<u>Sayfa</u>
EK 1. KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU Kanun Numarası: 2863	185
EK 2. Ürdün Antikalarının Yasası. 1988	186
EK 3. Amman Kalesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi'nin bozulma yönleri gösteriliyor	187
EK 4. Ürdün Haritası İllerindeki Müze Yerlerini Gösteriyor	189
EK 5. İstanbul ve Ürdün Arkeoloji Müzelerin ziyaretçi Anket Soruları (Türkçe ve İngilizce)	191
EK 6. Ziyaretçileri tarafından yorumlar ve anılardan örnekler	198
EK 7. Müzesi'nden fotoğraf çekmek için izin	200

EK1 KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU

Kanun Numarası : 2863
Kabul Tarihi : 21/7/1983
Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 23/7/1983 Sayı : 18113
Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 22 Sayfa : 444

Bu Kanunu Çevrimiçinde Bulunabilmektedir :

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5226.html>
http://www.peyzaj.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=3
<http://www.elmalimuzesi.gov.tr/TR,143626/2863-sayili-koruma-kanunu.html>

EK 2. Ürdün Antikalarının Yasası 1988

"Regulations for Archaeological Projects in Jordan Based on the provisions of the Jordanian Antiquities Law Number 21 for the year 1988 and its amendments"

1988 yılına ait 21 Sayılı Ürdün Antikalar (Eski Eserler) Yasası'nın hususlarına ve değişikliklerine dayalı Ürdün'de Arkeolojik Projeler Yönetmeliği;

Bu yönetmeliklerin, Arapçası mevcuttur ve DoA yöneticisinin izniyle, bunların (Resmi olmayan) Türkçe tercümesi tarafımdan yapılarak başka dillerde de yayınlanmasına örnek oluşturulmuştur.

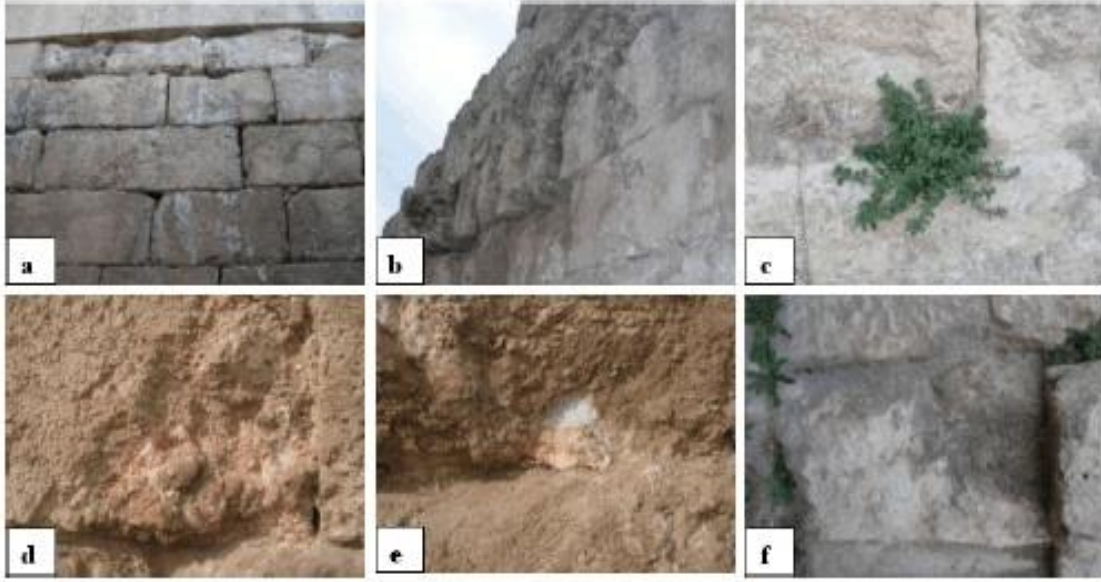
Bu maddeler ve yönetmelik, 1 Ocak 2016 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmek üzere Antik Eserler Departmanı Genel Müdürü Dr. Monther Jamhawi tarafından Arapça yayınlanmıştır . Turizm ve Antik Eserler Bakanı Nayef Hmaidı Al-Fayez tarafından onaylanmıştır.

Bu Kanunu Çevrimiçinde Bulunabilmektedir :

http://doa.gov.jo/Uploads/Regulations_Arb.pdf

<http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ar/jo/jo053ar.pdf>

EK 3. Amman Kalesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi'nin Bozulma Yönleri Gösteriliyor

Kalenin Dış Kısımlarında Bozulma Yönleri Gösteriliyor (Kaynak : Mohamed El-Gohary,2008).

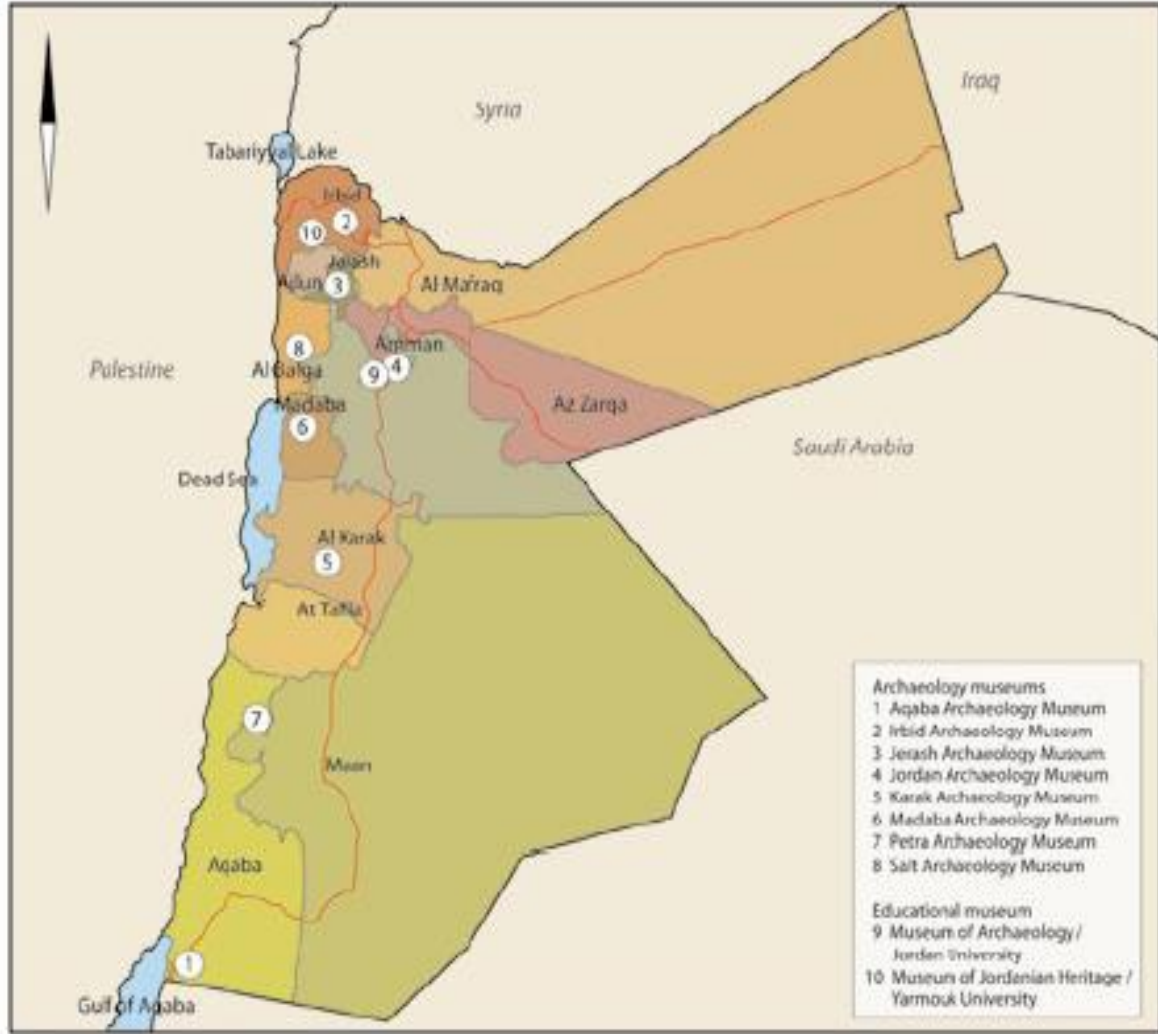

Kalenin İç Kısımlarında Bozulma Yönleri Gösteriliyor (Kaynak : Mohamed El-Gohary,2008).

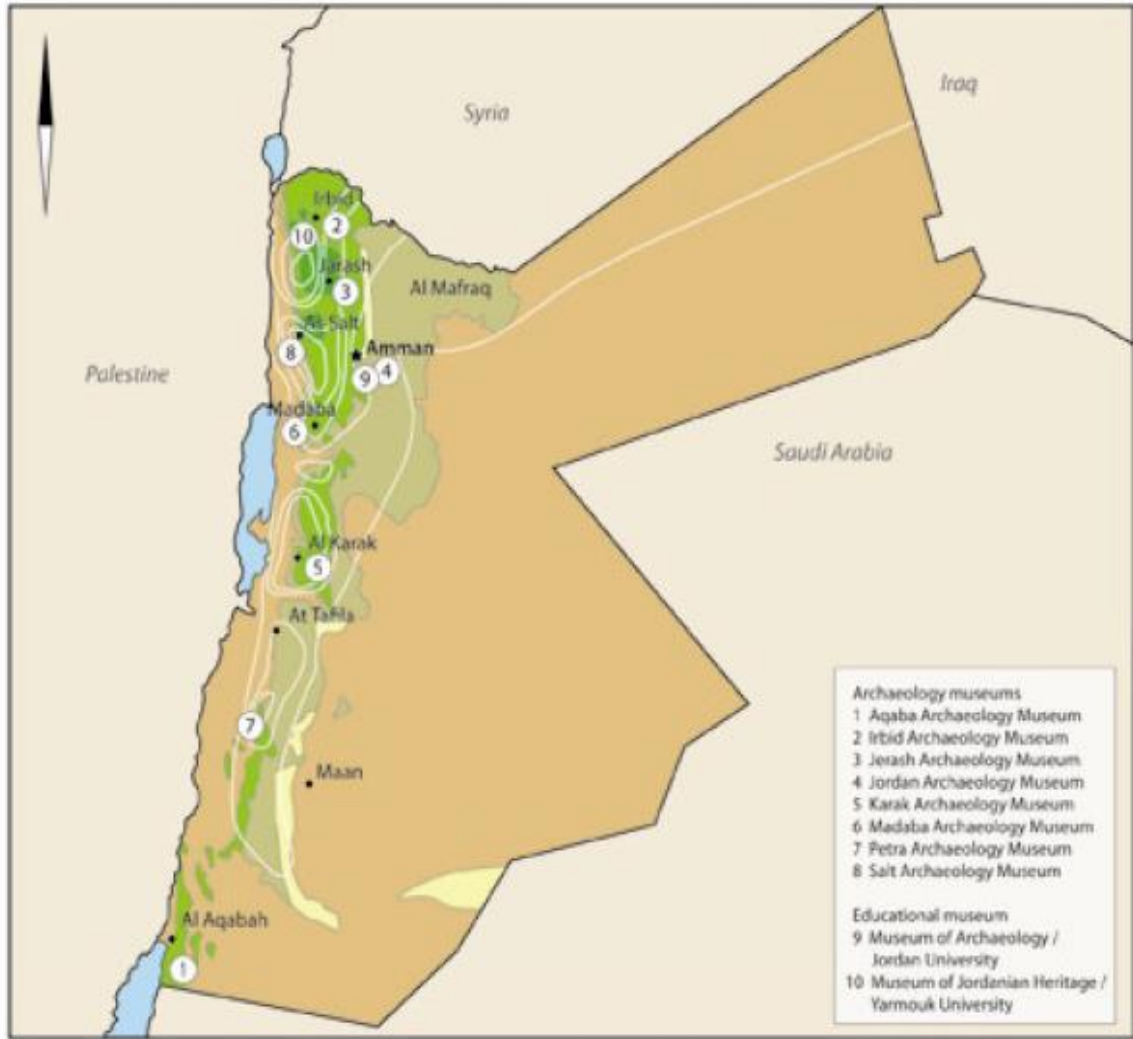

Ürdün Arkeoloji Müzesi'nin İç Kısımlarında Bozulma Yönleri Gösteriliyor
(Kaynak : Kamal Alshishani 2017)

EK 4. Ürdün Haritası İllerindeki Müze Yerlerini Gösteriyor

Ürdün Siyasi Haritası İllerindeki Müze Yerlerini Gösteriyor (Kaynak : DoA Arşivi , 2011)

Ürdün Topoğrafik Haritası İlerindeki Müze Yerlerini Gösteriyor (Kaynak : DoA Arşivi , 2011)

EK 5. İstanbul ve Ürdün Arkeoloji Müzelerinin Ziyaretçi Anket Soruları
(Türkçe ve İngilizce)

1- Adınız ve Soyadınız :

2- Cinsiyet: Erkek ☐ Kadın ☐

3- Yaş:**Uyruk:**

4- Ülke:**Şehir:**

5- Eğitim geçmişi Lise ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐

	Evet	Hayır
Bu, Türkiye, İstanbul'a ilk ziyaretiniz		
Bu, müzeye ilk ziyaretiniz		
Müzeyi bir grupla birlikte mi ziyaret ediyorsunuz?		

6- Bu Arkeoloji Müzesini ziyaret ettikten sonraki kişisel görüşünüzü, değerlendirmenizi, anılarınızı veya tavsiyelerinizi lütfen aşağıdaki kutucuğa yazınız. Bu, müzeyi daha iyi değerlendirmemize yardımcı olacaktır.

NOT . Kişisel bilgileriniz, görüşleriniz ve yorumlarınız yanlış yorumlanmayacak veya olumsuz bir biçimde kullanılmayacaktır.

Anket soruları	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Emin değilim	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1.Kolaylık ve eğlence					
Yön talimatlarını ve haritayı takip ederek veya rehber ve personel yardımıyla müzeye ulaşımın kolay olduğunu düşünüyor musunuz?					
Müze içindeki bilgi işaretlerinin ve yorum bilgisinin anlaşılması kolay olduğunu düşünüyor musunuz?					
Personelin ve çalışanların; müze ziyaretinizin daha eğlenceli olması gerekli tüm hizmetleri, yardımı ve desteği sağladığını düşünüyor musunuz?					
Müzede vakit geçirmekten keyif aldınız mı?					
Müzedeki vakti daha keyifli hale getirmek için daha fazla etkinlik ve eğlencenin eklenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?					
Bu müzeleri, eğlence ve keyif için başkalarına tavsiye eder misiniz?					
2. Kültürel eğlence	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Emin değilim	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Müzenin, eğlence için gerekli tüm unsurları sunduğunu düşünüyor musunuz?					
Bu müzenin içindeki eserlerin ve nesnelerin sizi kültürel anlamda eğlendirdiğini düşünüyor musunuz?					
Tüm arkeoloji müzelerinin, kültürel anlamda eğlence sunmak adına bu müze gibi sergilenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?					
Bu müzenin; tesisleri, binaları, sergileri ve kültürel materyalleri açısından kültürel öneme sahip olduğunu düşünüyor musunuz?					
Arkeolojik nesneler ve kalıntılar, size keyif verecek şekilde yorumlandı mı ve gösterildi mi?					
Müzeyi tek başınıza veya bir grupla birlikte ziyaret etmek size keyif verdi mi?					

Anket soruları					
3. Kişisel tanımlama	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Emin değilim	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Müzelerdeki nesneler ve materyaller düzgün bir biçimde tanımlanmış mı?					
Sergilenen nesnelerden herhangi birini tanımlanmasında yardıma ihtiyaç duyduunuz mu?					
Bu müzenin öz öğrenme deneyimi sağladığını düşünüyor musunuz?					
Bu müzedeki nesnelerin, diğer ekipmanlar ve materyaller kullanılarak daha fazla tanımlanmasını ister miydiniz?					
Müzeyi ziyaret etmeden önce sergilenen nesnelerle ilgili herhangi bir bilginiz var mıydı?					
Bu müzeyi veya diğer herhangi bir arkeoloji müzesini daha önce ziyaret ettiniz mi?					
Bu müzeyi ziyaret etmeniz sonucunda kişisel olarak bir kazanımınız oldu mu?					
4.Tarihi anımsamalar	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Emin değilim	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Müzeden ayrıldıktan sonra, bölgedeki ve ülkedeki tarihi kalıntıların daha fazla farkına vardınız					
Her bir nesnenin tarihini anlatan etiketler veya bilgi çizelgeleri, her bir nesnenin tarihi hiçbir zaman unutulmayacak şekilde açık ve anlaşılırdı					
Müze içindeki her bir nesne ve materyalin tarihi bağlantıları sunulmuştur					
Bu müze ülkenin ve şehrin tarihini yansıtmaktadır					
Bu müzenin, her nesne bağlamında daha fazla bilgi sunması gerektiğini düşünüyor musunuz?					

5. Gerçeklerden kaçış	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Emin değilim	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Müzedede geçirdiğiniz vakti başka bir şey yaparak geçirmeyi tercih eder miydiniz?					
Müzedeki ziyaret deneyiminiz sıkıcı mıydı?					
Başkalarına, bu müzeyi ziyaret etmelerini tavsiye eder misiniz?					
Bir daha hiç bu müzeyi ziyaret eder misiniz?					
Bu müze ziyareti deneyimiz, geçmiş ve antik uygarlıkları düşünmeye teşvik ederek sizi gerçeklerden uzaklaştırdı mı?					

Tablo 4. İstanbul ve Ürdün Arkeoloji Müzelerinin Ziyaretçi Anket Sorularının tablo (Türkçe)
(Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

2017-2018 yıllarında her iki müzede de anket gerçekleştirilmiştir. Daha iyi sonuçlar almak için Türkçe, İngilizce ve Arapça dilleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına dayanarak, faktör analizi gerçekleştirilmiş ve 5 tip deneyim beklentisi çıkarılmıştır: kolaylık ve eğlence, kültürel eğlence, kişisel tanımlama, tarihi anımsamalar ve gerçeklerden kaçış. Anketin Türkçe ve İngilizce dillerindeki suretleri, bu teze eklenmiştir. Ayrıca, her iki müzenin de ziyaretçilerini kapsayacak tavsiye ve çözümler için, her iki müzenin de ziyaretçileri tarafından anı defterine yazılmış yazıların içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu yorumlar ve anılardan bazı örnekler, bu tezin ekinde yer almaktadır.

1- Name & Surname :

2- Sex : Male ☐ female ☐

3- Age : Nationality :

4- Country : City :

5- Educational background : High school ☐ Bachelor's ☐ Master's ☐ PhD ☐

	Yes	No
This is your first visit to Amman, Jordan		
This is your first visit to the museum		
Are you visiting this museum with a group of people		

6- In the box below please write your personal opinion ,review , diaries or recommendation about this Archaeological Museum after visiting it , this will help for better evaluation to the museum .

NOTE : your personal information , views and comments will not be misjudged or used in a negative way .

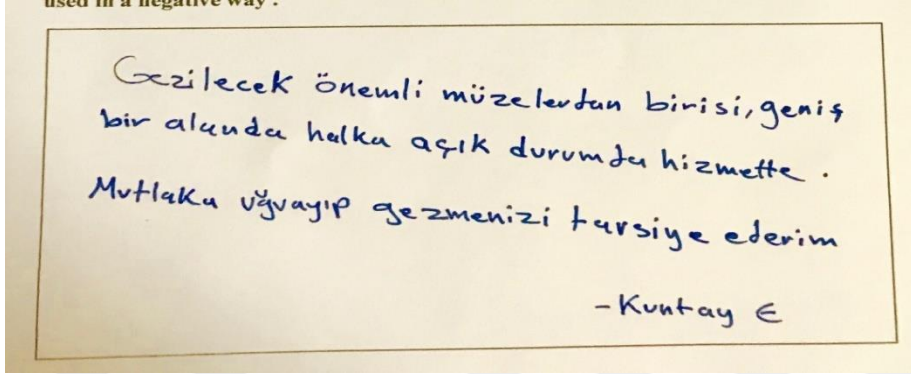
Survey questionnaire	Strongly Agree	Agree	Neutral	Disagree	Strongly Disagree
1. Easiness and fun					
Do you think that the museum was easy to reach , either by following the directions and maps or by the help of guide and staff ?					
Do you think that the Information signs and the interpretation info within the museum were easy to be understood ?					
Do you think that the staff and workers provided all the services ,help, and necessary needs to have your stay within the museum more fun ?					
Did you had fun within the time you spend inside the museum ?					
Do you think that more events and entertainment should be added to make the stay within this museum more fun					
Will you recommend this museums to others as a destination of fun and joy ?					
2. cultural entertainment	Strongly Agree	Agree	Neutral	Disagree	Strongly Disagree
Do you think that this museum provided all the necessary elements to accomplish entertainment ?					
Do you agree that the artifacts and objects within this museum entertained you on a cultural level ?					
Do you think that all archaeological museums should be exhibited like this museum to provide entertainment on a cultural aspects					
Do you agree that this museum within its facilities , buildings, exhibitions , and cultural materials is important on the human cultural level ?					
Were the archaeological objects and remains interpreted and were shown in a way that left you entertained ?					
Visiting this museum whether alone or with a group entertained you ?					

Survey questionnaire					
3. personal identification	Strongly Agree	Agree	Neutral	Disagree	Strongly Disagree
Did the objects and materials of the museums been identified properly ?					
Did you need any help to identify any of the exhibited objects ?					
Do you think that this museum provide a self learning experiment ?					
Do you want the objects within this museum to be more identified using other equipments and materials to do so ?					
Did you know about any of exhibited objects before visiting the museum ?					
Have you ever visited this museum before ? or any other archaeological museum ?					
Did you personality gained any value from visiting this museum ?					
4. Historical reminiscences	Strongly Agree	Agree	Neutral	Disagree	Strongly Disagree
After leaving the museum you are more aware of the historical remains of the region and country					
The labels or information charts explaining the history of every object were clear and easy to be understood , that the history of every object will never be forgotten					
Historical reminiscences of every object and material within the museum is provided					
This museum reflect the history of the country and city					
Do you think that this museum should provide more information in the regards of every object					
5. Escapism	Strongly Agree	Agree	Neutral	Disagree	Strongly Disagree
Do you think that the time that was spent inside the museum was better to be spent doing something else ?					
Was the experiment of visiting this museum a boring one ?					
Do you recommend others to visit this museum					
Will you visit this museum ever again ?					
Did the experiment of visiting this museum made you escape your reality to image the past and the times of ancient civilization ?					

Table 5. Ziyaretçi Anket Sorularının tablo, İngilizce (Kaynak : Kamal Alshishani , 2017)

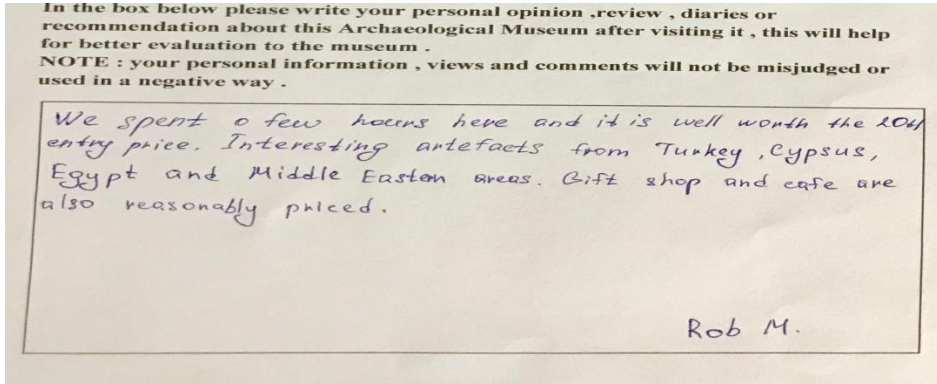
EK 6. Ziyaretçileri Tarafından Yorumlar ve Anılardan Örnekler

Örnek 1.

Gezilecek önemli müzelerden birisi. Geniş bir alanda halka açık durumda hizmette. Mutlaka uğrayıp gezmenizi tavsiye ederim .

Örnek 2.

Burada birkaç saat harcadık ve iyi 20TL giriş fiyatı değerinde.

Türkiye, Kıbrıs, Mısır ve Orta Doğu bölgelerinden ilginç eserler. Hediyeelik eşya dükkanı ve kafe de makul fiyatlı

Örnek 3.

In the box below please write your personal opinion ,review , diaries or recommendation about this Archaeological Museum after visiting it , this will help for better evaluation to the museum .

NOTE : your personal information , views and comments will not be misjudged or used in a negative way .

The whole place is covered by renovations
You can't see anything , yet they will
charge you full price enter, wouldn't
bother unless you have the Istanbul
museum card, even then all you'll see is
Pots & Pots and more Pots — Kireanlee

Bütün yer tadilatlarla kaplıdır. Hiçbir şey göremezsiniz *
henüz girmek için size tam ücret ödeyeceklerdir *. İstanbul
müzesi kartınız olmadıkça rahatsız olmazsınız.

Örnek 4. Ürdün Arkeoloji Müzesi'nden

In the box below please write your personal opinion ,review , diaries or recommendation about this Archaeological Museum after visiting it , this will help for better evaluation to the museum .

NOTE : your personal information , views and comments will not be misjudged or used in a negative way .

This museum was quite small which is not what I was
expecting . The main exhibit that is worth seeing here
is the Dead sea Scrolls . They were very cool and
such an interesting part of history . Paid the 5JD
entrance fee for a small museum which was quite
disappointing

* Serge Mingaliev

Bu müze, beklediğim gibi olmayan oldukça küçüktü.
Burada görülmeye değer ana sergi, Dead Sea Scrolls.
Çok havalıydılar ve tarihin ilginç bir parçasıydı. Ayrıca
hayal kırıklığı yaratan küçük bir müze için 5JD giriş
ücretini ödedi.

EK 7. Müzesi'nden Fotoğraf Çekmek İçin İzin

ISTANBUL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
: DEPARTMENT OF MUSEUM MANAGEMENT

23/05/2017

Dear Madam/Sir,

Based on the application from a master student of our department, KAMAL ADEL ALSHISHANI (Student number: 2501151250), I am writing to request permission for him to conduct a research study at your institution for his master thesis on museums in Jordan.

Your approval to conduct his study will be greatly appreciated. Please don't hesitate to take contact if further information is required.

Sincerely,
Prof. Dr. Fethiye ERBAY
Head of the Department
erbayf@gmail.com

Prof. Dr. Fethiye ERBAY
Anabilim Dalı Başkanı